

RN 60a

IGU INŠTITUT ZA GEOGRAFIJO UNIVERZE
EDVARDA KARDELJA V LJUBLJANI

PROBLEMATIKA ZEMLJIŠKO-POSESTNIH ODNOSOV S POSEBNIM OZIROM
NA RAZDROBLJENOSTI KMETIJSKEGA ZEMLJIŠČA V OBČINI LENDAVA

DRAGO
Drago KLADNIK

Ljubljana, december 1987

INŠTITUT ZA GEOGRAFIJO UNIVERZE
EDVARDA KARDELJA V LJUBLJANI

PROBLEMATIKA ZEMLJIŠKO-POSESTNIH ODNOSOV S POSEBNIM OZIROM
NA RAZDROBLJENOSTI KMETIJSKEGA ZEMLJIŠČA V OBČINI LENDAVA

Drago KLADNIK

Ljubljana, december 1987

INŠTITUT ZA GEOGRAFIJO
UNIVERZE EDVARDA KARDELJA
LJUBLJANA, Trg francoske revolucije 7

1. PORS 11 (družbena infrastruktura)
2. URP: Prostorsko usmerjanje družbeno razvojnih procesov v SRS
3. Programski sklop: Geografski vidiki razvoja Slovenskih robnih pokrajin
4. Tematski sklop: PROBLEMATIKA ZEMLJIŠKO-POSESTNIH ODNOSOV S POSEBNIM OZIROM NA RAZDROBLJENOSTI KMETIJSKEGA ZEMLJIŠČA V OBČINI LENDAVAL
5. Koordinator: Drago KLADNIK
6. Sofinancer: Občinska raziskovalna skupnost Lendava

Nosilec in koordinator:

Drago Kladnik

Drago Kladnik

Direktor:

mag. Rado Genorio

Rado Genorio

7. Predmetna oznaka: agrarna geografija, ekonomska geografija,
izraba tal, zemljiško-posestni odnosi,
zemljiška razdrobljenost

S o d e l a v c i :

Nosilec raziskave: Drago Kladnik

Avtor teksta: Drago Kladnik

AOP obdelava: Tatjana Ogrinc

Izdelava kart z računalnikom: Dora Černe

Izdelava barvne karte: Iztok Sajko

Analitska obdelava: Dora Černe

Drago Kladnik

Irena Stražar

Marta Špes

Barbara Tratnjek

Tekst natipkala: Alojzija Grčar

I Z V L E Č E K

V elaboratu smo obdelali problematiko zemljiško-posestnih odnosov s posebnim poudarkom na zemljiški razdrobljenosti v obmejni, narodnostno mešani in v veliki meri agrarni občini Lendava. Posebno pozornost smo namenili teoretskim izhodiščem in različnim pristopom pri proučevanju zemljiške razdrobljenosti tako v svetu kot doma. Med vzroki zemljiške razdrobljenosti smo izpostavili in podrobneje opredelili vlogo reliefa, dedovalne politike ter širjenja urbanizacije in infrastrukturnega omrežja. Poglavitni učinki so na področju demografskega razvoja, razvoja gospodarstva ter izrabe tal, ki jo uvrščamo med fiziognomske učinke. V nadaljevanju podrobneje prikazujemo regionalno razčlenjenost posameznih indikatorjev zemljiške razdrobljenosti, za konec pa predlagamo tudi možne ukrepe za zmanjšanje velike razdrobljenosti, med katerimi velja izdvojiti različne prostorsko ureditvene operacije, med njimi predvsem bolj moderno in velikopotezno zasnovano izvajanje komasacij.

SUMMARY

In this elaboration problems of land ownership with special regard on land scarcity in border, national mixed and mainly agrarian commune of Lendava were investigated. Special attention was put on theoretical aspects and different approaches in investigations of land scarcity both in the world and in our country. Among the reasons of land scarcity a special point of view on the roles of relief, inheritance policy, spreading of urbanisation and infrastructure network have been made. The main effects of land scarcity can be defined on demographical development, economy in agriculture and land use, which as physiognomical effect is treated. In the second part regional differences of main indicators of land scarcity are detailed analysed and at the end we recommend potential measures for diminution of scarcity. Among them we would like to stress different space operations, where mainly large scaled consolidation on the basis of modern principals must be emphasized.

B I B L I O G R A F I J A

KLADNIK Drago

MEŠANO-DELAVSKO-KMEČKA GOSPODINJSTVA KOT DEJAVNIK RAZVOJA
KMETIJSTVA IN PODEŽELJA V OBČINI LENDAVALA

- Inštitut za geografijo Univerze E. Kardelja v Ljubljani, 1986
(oddano 1987). Tipk., 370 str., 46 cit. lit., 203 tabel.

NAČIN IZVAJANJA ZNANSTVENO-RAZISKOVALNEGA DELA NA PRIMERU
INŠTITUTA ZA GEOGRAFIJO UNIVERZE EDVARDA KARDELJA V LJUBLJANI

- Geografski glasnik, Zagreb, 49 (1987), str. 118-124, 17 cit.lit.,
2 tabeli.

PROBLEMATIKA NADALJNJEGA RAZVOJA KMETIJSTVA

(Povzetek študije: Mešana delavsko-kmečka gospodinjstva kot
dejavnik razvoja kmetijstva in podeželja v občini Lendava)

- Informacije. Informacijsko-dokumentacijskega centra občine
Lendava. Lendava, 11 (1987), št. 4, str. 3-9.

PROBLEMATIKA ZEMLJIŠKE RAZDROBLJENOSTI V SR SLOVENIJI

- Zbornik XII. kongresa geografa Jugoslavije, održanog u
Vojvodini od 29.9. do 6.10.1985. Novi Sad, 1987. Str. 252-255,
15 cit. lit., 1 tabela.

STRUKTURA IZRABE TAL S POSEBNIM Poudarkom NA ZEMLJIŠKI RAZ-
DROBLJENOSTI

- Notranjska. Zbornik 14. zborovanja slovenskih geografov.
Postojna, 15.-17.okt. 1987. Postojna, 1987, Str. 207-217,
8 cit. lit., 7 tabel, 1 karta.

ZNAČILNOSTI POVOJNE AGRARNE POLITIKE IN NJEN VPLIV NA RAZVOJ
KMETIJSTVA TER PODEŽELJA V SFRJ (Characteristics of post-war
agrarian policy and its effects on the development of agriculture
(tekst bo objavljen v Indiji)

PROBLEMATIKA ZEMLJIŠKE STRUKTURE V SR SLOVENIJI

- Pripravljeno za posvetovanje: URP Urejanje prostora in var-
stvo okolja, predvidoma dec. 1987, Tipk., 6 str., 15 cit. lit.,
8 tabel.

KLADNIK Drago

Skupaj s Petrom REPOLUSK

Mladinski raziskovalni tabor. Pomurje 16. Genterovci 1987.

Intervju na Radiu Ljubljana, vol. 202, oktober 1987.

K A Z A L O

	Str.
1. UVOD	1
1.1. Dosedanja tovrstna proučevanja	5
1.1.1. v tujini	6
1.1.2. doma	9
1.2. Kratka predstavitev proučevanega območja	10
1.3. Metodologija dela	13
2. TEORETSKA IZHODIŠČA	20
2.1. Opredelitev osnovnih parametrov zemljiške razdrobljenosti	21
2.2. Izračunavanje različnih pokazateljev zemljiške razdrobljenosti	28
3. VZROKI ZEMLJIŠKE RAZDROBLJENOSTI	36
3.1. Relief	36
3.2. Dedovalna politika	39
3.3. Širjenje urbanizacije in infrastrukturnega omrežja	43
3.4. Drugi vzroki	43
4. UČINKI ZEMLJIŠKE RAZDROBLJENOSTI	55
4.1. Demografski učinki	56
4.2. Spremembe v izrabi tal - fiziognomski	63
4.3. Ekonomski učinki	79
5. REGIONALNI ORIS NEKATERIH PARAMETROV ZEMLJIŠKE RAZDROB- LJENOSTI	128
5.1. Velikost posesti	128
5.2. Razmerje med zasebnim in družbenim sektorjem	144
5.3. Število posestnih listov	160
5.4. Število parcel	164
5.5. Povprečna velikost parcele	169
6. UKREPI ZA ODPRAVO ZEMLJIŠKE RAZDROBLJENOSTI	178
6.1. Zaščitenost kmetij	184
6.2. Arondacije	192

	Stran
6.3. Komasacije	193
6.4. Melioracije	202
6.5. Podružbljanje zemljišč	205
6.6. Modernejša tlorisna zasnova vaških naselij in pripadajočih zemljišč	210
7. ZAKLJUČKI	214
8. LITERATURA IN VIRI	218
9. SEZNAM KART	221
10. SEZNAM TABEL	223
11. SEZNAM GRAFIKONOV	230

1. UVOD

Problematika slovenskega podeželja je postala po drugi svetovni vojni skladno z naglim družbenoekonomskim razvojem izredno pereča. Proces preslajanja iz agrarnih v neagrarne dejavnosti je dosegel stopnjo, ko lahko nadaljnje vztrajanje na trenutnih normativih v kmetijski dejavnosti še očitneje poglobi neskladja v razvoju podeželja in urbanih sredin. Zato je potrebno odločno pokazati na strukturno-organizacijsko-politične pomanjkljivosti v agrarni pridelavi. Sprejeti je potrebno ustrezen instrumentarij ukrepov, s katerimi bi v prvi vrsti skušali zaježiti ali vsaj ublažiti negativne razvojne težnje, v končni fazi pa jih povsem odpraviti in zagotoviti na ta način enovit regionalni razvoj, pa naj si bo na nivoju republike ali pa znotraj posameznih regij oziroma občin. Da bi bili izbrani pravilni ukrepi, njihovo uspešno sprovajanje in nadzorovanje, je potrebno temeljito poznavanje problematike, v našem primeru zemljiške strukture in znotraj nje še posebno zemljiške razdrobljenosti ter natančna opredelitev funkcije poglavitnih činiteljev in dejavnikov (Kladnik, 1985).

Problematika zemljiške strukture predstavlja eno od ključnih točk v prizadevanjih povečati kmetijsko proizvodnjo na osnovi modernih agrotehničnih in organizacijskih dognanj. Dejstvo je, da je današnja zemljiška struktura ob upoštevanju navedenega razvoja izrazito negativna in postaja v vse večji meri cokla v razvoju ne samo kmetijstva, ampak gospodarstva nasploh.

V drugih državah je spremljalo splošen družbeni napredek in posodabljanje kmetijstva prilagajanje zemljiške in posestne strukture, pri nas pa so bili tovrstni poizkusi le redki. Večina kmetijskega prostora ostaja še vedno oblikovana v smislu kmetovanja polpretekle dobe, samooskrbnega in polikulturnega pridelovanja, kar otežuje prizadevanja po modernizaciji in še posebno racionalizaciji kmetijskih opravil. Razmere pa se na splošno še vedno slabšajo, kar večini naših najpomembnejših

kmetijskih panog zmanjšujejo konkurenčnost v mednarodnih tokovih (Kladnik, 1982).

Med poglavitne slabosti zemljiške strukture lahko uvrščamo negativne socialno posestne razmere (mnogo zemlje je v lasti nekmetov, ki eksistenčno niso odvisni od dela na kmetiji, na drugi strani pa je tudi precej zemlje, katere lastniki so prostorsko dislocirani, bodisi da so tuji državljani, bodisi da žive daleč od posameznih parcel, zato je precej zemlje neobdelane in je v fazi proizvodnostne ekstenzifikacije), majhna posest in razdrobljena posest. Kombinacije vseh navedenih pojavov predstavljajo najbolj neugodno obliko v smislu nadaljnje intenzivne obdelave, upošteva se seveda optimalno determinirano proizvodno usmerjenost.

Problematika drobne parcelacije, razdrobljene posesti ali takozvane zemljiške razdrobljenosti je postala še zlasti vpijoča v dobi mehanizacije kmetijstva, ker je uporaba kmetijskih strojev marsikje zaradi premajhnih parcel neekonomična, ponekod pa tudi fizično otežkočena oziroma onemogočena. Zaradi potreb po dostopnosti na posamezne kose zemljišča je bil v obdobju kultivacije znaten del površin izvzet iz kmetijske produkcije.

Razdelitev njiv in z njimi pomešanih travnikov korenini v starih agrarnih sistemih, je z njimi genetsko povezana ter nam pojasnjuje dosedanji gospodarski in socialni ustroj naše vasi (Ilešič, 1960).

Oblika naselja in agrarna struktura predstavljajo izraz ukoreninjenega načina življenja; zlasti razdelitev zemljišča prispeva k temu, da stare navade okore, da postaja razdrobljenost ovira za sodobno kmetijstvo. Agrarni sistem in način življenja sta tesno povezana (Sore, 1948).

Zemljiška razdrobljenost je bila v polpretekli dobi prisotna tudi v drugih evropskih deželah, tako na vzhodu kot na zahodu.

Vendar so jo z agrarnimi reformami in komasacijami izrkorenili in dosegli funkcionalno urejenost zemljišč. Pri nas pa so razvojne poteze žal drugačne in vodijo v smer vse intenzivnejše zemljiško posestne razdrobljenosti.

Posestva se še nadalje drobijo, stopnja podružbljanja kmetijskih zemljišč pa je nizka. Zakonski ukrepi v zvezi z zaščitenimi kmetijami se niso pokazali za pretirano uspešne, ker je v praksi v zvezi z izvajanjem politike vrsta nejasnosti, pomanjkljivosti, pa tudi izigravanja.

Vse večja intenzivnost drobljenja posesti pa vpliva tudi na težavno organizacijo kmetijske proizvodnje. Vse manj časa se porabi samo za delo na zemlji, vse več časa pa gre na račun prevozov, kajti pogosto sestavlja posestvo več, med seboj precej oddaljenih zemljiških kompleksov. Zato so najbolj oddaljeni kosi vse slabše obdelani in podvrženi močnemu opuščanju.

Kmetijsko zemljišče, ki je osnovno delovno sredstvo kmetijstva, ima to lastnost, da ga ni mogoče razmnoževati, zato je vsa kmetijska dejavnost omejena, kmetijski prostor pa je potrebno smotrno izkoristiti. Zemljišče pa je hkrati tudi predmet dela. Kot takega ga ni moč zamenjati, lahko pa ga spreminjamo. Zato tudi rodovitnost tal ni absolutna, sama po sebi dana značilnost tal. Odseva razmerje do danega kemičnega in mehničnega razvoja kmetijstva. Z razvojem kmetijstva se tudi sama razvija in spreminja. Posebnosti, ki so povezane z zemljiščem, ne izvirajo iz samih zemljišč kot naravnih sistemov, temveč iz lastniških monopolov nad njimi. Ker zemljišče kot enostavna materija in delo človeških rok nima vrednosti, ima v razmerah obstoja lastniškega monopola določeno ceno. V tem je tudi bistvena razlika med lastnino nad zemljo in drugimi sredstvi ter predmeti dela (Vadnal, 1982).

Očitno je, da mora razvoj kmetijstva temeljiti predvsem na rasti produktivnosti in bolj smotrni rabi vseh proizvodnih potencialov. Povečevanje cen kmetijskih pridelkov ne more biti nadomestilo za izrabo notranjih rezerv našega kmetijstva, ki so v razdrobljenosti, nizki produktivnosti dela in intenzivnosti obdelave (Glinšek, 1982).

Produktivnost kmečkega dela je kljub visoki storilnosti slaba. Kmečka delovna sila mora za zagotovitev normalnih življenjskih okoliščin delati v času sezone od zore do mraka, praznikov in nedelj v obliki dela prostih dni skoraj ne pozna. Prav tako se produktivnost kmečkega dela ne more meriti s produktivnostjo v ostalih proizvodnih dejavnostih. Napet delovni ritem nedvomno odvrča predvsem mlajši del prebivalstva od kmetovanja.

S celovitim planiranjem bo potrebno zagotoviti izenačitev ravni produktivnosti v vseh proizvodnih dejavnostih. Za izpolnitev navedene naloge pa bo nujna temeljita sprememba zemljiške strukture, kajti nihče ne sme od današnjega kmeta zahtevati brezkončnega vztrajanja pri današnjem načinu agrarne proizvodnje, zaradi katere je primoran delati znatno več kot nekmet, a se odreči marsikateri pridobitvi moderne dobe.

Produkti kmečkega dela postajajo vse bolj cenjeni in tudi pri nas se v vse večji meri zavedamo, da predstavljajo bazo za razvoj ostalih gospodarskih panog. Zaradi slabe produktivnosti in teženj po izenačevanju dohodka glede na količino vloženega dela, se hitro dvigujejo tudi cene kmetijskim produktom in dosegajo danes že nerazumljivo visoke vrednosti. S temeljito reorganizacijo bi lahko vplivali tudi na izenačitev proizvodnih cen s cenami na svetovnem tržišču.

Naj v uvodu omenimo še napotilo, da je pričujoča študija le del širše zasnovanega proučevanja Inštituta za geografijo v občini Lendava, tako, da se posamezne raziskave medsebojno dopolnjujejo.

Nedvomno daje šele medsebojna povezava demografskih dogajanj, socioekonomskih značilnosti kmetijstva, kjer smo še posebej izpostavili problematiko mešanih delavsko-kmečkih gospodinjstev in zemljiške strukture s poudarkom na zemljiški razdrobljenosti, možnost ugotovitve součinkovanja med proučevanimi parametri. Brez dvoma je prisotna tesna obojestranska medsebojna povezanost, ki pride še posebno dobro do izraza pri primerjavi regionalnih členitev določenih problemov.

Poudariti velja, da je proučevanje problematike zemljiške razdrobljenosti razmeroma zahtevna naloga. Postopki za ugotavljanje razdrobljenosti in njenih učinkov so precej komplicirani in dolgotrajni, tako, da jih s sredstvi, ki so bila za raziskavo na voljo, nismo mogli upoštevati. Odločili smo se za poenostavitev. Izbrali smo takšne pokazatelje, do katerih smo prišli na nezahteven način in zagotavljajo visoko stopnjo regionalne diferenciacije. Primerjava posameznih parcialnih indikatorjev nam je omogočila ugotoviti razmere na območju celotne občine.

1.1. Dosedanja tovrstna proučevanja

Obravnavano problematiko vsekakor ne moremo označiti kot strogo geografsko, saj se s posameznimi problemi ukvarjajo tudi agrarni ekonomiki, ekonomisti in geodeti. Prav pri proučevanju zemljiške razdrobljenosti je delitev dela še posebno izrazita.

Medtem ko so neustrezne socialno posestne razmere in majhna posest z vsemi svojimi vzroki in posledicami razmeroma dobro obdelane v posameznih monografijah in agrarnih raziskavah nekaterih manjših enot, pa je konkreten vpliv zemljiške razdrobljenosti, še zlasti v pogojih modernega kmetovanja, razmeroma slabo poznan. Večinoma so podane le pavšalne ocene o različnih negativnih učinkih.

Razumljivo je, da je proučevanje tovrstnih problemov omejeno na dežele, kjer predstavljajo le-ti močan zaviralni faktor v

prizadevanjih po čim večjih količinah hrane. Dejstvo je, da se je v večini držav modernizaciji kmetovanja prilagajala tudi zemljiška struktura. Obadva procesa sta bila postopna, a sinhrona. V zahodnem svetu je temeljilo prilagajanje optimalni velikostni strukturi in posestni zaokroženosti na kapitalističnih principih ponekod načrtne, drugje pa brezobzirne zemljiške politike, katere žrtve so bili predvsem majhni, pretirano razdrobljeni kmetijski obrati. Načeloma je bila socializacija v takoimenovanih državah realnega socializma še veliko bolj brezobzirna v odnosu do zasebnega sektorja kmetijstva. Le-ta je bil z izjemo skromnih ohišnic skoraj v celoti izkoreninjen v prid velikih, zaokroženih, državnih produkcijskih enot, ki pa se zaradi odtujene lastninske pravice in nezainteresiranosti proizvajalcev niso pokazale, kljub na videz idealnim pogojem, za pretirano uspešne.

Samo redke razvite države niso prilagajale zemljiške strukture zahtevam in možnostim modernizacije kmetovanja. Zanje je še vedno značilna pretirana zemljiška razdrobljenost in pomanjkljiva kmetijska infrastruktura. Največkrat gre za dežele, kjer splošen gospodarski razvoj ni omogočil optimalnega zmanjšanja števila kmečkega prebivalstva (na 10 % ali manj) in je še vedno prisotna prikrita agrarna prenaseljenost. Prav v teh državah pa se je proučevanje zemljiške problematike še posebno razmahnilo in pomeni še danes enega temeljnih zanimanj agrarne geografije in sorodnih ved. Kot bo podrobneje predstavljeno v nadaljevanju, sta tovrstni državi predvsem Poljska in Jugoslavija, pa tudi skandinavske države. Za vse te dežele je značilno tudi spoznanje, da vztrajajo pri privatni lastnini večine kmetijskih zemljišč z nedodelanim dednim pravom, izkoreninjen kapitalizem pa omogoča tudi obstoj za zahodni svet povsem neperspektivnih kmetij.

1.1.1. v tujini: Tschudi (1970) ugotavlja, da se posledice razdrobljenosti kažejo v izgubi površin, v neprimerni obliki parcel, v manjšem pridelku, v slabših možnostih za mehanizacijo ter

končno, kar je najvažnejše, v večjem potrebnem delovnem času za določeno delo. Razdrobljeno posest enači z zmanjšanjem površine, kar pa je količinsko težko iz vrednotiti.

Norvežan Nordgard (1968) je skušal proučiti nekatere od vzrokov, ki bi pojasnili regionalne razlike med kmetijami. Poskušal je najti nepristranski način kvantificiranja vseh upoštevanih spremenljivk. S pomočjo regresijske analize je iskal odnos med deležem ornih površin, zasejanih s travo, velikostjo kmetij, indeksom nagnjenosti terena in starostjo kmeta:

$$x = \frac{\sum_{i=1}^5 ia}{\sum_{i=1}^5 a}$$

kjer pomeni x indeks strmine in a površine v območju določenega razreda strmine. Nagnjenost terena je razdelil v naslednjih pet strminskih razredov:

Razred	Nagnjenost
1	0 - 5°
2	5,1° - 10°
3	10,1° - 15°
4	15,1° - 20°
5	nad 20°

V izpopolnjevanju metodologije se je še posebno ukvarjal z velikostjo posameznih kmetijskih gospodarstev in oddaljenostjo kosov posesti. Proučeval je predvsem število kosov, iz katerih sestoji posest, razloge za prostorsko razdrobljenost posesti, razdalje med kosi posesti in domom ter težavnost obdelave posameznih kosov posesti. Vsakega od navedenih faktorjev je proučeval s pomočjo zračnih posnetkov v kombinaciji s podatki katastra. Razumljivo je, da je tovrsten pristop izredno zamuden in

lahko odgovori na probleme zgolj peščice kmetij, seveda pa ga je mogoče generalizirati. Ta metoda je eden od najboljših pripomočkov za ugotavljanje, v kolikšni meri je razdrobljenost posesti tudi v reliefu fizično pogojena. Vzroke za razdrobljenost v kose je razdelil v tri kategorije:

- zaradi vmes ležeče posesti drugega lastnika,
- zaradi cest in zgradb,
- zaradi naravnih razmer.

Oglejmo si na kratko še prispevek poljskih agrarnih geografov. Podrobneje se bomo z njihovimi dosežki seznanili v poglavju o izračunavanju različnih pokazateljev razdrobljenosti. Omeniti velja zlasti imeni Kosicki (1963) ter Januszewski (1968). Prvi je pri svojem proučevanju razdrobljenosti izhajal iz predpostavke, da bi bil idealna oblika posesti kraj s stavbami v središču. S primerjavo dejanske razdalje med parcelo oziroma kosom zemljišča ter domom in idealno povprečno razdaljo za posestvo iste velikosti v obliki kroga, je prišel do načina izračunavanja razdrobljenosti določenega obrata.

Januszewski je skušal s pomočjo koeficienta osvetliti stopnjo strnjenosti posestva. Le-ta lahko predstavlja stopnjo strnjenosti ali razdrobljenosti posesti ali razpršenosti kmetijskih kultur oziroma posameznih kultur na posestvu ali v naselju. Toda v primeru upoštevanja večih sosedov, ki goje v istem letu isto kulturo, ob sinhronem kolobarjenju, lahko kljub dejansko visoki posestni razdrobljenosti pride do večje strnjenosti kmetijskih kultur, kot bi jo z ozirom na podatke o lastništvu lahko pričakovali. Prav dosežki Januszewskega so za proučevanje razdrobljenosti spričo precejšnje enostavnosti (podatki se lahko zberejo na katastrskih uradih iz posestnih listov) velikega pomena.

1.1.2. doma: že akademik prof. Ilešič je pri proučevanju sistemov poljske razdelitve v Sloveniji (Ilešič, 1950) kot enemu osnovnih fiziognomskih potez posameznih slovenskih pokrajin izpostavil negativnosti zemljiške strukture, še posebno z vidika razdrobljenosti. Žalostno je, da so se od takrat naprej razmere samo še dodatno zaostrovale. Ilešič ugotavlja tudi tesno soodvisnost med različnimi sistemi poljske razdelitve in reliefnimi razmerami. Med poglavitne oblike poljske razdelitve uvršča delitev na celke, grude, delce in proge, seveda pa so pravzaprav najpogostejše različne vmesne oblike.

Med temeljne študije lahko prištevamo tudi raziskavo M. Klemenčiča (M. Klemenčič, 1975) o sodobnih značilnostih preloga v Sloveniji. Pomembno mesto pri proučevanju je posvetil pomanjkljivostim zemljiške strukture in njenemu vplivu na opuščanje obdelave zemlje. Izoblikoval je tipologijo prelogov in kar je za našo raziskavo še pomembnejše, opredelil je mejno velikost parcel z ozirom na zemljiške kategorije, mejno velikost posesti in mejno oddaljenost parcel, ki še zagotavljajo v naših pogojih kmetovanja optimalno obdelanost.

Omeniti velja tudi dva Kladnikova prispevka (Kladnik 1982, 1985), med katerima ima najpomembnejše mesto temeljna študija o zemljiški strukturi, ki jo je opredelil z vidika družbenoekonomskega procesa in v sklopu demografskih, socialnih ter ekonomskih dogajanj v slovenskem kmetijstvu.

V zadnjem času so se slovenski geografi lotili tudi raziskav učinkov prostorsko ureditvenih operacij, med katerimi prevladujejo komasacije, ki so pogosto povezane s hidroaglomelioracijami. Omeniti velja zlasti Kertove (Kert, 1977) ugotovitve, ki nedvoumno izkazujejo pozitivne posledice izboljšane zemljiške strukture. Vendar pri tem opozarja tudi na izredno trdoživost slabosti v zemljiški strukturi, zlasti teženj po drobitvi posesti, katero ugotavlja na že komasiranih območjih, v katerih

ureditev so bila investirana precejšnja družbena sredstva.

Najpomembnejši prispevek slovenskih geografov v proučevanju zemljiške razdrobljenosti predstavljata nedvomno deli Malovrha (1963) in L. Gosarja (1976). V obeh je mogoče najti originalne pristope pri ugotavljanju stopnje razdrobljenosti. Posebno izviran je Malovrhov pristop, vendar je kot bomo videli v poglavju o izračunavanju parametrov razdrobljenosti izredno zamuden in ne omogoča raziskav širših dimenzij, kar pa je pravzaprav hiba vseh tovrstnih, še zlasti poglobljenih študij.

Gosar je izboljšal metodologijo poljskih agrarnih geografov, s tem, da je vključil v standardne formule za izračunavanje razdrobljenosti novo spremenljivko - oddaljenost posameznih kosov posesti. Izboljšano metodologijo je zasnoval za potrebe ugotavljanja viškov kmečke delovne sile, pri čemer pa ugotavlja, da so mnogi predeli v Sloveniji, predvsem v zahodni polovici, dosegli fazo, ko je prisotno že občutno pomanjkanje delovne sile.

1.2. Kratka predstavitev proučevanega območja

Občina Lendava meri 256,16 km². Sestavljajo jo Osrednje Dolinsko, Lendavsko Dolinsko in Dobrovniško Dolinsko kot del Prekmurske ravnice ter Lendavske gorice kot podaljšek Goričkega. Le na skrajnem severu sega tudi v južno obrobje Goričkega. Osrednje Dolinsko obsega sušno ravnino v trikotniku Turnišče - Velika Polana - Dokležovje. Pretežno prodnata, peščena, sušna ravnina prehaja ob Muri, Ledavi in okrog Velike Polane na vzhodu v bolj mokrotne pasove. Ob Muri je najprej pas logov, ki ga sestavlja mokroljubno drevje, pretežno topol, vrba in jelša. Ta pas je razmeroma ozek in ne sega dlje, kakor murski rokavi in meandri, področje, v katerem se uveljavlja običajno visoko stanje reke. Tu in tam so vmes tudi travniki ali pa ga spremljajo na zunanji strani.

Podobno je ob Ledavi v aluvialni ravnici precej široka proga bolj vlažnega zemljišča. Za Lendavsko Dolinsko med Muro in

Lendavskimi goricami so značilni številni potoki, kanali, od poplav ogrožene njive, mokrotni travniki, pašniki in obsežni nižinski gozdovi. Posebno vlažen je predel na spodnjem delu, predvsem med Polano, Lendavo in Dobrovnikom, kjer se razprostira velika Črna loka, zelo močviren, povsem z gozdom porasel svet. Tu priteka v Ledavo Kobiljanski potok z mnogimi pritoki. Vode se očitno medsebojno zajezujejo, kar povzroča zaostajanje vodnega odtoka, trajno bolj vlažna tla in prevlado gozda. Vlažen pas spremlja Ledavo prav do ustja in v njem se na široko razprostirajo travniki z gozdi, ki niso nikjer na Ravenskem in Dolinskem ohranjeni v takšni razsežnosti kot prav tu, kjer dosegajo širino do 5 km.

Dobrovniška mikroregija obsega suhi dobrovniški del ravnine okrog vasi, mokrotne travnike in gozdove ob Radmožanskem kanalu in Ledavi ter na jugovzhodu zadnje obronke Goričkega z gozdovi in vinogradi pod njimi ter ob madžarski meji Kobiljansko dolino.

Raziskave naftonosnega ozemlja so pokazale, da pripada Lendava z zaledjem Ormoško-selniški antiklinali, ki je nekakšno nadaljevanje Haloz prek Slovenskih goric. Dolinsko je pretežno aluvialna ravnica, ki jo prekinjajo po višini in obsegu komaj zaznavni ostanki sušnega pleistocenskega površja z rjavo prstjo. Poplave jih ne dosega, zato so kljub pomanjkanju kalcija za poljedelstvo najprimernejša. Ledava in ostali pritoki so s terciarnega Goričkega nanašali prod, pesek in tudi vododržno glino ter zasipavali aluvialno Lendavsko Dolinsko. Zaradi premajhnega padca vode so tu poplave nekaj običajnega. Površje Goričkega med Dobrovnikom in Kobiljem je pretežno iz pliocenskih plasti proda, peska in deloma laporja, vznožje pa pokriva tudi pleistocenska glina.

Lendavske gorice med spodnjimi tokovi Ledave, Krke in Kobiljanskega potoka so iz istih kamenin kot vzhodno Goričko. Najvišji vrh goric 334 m je tik onstran državne meje na madžarski strani. Vrhovi so kopasti, hrbti in grebeni široki. Pobočja goric so razmeroma strma, porasla z vinogradi.

Problematika zemljiške strukture s posebnim poudarkom
na zemljiški razdrobljenosti v občini Lendava

**Občina Lendava po katastrskih
občinah - pregled**

IGU, 1987

nosilec naloge: Drago Kladnik

izdelava karte: Dora Černe

Podnebne razmere so v splošnem take kot drugod v Panonski nižini. Toplotne razlike med letnimi časi so velike. Srednja temperatura julija znaša $20,2^{\circ}\text{C}$ (obdobje 1926-1965), januarja $-1,3^{\circ}\text{C}$. Absolutni maksimum $38,0^{\circ}\text{C}$ so izmerili 28. junija 1935, minimum $-28,4^{\circ}\text{C}$ pa 11. februarja 1929. Lendavske Gorice dobro ščitijo pred severnimi vetrovi. Zaradi zavetne lege ima Lendava $1,4^{\circ}\text{C}$ višjo povprečno letno temperaturo kakor Murska Sobota na odprti ravnini, kar se pozna v zgodnejši vegetaciji.

Področje občine spada med najmanj namočene pokrajine Slovenije, saj ima komaj okoli 800 mm padavin letno. Njihov raspored za vegetacijo je ugoden. V glavni vegetacijski dobi dobi namreč 61 % letnih padavin in tudi maksimalne dnevne količine znašajo julija, avgusta in oktobra 26,2 do 57,3 mm, v zimskih mesecih od decembra do marca pa le 34,0 do 25,4 mm. Zaradi ugodne razporeditve padavin in prevladujočih mokrotnih tal z globoko prstjo, predvsem na Spodnjem Dolinskem v običajnih letih ni čutiti suše. Tej je najbolj podvrženo Osrednje Dolinsko s plitvo prstjo z malo gozdov in odprtostjo vetrovom (okolica Odranec in Turnišče). Vsekakor je v občini več škode zaradi poplav kot zaradi suše.

Vsi potoki Dolinskega teko počasi in v velikih okljukih (meandrih). Ker ima Ledava pri Lendavi le 0,6 % padca in se prebija njena plitva struga skozi ozko odtočno grlo med Lendavskimi goricami in naplavinami Mure, voda zastaja in poplave so nekaj običajnega. Maksimalni pretok Ledave znaša 180 m^3 vode v sekundi. Nasprotno je tok Mure razmeroma hiter s padcem 1,2 %, njen pretok pa znaša med 100 in $1500\text{ m}^3/\text{sek}$. Reka ima veliko erozijsko in akumulacijsko moč, cepi se v mnoge rokave, ruši bregove in predstavlja svoj tok.

Pred prvo svetovno vojno so v lendavskem okolišu reševali probleme vodnega gospodarstva na Ledavi in drugih vodotokih brez enotnega načrta. Le nekoliko boljša podoba je bila v času med obema vojnama. Intenzivnega in načrtnega dela, da bi preprečili

poplave so se lotili šele po osvoboditvi. Tako so nad Dobrovnikom zajezili Bukovniški potok in nastalo je umetno jezero. Z njim se ureja prehitel odtok vode in je dana možnost za namakanje sušnih polj okrog Dobrovnika in Žitkovec. Razbremenilni kanal iz Ledave v Muro, ki teče mimo Murske Sobote in varuje mesto pred poplavami, zmanjšuje pritisk vode na Dolinskem. Z regulacijo strug potokov in izkopom kanalov se je zmanjšala možnost poplav in obenem omogočilo izsuševanje. A za celovito ureditev vodnega režima bo potrebno postaviti še marsikaj, zlasti v povezavi z načrtovanimi melioracijskimi projekti.

1.3. Metodologija dela

V grobem bi lahko metode dela opredelili kot kabinetne in terenske. Med prve lahko štejemo vrednotenje literature, računalniške analize in obdelavo podatkov, med druge pa anketiranje vzorčne populacije gospodinjstev.

Za anketiranje smo se morali odločiti deloma zaradi pomanjkanja ustreznih uradnih statističnih podatkov, deloma pa zato, da smo proučili odnos kmečkega prebivalstva do obravnavane problematike. Jasno je, da spričo pomanjkanja časa in omejenih sredstev nismo mogli zajeti vse populacije. Odločili smo se za sondni princip, ki smo ga izvedli v okviru Mladinskega raziskovalnega tabora Pomurje 16 v Genterovcih julija 1987.

Z anketo smo zbrali dragocene informacije o odnosu kmetij do zemljiške razdrobljenosti ter o njihovem mnenju o ukrepih za izboljšanje zemljiške strukture, še posebno zemljiške razdrobljenosti. Prav tako smo zbrali podatke o dejanski zemljiški razdrobljenosti, to je o številu parcel posameznih zemljiških kategorij ter številu nad 1 km oddaljenih parcel.

Precej podatkov smo črpali tudi iz lanske raziskave o problematiki mešanih delavsko-kmečkih gospodinjstev. Oprli smo se

na dragocene podatke, zbrane z anketiranjem v vzorčni populaciji kmetij, izbranih s slučajnim vzorčenjem na območju celotne občine (Mešana delavsko kmečka gospodinjstva kot dejavnik razvoja kmetijstva in podeželja v občini Lendava, 1986).

Poglejmo si najprej v elaboratu uporabljeno klasifikacijo gospodinjstev oziroma značilnosti uporabljene stratifikacije. Skušali smo zadostiti zlasti naslednjim kriterijem:

- v razmeroma majhni populaciji vzorčno anketiranih gospodinjstev izoblikovati približno enako močne grupe posameznih značilnih tipov;
- izločiti gospodinjstva brez kmečkega gospodarstva (to je kmetije z manj kot 0,5 ha obdelovalnih zemljišč);
- mnenja smo bili, da je gospodinjstvo v naših pretežno agrarnih območjih še vedno razmeroma trdna vez vseh pripadajočih posameznikov, zato se nismo omejili zgolj na jedro družine;
- omejili smo se na ocenjevanje deležev zaposlenih samo na kmetiji in redno zaposlenih zunaj kmetije, s tem pa smo posredno upoštevali različne vire dohodkov. Dobilimo smo paleto različnih tipov mešanih delavsko-kmečkih gospodinjstev;
- upoštevali smo samo aktivne osebe, upokoјence pa smo ovrednotili z ozirom na njihovo morebitno delo na kmetiji oziroma stalnost dohodka od pokojnine;
- gospodinjje smo opredelili z ozirom na njihovo primarno preokupacijo (če je več kot 0,5 ha zemlje in več kot 0,25 GVŽ in sodeluje pri kmetijskih opravkih, jih štejemo za kmetice);
- dobljene tipe smo kombinirali z različnimi drugimi klasifikacijami (starostno strukturo, posestno strukturo), pri čemer ima posebno vrednost proučitev pokazateljev intenzivnosti kmetovanja.

Izoblikovali smo naslednjih pet tipov gospodinjstev:

1. ČISTO KMEČKO GOSPODINJSTVO - vsi aktivni družinski člani delajo na kmetiji (100 %);

2. MEŠANO PRETEŽNO KMEČKO GOSPODINJSTVO - večji del aktivnih družinskih članov dela na kmetiji, manjši pa je redno zaposlen izven kmetije (65 - 99 %);
3. MEŠANO ENAKOVREDNO GOSPODINJSTVO - približno enako število redno zaposlenih in aktivnih, ki delajo na kmetiji (35 - 66 %);
4. MEŠANO PRETEŽNO NEKMEČKO GOSPODINJSTVO - večji del aktivnih družinskih članov je redno zaposlen (1 - 34 %);
5. ČISTO NEKMEČKO GOSPODINJSTVO - vsi aktivni družinski člani so redno zaposleni (0 %).

Na tem mestu moramo na kratko razložiti tudi način grupiranja v razrede pri starostni strukturi gospodinjestev, način izračunavanja delovnih moči na kmetiji in način izračunavanja GVŽ (glav velike živine).

Vsa gospodinjestva smo grupirali v naslednjih šest starostnih grup, izvedenih z razvrščanjem osnovnih starostnih kontingentov: 0-19, 20-60 in nad 60 let.

1. 0-19 let in 20-60 let ali MLADO gospodinjestvo (perspektivno),
2. 0-19 let 20-60 in nad 60 let ali GENERACIJSKO gospodinjestvo (perspektivno),
3. 20-60 let ali ZRELO gospodinjestvo (pogojno perspektivno),
4. 20-60 let in nad 60 let ali STARAJOČE gospodinjestvo (pogojno perspektivno),
5. nad 60 let ali OSTARELO gospodinjestvo (neperspektivno),
6. 0-19 in nad 60 let ali KOMBINIRANO gospodinjestvo (pogojno perspektivno).

Zadnji tip se v anketirani populaciji ne pojavlja.

Pri izračunavanju delovnih moči smo uporabili korigirano lestvico KIS-a (planiranje delovne sile v kmetijstvu Jugoslavije, 1981),

pri čemer smo populacijo delili na tisto, ki dela stalno na kmetiji in na tisto, ki dela na zemlji po delu oziroma občasno.

a) dela na kmetiji stalno:	moški (15-54 let)	1,0
	moški (55-64 let)	0,7
	moški (nad 65 let)	0,3
	ženske (15-54 let)	0,7
	ženske (55-64 let)	0,5
	ženske (nad 65 let)	0,2
b) na kmetiji dela po delu:	moški (15-54 let)	0,3
	moški (55-64 let)	0,2
	ženske (15-64 let)	0,2
	ženske (55-64 let)	0,1
	otroci (10-14 let)	0,2

Glava velike živine (GVŽ) pomeni na enoto 500 kg težke krave pre-računane ekvivalente posameznih vrst živine, pri čemer smo upo-

števali naslednje pretvornike:	konji	1,3
	biki	1,4
	voli	1,2
	krave	1,0
	junice (6-8 mes.)	0,7
	teleta (do 6 mes.)	0,15
	svinje, prašiči	0,25
	mladi pujski (do 3 m.)	0,03
	ovce	0,1
	jagenjčki (do 6 mes.)	0,05
	koze	0,08
	kozlički (do 6 mes.)	0,04
	zajci	0,01
	perutnina	0,002

Kot glavna vira podatkov smo uporabili obdelavo popisa prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj iz leta 1981, skope infor-

macije, ki smo jih na ta način pridobili, pa smo izpopolnili z izvedbo anketiranja na terenu.

Popis smo skušali kar najbolj izkoristiti, zato smo pripravili podrobno računalniško obdelavo osnovnega popisnega gradiva. Večino podatkov smo ovrednotili z ozirom na socioekonomsko in starostno strukturo, nekatere pa tudi po krajevnih skupnostih. S tem smo nakazali regionalne različnosti. Še enkrat povdarjamo, da je s tem v študiji zajeta celotna populacija gospodinjstev.

Za anketiranje smo se odločili zaradi pomanjkanja različnih uradnih statističnih podatkov. Jasno je, da spričo pomanjkanja časa in sredstev nismo mogli zajeti celotne populacije. Zato smo se odločili za vzorčenje. Iz statističnih popisnic smo izbrali slučajni vzorec 10 % kmečkih gospodarstev z več kot 0,5 ha obdelovalne zemlje. Iz originalov popisnic smo prepisali naslove in imena potencialnih anketirancev. Prvotno smo pripravili seznam 439 kmetij ne glede na socioekonomske značilnosti na njih živečih gospodinjstev.

Ker je popis že do neke mere časovno odmaknjen, so se pri izvedbi anketiranja pokazale določene spremembe, bodisi da so stari gospodarji prepustili posestva mlajšim, bodisi da so umrli ali pa se preselili. Nekaj je bilo tudi takšnih, ki niso hoteli sodelovati, pa čeprav so anketiranje izvedli pospeševalci lendavske kmetijske zadruga, ki poznajo razmere na terenu. Od prvotno pripravljenega seznama smo z anketo obdelali 388 gospodinjstev, 51 jih je odpadlo, 29 pa je bilo na novo dodanih, tako da je končno število anketiranih gospodinjstev 417 s 1490 prebivalci.

Z anketo smo dobili množico dragocenih podatkov, ki smo jih kasneje s pomočjo računalnika temeljito obdelali. Del ankete je bil zastavljen na proučevanju značilnosti posameznih družinskih članov, del pa se nanaša na ugotavljanje značilnosti celotnega gospodinjstva. Vsebinsko bi lahko anketo takole razčlenili:

- družinska struktura z zaposlovanjem in šolanjem (17 vprašanj),
- organizacija dela na kmetiji (4 vprašanja),
- zemljiški potenciali (8 vprašanj),
- delo na kmetiji (5 vprašanj),
- intenzivnost izrabe zemljišč (7 vprašanj),
- živinski fond (3 vprašanja),
- tržnost kmetovanja (6 vprašanj),
- dopolnilne dejavnosti na kmetiji (4 vprašanja),
- dohodki, izdatki in investicije (3 vprašanja),
- nasledstvo in perspektive (9 vprašanj),
- odnos do problematike mešanih delavsko-kmečkih gospodinjstev (5 vprašanj),
- pospeševalna služba (4 vprašanja),
- problematika kmečke ženske (6 vprašanj),
- stavbni fond in infrastrukturna opremljenost (5 vprašanj).

Ob koncu pregleda metodološkega pristopa lahko rečemo, da je jedro naših konkretnih raziskav bilo usmerjeno v podrobno analizo podatkov anketiranja in popisa prebivalstva. Povdarek je vseskozi na prikazu stratifikacije posameznih problemov in predstavitvi součinkovanja. Zaradi obilne argumentacije v obliki tabel se tekst omejuje pretežno na funkcijsko obravnavanje problematike, tabele pa naj služijo kot izhodiščno oziroma dokazno gradivo, kjer so podrobno prikazana razmerja oziroma medsebojni odnosi. Podrobno opisovanje in navajanje tabelaričnih vrednosti se nam zdi nepotrebno. Poglavitne rezultate pa smo s pomočjo hišnega računalnika tudi grafično obdelali in so priloženi v obliki grafikonov.

Naj omenimo še, da smo vseskozi stremeli za tem, da prostorsko predočimo razporeditev osnovnih pojavov, ki so predmet raziskave. V ta namen smo izdelali serijo kartografskih originalov. Novost

je v tem, da gre za računalniško kartografijo, ki pomeni nove možnosti za predstavitev problematike, saj je mnogo hitrejša od doslej prevladujoče ročne kartografije. Izbor kazalcev je takšen, ki omogoča prostorsko predstavitev za območje celotne občine, saj nekateri drugi specialni indikatorji, ki se pri proučevanju razdrobljenosti pogosto uporabljajo, zahtevajo zamudno, praviloma sondno proučitev na ožjem območju.

Ena karta predstavlja barvni avtorski original podrobno skartiranega dela katastrske občine Genterovci, na katerem smo podrobno proučili dogajanja v zvezi z združevanjem parcel s pomočjo setve istih kultur oziroma v nekaterih primerih tudi nadaljnje drobitve določenih parcel s setvijo različnih kultur na njih.

2. TEORETSKA IZHODIŠČA

Pojem zemljiška razdrobljenost je navidezno razmeroma natančno opredeljen, vendar že bežno spremljanje problematike v strokovnih in poljudnih člankih izpričuje, da si posamezniki razdrobljenost različno tolmačijo.

Kmetijska zemlja je po vsem svetu razdrobljena. Že fizična dejstva pogojujejo osnovno delitev na posamezne zemljiške kategorije, vendar tovrstne členitve še ne moremo označevati za razdrobljenost v ožjem smislu. Le-ta opredeljuje delitev kmetijske zemlje med različne lastnike oziroma delitev posameznih posesti na več različnih, prostorsko oddvojenih kosov. Razdrobljenost postaja pereč problem v primeru, ko onemogoča optimalno izkoriščanje proizvodnih potencialov, kar je tudi predmet naše obravnave.

S problematiko zemljiške razdrobljenosti se ukvarjajo strokovnjaki na področju agrarne ekonomike, ekonomije, geodezije, pedologije in seveda agrarne geografije. Proučevanje zemljiške razdrobljenosti je nekako na obrobju proučevanj vseh navedenih strok in le redki posamezniki so problematiko tudi teoretsko opredelili. Več je praktičnih tovrstnih raziskav, ki se naslanjajo na teoretska izhodišča omenjenih redkih raziskav. Prav obrobnost oziroma vpletenost v širšo problematiko zemljiške strukture ter problematiko kmetijstva nasploh je razlog, da je obravnavanje razdrobljenosti pogosto pavšalizirano in se večina avtorjev zadovoljuje zgolj z opisnimi ugotovitvami pglavitnih vzrokov ter učinkov.

Prav na področju posestne in zemljiške razdrobljenosti se odpirajo za delo agrarnega geografa precejšnje možnosti, saj lahko ekonomistične principe ustrezno vzročno poveže in ovrednoti z vidika demografskega razvoja, socialnega razvoja, naravnih pogojev ter infrastrukturne opremljenosti prostora. Očitno je, da gre za tesno prepletanje in součinkovanje prirodnih pogojev

ter infrastrukturne opremljenosti prostora. Očitno je, da gre za tesno prepletanje in součinkovanje prirodnih pogojev ter družbeno-ekonomskega razvoja, kar predstavlja osnovni predmet geografovega dela.

2.1. Opredelitev osnovnih parametrov razdrobljenosti

Malovrhove raziskave (Malovrh, 1963) gospodarsko-prostorske strukture kmečkih gospodarstev, katerih rezultati naj bi odkrivali stopnjo skladnosti z delovanjem zakona intenzitete, so zasnovane na primerjavi dveh kategorij, iz katerih sestoji celotno v proizvodnji žive tvarine realizirano delo. To sta produktivno delo, ki je delo, ki je potrebno za obdelovanje zemljišč ter pridobitev pridelka in neproduktivno delo, potrebno za premagovanje razdalj med kmečkim domom in pripadajočimi parcelami. Primerjava dveh kategorij je mogoča samo, če ju izrazimo z naprimernejšim skupnim imenovalcem, ki je nedvomno čas. Čas celotnega realiziranega dela sestoji torej iz časa produktivnega dela in časa poti.

V čas produktivnega dela so implicirani učinki velikosti parcele ter načina njihovega izkoriščanja in obdelovanja. Čas produktivnega dela na posamezni parceli je potrebno torej obravnavati v odnosu do velikosti parcele. Tako dobimo določeno razmerje, ki pove, da je način izkoriščanja tem aktivnejši in delovno intenzivnejši, čim večji je čas dela na parceli v razmerju z njeno velikostjo.

Druga je kategorija časa poti, ki obsega učinke naslednjih činiteljev: oddaljenosti parcele, načina dostopa na parcelo ter načina izkoriščanja in obdelovanja parcele. Čas poti je zato potrebno obravnavati v odnosu do neposredno izmerljive oddaljenosti parcele. Če je čas poti v razmerju do oddaljenosti parcele velik, je to posledica bodisi zahtevnega načina izkoriščanja in obdelovanja, kar narekuje zvišanje frekvence poti, bodisi po-

časnega dostopa zaradi slabše prometnice (prevladuje peš hoja ali počasna prometna sredstva).

Razmerje med produktivnim in neproduktivnim delom lahko izrazimo absolutno ali relativno. Absolutna veličina tega razmerja je čas produktivnega dela na enoto časa poti ali tenziteta produktivnega dela, relativna velikost pa sta procentna deleža časa produktivnega dela in časa poti ali izkoristek celotnega realiziranega delovnega časa. Več o navedenih odnosih bo povedanega v naslednjem poglavju.

Čim večja je tenzitet dela, to je, čim večji je odstotek izkoristka celotnega delovnega časa, tem ugodnejše je stanje v smislu intenzitete ter obratno.

Gosar (Gosar, 1976) loči velikostno in prostorsko razdrobljenost. Velikostna razdrobljenost nam daje predstavo o velikosti posameznih kosov in stanju velikosti posestva. Prostorska razdrobljenost pa nam daje informacijo o razporeditvi kosov posesti v prostoru, kar lahko igra važno vlogo pri uvajanju kmetijske mehanizacije.

V svoji študiji je izredno nazorno razdelal stopnjo razdrobljenosti na primeru dveh enako velikih posestev, pri čemer se v posameznih primerih le-ti razlikujeta po:

1. velikosti posameznih kosov posesti,
2. oddaljenosti posameznih kosov posesti ter
3. razporeditvi kosov posesti.

Naslednja dva primera pojasnjujeta odnose na različno velikih posestvih, ki se razlikujeta po:

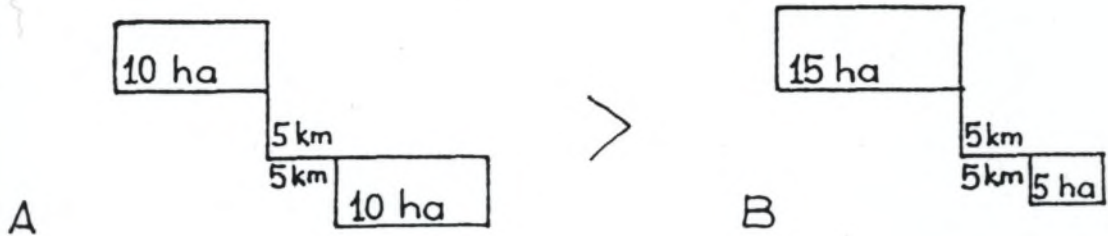
4. velikosti kosov,
5. številu kosov in razdaljah.

Kmetiji se lahko razlikujeta tudi z ozirom na oddaljenost kosov pri različni velikosti posesti, vendar zadostuje že prikaz na-

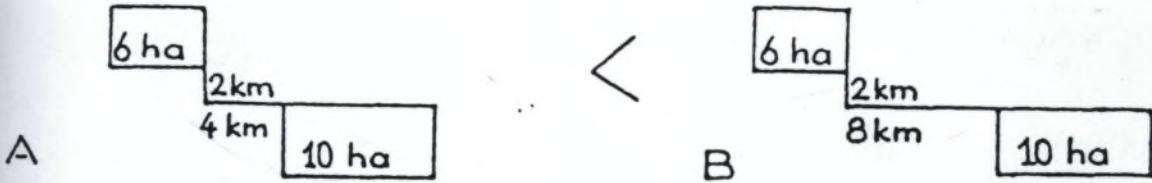

slednjih primerov:

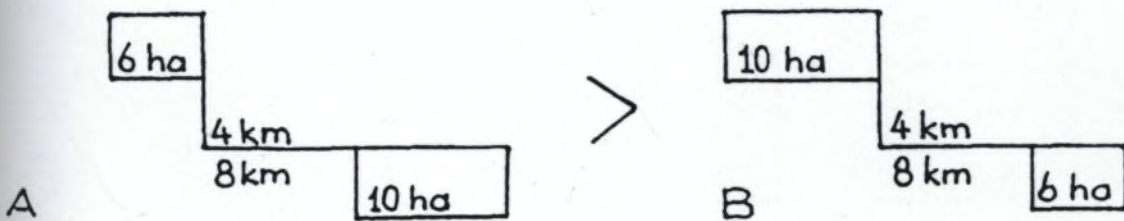
1. Pri enaki skupni površini je razdrobljenost manjša, če ima eden od enako oddaljenih kosov večjo površino:

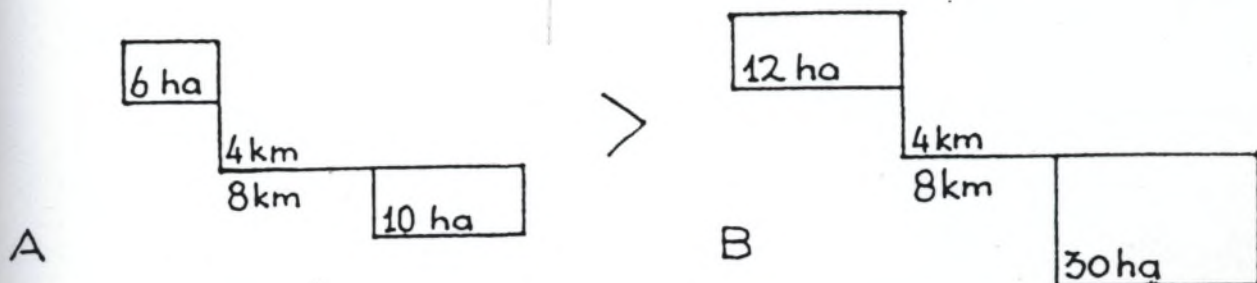
2. Pri istih površinah je razdrobljenost manjša, če je razdalja manjša:

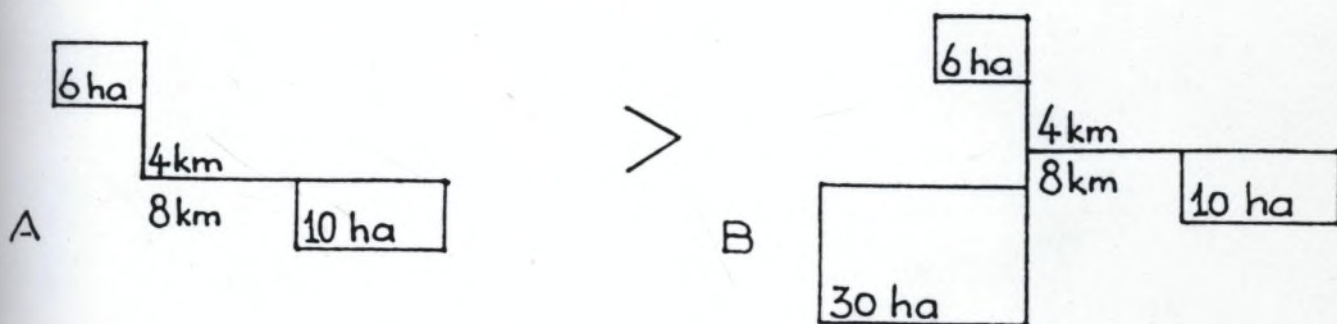
3. Kadar je pri enakih skupnih površinah in enakih razdaljah večji kos bolj oddaljen, je razdrobljenost večja:

4. Če so pri enaki oddaljenosti kosov površine večje, je razdrobljenost manjša:

5. Kadar je poleg dveh kosov z enako razdaljo in enakimi skupnimi površinami še tretji večji kos z manjšo razdaljo, je razdrobljenost posestva manjša:

Kot bomo videli v naslednjem poglavju, je Gosar razvil takšen način izračunavanja razdrobljenosti, ki omogoča diferenciacijo z ozirom na izračunan koeficient v vseh petih primerih primerjave obeh posestev.

Poglejmo si na kratko še nekatere parametre, njihove vrednosti in pomanjkljivosti, ki smo jih proučili v pričujoči študiji. Z ozirom na dejstvo, da noben element nima univerzalne vrednosti,

jih je potrebno obravnavati v smislu medsebojne prepletenosti, torej vzročnopsledičnega součinkovanja. S celotnim sklopom parametrov pa lahko ovrednotimo tudi stopnjo razdrobljenosti na širšem območju, kakšnega predstavlja občina Lendava:

1. Najbolj splošen pokazatelj je nedvomno povprečna velikost parcele. Njegova vrednost je v tem, da so na razpolago podatki po osnovnih komparativnih enotah - katastrskih občinah, ki zagotavljajo zadovoljivo stopnjo regionalne razčlenjenosti znotraj proučevanega območja. Prav tako so na voljo podatki za daljše časovno razdobje, tako da je mogoče spremljati dinamiko nadaljnjega drobljenja posesti oziroma morebitno konsolidacijo. Vendar pa je podatek brez primerjave z nekaterimi drugimi parametri lahko povsem nerealen oziroma sam po sebi nepoučenemu zelo malo pove. Velikost parcele je prav gotovo odvisna v največji meri od naslednjih činiteljev:

- zemljiške kategorije,
- sektorja lastništva parcele,
- stopnje urbaniziranosti (deleža pozidanih površin).

Očitno je, da so najmanjše oziroma najbolj razdrobljene parcele pri zemljiških kategorijah, ki zahtevajo največjo intenzivnost obdelave (vinogradi, vrtovi, njive), obratno pa so gozdne in pašniške parcele zaradi precejšnje proizvodne ekstenzifikacije razmeroma velike. Opisano stanje kaže način prilagajanja nekdanji pretežno ročni obdelavi, v novejšem času pa je spričo mehanizacije že postalo glavno breme pri prizadevanjih za večjo gospodarnost proizvodnje.

Ker je družbeni sektor že od nekdanj kazal precejšnje prizadevanje pri ustvarjanju pogojev za čim ekonomičnejšo pridelavo, je razumljivo, da je razdrobljenost pri njem bistveno nižja kot pri zasebnem sektorju. Še posebno očitne so razlike pri zemljiških kategorijah, kjer je možno kmetovanje maksimalno mehanizirati

(njive, travniki), manjše pa so pri vinogradih in sadovnjakih, kjer je še vedno potrebno tudi ročno delo.

V urbaniziranih območjih je velik del kmetijskih površin pozidan, znano pa je, da so stavbne parcele izredno majhne. Od tod tudi višja razdrobljenost v okolici večjih naselij ter v njih samih.

S povprečno velikostjo parcele pojasnujemo velikostno razdrobljenost. Iz povedanega je razumljivo, da dobi parameter svojo pravo vsebino šele ob upoštevanju deleža družbene posesti in strukture izrabe tal po zemljiških kategorijah v obeh sektorjih lastništva. Prav tako je dobrodošla primerjava povprečne velikosti parcele v družbenem in povprečne velikosti parcele v zasebnem sektorju, ki predstavlja interakcijo vseh navedenih faktorjev, s tem da že pojasnjuje splošno povprečno velikost parcele. Za boljše razumevanje smo obdelali tudi povprečno velikost njivske, povprečno velikost travniške ter povprečno velikost gozdne parcele, ne oziraje se na sektor lastništva.

Omeniti je potrebno, da so zgoraj navedeni podatki na razpolago samo za novejša obdobja, tako da primerjava dinamike razvoja z ozirom na sektor lastništva in zemljiške kategorije zaenkrat še ni mogoča. Podatke nam je posredoval Zavod SR Slovenije za statistiko.

Pač pa smo na podlagi razpoložljivih podatkov lahko opredelili spreminjanje povprečne velikosti parcele. Za primerjavo smo vzeli obdobje 1953 in 1979. Šele s tem dobi parameter povprečna velikost parcele svojo pravo vrednost, saj se vidi tudi dinamika oziroma hitrost nadaljnjega drobljenja kmetijskega zemljišča.

2. Za razumevanje negativnih učinkov zemljiške razdrobljenosti je vsekakor pomembnejše obravnavanje posestne razdrobljenosti. Le-to lahko s pomočjo podatkov Zavoda SR Slovenije za sta-

tistiko (popis prebivalstva, katastrski zapisi po katastrskih občinah) posredno opredelimo. Za potrebe pričujoče raziskave smo ugotavljali število parcel v zasebnem sektorju na gospodinjstvo in število parcel obdelovalne zemlje na gospodinjstvo s kmečkim gospodarstvom.

Prvi parameter pove manj kot drugi. Vključuje namreč tudi pašnike in gozdove, ki na negativne učinke zaradi manjše intenzitete obiskov ne vplivajo v takšni meri kot prostorsko dislocirane parcele obdelovalne zemlje. Pomanjkljivost prvega pokazatelja je v tem, da vključuje vsa gospodinjstva v občini, tudi tista, ki imajo samo posamezne parcele. Zato je ugotovljena stopnja razdrobljenosti na gospodinjstvo, odvisna od dela na zemlji, prenizka. Obratno pa je stopnja razdrobljenosti za obdelovalno zemljo nekoliko previsoka, ker smo upoštevali samo gospodinjstva s kmečkim gospodarstvom (0,2 ha obdelovalne zemlje ali 1 glava velike živine (GVŽ)). Res pa je, da preostala gospodinjstva, ki so povsem brez zemlje ali pa imajo le skromne površine na posameznih parcelah, bistveno ne vplivajo na ugotovljeno stanje.

V obeh primerih gre seveda za povprečje. Dejansko pa se razmere od kmetije do kmetije precej spreminjajo. Problem je vezan tudi na dejstvo, da se lastništvo veže tudi na zemljišča v sosednjih katastrskih občinah, nekatere kmetije pa jemljejo zemljo tudi v najem. Zato so ugotovljene stopnje ponekod previsoke, druge pa prenizke.

3. Dejansko stopnje razdrobljenosti ne določa število parcel, pač pa število kosov zemljišča. Posamezne parcele se lahko v določenem kosu povezujejo v sklenjene komplekse, zato je razdrobljenost nižja. Vendar jo je kot takšno izredno težko proučevati. Potrebne bi bile zamudne analize strukture lastništva za celotno območje določene katastrske občine. Anketi-

ranje je pokazalo, da kmetje pogosto ne ločijo razlike med številom kosov posesti in številom parcel.

4. Pomembna je tudi razdrobljenost lastništva, ki se odraža v številu posestnih listov na gospodinjstvo. Upoštevali smo samo zasebni sektor lastništva. Dejstvo je, da se na večini kmetij pojavlja več lastnikov, kar lahko vpliva negativno na skupna prizadevanja po boljši organiziranosti proizvodnje. Res pa je, da močno povečuje število posestnih listov lastništvo izven matične katastrske občine, saj ima vsak lastnik v določeni KO samostojen posestni list. Vendar tudi to dejstvo indirektno kaže na zemljiško razdrobljenost, saj so lastniki v takšnih primerih oddaljeni od zemljišča.

Izvrednotili smo tudi število parcel na posestni list, s čimer smo povezali pokazatelje pod točkama 2. in 4.

5. Vsi doslej navedeni parametri posestne razdrobljenosti so brez posebne vrednosti, če jih ne obravnavamo v soodvisnosti z velikostjo posesti oziroma kar je še boljše s površino obdelovalne zemlje na gospodinjstvo s kmečkim gospodarstvom. Šele tako dobimo pravo predstavo. Za navedena parametra veljajo podobne prednosti in mane kot smo jih navedli v drugi točki pri obravnavanju števila parcel. Nista pa samo indirektni pripomoček pri vrednotenju razdrobljenosti. Če ju opredelimo globalno, v smislu zemljiško posestne razdrobljenosti kmetijskega prostora, predstavljata pomembna elementa velikostne razdrobljenosti. Za boljše razumevanje smo opredeliti tudi površino obdelovalnih zemljišč na gospodinjstvo ter povprečno velikost posesti na gospodinjstvo s kmečkim gospodarstvom.

2.2. Izračunavanje različnih pokazateljev razdrobljenosti

Že v pravkar obravnavanem podpoglavju smo se na kratko dotaknili načina izračunavanja posameznih pokazateljev, predvsem tistih, ki

smo jih uporabili v pričujoči študiji. Vendar smo omenili že prej, da obstoje tudi različni načini izračunavanja konkretnih koeficientov razdrobljenosti, ki pa so žal izredno zamudni in se jih v razmeroma kratkem času ne da aplicirati za širše proučevano območje. So pa izredno uporabni pri proučevanju razdrobljenosti posameznih območij (naselij, posameznih kmetij) v kulturno in pokrajinsko bistveno različnih predelih.

Ko obravnavamo fizično strukturo posestev, skušamo opisati njihovo fizično obliko; to pomeni število in obliko parcel, njihovo velikost in lego. Najprimernejša oblika kmečkega gospodarstva bi bil krog s stavbami v središču. Taka idealna oblika se v praksi sicer nikoli ne pojavi, s teoretičnega vidika pa je zelo zanimiva. Pri taki razporeditvi bi bil indeks, ki odraža odnos površine do dolžine meja najmanjši, poti od doma do parcele pa so najkrajše. Kosicki (Kosicki, 1963) je izrazil ta odnos takole:

$$U_1 = \frac{L_r}{L_i}$$

kjer je L_r razdalja med poljem in domom, L_i idealna povprečna razdalja, izračunana za posestvo iste velikosti, ki ima idealno obliko kroga. V idealnem primeru je povprečna razdalja enaka polovici polmera kroga.

Kosickijevo formulo bi lahko izpopolnili z Moszcanskijevo formulo, ki določa obliko posestva takole:

$$U_2 = \frac{O \cdot S}{P}$$

kjer je U_2 indeks oblike posestva, O dolžina meje posestva, S povprečna oddaljenost od središča gospodarstva in P površina posestva.

Izpopolnitev pomeni prispevek Januszewskega (Januszewski, 1968). Gornjim formulam je dodal koeficient, ki naj bi osvetlil še eno

značilnost fizične strukture posestva, namreč stopnjo strnjenosti posestva. "Kos" posesti, ki ga v formuli označuje z oznako "0", je sestavni del računa. Poslužil se je znanega aritmetičnega pravila, po katerem je kvadratni koren vsote števil manjši kot vsota njihovih kvadratnih korenov, kar lahko izrazimo z naslednjim splošnim pravilom:

$$K = \frac{\sqrt{\sum_{i=1}^n a_i}}{\sum_{i=1}^n \sqrt{a_i}}$$

Indeks K opredeljuje stopnjo strnjenosti posamezne kmetije. Indeks se giblje med vrednostima 0 in 1. Običajno ga množimo s 100. Posebno koristen je pri proučevanju sprememb, ki so se izvršile v fizični strukturi kmetijskih posestev. Določa sedanje stanje in ima tudi primerjalno vrednost, ker ni odvisen od velikosti posestva, ampak samo od števila kosov posesti in njihove velikosti.

Iz ugotovljenega indeksa strnjenosti lahko izračunamo indeks razdrobljenosti po naslednji formuli:

$$R = 100 - 100 K = 100 (1-K)$$

Izračunani indeksi strnjenosti opredeljujejo naslednje tri značilnosti:

- indeks strnjenosti se zmanjšuje z večanjem števila kosov posesti,
- zmanjšuje se tudi, kadar velikost posameznih kosov teži k izenačevanju,
- narašča, kadar površina velikih kosov narašča, površina majhnih kosov pa se zmanjšuje in obratno.

Indeksa strnjenosti in razdrobljenosti lahko predstavljata stopnjo strnjenosti ali razdrobljenosti posesti ali razpršenosti kmetijskih kultur ali pa posamezne kulture na posestvu oziroma v naselju. Često je v enem kosu posesti več kultur. Vendar v primeru, da uporabi več sosedov, ki goje v istem letu isto kulturo, isti sistem kolobarjenja, lahko navzlic navidezni razdrobljenosti pride do večje strnjenosti kmetijskih kultur, kot bi jo sicer lahko pričakovali.

Gosar (Gosar, 1976) je v svojih prizadevanjih poiskal formulo, ki se odziva z izračunanimi koeficienti na vse primere različne posestne razdrobljenosti, ki smo jih navajali v uvodnem poglavju o teoretskih izhodiščih. Videli smo, da upošteva Januszewski v svoji formuli za razdrobljenost posesti samo število in velikost kosov posesti, ne upošteva pa razdalj in velikosti celotnega posestva, temveč samo število kosov in njihovo relativno velikost. Značilnost njegove formule je v dejstvu, da koeficient strnjenosti posesti pada, oziroma koeficient razdrobljenosti narašča z velikostjo celega posestva, ker imajo večja posestva običajno več kosov.

Pri ugotavljanju prostorske razdrobljenosti poleg velikostne, podatkov o velikosti posesti in oddaljenosti posameznih kosov ne moremo zanemariti. Gosar je za vsak kos posesti izmeril razdaljo v metrih od doma posestnika. Pravi, da naj bi leta po možnosti ustrezala najkrajši razdalji po poti in ne po zračni razdalji, ker je v mnogih primerih konfiguracija terena takšna, da bi zračna razdalja dala popačene rezultate. Vendar pa je tudi sam pri svoji analizi iz tehničnih razlogov moral uporabiti zračne razdalje, saj je optimalno merjenje izredno zamudno.

Formula za izračunavanje koeficienta razdrobljenosti ob upoštevanju oddaljenosti kosov posesti se glasi:

$$K = \frac{\sum_{i=1}^P R_i \sqrt{P_i}}{\sum_{i=1}^P P_i}$$

kjer pomeni K koeficient razdrobljenosti, R_i razdaljo posameznih kosov posesti (v m) in P_i površine posameznih kosov posesti (v m^2).

Formula torej upošteva razdalje, kakor tudi površino posameznih kosov posesti, zato mnogo boljše kot formula Januszewskega odraža prostorsko razdrobljenost posesti. Negativna stran te formule pa je, da daje koeficient, ki se giblje v razponu od 0 do 1 in ki navzgor ni omejen. Poleg tega pri enako velikih in enako oddaljenih kosih posesti, koeficient ne narašča s številom kosov.

V tej formuli pa ni upoštevana struktura kosov posesti. Korigirati jo je mogoče tako, da se površine posameznih kosov pomnoži s koeficienti intenzivnosti obdelave glede na različne kategorije zemljiške izrabe. Dobljene ponderirane površine se vstavijo v gornjo formulo za razdrobljenost posesti. Namesto P_i , ki je dejanska površina kosa, dobimo P_{i_1} , ki je ponderirana vsota površin parcel kosa, ponder pa je stopnja intenzivnosti obdelave na vsaki parceli. Ponder odgovarja ornemu ekvivalentu, ki je za posamezne zemljiške kategorije naslednji:

njiva	1,00
travnik	0,40
vrt	2,50
vinograd	2,50
pašnik	0,10
sadovnjak	1,20
gozd	0,15.

Formula za razdrobljenost posesti, korigirana z intenzivnostjo obdelave posameznih kosov je torej naslednja:

$$K = \frac{\sum_{i=1}^n M_i R_i \sqrt{P_{i1}}}{\sum_{i=1}^n P_{i1}}$$

kjer pomeni K koeficient razdrobljenosti, R_i razdaljo kosov in P_{i1} ponderirane površine kosov posesti. Seveda pa je tovrstno izračunavanje še precej bolj zahtevno, saj je potrebno za vse proučevane parcele opredeliti poleg oddaljenosti zemljiško izrabo, kar je na podlagi katastrskih podatkov precej nezanesljivo, saj je dejanska izraba lahko bistveno drugačna. Pri tako natančnem delu pa lahko tovrstna poenostavitve v preveliki meri vpliva na končne rezultate.

Pomembna prednost formul Januszewskega in Gosarja je v dejstvu, da se lahko koristijo že zbrani podatki katastrskih služb, to pa obenem že pomeni slabost, kajti vse analize se omejujejo na opredeljevanje zemljiško-posesstne strukture znotraj matične katastrske občine. Upoštevanje zemljišč v sosednjih katastrskih občinah bistveno otežuje že tako komplicirano opredeljevanje podatkov. Na takšen način je mogoče proučiti le nekaj desetini ali v primeru večjih količin razpoložljivega časa nekaj stotin kmečkih gospodarstev. Pri tem lahko pomeni precejšnje olajšanje uporaba računalnika.

Poglejmo si na koncu поблиže še Malovrhov prispevek (Malovrh, 1963). Njegova bistvena posebnost je v tem, da ne ugotavlja podobno kot drugi avtorji stopnje razdrobljenosti, pač pa učinke. Po Malovrhu vplivajo na kakovost prostorske strukture kmečkih gospodarstev odnosi med naslednjimi v prostoru distribuirani faktorji:

- način dostopa do parcele, pri čemer sta všteta terensko pogojena jakost prometnega upora in učinkovitost prometnih sredstev,
- velikost parcel,
- način izkoriščanja in obdelovanja parcel, pri čemer je upoštevana stopnja mehaniziranosti.

Malovrh je opredelil naslednje kategorije delovnega časa:

- količina časa celotnega realiziranega dela, ki zajema čas dela na parcelah in čas, porabljen za premagovanje poti,
- količina časa produktivnega dela (čas dela na parceli),
- količina časa neproduktivnega dela (čas poti).

Z iskanjem soodvisnosti med navedenimi spremenljivkami je formiral tri poglavitne parametre in prikazal njihov značaj:

1. količnik izkoristka realiziranega časa (Q_t):

$$Q_t = \frac{\% \text{ realiziranega časa}}{\% \text{ časa poti}}$$

Če je distribucija odstotnih deležev obeh spremenljivk uravnotežena ($Q_t = 1$) je to znak normalnega stanja v odnosih med realiziranim delom in porabo časa za poti, bodisi na posameznih parcelah, bodisi na celotnem posestvu. Obdelovanje zemljišč ni preobremenjeno z neproduktivno izgubo časa, niti ni na razpolago presežek produktivnega delovnega časa. Takšen odnos pa je v veliki večini primerov zgolj imaginaren, zato je Malovrh uvrstil koeficiente v razrede med vrednostima 0,7 in 1,5 ter navzgor in navzdol od obeh vrednosti. Če je količnik izkoristka realiziranega časa večji od 1, pomeni to, da je delež časa poti manjši, kar gre v prid večje ekonomičnosti proizvodnje. Če pa je vrednost manjša od 1, je ugotovljena neuravnovešenost znak nesorazmerno visoke potrošnje časa za neproduktivno delo premagovanja poti, kar negativno učinkuje na gospodarnost.

2. Količnik ekonomskega izkoristka parcele (Q_p):

$$Q_p = \frac{\% \text{ velikosti parcele}}{\% \text{ časa produktivnega dela}}$$

Vrednost večja od 1,5 kaže, da je izkoriščanje parcele ali celotne kmetije delovno manj zahtevno, kar je posledica manjše

zahtevnosti gojene kulture (kar velja zlasti za travnike) ali pa večje mehaniziranosti obdelave. Oboje je z gospodarsko-prostorskega vidika pozitivna postavka, saj je z manjšim trdom dosežen cilj proizvodnje. Vrednost, manjša od 0,7 pa kaže, da je potrebno za dosego zastavljenih načrtov mnogo delovnega časa na parceli oziroma kmetiji, kar je posledica slabe mehaniziranosti ali večje zahtevnosti gojene kulture.

3. Količnik ekonomskega izkoristka razdalje (Qd):

$$Qd = \frac{\% \text{ oddaljenost parcele}}{\% \text{ časa poti}}$$

Tudi vrednost kvocienta tega parametra, ki se giblje med 0,7 in 1,5, je izraz uravnotežene distribucije odstotnih deležev, kar pomeni, da je vloženi čas za premagovanje poti premeren oddaljenosti parcele od sedeža obrata: večja oddaljenost narekuje povečano količino časa poti in obratno. Če je izračunani količnik visok pomeni, da je porabljeno za premagovanje razdalje nesorazmerno malo časa, kar je posledica zmanjšane frekvence opravljenih poti (ker je gojena kultura nezahtevna, ker poti dovoljujejo večjo hitrost oziroma zaradi uporabe hitrejših prometnih sredstev). Na ta način se poraba neproduktivnega delovnega časa znižuje. Nizke vrednosti količnikov pa so odraz obratnega položaja, kjer ima vse pomembnejšo vlogo stopnja propustnosti kmečkih poti.

Srednje vrednosti količnikov (Q), dobljene iz aritmetične sredine vsote posameznih vrednosti, sintetično prikazujejo kakovostno stanje gospodarsko-prostorskih struktur. Na ta način je mogoča klasifikacija posameznih parcel, posameznih kmetij ali pa celih naselij, kar pa je spričo velike zahtevnosti zbiranja podatkov in njihove obsežnosti praktično neizvedljivo.

3. VZROKI ZEMLJIŠKE RAZDROBLJENOSTI

O vzrokih za zemljiško razdrobljenost smo že spregovorili. Dejstvo je, da je vzrokov več in da se medsebojno tesno prepletajo, vendar bi vseeno lahko govorili o prevladi dveh faktorjev:

- reliefnih razmer in
- dodovalne politike.

Učinki reliefa so primarni v hribovitih območjih, učinki dodovalne politike pa v ravninskih predelih. Res pa je, da je vloga dedovanja tudi v reliefno razgibanih predelih zelo pomembna, zlasti pri dinamiki drobitve, medtem ko je relief v ravninskih predelih vplival pri formiranju sistemov poljske razdelitve na delitev različno kvalitetnih zemljiških kompleksov, ki pa predstavljajo razmeroma statično komponento. Drugi razlogi so novejšega datuma in je njihov prispevek k povečevanju (dinamiki) zemljiške razdrobljenosti vse pomembnejši. Najpogosteje gre za ekonomske razloge, povezane s slabostmi v izvajanju zemljiške politike. Prostorska in velikostna opredelitev mnogih trditev je obdelana v nadaljevanju študije same.

3.1. Relief

Relief je glavni prostorski činitelj, ki vpliva tako na razdelitvene oblike zemljišča kot tudi na fizično razdrobljenost. Učinke reliefa pa vseeno ne smemo obravnavati enostransko. Njegova funkcija je dvojna. Na eni strani vpliva na drobitev zaradi izdvajanja in intenziviranja ravnejših površin sredi sicer nagnjenega sveta, na drugi strani pa se v območjih z manj primernimi pogoji za širitev intenzivnejših zemljiških kategorij ohranjajo večje parcele pašnikov ter gozdov, kjer je tudi dinamika drobitve nižja.

V zvezi z reliefno izoblikovanostjo imata precejšen vpliv na razdrobljenost tudi ekspozicija in nagnjenost. Na prisojnih pobočjih

so v višinah do 450 m, v takozvanem termalnem pasu, pogosti vinogradi. Povprečna velikost vinogradniške parcele je zelo majhna, kar je posledica potreb po visokointenzivni, pretežno še vedno ročni kultivaciji in razraščanja hobi kmetijstva. Zaradi prvega razloga je obdelovanje večjih površin s strani posameznih gospodarstev onemogočeno. Drugi razlog je prisoten spričo vse bolj prisotnih teženj nekmečkega prebivalstva po aktivnem izkoriščanju prostega časa, za kar zadostujejo že manjše parcele. Vinograd je kot zemljiška kategorija za tovrstno dejavnost poleg vrtičkarstva najbolj pomemben. Nasprotno pa na ostalih pobočjih prevladujejo razmeroma velike parcele delovno neintenzivnih kategorij, gozdov in slabših travnikov.

Relief vpliva z naraščanjem nadmorske višine tudi na klimo. Res je, da v lendarški občini o tovrstnem učinkovanju ne moremo pretirano razglablјati. Nenazadnje je pomemben vpliv reliefa tudi na stopnjo opuščanja kmetijskih površin.

Pomemben je tudi vpliv zamočvirjenih, aluvialnih ravnih s slabo rodovitnimi, zaglejenimi prstmi, primernimi le za ekstenzivno travniško izrabo. Drugačna pa so najbolj kakovostna tla na plevstocenskih na plavinah, kjer prevladuje intenzivna njivska izraba, zato je na njih tudi stopnja razdrobljenosti visoka. Seveda pa so prav različne pedosekvenca ena od poglobitnih funkcij reliefa.

Talni pogoji so igrali pomembno vlogo pri formiranju vaških obdelovalnih kompleksov v fazi kultivacije zemljišč. Ves čas so bile prisotne težnje, da se vsem lastnikom oziroma uživalcem zagotovijo približno enaki pogoji za preživljanje, saj je bila v preteklosti kmetijska dejavnost prevladujoča gospodarska panoga. Zato so nastali na istovrstnih območjih obdelovalni kompleksi, kjer so imeli svoje zemljišče vsi prizadeti. Tako je imela posamezna kmetija že od nekdanj več bolj ali manj primernih površin, kar je pomemben vzrok za današnjo razdrobljenost, a v preteklosti, v dobi maksimalne obdelave s primitivnimi agrotehničnimi ukrepi, ni v preveliki meri negativno učinkovala.

Na ravnih tleh imamo prevlado pravih, podolgovatih parcel, v močno razgibanem in nagnjenem svetu pa so najpogostejši nepravilni, grudasti kosi. Prav gotovo v teh primerih parcelacija močno zavisi od površinskega značaja. Vendar se v vsej prilagodljivosti na teren kaže pravzaprav le vpliv reliefa na obliko parcelacije, ne pa na sam agrarni sistem. Zakaj pri vseh različnih variantah poljske razdelitve gre očitno za en sam stari, prvotno kolektivni, nesistematični agrarni režim, ki mu ravno površinski relief preoblikuje parcelacijo v različne variante.

Na ravnem svetu razdrobljenosti ni težko odpraviti. Potrebno je le preurediti in združiti dosedanjo drobno posest, vendar so tovrstni posegi kljub vsemu precej dragi. Potrebno pa je skrbno upoštevati lokalne razmere. Vsa pestra podoba grudastih in dolgih njiv po ravneh, planjavah in pobočjih gričev in hribov, njive v terasah in omejkah, vse to je plod večstoletnega prilagajanja mikroreliefnim razmeram ter dolgih izkušenj v borbi z erozijo zemlje in s težavami pri oranju. Marsikje bi bilo lahko usodno, če bi te izkušnje iz preteklosti prezrli.

Z anketiranjem smo skušali zbrati informacije o mnenjih anketirancev v Genterovcih o poglavitnih vzrokih za obstoječo zemljiško razdrobljenost. Rezultate smo prikazali v tabelah št. 1, št. 2, in 3, v katerih smo problematiko obdelali z ozirom na socio-ekonomsko, starostno in posestno strukturo. Vloga naravnih pogojev in med njimi še posebno reliefa je razmeroma skromna, saj jo omenja le 6 % odgovorov. Zanimivo pa je, da so tovrstni odgovori pogostnejši pri gospodinjstvih, ki so eksistenčno bolj odvisna od dela na zemlji: čistih kmečkih in mešanih pretežno kmečkih gospodinjstvih ter na večjih kmetijah (med 3 in 5 ha). Z ozirom na starostno strukturo je največ pozitivnih odgovorov v skupini stajajočih gospodinjstev.

3.2. Dedovalna politika

Dedovanje je predvsem družbenoekonomski pojav. Je v najtesnejši zvezi z ustanovo lastnine. Marksizem uči, da so lastninski odnosi "pravni izraz" produkcijskih odnosov, to je odnosov med ljudmi v proizvodnji. Produkcijski odnosi, ki so značilni za vsako posamezno družbenoekonomsko formacijo, se izražajo v določeni obliki lastnine in so odločilni tudi za dedovanje. Ta načelna ugotovitev velja seveda za tiste produkcijske odnose, ki so v določeni družbeni formaciji dominantni in kakor je primer v socializmu, tudi najnaprednejši. Taki odnosi pa tako v kapitalizmu, kakor tudi v socializmu, niso odnosi na vasi, ki so iz različnih odnosov zastajali posebno v naših prilikah, ki jih karakterizira drobna posest vaškega tipa in obstoj zasebne lastnine na nekmetijskem zemljišču (Kocjan, 1973).

Na področju dednega prava niso bile upoštevane globoke razlike med vaško in mestno družbo, zato so bila načela dedovanja enaka za kmete in meščane. S tem so se sicer skušale zgladiti neenakosti, vendar so bile zglajene na škodo kmeta. Dedovanje po zakonu o dedovanju je glede razdelitve zapuščine za bogate dediščine in za tiste primere, ko je družina že izgubila značaj proizvodne skupnosti ter je ostala le še gospodarska skupnost, značilna za urbano okolje. Takšni pravni vzorci, ki niso nastali iz naše specifične vaške družbe, ne morejo rabiti svojemu namenu, ker so preseljeni iz popolnoma drugačnega okolja, drugačne miselnosti in drugačne ureditve.

Dedovanje pa ni edini krivec drobitve zasebnih kmetijskih zemljišč. Žal ni na voljo podatkov, koliko je dedovanje pripomoglo k temu negativnemu pojavu. Če imamo pred očmi, da sedanji sistem dedovanja postavlja kot pravilo pri zakonitem dedovanju fizično delitev premoženja in da je prevzel pri nujnem deležu francoski sistem rezerve in ne sistem denarne odprave, kakršen je bil poznan pred uveljavitvijo novega zakona o dedovanju, je očitno, da

tovrsten negativni proces pospešuje. Ne smemo pa tega problema gledati poenostavljeno, tako da upoštevamo samo dedovanje kot neposredni pravni naslov, zaradi katerega je prišlo do drobitve kmetijskih zemljišč.

Za Prekmurje so še posebno neugodni učinki ogrskega dednega prava, po katerem se je zemlja enakomerno delila na vse otroke in tako so se posamezne parcele po pravilu po širini delile. Nastale so ozke proge, na katerih je danes že pogosto otežena uporaba kmetijske mehanizacije.

Če kmet razdeli za časa življenja svojo lastnino med otroke ali pa napiše oporoko, se bo oziral na veljavni sistem dedovanja. Zato bo popuščal zahtevam po zemlji s strani tistih, ki so jih že sredstva kmetije usposobila za samostojno in dostojno življenje (šolanje, oprema delavnic itd.). Prevzemnik takšne zmanjšane kmetije pa je navadno še drugače obremenjen z raznimi izplačili, kar vse škoduje tako ohranitvi take zmanjšane kmetije kot tudi možnosti, da bi prevzemnik moderniziral tehnologijo pridelovanja. Poseben problem predstavlja dejstvo, da je prenos lastništva kmetij s starejše na mlajšo generacijo pogosto vezan šele na smrt starega gospodarja ali pa se opravi v času njegove onemoglosti, ko so življenjske sile in ambicije mlajše generacije že dodobra izčrpane.

Da bi zemljo kar najbolje izkoristili, bi morali spremeniti predpise o dedovanju zemlje, in sicer tako, da bi zemljo dosledno podedoval tisti, ki bo ostal na posestvu, hkrati pa bi odpravili pravico, da lahko zemljo podedujejo tudi oni, ki so posestvo zapustili. S takšnimi spremembami v dednem pravu bi se nadaljne drobljenje parcel občutno zadržalo, bile bi pa tudi pomemben prispevek k uveljavljanju kmečkega poklica in izboljševanju kmetijstva nasploh.

Sprejeti in upoštevati je potrebno načelo, da nekmet ne more podedovati njive, lahko pa podeduje določen minimum sadovnjakov, vinogradov in gozdov (Komisija zveznih družbenih svetov za vprašanja gospodarske stabilizacije, 1982).

V ta namen smo v Sloveniji že pred desetletjem sprejeli zakon o dedovanju kmetijskih zemljišč in zasebnih kmetijskih gospodarstev, vendar je okrog njegovega izvajanja precej problemov. Merila, ki jih določa zakon za določanje zaščitenih kmetij, se v več primerih (velikost posesti, zagotovljeno nasledstvo, ipd.) neustrezno uporabljajo, kar povzroča, da med zaščitenimi kmetijami niso zajete vse kmetije, ki izpolnjujejo zakonske pogoje in obratno. Dogaja se, da se v okvir zaščitene kmetije določijo tudi zemljišča, ki so v že sprejetih prostorskih dokumentih namenjena za graditev ali druge posege v prostor.

Pri zavarovanju določenih kmetij pred pridobitvijo morajo upoštevati dejstvo, da je za razmere pri nas in seveda tudi v občini Lendava značilna drobna posest vaškega tipa in da je kar 98,1 % kmetijskih zemljišč v zasebni lasti. Zato je pomembno, da zaradi pospeševanja kmetijske proizvodnje in uveljavljanja socialističnih odnosov v tej proizvodnji ne dopuščamo zmanjševanja ekonomskih sposobnosti posameznih kmetij kot proizvodnih enot zaradi njihovega drobljenja. Takšen proces pomeni v veliki meri odvzemanje možnosti proizvodnega sodelovanja med individualnimi kmetijskimi proizvajalci in organizacijami združenega dela.

Naj omenimo še, da določitve, ki jih prinaša zakon o zaščitenih kmetijah, pri nas niso novost. V Sloveniji smo poznali dejansko nedeljivost kmetij z upoštevanjem koncesije rimskemu pravu do 1868 leta, ko je bil razveljavljen patent iz leta 1790. Pri tem je potrebno pripomniti, da Kranjska ni imela predpisov o nedeljivosti kmetij od francoske zasedbe dalje (začetek 19. stol.) in je zato na Kranjskem stopil zakon iz leta 1868 v veljavo že

po treh mesecih po objavi, drugje pa se je procedura zavlekla. Takrat so se začela v dedovanju kmetij v celoti uporabljati načela splošnega dedovanja. Leta 1889 so bile s posebnim državnim zakonom pooblašcene posamezne dežele v avstroogrski monarhiji, da z nekaterimi omejitvami določijo nedeljivost kmetij srednjih velikosti. Vendar pa so v Avstriji izkoristile tovrstne možnosti samo Koroška, Tirolska in Češka, pri nas pa je proces drobitve prišel do polne veljave.

Dedovalna politika vpliva tako na prostorsko kot na velikostno razdrobljenost. Z delitvijo posesti na več delov prihaja bodisi do delitve posameznih zemljiških kosov brez drobitev posameznih parcel, bodisi do delitve zemlje znotraj zemljiških kosov, pri čemer je izvedena njihova delitev. Na ta način se delijo kosi na posamezne parcele, ki so prej predstavljale lastninsko in obdelovalno celoto ali pa se delijo parcele same. Obadva pojava sta v smislu organiziranja moderne proizvodnje izredno negativna, vsekakor bolj kot delitev kmetije po pripadajočih sklenjenih kosih posesti.

Anketirana populacija se vpliva neustreznega dedovalnega sistema dobro zaveda (tabele št. 1, št. 3). Uvršča ga daleč v ospredje (46,1 %), še najbolj pa ga izpostavljajo čista kmečka, mešana enakovredna in mešana pretežno nekmečka gospodinjstva. Z ozirom na starostno strukturo je največ pozitivnih odgovorov med generacijskimi in starajočimi družinami, z ozirom na posestno strukturo pa na večjih kmetijah. V to kategorijo lahko uvrstimo tudi odnos do neizvajanja določil o zaščitenih kmetijah, ki pa ni posebno izrazit. Pozitivnih odgovorov je le 2 %. Zanimivo je, da kar 12,5 % anketiranih gospodinjstev o problematiki zemljiške razdrobljenosti nima nikakšnega mnenja. Tovrstna kategorija je daleč najpogostnejša med čistimi nekmečkimi, ostarelimi gospodinjstvi, ki so brez zemlje ali le na posestvih manjših od 0,5 ha.

3.3. Širjenje urbanizacije in infrastrukturnega omrežja

Med učinki prostorskih posegov velja izdvojiti tiste, ki so plod razraščanja infrastrukture ter urbanizacije. Resnici na ljubo moramo povedati, da so tovrstni razlogi za zemljiško razdrobljenost v občini Lendava zaenkrat še relativno majhni, saj lahko med novejšimi posegi omenimo le naftno predelovalno industrijo in širjenje zazidalnih površin v zaledju občinskega središča in posameznih večjih naselij.

Učinki infrastrukturnega omrežja so longitudinalni in vplivajo tako na prostorsko kot velikostno razdrobljenost. Objekti sekajo posamezne parcele in posestva, ki se na ta način drobijo, obenem pa se ob večjih posegih nekatere kmetije lahko tudi bistveno površinsko zmanjšajo. Znano je, da so nadomestna zemljišča zaradi neurejenih socialno posestnih razmer pogosto zgolj imaginarna kategorija.

Širjenje zazidalnih površin učinkuje pretežno disperzno, njegovi učinki pa so v bistvu podobni kot učinki infrastrukturnih objektov, le da so za določene prizadete kmetije lahko še bistveno bolj boleči, saj jim pogosto ni zagotovljen niti proizvodno ekstenčni minimum, tako da so se prisiljene preslojiti.

3.4. Drugi vzroki

Ostali vzroki so mnogovrstni. V zadnjem času postajajo vse bolj prisotni oziroma za sedanjo dinamiko nadaljnje drobitve celo odločilni. So plod naglega družbenoekonomskega razvoja v povojnem obdobju, ki ga spremljajo tako prostorski posegi kot intenzivno socialno preslajanje podeželja, ki ga spremlja močna deagrarizacija.

V zvezi s procesom deagrarizacije pa poteka tudi proces drobitve kmetij, večanja števila mešanih delavsko-kmečkih gospodarstev,

staranje in upadanje delovne sposobnosti zasebnih kmetovalcev ter zmanjševanje obdelovalnih kmetijskih površin, zmanjševanje celotnih kmetijskih površin in prehajanje kmetijskega zemljišča v last tistih, ki ga ne obdelujejo z osebnim delom. Lastništvo na kmetijskem zemljišču pa pomeni za tiste, ki ga ne obdelujejo, varno naložen denar in še možnost zaslužka brez dela (oddajanje zemlje v najem kmečkemu prebivalstvu) ali pa na njem ustvarjajo viničarskim podobne odnose, ki so našemu družbenemu sistemu tuji.

K temu prispeva tudi nedosledno uveljavljanje prednostne pravice do nakupa zemljišč, kar povzroča, da se močno povečuje število nekmetov - lastnikov kmetijskih zemljišč, tudi na najbolj rodovitnih površinah. Analize za potrebe študije o mešanih delavsko-kmečkih gospodinjstvih so pokazale, da posedujejo čista kmečka gospodinjstva le 17,9 % vseh zemljišč v občini, mešana kar 62,9 %, nekmečka pa že 19,3 %. Poudariti velja, da obseg zemljišč v rokah nekmetov ni tolikšen kot v nekaterih drugih slovenskih občinah, naprimer obalnih ali osrednje-slovenskih. Vendar pa je tolikšen delež tudi posledica socialnega preslajanja na vasi, saj je pogosta kategorija nekmečkih gospodinjstev na kmečkih gospodarstvih, ki z delom na zemlji po redni zaposlitvi izboljšuje osebni standard (tovrstne kmetije niso bistveno manjše od čistih kmetij), zato jih nekatere klasifikacije uvrščajo med tip mešanih gospodinjstev.

Zaradi prehajanja zemljišč v roke nekmetov in dejstva, da tudi promet kmetijskih zemljišč med sorodniki vpliva na drobljenje, bo potrebno dopolniti ustrezne določbe zakona o kmetijskih zemljiščih. Pravico nekmeta do obdelovalne zemlje, do določenega maksimuma, je potrebno natančno uravnati z zakonskimi določili. Nekmet bi si namreč lahko kupil zemljo brez njiv (do določenega maksimuma), pri čemer bi bil dolžan, da jo obdeluje v skladu s predpisi o dobrem gospodarju in da jo vključuje v programe prostorsko ureditvenih operacij, kar je danes eden bistvenih proble-

mov. Nekmetje bi morali graditi rekreacijske objekte, urejati vrtove in sadovnjake, vinograde in drugo na terenih, kjer ni mogoče urediti večjih kompleksov in organizirati modernega, tržnega pridelovanja.

Za velik del majhnih individualnih kmečkih gospodarstev je značilno, da ima blagovna proizvodnja za trg le podrejeno vlogo. Temu ustreza tudi proizvodnja majhnih količin raznovrstnih dobrin (avtarkična, polikulturna proizvodna usmerjenost), ki je organizirana na razkosanih, prostorsko raztresenih zemljiščih. Da je stopnja tržnosti razmeroma skromna, potrjujeta podatka, da v letu 1985 16,5 % kmetij v občini ni bilo vključenih v tržno proizvodnjo, med preostalimi pa jih je 73,8 % prodalo za manj kot 1000.000 dinarjev pridelkov (Kladnik, 1986).

Posebno pozornost moramo nameniti razlogom za posestno razdrobljenost, ki koreninijo na območju Prekmurja že daleč v zgodovini. Na Ravenskem je potrebno vedeti, da je do konca prve svetovne vojne velik del površin, zlasti obdelovalnih, pripadal tamkajšnjim veleposestvom, ki so bila drugače urejena kot drugje po Sloveniji. Kakor drugje na Ogrskem so bila tudi tu grofovsko veleposestva v glavnem agrarna velepodjetja, ki so proizvajala v velikem merilu. Graščine so stale na ravnem v vaseh, ob njih pa so bila na pristavah ali marofih velika gospodarska poslopja. V času poljskih opravil je tu našlo delo na stotine kmečkih delavcev, mnogi med njimi so bili tam trajno zaposleni in tudi stalno bivali tamkaj.

Kmalu po letu 1919 je bila v Prekmurju izvedena agrarna reforma, ki je zajela fevdalna agrarna veleposestva in ji prinesla velike spremembe v gospodarskem in posestnem stanju. Veleposestva so se razlastila, njihova zemlja pa se je dodelila bodisi majhnim kmečkim posestnikom v bližnjih vaseh, bodisi delavcem na veleposestvih in sploh ljudem, ki so bili dotlej brez vsake zemlje. Na več mestih se vidi ob starih marofih na obrobju starih vasi skupine novih hiš, naselbine ali kolonije novih kmetov. Mednje spadajo

tudi naselbine primorskih beguncev med spodnjo Ledavo in Muro. Nekaj zemlje so dobili vojaški prostovoljci, ki pa se večinoma niso naselili na njej, niti je niso obdelovali, marveč so jo oddajali v najem.

Razumljivo je, da izvedba agrarne reforme ni rešila kmečkega vprašanja. Pač pa je povzročila, da je tržnost na veleposestvih skoraj povsem usahnila, majhni posestniki pa so imeli za samostojno življenje še vedno premalo zemlje. Prebivalstvo se je močno zgostilo prav zaradi močnega kosa in drobljenja kmetijskih zemljišč. Že tedaj je postal pereč problem agrarne prenaseljenosti.

Povojno kmetijstvo se je razvijalo v okviru dveh različnih gospodarskih sistemov:

- centralistično - administrativnega planskega ter
- sistem družbenega upravljanja in samoupravljanja.

Bistvena značilnost izvajanja prvega sistema je bila forsiranje hitrega formiranja socialističnih kmetijskih pridelovalnih organizacij, največ v obliki vaških delovnih zadrug, predvsem z administrativnimi in ekonomskimi pritiski na zasebna kmečka gospodarstva. Takšna vrsta zadrug je bila favorizirana, ker se je takrat menilo, da so najprimernejše kolektivne socialistične organizacije za rekonstrukcijo in preobrazbo zasebnih v socialistična kmečka gospodarstva. Razvoj drugih vrst kmetijskih zadrug je bil zapostavljen. Izkušnje so pokazale, da je bil takšen pristop preuranjen, ne le zato, ker pri kmetu še nista dozorela zavest in prepričanje o prednostih takšnih socialističnih gospodarstev, temveč tudi zato, ker se takrat zadruge niso mogle zadovoljivo opremiti s kmetijsko mehanizacijo. Razen tega so se na nekaterih gospodarstvih gradila predimenzionirana gospodarska poslopja, ki se kasneje niso mogla ekonomsko koristiti in so vplivala na nerentabilno poslovanje. Nekatere takšne ob-

jekte so kasneje okvalificirali kot "politične investicije".

Druga bistvena značilnost tega obdobja je bilo prizadevanje za nacionalizacijo zemlje. Bistveno izhodišče teh hotenj je bilo mnenje, da monopol privatne lastnine nad zemljo kot sredstva za proizvodnjo predstavlja veliko oviro v razvoju kmetijstva in uveljavljanju socialističnih družbenoekonomskih odnosov. Nacionalizacija zemljišča, še zlasti brez kakršnekoli odškodnine lastnikom, naj bi ekonomsko olajšala pot k socialistični preobrazbi. Država lahko tako sredstva, ki bi jih morala izplačati kot nadomestila, takoj vlaga v produktivne namene. Vendar je bila v Jugoslaviji nacionalizacija izvedena le v skromnem obsegu. Bistven politični razlog je bil v tem, ker so kmetje največ prispevali v narodni revoluciji, ekonomski razlog pa v tem, da je bilo kmetijstvo opustošeno in prisoten velik primanjkljaj v prehranski bilanci.

Jugoslavija je porabila velika sredstva za odkup zemlje pri izvajanju agrarne reforme in zmanjševanju velikosti zasebnih kmečkih gospodarstev, po letu 1953 na praviloma 10 ha obdelovalnih zemljišč. Polovica tako pridobljenih zemljišč je bila dana ljudem brez zemlje in drugim revnim kmetom z manj kot 2,5 ha zemljišč. Pravna osnova za izvajanje agrarne reforme je bila zagotovljena z Zakonom o agrarni reformi in kolonizaciji, ki je bil sprejet avgusta 1945, samo 3 mesece po končani vojni.

Z agrarno reformo je bila brez odškodnine vzeta vsa zemlja takozvanih "kapitalističnih" veleposestnikov z več kot 25 ha obdelovalnih oziroma več kot 45 ha skupnih zemljišč, ki jih lastniki niso obdelovali sami s člani lastnih gospodinjstev, temveč pretežno z najeto delovno silo. V isto kategorijo so prišla tudi zemljišča pripadnikov nemške narodnostne manjšine (pri nas na Apaškem polju), ki so med vojno sodelovali z okupatorjem ter zemljišča vojnih zločincev. Nadomestila za odkup so dobila ostala

zasebna kmečka gospodarstva z več kot 25 ha obdelovalnih zemljišč za zemljišča nad navedeno površino, pa tudi nekmečka gospodinjstva, ki so smela obdržati le 3 ha obdelovalnih površin. Danes se vse bolj zavedamo, da je imela agrarna reforma tudi negativne posledice na razvoj kmetijstva, zlasti ker se je agrarna struktura še poslabšala. Povečalo se je število kmetij, predvsem tistih z manj kot 5 ha zemlje, zmanjšali pa so se tržni viški.

Ko je postalo jasno, da z vaškimi delovnimi zadrugami ne bo mogoče zagotoviti socialističnih odnosov v kmetijstvu, država ni mogla dovoliti širjenja kapitalističnih teženj na vasi. Zato je bil že leta 1953 z zakonom sprejet zemljiški maksimum 10 ha obdelovalnih površin, le v hribovitem svetu 20 ha. Ponovno je zmagala ideologija nad tržno logiko, vendar je bilo to v času prevlade primitivnejših tehnik obdelave (ročne in z vprego), ker kmetijske mehanizacije še skoraj ni bilo. Zato pa je toliko bolj boleče, da je ta zakon še dandanes v veljavi, ko so se pogoji povsem spremenili in takšen ukrep že bistveno zavira najbolj perspektivne zasebne kmetije, da bi zagotovile gospodarnejšo pridelavo. Z uvedbo zemljiškega maksimuma se je še nadalje poslabšala agrarna struktura, ponovno pa so se zmanjšali tržni viški. Skoraj polovica zemljišč v državi je bila dodeljena kmetijskim kombinatom, ostalo pa različnim tipom zadrug.

Spor s Sovjetsko zvezo in njenimi zavezniki v letu 1948 je bistveno vplival na iskanje lastne poti v socializem. Pomanjkljivosti centralistično-administrativnega planskega sistema so privedle do tega, da je bilo leta 1950 uvedeno delavsko in tri leta kasneje družbeno samoupravljanje. Bistvena značilnost tega sistema je uvajanje bolj demokratičnih metod upravljanja, še posebno v razpolaganju z rezultati dela. Nov sistem je privedel do že zgoraj omenjenih ukrepov (tudi zemljiškega maksimuma), prišlo pa je tudi do drugačnega vrednotenja kmetijstva, kar se je rezultiralo v večjih vlaganjih za povečanje kmetijske pridelave.

Sistem družbenega samoupravljanja lahko z ozirom na gospodarski

razvoj z vidika kmetijstva razdelimo v štiri obdobja: prvega do leta 1957, drugega do leta 1965, naslednjega do leta 1979, zadnje pa še vedno traja.

Za prvo obdobje je značilna podobnost s centralistično-administrativnim sistemom, spremembe so bile predvsem v socialni strukturi. Značilnost drugega obdobja je znaten porast investicij v kmetijstvu, širjenje in jačanje družbenega sektorja ter znatno povečanje proizvodnje. Tretje obdobje se je pričelo leta 1965 s takozvano gospodarsko in družbeno reformo, že leto prej pa so se v zvezi z njo bistveno povečale cene nekaterih prehrambenih in industrijskih izdelkov. Z reformo so se v principu za kmetijstvo postavili isti pogoji gospodarjenja kot za druge veje gospodarstva. Poskušalo se je zagotoviti ustrezna cenovna razmerja med kmetijskimi pridelki s ciljem zagotavljanja ekonomske stimulacije za povečanje kmetijske pridelave. Nekaj časa so bila postavljena načela reforme spoštovana, kasneje pa je bilo kmetijstvo ponovno zapostavljeno. Kmetovo delo ni bilo ustrezno vrednoteno, pa tudi pogoji za kmetovanje se niso dovolj uspešno prilagajali hitremu opremljanju zasebnih kmetij s kmetijsko mehanizacijo. Vseeno je bila v tem času zabeležena precejšnja porast proizvodnje, ki se je v zadnjem, četrtem, obdobju gospodarske krize nekoliko umirila. Kljub množici administrativnih ukrepov, ki naj bi uveljavili predvsem tržne zakonitosti, je kmetijstvo v bistvu vseskozi neenakopravno tretirano v primerjavi z večino drugih gospodarskih panog. Hrana je pač strateška osnova in ena glavnih postavk socialne politike, kmetu pa je očitno še vnaprej mogoče odrekati realno vloženo delo za celotne pridelovalne stroške.

S samoupravljanjem so se pojavila tudi nekatera izvirna, a z ozirom na realne možnosti (neupoštevanje človekove psihe) iluzionistična ideološka razmišljanja o iskanju ekonomsko bolj ustreznih pogojev za pridelavo hrane. Večina je vezana s stremljenji po odpravi zasebne lastnine nad zemljo, ki jo naj bi nadomestilo takozvano združevanje dela, sredstev in zemlje. Samoupravni

sporazumi o združevanju naj bi zagotavljali delitev po delu in rezultatih dela, na podlagi delovnih sredstev in pravice do zemlje. Združeni kmetje naj bi imeli zajamčeno pravico, da prek sistema delitve dobivajo zemljiško rento za zemljo, ki so jo združili v kmetijsko zadrugo, temeljno kooperantsko organizacijo ali kako drugo obliko združevanja.

Lastninska pravica nad zemljo naj ne bi smela imeti statičnega značaja, ampak je njena značilnost proces, ki je usmerjen k vzpostavljanju socialističnih samoupravnih družbenih odnosov v kmetijski proizvodnji in s tem k izboljšanju materialnega in socialnega položaja kmetov ter k izenačevanju njihovih pravic in obveznosti s pravicami in obveznostmi delavcev v združenem delu. S tem se trdi, da lastniški zemljiški maksimum ob sproščnem obdelovalnem maksimumu v sklopu celovite zasnove socialistične kooperacije, ne pomeni posebne ovire za pospeševanje koncentracije proizvodnih virov in proizvodnje. Koncentracija gospodarstev bi lahko potekala brez velikih posegov v spreminjanje lastništva, predvsem brez velikih zasebnih kupoprodajnih pogodb, ki pomenijo odliv kapitala iz kmetijstva. S takšnimi ukrepi naj bi se povečale možnosti racionalizacije in zagotovila gospodarnejša pridelava. Prišlo naj bi do združevanja parcel posameznikov v enotne komplekse, v katerih bi meje dejansko izginile, lastništvo pa naj bi izražala samo površina združenih zemljišč. Takšno preoblikovanje naj bi nadomestilo izvajanje komasacij, ki so pri nas šele v začetni fazi in se le sporadično izvajajo, obenem pa bi v končni fazi zagotovilo specifično obliko združevanja dela dotedanjih zasebnih lastnikov ter na dozorevanje zavesti o njegovi prednosti nad privatno iniciativo. S takšnim delom bi vir zaslužka pomenilo sodelovanje v proizvodnji, ne pa fiktivno lastništvo nad delom zemljišča.

Po mnenju anketirancev je med takozvanimi "drugimi vzroki" za zemljiško razdrobljenost najpomembnejše dejstvo težnja, da hoče vsakdo imeti zemljo (15,7%), sledita s po 8,7% razloga dolgoletna

nezainteresiranost za razvoj kmetijstva ter individualna miselnost kmeta, nekaj pa jih prisega tudi na nesposobnost odgovornih organov (3,8 %). Zlasti kritični so čisti kmetje in pripadniki mešanih pretežno kmečkih ter mešanih enakovrednih gospodinjstev, zanimivo pa je, da tudi v ostalih dveh skupinah poudarjajo vlogo teženj, da ima vsakdo zemljo. Slednje dejstvo še posebno izpostavljajo mlada in generacijska gospodinjstva, pripadniki zrelih in starajočih gospodinjstev poudarjajo vlogo dolgoletne nezainteresiranosti, medtem ko ostarela gospodinjstva izdvajajo individualno miselnost. Z ozirom na posestno strukturo je opazno, da prav majhne kmetije z 0,5 - 1 ha ter 1 - 2 ha izpostavljajo težnje, da ima vsakdo zemljo, večje kmetije pa poudarjajo dolgoletno nezainteresiranost in nesposobnost odgovornih organov. V vseh skupinah pa je kritičnost na račun individualne miselnosti in "majhnosti" našega kmetovalca.

Tabela št. 1 : GLAVNI VZROKI ZA OBSTOJEČO ZEMLJIŠKO RAZDROBLJENOST (Z OZIROM NA SOCIOEKONOMSKO STRUKTURO)

	čisto kmečko	mešano pretežno kmečko	mešano enakovredno	mešano pretežno nekmečko	čisto nekmečko	skupaj
neustrezna dedovalna politika	18	5	10	10	4	47
neizvajanje določil o zaščitnih kmetijah	-	1	1	-	-	2
nesposobnost odgovornih organov	2	1	1	-	-	4
dolgoletna nezainteresiranost za razvoj kmetijstva	4	2	2	-	1	9
individualna miselnost kmeta	4	1	1	3	-	9
špekulacije	1	-	-	-	-	1
težnja, da ima vsakdo zemljo	4	2	4	4	2	16
naravni pogoji	3	2	1	-	-	6
nima mnenja	1	-	-	-	7	8

Vir: Mladinski raziskovalni tabor Pomurje 16, Genterovci 1987, IGU

Tabela št. 2 : GLAVNI VZROKI ZA OBSTOJEČO ZEMLJIŠKO RAZDROBLJENOST
(z ozirom na starostno strukturo)

	mlado	generacijsko	zrelo	starajoče	ostarelo	kombinirano	skupaj
neustrezna dedovalna politika	7	11	8	13	7	1	47
neizvajanje določil o zaščitnih kmet.	-	-	1	1	-	-	2
nesposobnost odgovornih organov	1	1	2	-	-	-	4
dolgoletna nezainteresiranost za razvoj kmetijstva	1	1	1	3	1	1	9
individualna miselnost kmeta	-	3	1	2	3	-	9
špekulacije	-	-	-	1	-	-	1
težnja, da ima vsakdo zemljo	4	7	1	2	2	-	16
naravni pogoji	1	1	-	3	1	-	6
nima mnenja	1	-	2	1	4	-	8

Tabela št. 3 : GLAVNI VZROKI ZA OBSTOJEČO ZEMLJIŠKO RAZDROBLJENOST
(z ozirom na posestno strukturo)

	brez zemlje do 0,5ha	0,51-1ha	1,01-2ha	2,01-3ha	3,01-5ha	nad 5ha	skupaj	
neustrezna dedovalna politika	1	3	9	6	11	9	8	47
neizvajanje določil o zaščiteneh kmetijah	-	-	-	-	-	-	2	2
nesposobnost odgovornih organov	-	-	1	-	-	1	2	4
dolgoletna družbena nezainteresiranost za razvoj kmetijstva	-	-	1	1	2	3	2	9
individualna miselnost kmeta	-	2	1	2	-	3	1	9
špekulacije	-	-	-	-	-	-	1	1
težnja, da ima vsakdo zemljo	-	-	4	5	3	3	1	16
naravni pogoji	-	1	-	-	1	4	-	6
nima mnenja	4	3	-	-	-	-	1	8

- 54 -

Vir: Mladinski raziskovalni tabor Pomurje 16, Genterovci 1987, IGU

4. UČINKI ZEMLJIŠKE RAZDROBLJENOSTI

Učinki zemljiške razdrobljenosti so mnogovrstni. Medsebojno se tesno prepletajo, tako da je določene pojave izredno težko opredeliti. Prav tako niso vse posledice zgolj funkcija zemljiške razdrobljenosti, pač pa tudi drugih vzrokov, ki pa so spet pogosto posledica razdrobljenosti. Nekatere učinke lahko neposredno merimo, spet druge pa lahko le opisno opredelimo oziroma sklepamo o njihovi velikosti in direktno s primerjanjem večih sorodnih pojavov. Mogoče je sicer uporabiti faktor-sko analizo, ki pa je izredno zahtevna in dolgotrajna. Nasploh velja ugotovitev, da je merjenje učinkov zemljiške razdrobljenosti izredno zahtevno opravilo.

Učinke zemljiške razdrobljenosti je mogoče razvrstiti v tri po-glavitne skupine, ki pa so med seboj kot že rečeno v tesni so-odvisnosti:

- demografski,
- fiziognomski,
- ekonomski.

Med njimi je neposredno mogoče opredeljevati samo ekonomske učin-ke, prav tako je mogoče razmeroma zanesljivo opredeliti nekatere elemente učinkov v fiziognomiji pokrajine, medtem ko je demograf-ski razvoj v tako ozki povezavi tudi z vsemi drugimi prirodnimi družbenoekonomskimi pojavi, da ga je kot funkcijo zemljiške razdrobljenosti same skoraj nemogoče ovrednotiti.

Posledice razdrobljenosti posesti se najbolj direktno odražajo v izgubi površin, v neprimerni obliki parcel, v manjšem pridel-ku, slabših možnostih za optimalno izrabo mehanizacije ter končno in kar je najvažnejše, v večjem potrebnem delovnem času za dolo-čeno delo. Zemljiška razdrobljenost je dejansko enakovredna zmanj-šanju površine, ki pa ga je količinsko težko izvrednotiti.

4.1. Demografski učinki

Zemljiška razdrobljenost močno vpliva na potrebno delovno silo v kmetijstvu. Ugotavljanje presežkov oziroma primanjkljajev delovne sile je prav zaradi razdrobljenosti zelo otežkočeno. Različne kmetijske gostote izpričujejo, da je pri tem skoraj nemogoče uporabiti povprečke. Če primerjamo število delovnih moči v kmetijstvu s kmetijskimi ali obdelovalnimi površinami, dobimo določeno gostoto delovnih moči na hektar, ki pove ali imamo presežek ali primanjkljaj delovne sile. Če pa se izračunavajo gostote za vsako kmetijo posebej, se rezultati med seboj izredno razlikujejo od primera do primera.

Razdrobljenost vpliva v primeru našega podeželja v prvi vrsti na presežke delovne sile, ki jih odraža prikrita agrarna prenaseljenost. Zaradi manjše produktivnosti je za iste rezultate potrebno veliko več živega dela kot na zaokroženih kompleksih. Nizka produktivnost vpliva na skromno plačilo v odnosu do vloženega dela, zato se množice mladih zaposlujejo v neagrarnih dejavnostih z boljšimi možnostmi za dostojno preživljanje. Pravzaprav je slednja trditev že vezana na polpretekli čas, saj je množično uvajanje mehanizacije v mnogočem povzročilo viške kmečke delovne sile, ki se je morala poklicno preslojiti.

Vendar pa je ob pretirani deagrarizaciji že postala pereča obdelava zasebne zemlje. Že pred prvo svetovno vojno so si zaradi velike razdrobljenosti posesti morala nekatera kmečka gospodinjstva iskati dodatnih virov za preživljanje družine, večinoma z zaposlovanjem na veleposestvih. Še intenzivneje so člani kmečkih gospodinjstev opuščali kmečki poklic po drugi svetovni vojni. Zato je delež čistih kmečkih gospodinjstev naglo upadal, čedalje bolj pa je naraščal delež mešanih delavsko-kmečkih gospodinjstev, še posebno v območjih z ugodno prometno povezavo, ki omogoča intenzivno dnevno pretakanje delovne sile.

Iz odročnejših predelov, kjer slabe komunikacije onemogočajo

dnevno migracijo, pa se je mlada delovna sila odselila v kraje zaposlitve.

V občini Lendava živi 26854 prebivalcev po podatkih popisa za leto 1981 (tabela št. 4). 51,1 % je žensk in 48,9 % moških. Rahlo prevladuje populacija v starosti 20 - 39 let z natančno 30 %, sledijo mladi v starosti do 19 let s 27,4 %, nato osebe v starosti 40 - 59 let z 22,7 %, oseb v starosti 60 - 79 je 16,7 % in starejših od 80 let je 3,2 %.

Z ozirom na socioekonomsko strukturo je opazna precejšnja prevlada žensk pri čistih kmečkih gospodinjstvih (54,7 %). Pri vseh ostalih skupinah je spolna struktura skoraj povsem podobna in zanimivo je, da pri mešanih pretežno kmečkih prebivalcih rahlo prevladujejo moški.

V čistih kmečkih gospodinjstvih je 7,2 % prebivalcev občine, 8,8 % jih je v mešanih pretežno kmečkih gospodinjstvih, 25,4 % v mešanih enakovrednih, 22,1 % v mešanih pretežno kmečkih in 36,5 % v čistih nekmečkih gospodinjstvih.

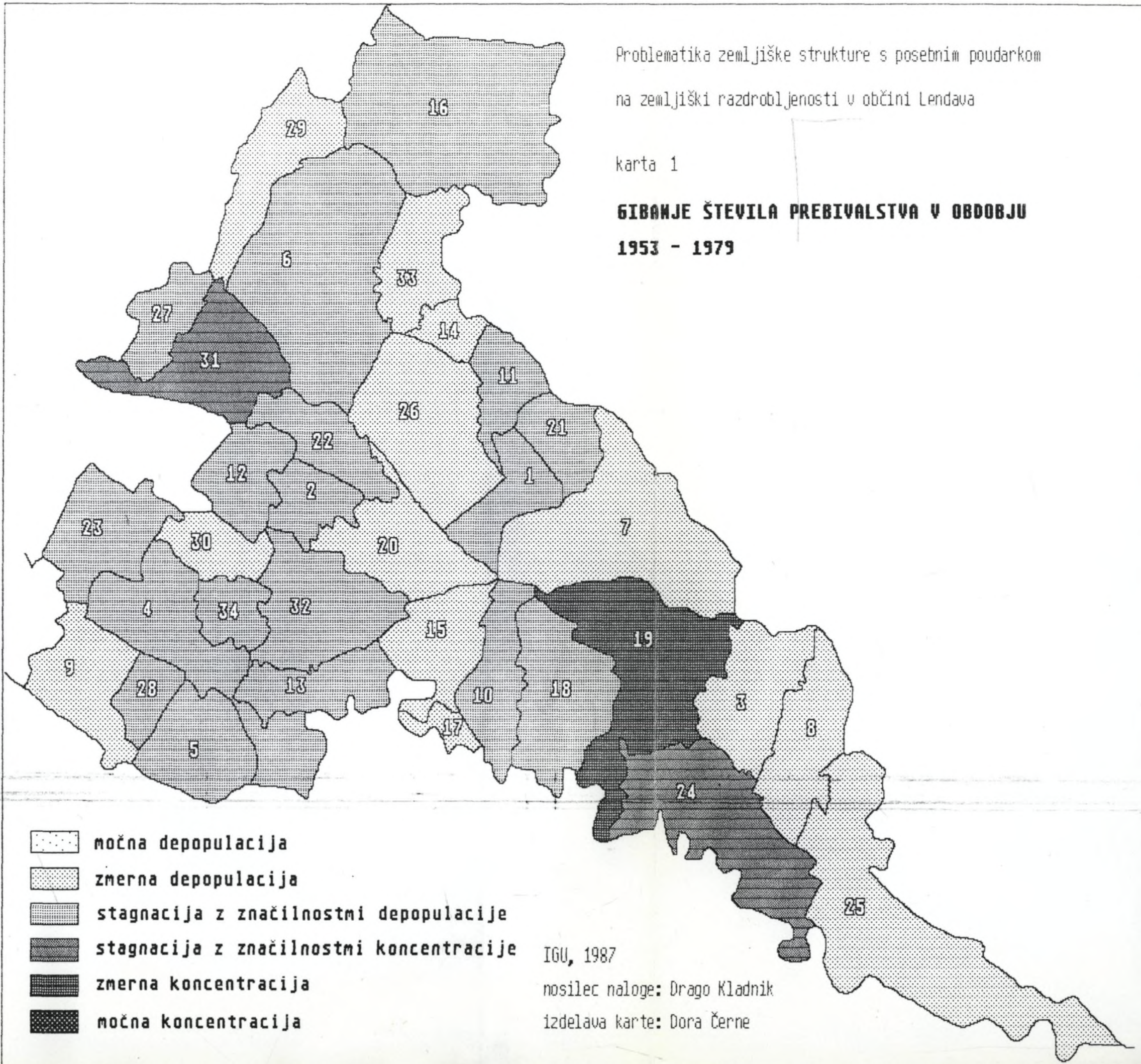
Če si поблиže pogledamo kombinacijo starostne in spolne strukture glede na socioekonomsko strukturo, opazimo predvsem naslednje značilnosti:

- daleč najmanj ugodna starostna struktura je pri čistih kmečkih gospodinjstvih (kar 41,8 % populacije je starejše od 60 let, medtem ko je pri čistih nekmečkih gospodinjstvih ustrezen delež le 14,4 %. Po vrednostih so mešana gospodinstva nekje vmes, s tem, da se z večanjem stopnje agrarnosti starostna struktura poslabšuje);
- delež najmlajše generacije v starosti do 20 let je pri čistih kmečkih gospodinjstvih mnogo nižji kot pri ostalih skupinah (17,6 % proti 32,0 % v mešanih pretežno nekmečkih gospodinjstvih);

Problematika zemljiške strukture s posebnim poudarkom
na zemljiški razdrobljenosti v občini Lendava

karta 1

**GIBANJE ŠTEVILA PREBIVALSTVA V OBDOBJU
1953 - 1979**

IGU, 1987

nosilec naloge: Drago Kladnik

izdelava karte: Dora Černe

- med mešanimi gospodinjstvi je daleč najbolj ugodna starostna struktura pri mešanih pretežno kmečkih gospodinjstvih, medtem, ko je pri obeh preostalih mešanih skupinah razmeroma podobno stanje;
- v spolni strukturi so opazne velike motnje pri čistih kmečkih gospodinjstvih v starosti 20 - 39 let ter 40 - 59 let. V prvi skupini je izrazita prevlada moške populacije (57,5 %), iz česar je moč sklepati, da je za ženske delo in življenje na kmetiji manj zanimivo. Nasprotno pa je v starejši skupini še bolj izrazita prevlada ženskega prebivalstva, kar je v prvi vrsti posledica polpretekle ekonomske emigracije pretežno moške populacije iz druge polovice šestdesetih in začetka sedemdesetih let;
- povsem podobna so razmerja tudi pri vseh treh tipih mešanih gospodinjstev;
- pri čistih nekmečkih gospodinjstvih zaskrbljujočih nesorazmerij ni opaziti;
- pri vseh skupinah je pri prebivalstvu starejšem od 60 let opazna prevlada ženske populacije kot posledica daljše življenjske dobe in manjše prizadetosti žensk v vojnem obdobju. Razlike so pri čistih kmečkih, mešanih pretežno kmečkih in mešanih enakovrednih gospodinjstvih manjše kot pri preostalih grupah;
- prevlada moške populacije pri mladih se pokaže že tudi pri generaciji v starosti do 20 let;
- tovrstna prevlada je zaznavna še posebno izrazito pri čistih nekmečkih gospodinjstvih. Opozoriti je potrebno, da gre v tem primeru za gospodinjstva na večinoma razvojno neperspektivnih kmečkih gospodarstvih, medtem ko so pri celotni populaciji zajete tudi družine, ki ne živijo na kmetijah in so povsem razbremenjene kmečkih opravil.

V tesni zvezi s starostjo posameznikov je tudi starostna struktura gospodinjstev. Razvidno je, da je le-ta daleč najmanj ugodna pri čistih kmečkih gospodinjstvih, kjer je perspektivnih le

23,0 % enot, medtem ko je pri vseh ostalih skupinah ustrezen delež več kot 50 %. Pri mešanih pretežno nekmečkih gospodinjstvih doseže celo 87,6 %. Ostarelih gospodinjstev je največ - 35,5 % na čistih kmetijah, sledijo z 9,7 % čista nekmečka gospodinjstva, medtem ko je pri vseh mešanih skupinah delež izredno nizek, med mešanimi pretežno nekmečkimi gospodinjstvi pa sploh ni tega pojava.

Naj navedemo še, da je perspektivnih v celotni občini 186 čistih kmečkih gospodinjstev, 277 mešanih pretežno kmečkih gospodinjstev, 841 mešanih enakovrednih gospodinjstev, 857 mešanih pretežno nekmečkih gospodinjstev in 2561 čistih nekmečkih gospodinjstev.

Omenili smo emigracijo. Z anketiranjem smo proučili intenzivnost odseljevanja v povojnem obdobju. Skupaj je le 39,1 % družin, iz katerih se ni nihče odselil. Nadpovprečno visoki deleži so med čistimi nekmečkimi in mešanimi pretežno kmečkimi gospodinjstvi ter razumljivo med mladimi in generacijskimi gospodinjstvi. Iz 21,8 % gospodinjstev se je odselil en družinski član, iz 16,8 % dva, iz 11,8 % trije, iz 10,6 % pa celo več. Med slednjimi je največjo intenzivnost opaziti med mešanimi enakovrednimi ter čistimi nekmečkimi gospodinjstvi. Z ozirom na starostno strukturo je nadpovprečno visok delež gospodinjstev z več kot tremi odseljenimi med ostarelimi in zreliimi gospodinjstvi. Odseljevanje je zaradi agrarne prenaseljenosti in pomanjkanja delovnih mest razumljivo. Majhne kmetije ne zmorejo prehraniti vseh družinskih članov.

V občini Lendava je opazna rahla prevlada območij z zmerno koncentracijo prebivalstva (tabela št. 5 in karta št. 1). Vendar ta podatek velja le za obdobje 1953-1979, medtem ko je ta kategorija v obdobju 1971-1979 izginila. Opazna je prevlada obeh tipov stagnacije in celo zmerne depopulacije. Največ prebivalcev živi v tipu stagnacije z značilnostmi koncentracije (to je skoraj

neznatnega porasta) prebivalstva. Pogled na karto pokaže, da je prišlo do pomembnejše populacijske rasti le v občinskem središču, Petišovcih ter v Turnišču.

Z industrializacijo in možnostmi zaposlovanja v nekmetijskih poklicih, je prišlo do pojave deagrarizacije oziroma zmanjševanja števila kmečkega prebivalstva. Večina raziskovalcev se strinja, da je potrebno glavni vzrok pojavu kmetovanja ob službi iskati v težnji kmetov za povečevanjem dohodka, točneje za približevanje pariteti in po možnosti nadparitetni ravni dohodka. V tej težnji kmetje samo sledijo drugim slojem prebivalstva. Majhne kmetije ali kmetije s številno družino pridejo slej ko prej v položaj, da nadaljne intenziviranje pridelovanja ni več mogoče (omejenost posestva) ali ekonomsko smotrnno. Rešitev je v iskanju dodatnega dohodka, kar je običajno vezano na redno zaposlitev zunaj kmetije. V času splošne gospodarske rasti in življenjskega standarda se praviloma odpirajo velike možnosti zaposlovanja v sekundarnem in terciarnem sektorju gospodarstva. Niso pa do včerajšnji kmetje pripravljene hkrati opustiti tudi kmetovanje. Kmetijska proizvodnja ob hkratni zaposlitvi jim namreč omogoča doseči večji dohodek, kot jim ga nudi kmetovanje samo oziroma sama redna zaposlitev.

Širjenje kmetovanja ob službi je v prvi vrsti odvisno od regionalnih, socialnih in ekonomskih značilnosti agrarne strukture. Predpogoj je, da so dane zaposlitvene možnosti izven kmetijstva. Najprej se vključijo v ta proces najmanjše kmetije in kmetije v bližini industrijskih središč. Postopoma pa se za dvojno aktivnost odločajo vse večje in vse bolj oddaljene kmetije. Kontinuiteto tega procesa vzdržuje dejstvo, da po eni strani tehnološki in ekonomski razvoj gospodarstva kot celote in posebej kmetijstva, po drugi strani pa potreba po večanju dohodka, stalno pomikajo mejno velikost kmetij navzgor. In ker so možnosti za večanje obsega proizvodnje na kmetijah omejene (razdrobljena posestna struktura,

pomanjkanje zemlje), je vse več kmetij prisiljenih v dvojno zaposlitev oziroma so take kmetije vse večje.

Analiza obdobja zaposlovanja kaže, da se je večina anketirancev zaposlila v sedemdesetih letih (30,5 % vseh, ki so ali so bili stalno zaposleni) (tabela št. 6). Ker pa je obdobje osemdesetih let raztegnjeno na vsega pet let in je ugotovljen delež 25,6 %, lahko rečemo, da se intenzivnost zaposlovanja stopnjuje. To potrjuje tudi pregled v polpreteklosti, saj je očitno, da se je v vsakem desetletju zaposlilo več novih delavcev.

Obdobje zaposlovanja je predvsem funkcija starosti posameznikov, čeprav podrobna razčlemba pokaže odvisnost od položaja v družini. Kar 36,5 % zaposlenih gospodarjev in 27,1 % gospodaric se je zaposlilo še pred letom 1945, kar v prvi vrsti kaže na negativne značilnosti njihove starostne strukture. Pač pa je opazno, da so se v šestdesetih letih nadpovprečno intenzivno zaposlovali gospodarji, v sedemdesetih letih pa gospodarice, kar potrjuje tezo, da se v prvi fazi praviloma zaposlujejo gospodarji. Podoben zamik, le da je prestavljen v najnovejši čas, je opaziti tudi pri zaposlovanju do 40 let starih moških in žensk, medtem ko je položaj pri starejših moških in ženskah inverzen, kar kaže, da so se med člani izven ožjega proizvodnega jedra na kmetiji najprej zaposlovale ženske.

Motive za redno zaposlitev, ki smo jih ugotavljali z anketiranjem (tabela št. 7), bi lahko razdelili v tri poglobitve skupine:

- motivi ekonomske in socialne varnosti, kamor sodijo zanesljiv in reden osebni dohodek, zdravstveno in pokojninsko varstvo ter dejstvo, da zaposlitev viša življenjski nivo;
- motivi, ki temeljijo na objektivno slabih možnostih za pridobivanje potrebnega dohodka iz kmetijstva. Sem sodi dejstvo, da od dohodka na kmetiji ni možno živeti;

- motivi, ki zadevajo vrednote v ožjem pomenu besede, vezane na nekmetijski in kmetijski poklic. V to skupino lahko štejemo preostale razloge: opredeljen delovni čas, dejstvo, da kmet nima dopusta in počitnic, da je delo v nekmetijstvu bolj zanimivo, da se je nekdo izšolal za nekmetijski poklic in fizično težje delo na kmetiji.

Kratek pogled v tabelo pokaže, da med razlogi za zaposlovanje močno prevladujeta dva razloga, ki ju lahko uvrstimo v prvo in drugo skupino motivov. Iz skupine motivov ekonomske in socialne varnosti prevladuje zanesljiv in reden osebni dohodek, ki skupaj predstavlja več kot polovico vseh navedb (53,4 %), iz skupine objektivnih možnosti pa dejstvo, da samo od dohodka na kmetiji ni mogoče živeti (31,0 %).

Med posameznimi družinskimi člani so sicer opazne rahle a v bistvu nepomembne razlike v stopnji opredeljevanja za enega izmed obeh motivov. Morda bi lahko potegnili naslednji zakonitosti:

- moški populaciji je motiv rednega in zanesljivega osebnega dohodka nekoliko pomembnejši, medtem ko je pri ženskah pomembnejše dejstvo, da se samo od kmetovanja ne da živeti;
- motiv rednega in zanesljivega osebnega dohodka je pomembnejši pri mlajših ljudeh, pa tudi pri gospodarjih v primerjavi z gospodaricami oziroma ženami.

Dokaj visok delež med motivi zavzema tudi dejstvo, da zaposlitev viša življenjski standard družine (7,3 %). Še posebno močno je izražen ta motiv pri moških z več kot 40 leti, medtem ko je pri ustrezno starih ženskah izrazito podpovprečen.

Zdravstveno in pokojninsko varstvo je šibak motiv (2,1 %), a je pri starejši populaciji nekoliko močneje zastopan (pri obeh spolih nad 40 let okrog 5 %).

Med motivi tretje kategorije, ki so vsi po vrsti šibko zastopani, je najpomembnejše dejstvo, da se je posameznik izšolal za nekmetijski poklic (3,6 %), ki je nadpovprečno zastopan pri gospodarjih ter pri mlajših osebah tako moškega kot ženskega spola. Ostali motivi so samo simbolično prisotni in to predvsem pri mlajši populaciji. Iz tega lahko sklepamo, da psihosocialni motivi šele pridobivajo na pomenu in da je preslajanje zgolj izključno posledica ekonomske nuje.

4.2. Spremembe v izrabi tal - fiziognomski

Fiziognomske učinke zemljiške razdrobljenosti lahko opredelimo kot direktne in indirektne. Čeprav so prvi na videz mnogo očitnejši, pa je za kmetijski in gospodarski položaj nasploh veliko bolj pomemben indirektni učinek razdrobljenosti, to je učinek na spremembo v videzu pokrajine oziroma v načinu izkoriščanja kmetijskega prostora, ki se odraža v spremembah v izrabi tal.

Direkten učinek zemljiške razdrobljenosti predstavlja fiziognomija oziroma videz podeželja. Vsakdo lahko že na prvi pogled opazi različnost posameznih pokrajinskih tipov, v katerem ima pomembno vlogo razdrobljenost kmetijskih površin, pa naj gre za pestro prepletanje različnih zemljiških kategorij ali pa za bolj ali manj opazno razparceliranost kot odraz prevlade zasebnega lastništva nad zemljo, majhnih kmetij in vasi z neenakimi talnimi pogoji za kmetovanje, kar je povzročilo delitev v predelih s podobno kvalitetskimi pogoji oziroma drobitev na vse lastnike v vasi. Značilno je tesno prepletanje različnih kategorij obdelovalne zemlje, mnogovrstna izraba njivskega sveta kot odraz neenotne proizvodne usmerjenosti in individualizma našega kmeta, še posebno pa je izrazita razparceliranost njivskega sveta v specifične sisteme poljske razdelitve kot odraz prilagajanja kmetovanja produkcijskim odnosom in reliefnim razmeram. Direktni učinki so vidni tudi v fiziognomiji urbaniziranih predelov s prepletanjem pozidanih in kmetijskih površin in drobno parcelacijo.

Tabela št. 4:

STAROSTNA IN SPOLNA STRUKTURA Z OZIROM NA SOCIOEKONOMSKO STRUKTURO GOSPODINJSTEV

		Čisto kmečko		Mešano pretežno kmečko		Mešano enakovredno		Mešano pretežno nekmečko		Čisto nekmečko		S K U P A J	
0-19	moški	189	49,6	260	49,7	827	53,4	1001	52,7	1537	50,7	3794	51,7
	ženske	172	50,4	263	50,3	723	46,6	898	47,3	1495	49,3	3551	48,3
	SKUPAJ	341	17,6	523	22,0	1550	22,7	1899	32,0	3032	31,0	7345	27,4
20-39	moški	131	57,5	330	59,0	1066	56,2	1007	54,4	1776	50,5	4310	53,5
	ženske	97	42,5	229	41,0	831	43,8	843	45,6	1739	49,5	3739	46,5
	SKUPAJ	228	11,8	559	23,6	1897	27,8	1850	31,1	3515	35,9	8049	30,0
40-59	moški	219	39,3	292	44,5	735	42,2	629	47,9	921	50,1	2796	45,8
	ženske	338	60,7	364	55,5	1007	57,8	685	52,1	919	49,9	3313	54,2
	SKUPAJ	557	28,8	656	27,7	1742	25,6	1314	22,1	1840	18,8	6109	22,7
60-79	moški	323	43,9	248	45,3	665	46,7	285	39,9	388	36,4	1909	42,5
	ženske	413	56,1	300	54,7	760	53,3	430	60,1	678	63,6	2581	57,5
	SKUPAJ	736	38,1	548	23,1	1425	20,9	715	12,0	1066	10,9	4490	16,7
80 in več	moški	34	47,9	38	44,2	71	34,8	51	31,5	133	39,3	327	38,0
	ženske	37	52,1	48	55,8	133	65,2	111	68,5	205	60,7	534	62,0
	SKUPAJ	71	3,7	86	3,6	204	3,0	162	2,7	338	3,5	861	3,2
SKU-PAJ	MOŠKI	876	45,3	1168	49,2	3364	49,3	2973	50,1	4755	48,6	13136	48,9
	ŽENSKE	1057	54,7	1204	50,8	3454	50,7	2967	49,9	5036	51,4	13718	51,1
	SKUPAJ	1933	7,2	2372	8,8	6818	25,4	5940	22,1	9791	36,5	26854	100,0

Vir: Popis prebivalstva in gospodinjestev leta 1981, Zavod SR Slovenije za statistiko

Tabela št. 5: STRUKTURA POVRŠIN IN PREBIVALCEV PO DEMOGRAFSKIH OBMOČJIH V OBČINI LENDAVA ZA OBDOBJE 1953-1979 IN 1971-1979

	P o v r š i n a		P r e b i v a l c i	
	1953-1979	1971-1979	1953-1979	1971-1979
Neposeljeno	-	-	-	-
Močna depopulacija	11,82	-	5,58	-
Zmerna depopulacija	16,45	32,34	10,22	19,50
Stagnacija z znač.depop.	22,89	38,58	20,31	38,50
Stagnacija z znač.konc.	9,20	29,08	10,83	41,91
Zmerna koncentracija	39,64	-	53,06	-
Močna koncentracija	-	-	-	-
S K U P A J	100,00	100,00	100,00	100,00

Vir: Problematika zemljiške strukture v SR Sloveniji, IGU 1985

Tabela št. 6: OBDOBJE ZAPOSLOTITVE Z OZIROM NA POLOŽAJ V DRUŽINI, STAROST IN SPOL

	Gospodari mož	Gospodari- ca, žena	Moški do 40 let	Moški nad 40 let	Ženske do 40 let	Ženske nad 40 let	SKUPAJ
do 1945	36,5	27,1	-	23,1	-	27,3	15,0
1946-1960	16,2	16,7	-	11,5	-	31,8	8,0
1961-1970	35,1	29,2	8,3	46,2	12,5	22,7	21,0
1971-1980	9,5	20,8	49,4	11,5	39,4	18,2	30,5
po 1980	2,7	6,3	42,2	7,7	48,1	-	25,6
S K U P A J	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: Anketiranje gospodinjev, julij 1986

Tabela št. 7: RAZLOGI ZA REDNO ZAPOSLOVANJE Z OZIROM NA POLOŽAJ V DRUŽINI, STAROST IN SPOL

	Gospodar, mož	Gospodari- ca, žena	Moški do 40 let	Moški nad 40 let	Ženske do 40 let	Ženske nad 40 let	SKUPAJ
Zanesljiv in redni oseb- ni dohodek	49,8	45,9	55,9	49,2	59,8	47,8	53,4
Zdravstveno in pokoj- ninsko varstvo	1,9	2,7	1,5	5,0	2,2	5,2	2,1
Zaposlitev višja standard	7,7	9,3	6,9	11,7	6,3	2,6	7,3
Od dohodka na kmetiji ni možno živeti	35,0	40,9	27,2	31,7	24,2	43,5	31,0
Opredeljen delovni čas	0,1	-	0,4	0,8	0,6	-	0,3
Kmet nima dopusta, počitnic	-	-	1,3	-	2,4	0,9	0,9
Delo v kmetijstvu je bolj zanimivo	1,0	-	0,7	1,7	0,4	-	0,7
Izšolal se je za nekme- tijski poklic	4,4	0,8	4,8	-	3,1	-	3,6
Fizično težje delo na kmetiji	0,1	0,4	1,3	-	1,1	-	0,7
S K U P A J	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: Anketiranje gospodinjstev, julij 1986

Tabela št. 8: SOCIOEKONOMSKA STRUKTURA GOSPODINJSTEV Z OZIROM NA STAROSTNO STRUKTURO

	Čisto kmečko	Mešano pretežno kmečko	Mešano enakovredno	Mešano pretežno nekmečko	Čisto nekmečko	SKUPAJ
Mlado	99 12,1	111 21,9	303 20,4	400 40,9	1506 38,4	2419 31,4
Generacijsko	87 10,9	166 32,7	538 36,2	457 46,7	1055 26,9	2303 29,9
Zrelo	169 21,1	50 9,8	222 14,9	42 4,3	682 17,4	1165 15,1
Starajoče	145 18,1	153 30,1	302 20,3	75 7,7	253 6,4	928 12,1
Ostarelo	284 35,5	12 2,4	85 5,7	-	382 9,7	763 9,9
Kombinirano	16 2,0	16 3,1	35 2,4	5 0,5	47 1,2	119 1,5
S K U P A J	800 10,4	508 6,6	1485 19,3	979 12,7	3925 51,0	7697 100,0

Vir: Popis prebivalstva in gospodinjstev leta 1981, Zavod SR Slovenije za statistiko

Kjer je parcelacija posledica naravnih razmer, so individualne parcele pogosto majhne in teže za tem, da imajo nepravilno obliko, kar otežuje ali celo onemogoča strojno obdelavo. Parcelacija, ki jo povzroči pritisk prebivalstva na površino, ima lahko podoben učinek.

Čeprav je dobršen delež kmetijskih površin v lendavski občini ravninski, si vseeno oglejmo tudi osnovne poteze nagnjenega hribovskega sveta in njihov vpliv na uporabo kmetijskih strojev ter kulturo. Zaradi svojevrstnih produkcijskih pogojev (nadmorske višine, strmine, ekspozicije, značilnega poselitvenega sistema) pomeni hriboviti svet posebno okolje. Čeprav je le-to na znotraj močno razčlenjeno glede na različno nadmorsko višino, nagnjenost pobočij, mikroklimatske razmere, različno kakovost prsti, ekspozicijo, je vendarle mogoče kot glavno gibalo nadaljnje usode kmetijskih zemljišč izdvojiti nagib zemljišča:

- zaradi odločilnega vpliva na rentabilnost gojitve posameznih poljščin in
- zaradi odločilnega vpliva na možnost uporabe kmetijske mehanizacije.

Do 12 % nagnjenosti terena je mogoče gojiti vse kulture, le pri okopavinah se že pokaže negativen vpliv. Pobočja od 12 % - 18 % označujemo za strma zemljišča. Nad 16 % je gojitev okopavin že problematična, čeprav se tudi pri drugih poljščinah kažejo negativni vplivi. Možnosti uvajanja intenzivnega travnega gospodarstva so zaradi strmine samo deloma omejene.

Naslednjo kategorijo tvorijo zelo strma pobočja z nagibom 18 %-24 %. Gojitev okopavin ni več ekonomsko utemeljena. Z omejitvami pa je še vedno mogoča produkcija žitaric - krmnih rastlin. Omejene pa so že tudi možnosti za intenzivno travno gospodarstvo. Na pobočjih z nagibom več kot 24 % ni gospodarna praktično nobena oblika poljedelstva več, primerna so le za pašno živino-

rejo. Na nagibih do 35 % predvsem za govedorejo, nad to mejo pa za drobnico.

Strmina ima velik vpliv tudi na uvajanje, izbor, izkoriščenost in efektivnost mehanizacije. Pri tem se tesno navezuje na velikost in izoblikovanost posameznih zemljiških kosov. Velik del hribovitega sveta je bil poseljen v času motičnega poljedelstva. Možnost kmetijske izrabe tal je bila omejena zgolj na možnost uporabe motike. Že uvedba rala je izločila iz obdelovanja vrsto njiv ali pa cele kmetije, ki jih zaradi strmine ni bilo več mogoče obdelati z vprežno živino. Uvajanje pluga je pomenilo naslednjo stopnjo redukcije strmih njiv. Danes je na tej stopnji proizvodnje večina kmetijskih zemljišč v hribovskem prostoru.

Razvoj bo šel gotovo še v nadaljne opuščanje prestrmih zemljišč za uporabo mehanizacije, takozvanih marginalnih površin. Vztrajanje na primitivnih agrarnih tehnikah bi še v večji meri povečalo prepad med sodobnim, usmerjenim kmetovanjem in avtarkično, polikulturno proizvodnjo.

M. Klemenčič (Klemenčič, 1975) je opredelil kritične vrednosti, pri katerih prihaja do ekstenzifikacije kmetijske obdelave kot posledica prilagajanja maksimalne v optimalno obdelavo:

- strmina nad 25 % naklona;
- njivska parcela mora biti za rentabilno obdelavo velika vsaj 10 a, "koeficient intenzivnosti" pa predvideva za ostale zemljiške kategorije naslednje mejne vrednosti: za vinograd 7,5 a, za travnik 50 a in pašnik 100 a;
- 5 ha velika posest predstavlja mejno vrednost pri velikosti posesti. Raziskave so pokazale, da se običajno kmetijska proizvodnja na posestvih z več kot 5 ha obdelovalne zemlje nadaljuje, medtem ko je pri manjših obratih mogoče zaslediti opuščanje kmetovanja;

- socialnoekonomsko preslajanje poteka v kmečkih gospodinjstvih na kmečkih gospodarstvih vseh velikosti, pri čemer prihaja do končne preslojitve v neagrarne dejavnosti le na najmanjših kmetijah. Delno preslojeno gospodinjstvo na majhnem posestvu je zanesljiv dokaz za socialno-ekonomske vzroke opuščanja obdelave zemlje;
- kritično mejo za vse oblike transporta predstavlja 1500 m oddaljena parcela.

Malovrh (Malovrh, 1963) ugotavlja za določeno izrabo njivske parcele izrazitejše pozitivne vrednosti srednjih količnikov (glej poglavje o izračunavanju pokazateljev v razdrobljenosti). Takšne vrednosti so predvsem pri njivah pod žiti ali deteljiščih, to je pri kulturah, ki ne zahtevajo veliko časa za obdelovanje in se na ta način najbolj približujejo travniškim parcelam.

Travniki imajo od vseh kategorij zemljišč najboljšo gospodarsko-prostorsko opredelitev. Ta kategorija zemljišč je navadno precej oddaljena od doma, vendar enostaven način izkoriščanja in nezahteven način obdelovanja razmeroma precej velikih kosov zemljišča ustvarjata dokaj uravnotežene odnose posameznih činiteljev. Kjer so travišča bolj obremenjena z dodatnim delom (gnojenje, dodatno čiščenje, večkratna košnja, kombinacija s sadovnjakom), so ugodne vrednosti modificirane.

Spreminjanje izrabe zemlje kot proces ekstenzifikacije proizvodnje lahko opredelimo v dva površinsko prevladujoča tipa:

- spreminjanje njiv v travnike ali ozelenjevanje, ki je praviloma posledica preusmeritve v živinorejo, lahko pa je vzrok tudi pomanjkanje delovne sile in ekstenzifikacija obdelave.
- Spreminjanje njiv, travnikov, sadovnjakov, vinogradov ter pašnikov v gozd ali ogozdovanje, ki pa je praviloma vselej povezano z negativnimi demografskimi in socialnoekonomskimi gibanji ter s slabimi prirodnimi pogoji. Le redko je napredova-

nje gozda plod načrtne politike gozdnih gospodarstev v območjih, kjer je človekova aktivna vloga v agrarni produkciji verjetno za vselej usahnila.

Iz navedenega sledi, da opuščanje spremlja tako sprememba intenzivnosti obdelave kot spreminjanje zemljiških kategorij. Največkrat prihaja do ozelenjevanja v bližini naselij ter do ogozdovanja na bolj oddaljenih parcelah.

Glede na zunanji izgled in vzrok nastanka ločimo različne vrste prelogov (Klemenčič, 1975). Glede na vzrok se pojavljajo predvsem:

- ekonomski prelog kot posledica neekonomičnosti nadaljnje kmetijske izrabe zemljišč,
- tehnični prelog zaradi slabih prirodnih pogojev za uvajanje kmetijske mehanizacije,
- socialni prelog zaradi socialne preslojitve lastnikov zemljišča.

Glede na fiziognomijo pa lahko uvrstimo prelog v naslednje kategorije, katerih intenzivnost obdelave se praviloma znižuje v skladu z naraščanjem oddaljenosti zemlje od naselja:

- prikriti prelog z izredno ekstenzivno oziroma komaj opazno obdelavo,
- prelog prve stopnje z značilnostmi ozelenjevanja,
- prelog druge stopnje z začetki ogozdovanja,
- pušča.

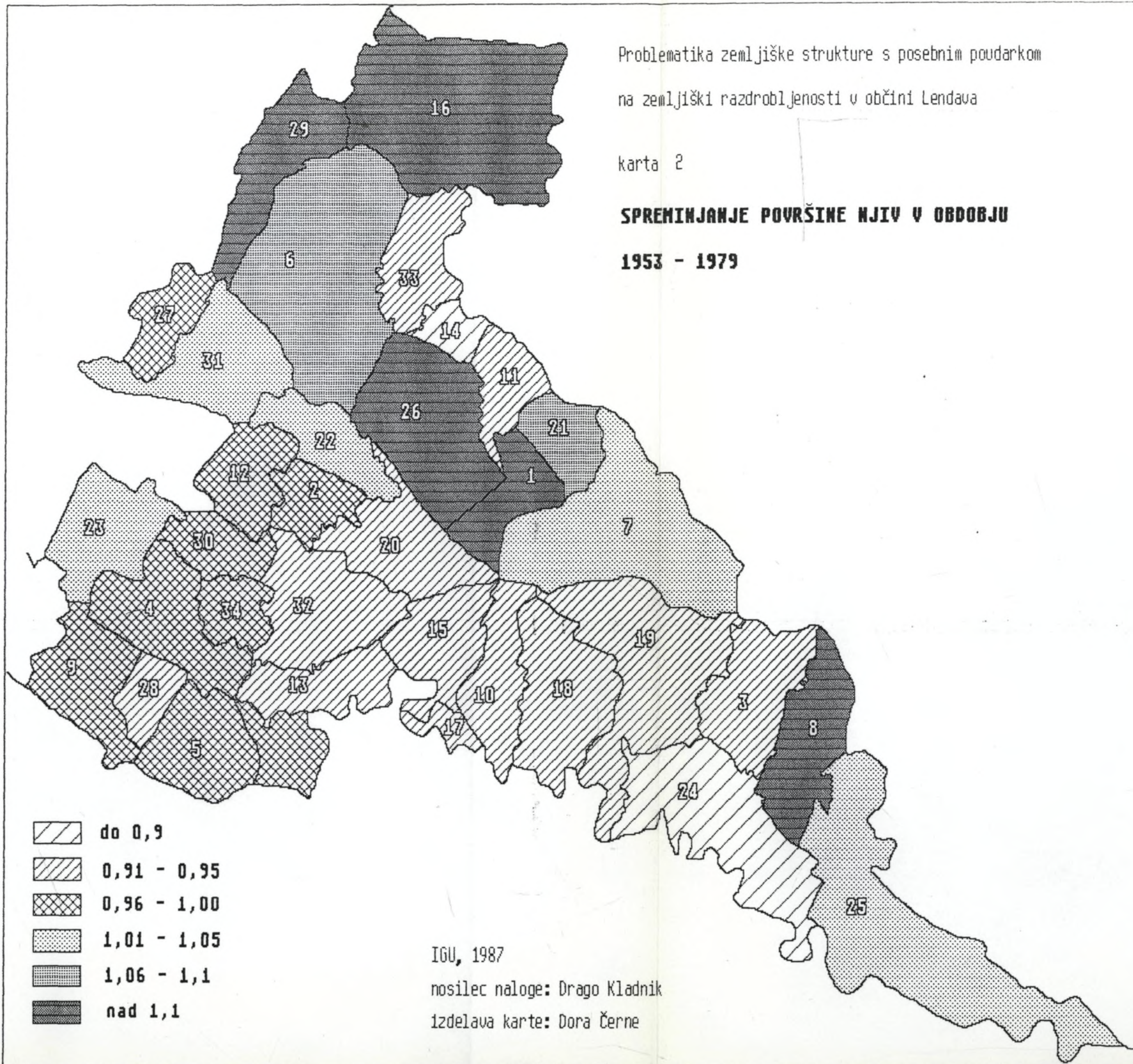
Spremembe v izkoriščanju zasebne kmetijske zemlje so v nekaterih območjih že prešle v tisto kritično fazo, ko lahko v bližnji prihodnosti pričakujemo nadaljnje opuščanje kmetijske izrabe zemlje ter s tem nadaljno širjenje območij z razkrojem kulturne pokrajine, odnosno območij z oblikovanjem neustreznih struktur v prostoru, seveda če ne bodo z drugačno politiko spremenjeni raz-

Problematika zemljiške strukture s posebnim poudarkom
na zemljiški razdrobljenosti v občini Lendava

karta 2

SPREMINJANJE POVRŠINE NJIV V OBDOBJU

1953 - 1979

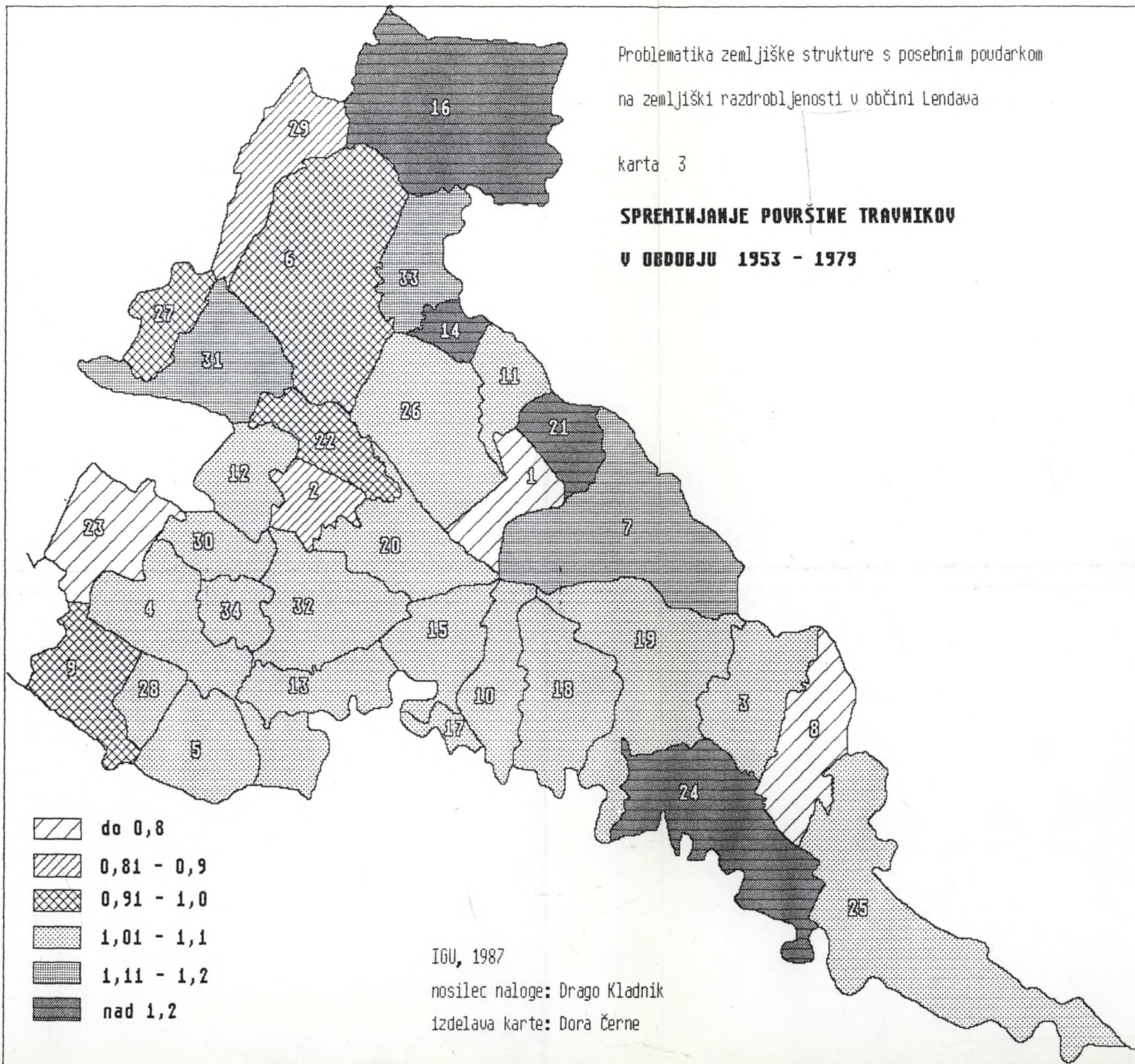

Problematika zemljiške strukture s posebnim poudarkom
na zemljiški razdrobljenosti v občini Lendava

karta 3

SPREMINJANJE POVRŠINE TRAVNIKOV

V OBDOBJU 1953 - 1979

IGU, 1987

nosilec naloge: Drago Kladnik

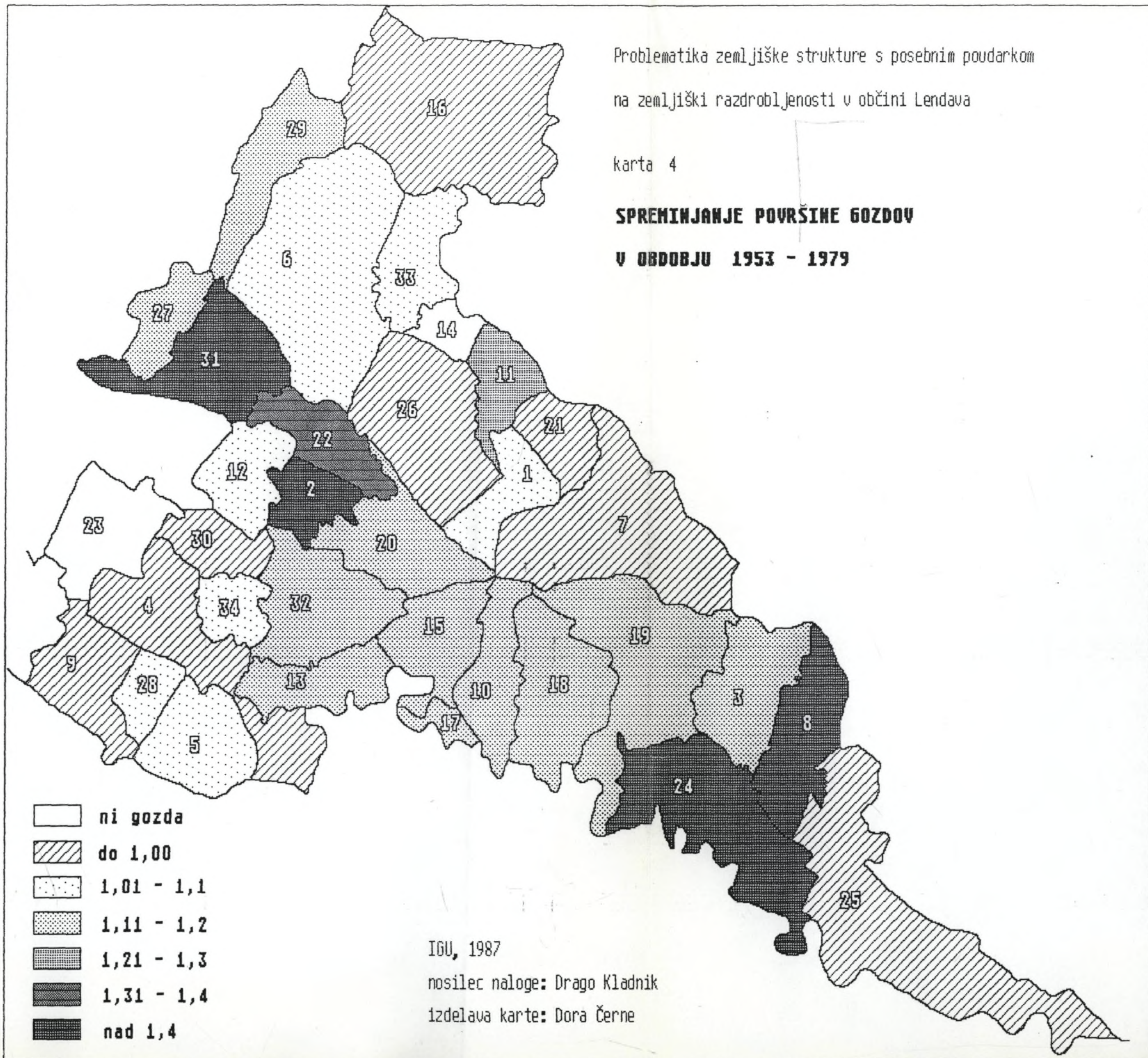
izdelava karte: Dora Černe

Problematika zemljiške strukture s posebnim poudarkom
na zemljiški razdrobljenosti v občini Lendava

karta 4

SPREMINJANJE POVRŠINE GOZDOV

V OBDOBJU 1953 - 1979

IGU, 1987

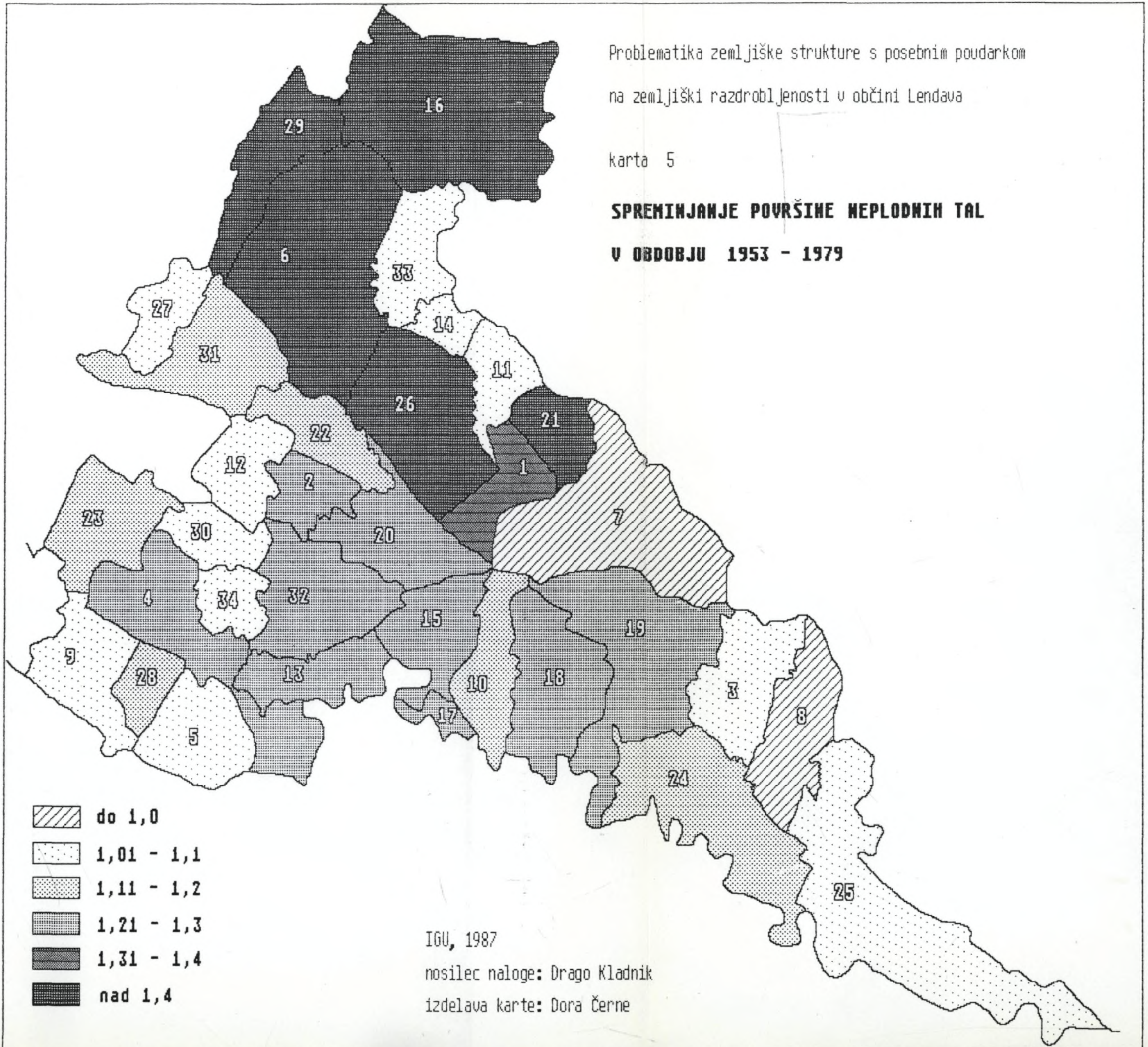
nosilec naloge: Drago Kladnik

izdelava karte: Dora Černe

Problematika zemljiške strukture s posebnim poudarkom
na zemljiški razdrobljenosti v občini Lendava

karta 5

**SPREMINJANJE POVRŠINE NEPLODNIH TAL
V OBDOBJU 1953 - 1979**

IGU, 1987

nosilec naloge: Drago Kladnik

izdelava karte: Dora Černe

vojni tokovi. Vloga zemljiške strukture, socioekonomske strukture, demografske strukture ter naravne primernosti za kmetovanje v stopnji kmetijske izkoriščenosti zemljišča, se v procesu družbeno-ekonomskega razvoja neprestano menja. Sedanja izkoriščenost kmetijske zemlje je rezultanta součinkovanja navedenih dejavnikov, pri čemer sta prav gotovo v ospredju zemljiška struktura, kjer ima pomembno vlogo razdrobljenost in družbenoekonomski razvoj sam, ki sta vplivala tudi na (negativno) podobo ostalih dejavnikov. Naravna primernost je kot sicer primarni činitelj potisnjena v ozadje.

Specifičnost občine Lendava in Pomurje nasploh je v visokem deležu njivskega sveta v primerjavi s celotno republiko (tabela št. 9). Pri tem pa je zanimivo, da se je površina njiv v lendavski občini v povojnem času le malenkostno skrčila in se tako že skoraj povsem izenačila z regijskim povprečjem. Leta 1979 je bilo kar 38,01 % njivskega sveta, pa tudi delež travnikov je s 25,1 % tako nad regijskim kot nad republiškim povprečjem. Šele na naslednjem mestu je po površini gozd, kar je zlasti pomembno odstopanje od slovenskega povprečja. Zaradi obsežnih del v zvezi z iskanjem nafte je razumljivo visok delež nerodovitnih površin, ki je s 7,21 % višji tako od regijskega kot od republiškega povprečja. Izrazito nizek je delež pašnikov, sadovnjakov je manj kot v Pomurju kot celoti, a toliko kot v Sloveniji, medtem ko je nekaj več kot v obeh ostalih primerjalnih regijah vinogradov.

V obdobju 1953-1979 se je najbolj skrčila površina pašnikov, nekoliko pa tudi površina njiv, a precej manj kot v celotnem Pomurju oziroma v republici Sloveniji (tabela št. 10). Porasla pa je površina travnikov (za 8,2 %), vinogradov (za 21,5 %), nerodovitnega sveta (za 18,1 %) ter gozda (le za 1,4 %). Vse to kaže, da so naravni pogoji za kmetovanje razmeroma ugodni, hkrati pa je vloga kmetijstva še vedno zelo pomembna. Prav tako so bile uspešno izvedene nekatere prostorsko ureditvene operacije, med katerimi velja izdvojiti predvsem melioracije. Če se bo

trend spreminjanja površin nadaljeval v podobni smeri in s podobno intenzivnostjo, lahko pričakujemo v občini Lendava le neznatne spremembe v gibanju deležev posameznih zemljiških kategorij (tabela št. 11). Omeniti velja le nadaljne zmanjšanje pašnih površin.

Na kartah št. 2 - št. 5 smo prostorsko prikazali spreminjanje površin najpomembnejših zemljiških kategorij: njiv, travnikov, gozdov in nerodovitnih površin v obdobju 1953-1979.

Že bežen pogled nanje kaže, da so prostorski procesi mnogo bolj regionalno razčlenjeni kot bi pričakovali zgolj iz navedb povprečij za celotno občino. Tako se je naprimer v katastrskih občinah Kamovci ter Petišovci površina njiv skrčila za več kot 10 %, medtem ko je v KO Strehovci, Kobilje, Radmožanci, Banuta ter Dolina porasla za več kot omenjeni odstotek. Omenimo lahko, da se je praviloma površina njiv v južnem in zahodnem delu občine zmanjšala, medtem ko se je v severnem in obmejnem območju praviloma povečala.

Še bolj dinamični procesi so pri spreminjanju travniških površin. Tam, kjer gre za upadanje njihovega deleža, je prišlo zaradi melioracijskih posegov do intenzifikacije, tam kjer pa se je površina povečala, pa gre za ozelenjevanje kot posledica proizvodne ekstenzifikacije. Najvišji porast površine travnikov je bil zabeležen v katastrskih občinah Kobilje, Kamovci, Mostje ter Petišovci, največji padec pa v Banuti, Dolini ter v Odrancih.

Zanimiv je pogled na karto spreminjanja gozdnih površin, s katero ugotovljamo, da v katastrskih občinah Odranci in Kamovci sploh ni gozda, da se je v katastrskih občinah Gornja Bistrica, Črenšovci, Trnje, Kobilje, Radmožanci, Mostje, Dolga vas in Pince površina gozda celo skrčila, medtem ko je v katastrskih občinah Turnišče, Brezovica, Petišovci in Dolina porasla celo za več kot

40 %. Seveda je pri tem potrebno upoštevati absolutno površino gozda, saj tam, kjer je le-ta majhna, lahko že neznatno povečanje površine povzroči visok relativni porast.

In kako je s spreminjanjem površine neplodnih zemljišč? V dveh katastrskih občinah: Dolga vas in Dolina se je delež v obravnavanem obdobju celo skrčil, zato pa je prišlo do močnega porasta (celo za več kot 40 %) predvsem na severu občine v katastrskih občinah Kobilje, Strehovci, Dobrovnik, Radmožanci ter Mostje. Seveda je tudi ta porast potrebno tolmačiti v funkciji absolutnih površin neplodnih tal, ki so v teh območjih praviloma razmeroma majhne.

Zaradi močnih procesov deagrarizacije, spreminjanja socioekonomske strukture na vasi, ostarevanja kmečke delovne sile in počasnega podružbljanja kmetijske proizvodnje je vse več zemljišč slabo obdelanih ali opuščanih. Značilno je, da v procesu deagrarizacije ne prihaja do spreminjanja lastninskih odnosov, kar je eden glavnih vzrokov za nadaljnjo drobitev kmetijskih zemljišč. Še vedno je precej močno zakoreninjeno prepričanje, da je stihijsko opuščanje kmetijske proizvodnje in zemljišč povsem normalen razvojni proces. Ukrepi, ki jih določa zakon glede zmanjševanja zaraščanja oziroma ukrepi za ohranitev prvotnih ali uvajanja novih, družbeno verificiranih funkcij takih zemljišč, se ne izvajajo. Prav tako se ne izvajajo ukrepi v zvezi s slabo obdelanimi zemljišči (določila dobrega gospodarja).

Razmere v Pomurju in s tem tudi v lendavski občini so do neke mere specifične. Ugodni naravni pogoji omogočajo ob relativno manjših naporih boljše rezultate, zato je intenzivnost izrabe visoka, pojavi ekstenzifikacije pa v primerjavi s stanjem v republiki zanemarljivi.

Popis prebivalstva je registriral površine v zadnjih dveh letih pred popisom opuščanih zemljišč. Rezultate obdelave smo prikazali

v tabeli št. 14. Iz nje je razvidno, da je bilo v tem času opuščanih v celotni občini 0,36 % zemljišč v celotnem zemljiškem fondu. Pri tem procesu prednjačijo predvsem čista nekmečka gospodinjstva, pri katerih je bilo opuščanih kar 1,06 % površin, sledijo jim čista kmečka gospodinjstva (0,37 %), medtem ko se deleži pri vseh treh mešanih tipih gibljejo med 0,08 % in 0,23 %.

Opuščanje je daleč najbolj alarmantno v KO Gorice pri Lendavi, kjer je prizadetih kar 6,2 % zemljišč. Nad 1 % pa je bilo samo v dveh letih opuščanih površin tudi v krajevnih skupnostih Dolga vas in Lendava. Vsekakor to ni le posledica proizvodne ekstenzifikacije, pač pa predvsem širjenje zazidave na obdelovalna zemljišča. V nekaterih krajevnih skupnostih pa je proces opuščanja oziroma izgube zemljišč skoraj neopazen. Tako je v Črenšovcih, Gaberjah, Kobilju in Odrancih prizadetih pod 0,1 % površin, v KS Lakoš pa tovrstnega pojava sploh niso registrirali.

V anketirani populaciji 92,3 % gospodinjstev izjavlja, da intenzivno obdelujejo vsa zemljišča v lasti (tabela št. 12 in tabela št. 13). 4,8 % je takšnih gospodinjstev, ki intenzivno obdelujejo samo bližnja zemljišča, pri 2,4 % se zemlja obdeluje samo občasno, v 0,5 % primerov (2 kmetiji) pa so zemljišča v celoti opuščena.

Najboljši gospodarji so mešana pretežno kmečka in mešana pretežno nekmečka gospodinjstva, najslabši pa čista kmečka (le 81,5 % družin intenzivno obdeluje vsa zemljišča) in čista nekmečka gospodinjstva. Z ozirom na starostno strukturo so problematična predvsem ostarela gospodinjstva, med katerimi 12,8 % obdeluje samo bližnja zemljišča, 7,7 % obdeluje zemljo le občasno, dve ostareli kmetiji pa sta obdelavo v celoti opustili.

V zadnjem desetletju je prišlo do sprememb v intenzivnosti izrabe pri 33,8 % gospodinjstev. Pri tem so nadpovprečno zastopana čista kmečka ter mešana pretežno kmečka gospodinjstva in z ozirom na starostno strukturo ostarele, mlade ter generacijske družine.

Daleč najbolj razširjena oblika spreminjanja intenzivnosti izrabe je intenzifikacija (82,0 %), njej pa sledi zatravlanje (12,9 %). V posameznih primerih smo zasledili tudi ogozdovanje (na Goričkem). Zatravlanje ni nujen proces ekstenzifikacije, saj je lahko tudi posledica usmerjanja v živinorejo na podlagi travinja. Negativni trendi so tudi pri procesih ekstenzifikacije nadpovprečno prisotni pri čistih kmečkih gospodinjstvih, to je pri ostarelih kmetijah.

Podrobnejša analiza vzrokov zatravlanja pa vendarle pokaže, da gre v večini primerov za proces ekstenzifikacije, saj je specializacija v govedorejo prisotna le v 6,9 % primerov. Osnovni vzroki za zatravlanje so pomanjkanje delovne sile (48,3 %), manj primerna zemljišča za njivsko izrabo (marginalna zemljišča) (34,5 %) in pa škoda, ki jo je na njivah povzročala divjad (10,3 %).

In kako je s pripravljenostjo obdelovati neobdelana oziroma slabo obdelana zemljišča (tabele št. 15, št. 16 in št. 17)? Z anketiranjem smo izoblikovali tri skupine: največjo tvorijo gospodinjstva, ki tega niso pripravljena (45,8 %), sledijo takšna, ki so za to zainteresirana (31,1 %), preostanek pa izjavlja, da v občini ni takšnih površin. Delež gospodinjstev, ki kažejo pozitiven odnos sicer ni pretirano visok, a če ga primerjamo z interesom za dolgoročen zakup zemljišč, brez dvoma ni zanemarljiv. Z ozirom na socioekonomsko strukturo so ponovno najbolj agilna mešana pretežno kmečka gospodinjstva (51,5 %), najmanj pa čista nekmečka (17,9 %), z ozirom na starostno strukturo je opazen zelo podoben interes vseh tipov z izjemo ostarelih gospodinjstev, prav tako pa interes narašča z večanjem posesti. A največje kmetije obenem v večjem obsegu navajajo, da takšnih neskrbno obdelanih zemljišč pravzaprav ni.

Prav tako ni večjega interesa za zakup kmetijskih zemljišč (tabela št. 18). Tovrstno možnost izključuje kar 83,7 % anketiranih gospodinjstev, v nadpovprečni meri prav čista kmečka

ter čista nekmečka, a tudi mešana enakovredna gospodinstva. 9,8 % kmetij je za zakup zainteresirano v vsakem primeru, 0,7 % bi jo vzelo v zakup le od privatnikov, v 2,4 % primerov pa imajo v zakupu že dovolj zemlje. Največje pozitivno zanimanje je v skupini mešanih pretežno kmečkih, najmanjše pa v skupini čistih kmečkih gospodinjstev.

Če povzamemo ugotovitve o spremembah v izrabi tal, lahko ugotovimo, da so v obdobju 1953-1979 v občini Lendava z več kot 10 % prizadetih površin prevladujoči naslednji procesi (tabela št. 19): omiljeno ogozdovanje, močno ozelenjevanje, omiljena intenzifikacija ter močna intenzifikacija. Razveseljiva je še posebno močna zastopanost intenzifikacije, še posebno v primerjavi s slovenskim povprečjem. Pri tem pa je potrebno opozoriti, da so se razmere v zadnjem času (obdobje 1971-1979) precej spremenile. Opazen je močan porast vseh treh kategorij urbanizacije, kar kaže, da je prišlo do nekontroliranega pozidavanja obdelovalnih površin. Tovrsten proces sicer ni nikakršna posebnost, a je v lendavski občini očitno nadpovprečno močan. Hkrati se je pomen intenzifikacije dodobra zmanjšal. Širjenje nerodovitnih površin v najnovejšem obdobju je značilno tako v območjih zmerne depopulacije, stagnacije z značilnostmi depopulacije ter v območjih stagnacije z značilnostmi koncentracije (tabela št. 20). Med obeh procesoma (spreminjanjem izrabe in gibanjem števila prebivalstva) bi težko potegnili kakšno globjo vzporednico.

Naj omenimo še, da smo na območju katastrske občine Genterovci podrobno skartirali izrabo tal in proučili odnos med posestnimi razmerami in razporeditvijo poljšin (glej barvno karto). Ugotavljamo, da je vas pretežno obcestnega tipa, pri čemer so bližje prometnicam stavbišča, za katerimi je praviloma pas razdrobljenih sadovnjakov. Sestavljajo jih pretežno stara, slabo negovana drevesa. Sadovnjaki obdobjno še vedno služijo kot pašne površine za svinje. Poglavitne ugotovitve v zvezi z njivskimi površinami pa so naslednje:

- zemljišče je izredno razdrobljeno. Posamezne parcele so široke vsega nekaj metrov, obenem pa merijo v dolžino tudi cel kilometer;
- med kulturami prevladujeta pšenica in koruza, pojavljajo pa se tudi oves, detelja, buče, fižol in krompir;
- na obrobjih so tudi manjši travniki, saj njivska raba ne bi bila rentabilna;
- proti pretirani razdrobljenosti se lastniki parcel borijo tako, da sporazumno sejejo na večih sosednjih parcelah isto kulturo. Na ta način se površine pod isto kulturo razširijo tudi na 100 m in več;
- žal pa smo opazili tudi obraten proces. Na eni izmed parcel je lastnik zemljišče s setvijo različnih kultur še dodatno razdrobil, tako da je na slabih 50 m široki parceli nastalo 5 pasov. Res je, da gre za edini s kartiranjem ugotovljeni primer, a je večkratno opazovanje pokrajine potrdilo, da je tovrstnih drobitev, posledic samooskrbne, avtarkične pridelave še mnogo;
- nekatere parcele so tako ozke, da je uporaba mehanizacije otežkočena, če že ne onemogočena;
- na proučenem območju zaradi lege med prometnicami ni poti za dovoz na parcele, ki sicer mnogokje "požro" dodatne obdelovalne površine in jih odtegnejo intenzivni rabi.

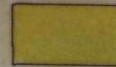

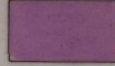

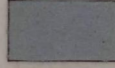

4.3. Ekonomski učinki

Ekonomski učinki so kot že rečeno direktna posledica zemljiške razdrobljenosti in kot takšni direktno učinkujejo kot pomemben činitelj na fiziognomske poteze in demografske tokove.

Neučinkovitost tradicionalnih individualnih kmetijskih gospodarstev, ki si sicer izboljšujejo svoj položaj s tem, da izboljšujejo tehnologijo obdelovanja, nehote opozarja na nesmotrno zemljiško razdelitev oziroma posestno strukturo. Kaže na nujnost,

IZRABA TAL PO KULTURAH V SONDNEM
OBMOČJU KATASTRSKE OBČINE GENTEROVCI
(julij 1987)

oves	koruza
detelja	hiše
buča	pšenica
fižol	travnik
krompir	cesta
neplodno	
sadovnjak	

TEMA:
 PROBLEMATIKA ZEMLJIŠKO-POSESTNIH ODNOSOV S
 POSEBNIM OZIROM NA RAZDROBLJENOST KMETIJSKEGA
 ZEMLJIŠČA V OBČINI LENDAVA
 NOSILEC RAZISKAVE: DRAGO KLADNIK
 KARTO IZDELAL: IZTOK SAJKO
 IGU E. KARDELJA V LJUBLJANI, 1987

Tabela št. 9: STRUKTURA ZEMLJIŠKIH KATEGORIJ V LETIH 1953 IN 1979

	Njive	Travniki	Sadov- njaki	Vino- gradi	Vrtovi	Pašniki	Gozd	Močvirje	Nerodo- vitno	SKUPAJ
Lendava										
1953	38,61	23,16	0,69	1,98	1,10	5,69	22,44	0,24	6,10	100,0
1979	38,01	25,10	2,05	2,41	0,00	2,21	22,77	0,24	7,21	100,0
Pomurje										
1953	41,72	18,04	0,62	2,10	2,04	5,19	25,04	0,09	5,16	100,0
1979	38,34	20,99	3,78	1,92	0,02	2,41	26,62	0,10	5,82	100,0
SRS										
1953	16,69	17,17	0,73	1,55	0,99	14,91	42,49	0,09	5,40	100,0
1979	13,19	18,90	2,05	1,05	0,01	11,08	47,37	0,08	6,28	100,0

Vir: Problematika zemljiške strukture v SR Sloveniji, IGU 1985

Tabela št. 10: SPREMINJANJE POVRŠIN ZEMLJIŠKIH KATEGORIJ V OBDOBJIH 1953-1979 IN 1971-1979 (indeksi)

	Njive	Travniki	Sadov- njaki	Vino- gradi	Vrtovi	Pašniki	Gozd	Močvir- je	Nerodo- vitno
Lendava									
1953-1979	0.983	1.082	2.981	1.215	-	0.389	1.014	1.003	1.181
1971-1979	0.992	1.004	0.981	0.999	-	1.011	1.002	1.106	1.043
Pomurje									
1953-1979	0.919	1.163	6.089	0.913	0.009	0.464	1.062	1.096	1.127
1971-1979	0.990	1.011	0.992	0.995	0.154	0.971	1.001	1.084	1.059
SRS									
1953-1979	0.789	1.100	2.791	0.673	0.013	0.742	1.114	0.897	1.047
1971-1979	0.949	1.016	1.026	0.978	0.147	0.912	1.026	1.082	1.047

Vir: Problematika zemljiške strukture v SR Sloveniji, IGU 1985

Tabela št. 11: PRIČAKOVANI TREND STRUKTURE ZEMLJIŠKIH KATEGORIJ DO LETA 1985 IN 2000

	Njive	Travniki	Inten. kulture	Pašniki	Gozd	Nerodo- vitno	SKUPAJ
Lendava							
1985	37,93	25,79	4,81	0,86	22,88	7,73	100,0
2000	37,10	26,60	5,12	0,00	22,89	8,29	100,0
Pomurje							
1985	35,10	22,16	6,69	1,22	29,24	5,59	100,0
2000	32,99	23,67	7,29	0,00	30,17	5,88	100,0
SRS							
1985	12,19	19,42	3,06	10,14	48,64	6,53	100,0
2000	10,15	20,43	3,00	7,83	51,54	7,05	100,0

Vir: Problematika zemljiške strukture v SR Sloveniji, IGU 1985

Tabela št. 12: INTENZIVNOST IZRABE ZEMLJIŠČ Z OZIROM NA SOCIOEKONOMSKO STRUKTURO GOSPODINJSTEV

	Čisto kmečko	Mešano pre- težno kmečko	Mešano enako- vredno	Mešano pre- težno nekmečko	Čisto ne- kmečko	SKUPAJ
Intenzivno se obdelujejo vsa zemljišča	81,5	98,5	95,5	97,3	92,9	92,3
Intenzivno se obdelujejo samo bližnja zemljišča	11,1	1,5	2,7	2,7	3,6	4,8
Zemlja se obdeluje občasno	6,5	-	1,8	-	1,8	2,4
V celoti opuščena zemlja	0,9	-	-	-	1,8	0,5
S K U P A J	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: Anketiranje gospodinjestev, julij 1986

Tabela št.: 13 INTENZIVNOST IZRABE ZEMLJIŠČ Z OZIROM NA STAROSTNO STRUKTURO GOSPODINJSTEV

	Mlado	Genera- cijsko	Zrelo	Starajoče	Ostarelo	SKUPAJ
Intenzivno se obdelujejo vsa zemljišča	96,3	98,0	95,2	93,9	77,0	92,3
Intenzivno se obdeluje samo bližnja zemljišča	1,3	2,0	1,6	6,1	12,8	4,8
Zemlja se obdeluje občasno	2,5	-	3,2	-	7,7	2,4
V celoti opuščena zemljišča	-	-	-	-	2,6	0,5
S K U P A J	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: Anketiranje gospodinjev, julij 1986

Tabela št. 14:

DELEŽ OPUŠČENIH ZEMLJIŠČ OD VSEH ZEMLJIŠČ Z OZIROM NA SOCIOEKONOMSKO STRUKTURO PO KRAJEVNIH SKUPNOSTIH

	Čisto kmečko	Mešano pretežno kmečko	Mešano enakovredno	Mešano pretežno nekmečko	Čisto nekmečko	SKUPAJ
Bistrica	-	-	-	0,89	0,50	0,27
Čentiba	-	-	0,11	0,68	1,33	0,65
Črenšovci	-	-	-	-	0,07	0,01
Dolga vas	-	-	0,09	0,75	2,84	1,70
Dobrovnik	0,58	0,36	0,43	0,75	0,38	0,50
Gaberje	-	-	0,12	-	-	0,04
Genterovci	0,20	0,03	0,50	-	2,13	0,50
Gorice pri Lendavi	0,77	-	0,67	2,82	13,39	6,20
Hotiza	-	1,14	-	-	0,44	0,25
Kobilje	0,41	0,10	-	-	-	0,10
Lakoš	-	-	-	-	-	-
Lendava	-	58,88	-	0,32	2,20	1,54
Mostje-Banuta	1,71	-	-	-	-	0,29
Odranci	-	-	0,01	-	-	0,00
Orešje-Dolina	-	-	0,01	0,04	0,77	0,19
Petišovci	-	-	0,41	-	0,49	0,28
Polana	-	-	0,03	0,04	0,81	0,64
Turnišče	1,28	-	-	0,05	-	0,22
S K U P A J	0,37	0,14	0,08	0,23	1,06	0,36

Vir: Popis prebivalstva in gospodinjstev leta 1981, Zavod SR Slovenije za statistiko

Tabela št. 15: PRIPRAVLJENOST OBDELOVATI NEOBDELANO ZEMLJO Z OZIROM NA SOCIOEKONOMSKO STRUKTURO GOSPODINJSTEV

	Čisto kmečko	Mešano pretežno kmečko	Mešano enakovredno	Mešano pretežno nekmečko	Čisto nekmečko	SKUPAJ
DA	29,6	51,5	28,2	29,3	17,9	31,1
NE	58,3	14,7	45,5	49,3	55,4	45,8
Ni neobdelane zemlje v bližini	12,0	33,8	26,4	21,3	26,8	23,0
S K U P A J	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: Anketiranje gospodinjstev, julij 1986

Tabela št. 16: PRIPRAVLJENOST OBDELOVATI NEOBDELANO ZEMLJO Z OZIROM NA STAROSTNO STRUKTURO GOSPODINJSTEV

	Mlado	Generacijsko	Zrelo	Starajoče	Ostarelo	SKUPAJ
DA	36,3	36,7	37,1	33,3	11,5	31,1
NE	36,3	33,7	41,9	44,4	75,6	45,8
NI NEOBDELANE ZEMLJE V BLIŽINI	27,5	29,6	21,0	22,2	12,8	23,0
S K U P A J	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: Anketiranje gospodinjestev, julij 1986

Tabela št. 17: PRIPRAVLJENOST OBDELOVATI NEOBDELANO ZEMLJO Z OZIROM NA VELIKOST POSESTI

	do 0,5	0,51-1	1,01-2	2,01-3	3,01-5	5,01-10	nad 10	SKUPAJ
DA	8,6	17,6	25,0	34,4	45,2	35,1	-	31,1
NE	85,7	76,5	62,5	35,4	25,2	18,9	66,7	45,8
NI NEOBDELANE ZEMLJE V BLIŽINI	5,7	5,9	12,5	30,2	29,6	45,9	33,3	23,0
S K U P A J	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: Anketiranje gospodinjstev, julij 1986

Tabela št. 18: PRIPRAVLJENOST VZETI ZEMLJO V ZAKUP Z OZIROM NA SOCIOEKONOMSKO STRUKTURO GOSPODINJSTEV

	Čisto kmečko	Mešano pretežno kmečko	Mešano enakovredno	Mešano pretežno nekmečko	Čisto nekmečko	SKUPAJ
Ne, sploh ne	89,8	69,1	87,3	78,7	89,3	83,7
Ne, dovolj je že imajo v zakupu	0,9	5,9	3,6	1,3	-	2,4
Da, samo od privatnika	-	1,5	-	2,7	-	0,7
Da, vseeno od koga	6,5	19,1	7,3	10,7	8,9	9,8
Zemlje ni na razpolago	2,8	4,4	1,8	6,7	1,8	3,4
S K U P A J	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: Anketiranje gospodinjstev, julij 1986

Tabela št. 19: TIPOLOGIJA SPREMINJANJA IZRABE TAL V OBDOBJU 1953-1979 IN 1971-1979

	L e n d a v a		P o m u r j e		S l o v e n i j a	
	1953-1979	1971-1979	1953-1979	1971-1979	1953-1979	1981-1979
Omiljeno ogozdovanje	21,43	-	6,59	0,85	2,11	1,02
Močno ogozdovanje	7,53	-	11,77	3,86	14,52	7,87
Izrazito ogozdovanje	1,21	2,69	6,33	5,52	32,07	23,51
Omiljeno ozelenjevanje	-	-	1,68	2,47	2,20	1,52
Močno ozelenjevanje	21,07	7,70	24,17	20,81	15,51	14,39
Izrazito ozelenjevanje	8,78	9,07	27,04	30,18	17,56	25,05
Omiljena intenzifikacija	17,43	-	3,41	-	0,29	0,15
Močna intenzifikacija	10,06	6,93	5,63	2,54	1,07	0,93
Izrazita intenzifikacija	1,56	-	0,96	1,44	0,78	2,57
Omiljena urbanizacija	-	10,44	1,28	4,21	1,91	3,35
Močna urbanizacija	4,44	40,17	7,82	15,49	5,83	7,84
Izrazita urbanizacija	6,49	22,99	3,31	12,62	6,15	11,82
S K U P A J	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: Problematika zemljiške strukture v SR Sloveniji, IGU 1985

Tabela št. 20: TIPOLOGIJA SPREMINJANJA IZRABE TAL PO DEMOGRAFSKIH OBMOČJIH V OBČINI LENDA VA (OBDOBJE 1971-1979)
(RELATIVNI DELEŽI PO KATEGORIJAH)

	OGOZDOVANJE			OZELENJEVANJE			INTENZIFIKACIJA			URBANIZACIJA			SKUPAJ
	omilje- no	močno izra- zito		omilje- no	močno izra- zito		omilje- no	močno izra- zito		omilje- no	močno izra- zito		
Neposeljeno	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Močna depopulacija	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zmerna depopulac.	-	-	-	-	-	3,56	-	6,93	-	2,87	13,75	5,23	32,34
Stagnacija z značil. depopulacije	-	-	2,69	-	7,70	2,37	-	-	-	7,57	4,99	13,26	38,58
Stagnacija z značil. koncentracije	-	-	-	-	-	3,14	-	-	-	-	21,43	4,50	29,08
Zmerna koncentrac.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Izrazita koncentracija	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
S K U P A J	-	-	2,69	-	7,70	9,07	-	6,93	-	10,44	40,17	22,99	100,00

Vir: Problematika zemljiške strukture v SR Sloveniji, IGU 1985

da v sklop ekonomskih analiz kmečkih gospodarstev spada tudi analiza njihove socialno posestne oziroma gospodarsko posestne strukture, nastale v pogojih gospodarjenja z zemljišči. Razmerje med celokupnim v obdelovanje zemljišč vloženim delom in neproduktivnim, iz premagovanja razdalj med delom in parcelami izvirajočim delom, se v življenju in gospodarskem poslovanju kmetij še vedno jemlje kot dano dejstvo. O njem prizadeti ne vodijo dosti računa, ker so se ga privadili in ga smatrajo za nekaj samo po sebi umevnega, od nekdanj prisotnega. A upravičeno smemo sklepati, da je nesmotrna gospodarsko prostorska struktura obratov večje ali manjše breme, ki ga mora posamezna kmetija prenašati, s čimer se ustrezno znižuje njena gospodarska učinkovitost.

Uporaba kmetijske mehanizacije je mnogokje zaradi premajhnih oziroma nepravilno oblikovanih parcel, pa tudi zaradi problemov pri dostopnosti, neekonomična, ponekod pa tudi fizično otežkočena oziroma onemogočena. Zaradi potreb po dostopnosti na posamezne kose zemljišča je bil v obdobju kultivacije znaten del površin izvzet iz kmetijske proizvodnje. Opazovanja so pokazala, da so še posebno v ravninskih predelih z najbolj rodovitnimi prstmi poljske poti razpredene na vsakih nekaj parcel, tako da nanje odpade tudi do 5 % kmetijskih površin.

Zaradi manjše učinkovitosti je manjši pridelek kljub velikemu trudu proizvajalcev, ki se kaže v veliki porabi delovnega časa. Poseben problem v novejšem času, v obdobju energetske krize, predstavlja precejšnja dodatna poraba goriva, kar v veliki meri draži kmetijske pridelke.

Oglejmo si najprej na kratko analize nekaterih pokazateljev intenzivnosti kmetijske pridelave. Absolutni in preprosti relativni pokazatelji ne morejo celovito predočiti zapletenih medsebojnih odnosov, ki se skrivajo v določenih pojavih. Za analize kmetijske pridelave pa so v ta namen izredno prikladni pokazatelji intenzivnosti, ki odražajo medsebojno prepletenost posameznih

ključnih dejstev. Šele takšen pristop omogoča temeljit pretres značilnosti posameznih primerjalnih parametrov. Ključne ugotovitve smo predstavili v tabelah št. 21, št. 22 in št. 23.

Obremenjenost s kmetijsko mehanizacijo kaže izračun obremenitev hektarja obdelovalnih zemljišč s konjskimi močmi traktorjev. Povprečna obremenitev je 9,76 KM/ha, podroben pregled pa pokaže, da so najvišje obremenitve v vseh treh mešanih skupinah gospodinjstev, bistveno nižje pa pri obeh čistih skupinah. Z ozirom na starostno strukturo so najvišje vrednosti pri mladih in generacijskih, najnižji pa pri ostarelih gospodinjstvih. Razmerje med obema skrajnostima je več kot 2 : 1. Zanimivo podobo kažejo obremenitve z ozirom na velikost posesti. Nadpovprečna obremenjenost je na najmanjših obratih, nato se le-ta precej zniža in nato ponovno poveča, zlasti na gospodarstvih z več kot 3 ha. Sekundarni maksimum je zabeležen v skupini 5 - 10 ha, medtem ko obremenitve na največjih obratih ponovno padejo pod povprečje.

Kakšna pa je učinkovitost človeka? Le-to lahko opredelimo s površino obdelovalnih zemljišč, ki jo obvladuje delovna moč. Podatki kažejo, da je podoba v mnogočem inverzna s tisto, ki jo kažejo obremenitve s kmetijsko mehanizacijo, kar je seveda razumljivo: pomanjkanje mehanizacije nadomešča živa delovna sila. Povprečno pride na delovno moč 2,07 ha obdelovalnih zemljišč. Z ozirom na socioekonomsko strukturo so vrednosti nadpovprečne zlasti pri čistih kmečkih, pa tudi pri mešanih pretežno kmečkih gospodinjstvih. S slabšanjem starostne strukture se obremenitve povečujejo, tako da pride pri ostarelih gospodinjstvih kar 4,05 ha obdelovalnih površin na delovno moč. Je zato čudno, če spričo slabše mehaniziranosti, le-ta slabše skrbijo za intenzivnost obdelave? Z naraščanjem velikosti kmetij se povečujejo tudi obremenitve delovnih moči, kar pa ne gre na račun ekstenzifikacije, temveč večje produktivnosti.

Naslednja pokazatelja natančneje opredeljujeta intenzivnost

živinoreje. Leta 1985 je bil hektar obdelovalnih površin v povprečju obremenjen z 1,84 GVŽ, na eno delovno moč pa je prišlo 3,81 GVŽ. Najvišje obremenitve so v obeh primerih v skupini mešanih pretežno kmečkih gospodinjstev, njim pa obakrat slede čista kmečka gospodinjstva. Obe preostali mešani skupini sicer zaostajata (zlasti pri drugem indikatorju), a še vedno močno presegata vrednosti čistih nekmečkih gospodinjstev. Z ozirom na starostno strukturo so razlike precej majhne, navzdol očitno odstopajo (a le pri prvem indikatorju) samo ostarela gospodinjstva. Da je odločilen dejavnik velikost posesti, dokazuje pogled v tabelo št. 23, ki izpričuje, da se z večanjem kmetij obremenitve bistveno povečujejo (zlasti pri drugem pokazatelju).

Lep pokazatelj intenzivnosti obdelave je poraba umetnih gnojil na hektar obdelovalnih površin. Le ta je v letu 1985 znašala 568 kg. Zakonitosti so skladne s prejšnjima pokazateljema in so v očitni medsebojni zvezi. Razlike z ozirom na socioekonomsko strukturo niso velike, z ozirom na starostno strukturo pa navzdol izstopajo le ostarela gospodinjstva. Velika podobnost je tudi z ozirom na velikost posesti, saj tudi poljedelstvo zahteva intenzivnejše gnojenje.

Pomanjkanje krme v živinoreji nadomeščajo močna krmila. Njihova uporaba za 1 GVŽ je v letu 1985 znašala povprečno 72,2 kg. Opazno je, da je najvišja pri čistih nekmečkih gospodinjstvih, pri zrelih družinah, z naraščanjem velikosti kmetije pa se njihova poraba zmanjšuje. Torej je na večjih obratih pridelano meso manj oporečno z vidika sodobnih hotenj kupca.

In kako je s tržnostjo mleka? Izračunali smo količino v letu 1985 prodanega mleka na kravo. Povprečna vrednost je 1273 litrov. Nadpovprečne vrednosti so pri čistih kmečkih ter mešanih pretežno kmečkih gospodinjstvih, pri mladih in starajočih družinah ter na kmetijah z več kot 3 ha, kar pa je seveda tudi posledica manjšega deleža samooskrbe in večje tržne usmerjenosti.

V zvezi z zemljiško razdrobljenostjo so pomembne ugotovitve, da je povprečno število parcel na anketirano kmetijo 8,8. Opozoriti je potrebno, da je ugotovljena vrednost v bistvu prenizka, saj marsikateri anketiranec meša pojma zemljiški kos in parcela. Razumljivo je, da je število parcel višje od števila zemljiških kosov. Povprečno pride na zemljiški kos 1,5 parcele, na večjih kmetijah celo več kot 1,7 parcele. To pomeni, da z večanjem posesti na nek način kljub vsemu prihaja do konsolidacije zemljišč.

Pri povezovanju doma in parcel nastane posebni obratovalni strošek, ki zavisí od jakosti prometnega upora. Le tega izraža poraba delovnega časa in truda za opravljanje poti ter transporta proizvodnih sredstev in pridelka na določene razdalje in pri določenih terenskih, zlasti reliefnih razmerah. Zaradi tega velja izkoriščati in obdelovati parcele, ki so bližje doma in v zložnejšem svetu, čimbolj intenzivno, tako da je vanje vložena razmeroma največ dela in sredstev. Takšna, z živim ter opredmetenim delom izvedena intenzifikacija proizvodnje na bližnjih in dostopnejših zemljiščih zagotavlja visokovredni pridelek na enoto površine, ne da bi bistveno porastla njegova obremenitev s posebnim obratovalnim stroškom na notranji promet. Nasprotno pa velja težje dostopne parcele oziroma zemljiške kose izkoriščati in obdelovati bolj ekstenzivno, kar pomeni, da je na njih bolj smotrno gojiti kulture, ki ne zahtevajo veliko dela in kapitalnih sredstev. Manjša zahtevnost izkoriščanja in obdelovanja zemljišč znižuje proizvodjalne stroške in obenem proporcionalno znižuje notranje transportne stroške. V pogojih tržnega gospodarstva se to odraža v nižji proizvodni ceni pridelkov, medtem ko se pri samooskrbnem kmetovanju na tak način zmanjšuje breme neproduktivnega dela in napora. Po ugotovitvah Malovrha znaša količina časa produktivnega dela na 1 uro poti oziroma tenzитета dela 7,8 do 9 ur, pri eni od proučevanih kmetij pa celo 12 ur (najboljši pogoji).

Malovrh (Malovrh, 1963) je izračunal, da se povprečna dnevna obremenitev ene delovne moči na proučevanih kmetijah giblje med 8 in 10 urami, pri proučevani populaciji v občini Lendava pa smo ugotovili, da je povprečna dnevna obremenitev aktivnega kmečkega prebivalstva 5,12 ur.

Delo na kmetiji ni ustrezno vrednoteno s finančnimi rezultati. Pravzaprav je v ceno vkalkulirano le direktno opravljeno delo, medtem ko so posredne aktivnosti izključene. Podrobno anketiranje nam je omogočilo globlje prodreti v zakonitosti delovnih obremenitev (tabele št. 24, št. 25, št. 26 in št. 27):

- povprečna letna dnevna obremenitev z delom na kmetiji je 5,12 ur;
- najbolj obremenjen družinski član je gospodarica oziroma gospodarjeva žena s 7,29 urami, sledi gospodar s 6,5 urami;
- moški in ženske mlajše in srednje generacije so bolj obremenjeni od starejših oseb. Njihov dnevni prispevek je 3,5 - 4,2 ure, medtem ko je prispevek starejših le 2,2 ure;
- pri kmetijskih opravilih sodelujejo tudi otroci v starosti 10 - 14 let s povprečno 1 uro dnevno;
- kmečka ženska je poleg kmetijskih opravil obremenjena tudi z gospodinjstvom in vzgojo otrok;
- kmečka ženska je še posebno obremenjena v primeru, da se moški redno zaposli;
- v primerih, da nekdo dela stalno samo na kmetiji, je povprečno njegov dnevni prispevek tekom celega leta 8,37 ur;
- v primeru redne zaposlitve se delo na kmetiji skrči na 2,92 ure, če pa se kdo upokoji, se njegova obremenitev ponovno poveča na 4,55 ure dnevno;
- vzdrževane odrasle osebe so praviloma omejeno delovno sposobne, zato je njihov prispevek simboličen (1,08 ure dnevno);
- povprečno so dnevno najbolj obremenjeni predstavniki čistih kmečkih (6,57 ur) in mešanih pretežno kmečkih gospodinjstev

- (6,44 ur), najmanj pa čistih nekmečkih družin (2,66 uri);
- v vseh treh mešanih tipih, pa tudi pri čistih nekmečkih gospodinjstvih je v povprečju najbolj obremenjena oseba kmečka ženska. V mešanih pretežno kmečkih gospodinjstvih znaša prispevek že 9,41 ure dnevno;
 - otroci so najbolj obremenjeni v čistih kmečkih gospodinjstvih (1,58 ure);
 - v času takozvanih pridelovalnih konic se obremenitve še občutno povečajo, še posebno pri nekaterih posameznikih, ki za delo na kmetiji porabijo tudi do 18 ur dnevno, oziroma celo več;
 - povprečna obremenitev v času konic je 8,58 ure dnevno;
 - ponovno sta najbolj prizadeta gospodar (10,44 ur) in njegova žena oziroma gospodarica (10,42 ure);
 - mlajša in srednja generacija ne glede na spol se vključi v kmečka dela bistveno bolj intenzivno kot starejša generacija;
 - tudi prispevek otrok je v času konic pomembnejši (2,57 ure v povprečju);
 - razlike med zaposlenimi in nezaposlenimi družinskimi člani ter osebami z lastnimi dohodki se močno zabrišejo, pa čeprav je še vedno nadpovprečna obremenitev tistih, ki delajo samo na kmetiji;
 - razlike med obremenitvami posameznih socioekonomskih skupin so manjše, čeprav so obremenitve v enakem zaporedju;
 - pri čistih kmečkih in mešanih pretežno kmečkih gospodinjstvih se poveča prispevek žensk izven ožjega jedra družine, pri preostalih tipih pa je prispevek moških izven družinskega jedra nekoliko večji;
 - kmečka ženska v mešanih pretežno kmečkih gospodinjstvih dela dnevno na kmetiji v času konic v povprečju 12,96 ur.

Procesi deagrarnizacije in urbanizacije so globoko spremenili nekdanjo vaško tradicionalno skupnost. Iz relativno homogene in tesno

povezane skupnosti se je vas spremenila v nov socialni prostor, kjer se vse bolj kažejo znaki rahljanja komunikativnih in integrativnih vezi, zapiranja v okvire znotraj družine, vse manjšega sodelovanja in medsebojne pomoči. Prav ohranjanje in razvijanje pristnega medsebojnega sodelovanja med člani vaške skupnosti je ena od pomembnih kvalitiet in prednosti življenja na vasi, v nasprotju z vse večjo odtujenostjo in dehumanizacijo mestnega življenja. Tako si člani posameznih gospodinjstev, v katerih sami ne zmorejo pravočasno opraviti posameznih kmetijskih opravil, običajno med seboj pomagajo.

Medsebojna pomoč pretežno delovnega značaja med posamezniki, gospodinjstvi, pa tudi skupinami gospodinjstev predstavlja vračanje istega ali podobnega dela, kasnejše vračanje (na primer pri gradnji), vračanje izposojene živine, orodja in strojev, menjave dela, s katerimi vaščani odslužijo takoj ali kasneje različne usluge, tako da pomagajo pri različnih delih ter druge oblike pomoči v dobro skupnosti.

Med dejavniki, ki vplivajo na stopnjo medsebojnega sodelovanja bi navedli lego kmetije (ravninska lega z večjo gostoto v večjih naseljih deluje pospeševalno), velikost kmetije, število delovnih moči, opremljenost v mehanizacijo, socioekonomsko in starostno struktura, proizvodno usmerjenost in podobno.

V anketirani populaciji je izjavilo, da potrebujejo pomoč pri kmetijskih opravilih 71,2 % gospodinjstev (tabele št. 28, št. 29 in št. 30). Potrebe se povečujejo skladno z navedenimi dejavniki, od katerih smo tri podrobno proučili: z naraščanjem agrarnosti značaja gospodinjstva, s poslabševanjem starostne strukture (a ne prav izrazito) in še zlasti z večanjem velikosti posesti. Kljub temu so visoke potrebe tudi pri čistih nekmečkih gospodinjstvih, mladih in generacijskih družinah in tudi na manjših obratih.

Le malo je družin, ki potrebne pomoči ne dobijo (v 1,4 % primerov), kar kaže na dobro medsebojno sodelovanje. Najbolj pogosti sta naslednji dve obliki pomoči (tabela št. 31): pomoč sovaščanov, čistih kmetov (28,5 %) ter pomoč sorodnikov (31,6 %). Manjši je prispevek zaposlenih družinskih članov, ki v času konic vzamejo dopust ter odseljenih družinskih članov, medtem ko v posameznih primerih priskočijo na pomoč prijatelji in znanci. Zaposleni sovaščani pomagajo samo izjemoma, saj imajo tudi doma dovolj za postoriti. Podrobnejši pregled po primerjalnih skupinah pokaže, da je udeležba prijateljev večja z zmanjševanjem agrarnosti tipa gospodinjstva oziroma na manjših kmetijah, medtem ko je vaška pomoč bolj prisotna na večjih kmetijah.

Poseben vsebinski sklop predstavlja odnos anketiranega prebivalstva do problematike zemljiške razdrobljenosti. Pripomniti velja, da je tovrstno poizvedovanje razmeroma delikatno in zahtevno opravilo, saj gre v mnogih primerih za razglabljanje o dilemah, ki so za anketirane neizogibno dejstvo, o katerem niti niso nikdar povsem resno razmišljali.

V tabelah št. 32, št. 33 in št. 34 smo predstavili rezultate poizvedovanja o odnosu do razdrobljenosti. Večina vprašanih meni, da razdrobljenost vpliva na obseg in gospodarnost pridelave (50 %), 31,3 % to dejstvo zanika, medtem ko preostali o problematiki nimajo mnenja. Največ nezainteresiranih je med čistimi nekmečkimi in čistimi kmečkimi gospodinjstvi, z ozirom na starostno strukturo med starajočimi in ostarelimi družinami, z ozirom na posestno strukturo pa na najmanjših kmetijah. Zanimivo je, da je na največjih kmetijah z nad 5 ha zemlje več takšnih, ki menijo, da razdrobljenih gospodinjstev, v skupini generacijskih in zrelih družin pa sta obedve skupini enako močni. Posebno kritična so mlada gospodinjstva, z ozirom na socioekonomsko strukturo pa presenetljivo čista nekmečka, medtem ko je pri obeh najbolj agrarnih skupinah komaj rahla prevlada pozitivnih odgovorov.

Med glavnimi negativnimi vplivi razdrobljenosti se rahlo izdvaja dejstvo, da je zaradi manjših in ožjih parcel otežena oziroma onemogočena raba kmetijske mehanizacije, kar zna biti dokaj realen oris stvarnih težav (tabel št. 35, št. 36 in št. 37). V nadaljevanju se dokaj enakovredno navajajo naslednji učinki: težja organizacija dela, večja poraba neefektivnega delovnega časa in dejstvo, da je zaradi parcelnih meja in poti med njimi znaten del zemljišč odtegnjen intenzivni rabi. Precej manjkrat se omenja večja poraba energije. Na podlagi ugotovitev po primerjalnih skupinah bi težko navedli kakšno globljo povezavo med različnimi posledicami in različnimi tipi gospodinjstev.

43,8 % gospodinjstev ob odpravi razdrobljenosti ne bi spremenilo proizvodne usmeritve (tabele št. 38, št. 39 in št. 40), enaka deleža (28,1 %) pa sta takšnih, ki o tem ne razmišljajo oziroma bi se drugače usmerili. Največ pozitivnih odgovorov je v kategoriji mešanih enakovrednih gospodinjstev pri mladih družinah na kmetijah z 1 - 3 ha zemljišč.

Tretjina anketirancev navaja, da bi z obstoječo tehnologijo lahko obdelovali isto površino zemljišč kot sedaj, če bi bila vsa zemlja v enem samem kosu (tabele št. 41, št. 42 in št. 43). Več kot polovica jih meni, da bi lahko obdelovali precej večje komplekse, v posameznih primerih celo več kot še enkrat večje. Takšnega mnenja sta dve čisti kmečki in eno mešano enakovredno gospodinjstvo, ki spadajo v skupino generacijskih ter v enem primeru starajočih družin, gre pa za največje kmetije z več kot 3 ha oziroma 5 ha zemljišč. Nasploh bi lahko potegnili naslednji zaključek: večja kot je kmetija, več zemlje bi lahko obvladovala v primeru konsolidacije.

Še več je pozitivnih odgovorov na vprašanje, če bi se povečala v primeru zaokrožene kmetije količina pridelkov (tabele št. 44, št. 45 in št. 46). Negativnih je le 21,9 % odgovorov. Pač pa je

značilno, da so ocene o večjih količinah pridelkov bolj zmerne kot pri vprašanju o obvladovanju zemljišč. Le v enem primeru se navaja, da bi se pridelek povečal za več kot 60 %, v večini primerov pa prevladujejo ocene, da bi znašalo povečanje do 20 % oziroma 20 - 39 %.

Tabela št. 21:

NEKATERI POKAZATELJI INTENZIVNOSTI KMETIJSKE PRIDELAVE Z OZIROM NA SOCIOEKONOMSKO STRUKTURO
GOSPODINJSTEV

	Čisto kmečko	Mešano pretežno kmečko	Mešano enakovredno	Mešano pretežno nekmečko	Čisto nekmečko	SKUPAJ
Povprečno štev.parcel	8,6	12,8	8,8	8,1	4,9	8,8
Povpr.štev. zemlj. kosov	5,3	8,4	5,9	5,8	3,4	5,8
Štev.parcel na zemljiški kos	1,63	1,53	1,49	1,39	1,43	1,51
Površina obdelovalnih zem.	2,69	4,08	2,56	2,35	1,36	2,64
Površina kmetij.zemljišč	2,70	4,08	2,56	2,35	1,36	2,64
Površina ornega ekvivalenta	2,34	3,59	2,27	2,12	1,29	2,34
Število delovnih moči	1,10	1,91	1,31	1,34	0,72	1,28
Število GVŽ 1985	4,94	9,52	4,48	4,01	1,06	4,88
Število GVŽ 1975	5,45	9,20	5,17	5,03	2,29	5,49
KM traktorjev/HA obd.zem.	7,82	11,67	9,97	10,53	7,68	9,76
HA obd.zem./delovno moč	2,45	2,14	1,97	1,76	1,89	2,07
GVŽ 1985/HA obd.zem.	1,84	2,33	1,75	1,70	0,78	1,84
GVŽ 1985/orni ekvivalent	2,11	2,65	1,97	1,89	0,82	2,08
Poraba umetnih gnojil(v kg)	1375	2642	1409	1410	670	1502
Umetna gnojila/HA obd.zem.	510	646	550	598	493	568
Umetna gnojila/HA orne ekv.	587	735	620	665	520	640
Močna krmila/GVŽ 1985	58,5	83,3	55,6	90,7	119,3	72,2
GVŽ 1985/delovno moč	4,54	4,99	3,42	2,99	1,48	3,81
Litrov prodanega mleka/št.krav 1566		1451	1217	1216	1194	1373
Povpr.vrednost prodaje l. 1985 (v din)	731435	1423309	676091	590000	185714	730935

Vir: Anketiranje gospodinjstev, julij 1985

Tabela št. 22: NEKATERI POKAZATELJI INTENZIVNOSTI KMETIJSKE PRIDELAVE Z OZIROM NA STAROSTNO STRUKTURO GOSPODINJSTEV

	Mlado	Genera- cijsko	Zrelo	Starajo- če	Ostarelo	SKUPAJ
Povprečno število parcel	8,5	10,3	8,6	9,5	6,4	8,8
Povprečno število zemljiških kosov	5,4	6,9	6,2	6,1	4,1	5,8
Število parcel na zemljiški kos	1,55	1,49	1,38	1,54	1,58	1,51
Površina obdelovalnih zemljišč	2,65	3,17	2,25	2,95	1,89	2,64
Površina kmetijskih zemljišč	2,65	3,18	2,25	2,95	1,89	2,64
Površina ornega ekvivalenta	2,37	2,77	2,10	2,62	1,63	2,34
Število delovnih moči	1,54	1,75	1,29	1,24	0,47	1,28
Število GVŽ 1985	5,39	6,73	4,08	5,55	1,81	4,88
Število GVŽ 1975	5,50	6,33	4,55	6,47	3,90	5,49
KM traktorjev/HA obdelov.zemlje	11,74	10,99	8,93	9,82	5,00	9,76
HA obd. zem./delovno moč	1,53	1,81	1,75	2,38	4,05	2,07
GVŽ 1985/HA obd.zem.	2,03	2,12	1,81	1,88	0,96	1,84
GVŽ 1985/orni ekvivalent	2,27	2,43	1,95	2,12	1,11	2,08
Poraba umetnih gnojil (v kg)	1598	1970	1291	1783	628	1502
Umetna gnojila/HA obd.zem.	602	621	573	603	332	568
Umetna gnojila/HA orni ekvivalent	673	711	616	680	384	640
Močna krmila/GVŽ 1985	80,7	56,5	124,9	62,8	62,1	72,2
GVŽ 1985/delovno moč	3,50	3,84	3,17	4,48	3,89	3,81
Litrov prodanega mleka/število krav	1581	1303	1223	1415	1239	1373

Vir: Anketiranje gospodinjestev, julij 1986

Tabela št. 23: NEKATERI POKAZATELJI INTENZIVNOSTI KMETIJSKE PRIDELAVE Z OZIROM NA POSESTNO STRUKTURO

	do 0,5	0,51-1	1,01-2	2,01-3	3,01-5	5,01-10	nad 10	SKUPAJ
Povprečno število parcel	1,8	3,3	5,5	8,0	11,3	15,3	16,3	8,8
Povprečno število zemlj. kosov	1,6	2,6	4,0	5,2	7,6	8,9	8,8	5,8
Število parcel na zemlj. kos	1,08	1,27	1,37	1,53	1,48	1,71	1,85	1,51
Površina obdelovalnih zemljišč	0,29	0,61	1,35	2,19	3,42	5,57	8,79	2,64
Površina kmetijskih zemljišč	0,29	0,61	1,35	2,19	3,42	5,60	8,79	2,64
Površina ornega ekvivalenta	0,29	0,64	1,29	1,97	2,96	4,88	7,37	2,34
Število delovnih moči	0,61	0,77	0,95	1,30	1,45	1,99	1,50	1,28
Število GVŽ 1985	0,33	0,69	1,76	3,47	6,38	12,67	14,94	4,88
Število GVŽ 1975	1,18	1,39	3,41	4,87	6,52	11,23	19,41	5,49
KM traktorjev/HA obd.zemljišč	12,22	9,29	7,57	7,95	9,94	11,54	8,88	9,76
HA obd.zem./delovno moč	0,47	0,80	1,41	1,68	2,36	2,78	3,86	2,07
GVŽ 1985/HA obd.moč	1,17	1,13	1,31	1,59	1,86	2,27	1,70	1,84
GVŽ 1985/orni ekvivalent	1,17	1,09	1,37	1,76	2,15	2,60	2,03	2,08
Poraba umetnih gnojil (v kg)	162	429	705	1092	1951	3382	5425	1502
Umetna gnojila/HA obd.zem.	566	698	524	499	569	606	617	568
Umetna gnojila/HA orni ekvivalent	562	671	548	554	658	693	736	640
Močna krmila/GVŽ 1985	106,7	108,3	99,3	67,1	79,7	61,5	23,4	72,2
GVŽ 1985/delovno moč	0,55	0,90	1,84	2,66	4,41	6,36	9,96	3,81
Litrov prod.mleka/število krav	850	590	1150	1268	1358	1564	1600	1373
Povprečna vrednost prodaje 1. 1985 (v din)	42857	83137	283500	672656	1121043	2092162	2035000	730935

Vir: Anketiranje gospodinjstev, julij 1985

Tabela št. 24:

POVPREČNO DNEVNO ŠTEVILO UR ZA DELO NA KMETIJI Z OZIROM NA POLOŽAJ V DRUŽINI, STAROSTNO STRUKTURO IN ZAPOSLENOST

	Dela samo na kmetiji	Redno zapo- sleni	Vzdrževani brezposelni	Oskrba z last- nimi dohodki	SKUPAJ
Gospodar, mož	9,05	3,35	1,75	6,10	6,51
Gospodarica, žena	8,50	2,85	0,26	6,20	7,29
Moški 15-60 let	8,88	2,79	1,77	2,40	3,57
Ženske 15-60 let	8,63	2,73	2,19	2,60	4,17
Moški nad 60 let	2,60	-	1,11	3,33	2,15
Ženske nad 60 let	4,06	-	0,43	1,00	2,23
Otroci 10-14 let	6,00	-	0,75	1,80	1,02
S K U P A J	8,37	2,92	1,08	4,55	5,12

Vir: Anketiranje gospodinjstev, julij 1986

Tabela št. 25: POVPREČNO ŠTEVILO UR ZA DELO NA KMETIJI Z OZIROM NA POLOŽAJ V DRUŽINI, STAROSTNO IN SOCIO-EKONOMSKO STRUKTURO

	Čisto kmečko	Mešano-pretežno kmečko	Mešano enakovredno	Mešano pretežno nekmečko	Čisto nekmečko	SKUPAJ
Gospodar, mož	8,07	8,85	6,67	4,20	3,28	6,51
Gospodarica, žena	6,95	9,41	8,61	6,56	3,71	7,29
Moški 15-60 let	6,37	5,06	3,10	2,47	2,38	3,57
Ženske 15-60 let	8,38	5,42	3,74	2,91	2,08	4,17
Moški nad 60 let	1,00	2,80	-	3,12	-	2,15
Ženske nad 60 let	2,73	3,33	1,66	1,58	0,16	2,23
Otroci 10-14 let	1,58	1,00	1,29	0,64	0,47	1,02
S K U P A J	6,57	6,44	5,40	3,77	2,66	5,12

Vir: Anketiranje gospodinjstev, julij 1986

Tabela št. 26:

POVPREČNO ŠTEVILO UR OB KONICAH ZA DELO NA KMETIJI Z OZIROM NA POLOŽAJ V DRUŽINI, STAROSTNO STRUKTURO IN ZAPOSLENOST

	Dela samo na kmetiji	Redno za- poslen	Vzdrževani, brezposleni	Oseba z last- nimi dohodki	SKUPAJ
Gospodar, mož	12,38	8,75	2,50	8,69	10,44
Gospodarica, žena	11,54	7,71	0,26	8,93	10,42
Moški 15-60 let	11,95	8,05	4,45	5,20	8,09
Ženske 15-60 let	11,76	7,04	6,46	4,80	8,12
Moški nad 60 let	3,20	-	1,33	4,83	2,85
Ženske nad 60 let	5,78	-	0,52	1,80	3,23
Otroci 10-14 let	7,33	-	2,22	4,20	2,57
S K U P A J	11,40	7,96	2,79	6,88	8,58

Vir: Anketiranje gospodinjstev, julij 1986

Tabela št. 27: POVPREČNO ŠTEVILO UR OB KONICAH ZA DELO NA KMETIJI Z OZIROM NA POLOŽAJ V DRUŽINI, STAROSTNO IN SOCIOEKONOMSKO STRUKTURO

	Čisto kmečko	Mešano pretežno kmečko	Mešano enakovredno	Mešano pretežno nekmečko	Čisto nekmečko	SKUPAJ
Gospodar, mož	11,23	12,40	10,69	9,01	7,59	10,44
Gospodarica, žena	9,64	12,96	11,85	9,79	6,76	10,42
Moški 15-60 let	9,40	9,40	7,75	7,59	6,46	8,09
Ženske 15-60 let	12,05	10,35	7,01	6,95	5,82	8,12
Moški nad 60 let	1,25	3,00	-	4,62	-	2,85
Ženske nad 60 let	4,60	4,33	2,50	2,29	0,16	3,23
Otroci 10-14 let	2,88	2,52	3,33	1,57	2,15	2,57
S K U P A J	9,32	9,94	8,99	7,65	6,05	8,58

Vir: Anketiranje gospodinjstev, julij 1986

Tabela št. 28: POTREBE PO POMOČI PRI KMETOVANJU Z OZIROM NA SOCIOEKONOMSKO STRUKTURO GOSPODINJSTEV

	Čisto kmečko	Mešano pretežno kmečko	Mešano enakovredno	Mešano pretežno nekmečko	Čisto nekmečko	SKUPAJ
DA	75,0	85,3	75,5	57,3	57,1	71,2
NE	25,0	14,7	24,5	42,7	42,9	28,8
S K U P A J	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: Anketiranje gospodinjev, julij 1986

Tabela št. 29: POTREBE PO POMOČI PRI KMETOVANJU Z OZIROM NA STAROSTNO STRUKTURO GOSPODINJSTEV

	Mlado	Generacijsko	Zrelo	Starajoče	Ostarelo	SKUPAJ
DA	65,0	63,3	81,6	74,7	75,6	71,2
NE	35,0	36,7	19,4	25,3	24,4	28,8
S K U P A J	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: Anketiranje gospodinjev, julij 1986

Tabela št. 30: POTREBE PO POMOČI PRI KMETOVANJU Z OZIROM NA VELIKOST POSESTI

	do 0,5	0,51-1	1,01-2	2,01-3	3,01-5	5,01-10	nad 10	SKUPAJ
DA	48,6	49,0	66,3	72,9	83,5	89,2	100,0	71,2
NE	51,4	51,0	33,7	27,1	16,5	10,8	-	28,8
S K U P A J	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: Anketiranje gospodinjstev, julij 1986

Tabela št. 31: IZVOR POMOČI PRI KMETOVANJU Z OZIROM NA VELIKOST POSESTI

	do 0,5	0,51-1	1,01-2	2,01-3	3,01-5	5,01-10	nad 10	SKUPAJ
Ni pomoči	-	3,0	4,3	1,0	0,8	-	-	1,4
Zaposleni družinski člani, ki vzamejo dopust	11,1	6,1	10,1	19,8	15,8	20,8	20,0	15,1
Sovaščani - kmetje	25,9	24,2	27,5	30,2	27,1	32,1	40,0	28,5
Sovaščani - zaposleni	3,7	-	1,4	1,0	0,8	1,9	-	1,2
Odseljeni družinski člani	25,9	30,3	18,8	14,6	10,5	7,5	40,0	15,4
Sorodniki	25,9	24,2	24,6	30,2	39,1	34,0	-	31,6
Vikendaši	-	-	-	-	-	-	-	-
Prijatelji in znanci	7,4	12,1	13,0	3,1	6,0	3,8	-	6,7
S K U P A J	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: Anketiranje gospodinjstev, julij 1986

Tabela št. 32 : MENITE, DA RAZDROBLJENOST VPLIVA NA OBSEG IN GOSPODARNOST PRIDELAVE
(Z OZIROM NA SOCIOEKONOMSKO STRUKTURO)

	čisto kmečko	mešano pretežno kmečko	mešano enakovred.	mešano pretežno nekmečko	čisto nekmečko	skupaj
da	10	4	8	6	4	32
ne	8	3	3	6	-	20
nima mnenja	3	1	1	-	7	12
Skupaj	21	8	12	12	11	64

Vir: Mladinski raziskovalni tabor Pomurje 16, Genterovci 1987, IGU

Tabela št. 33 : MENITE, DA RAZDROBLJENOST VPLIVA NA OBSEG IN GOSPODARNOST PRIDELAVE
(z ozirom na starostno strukturo)

	mlado	generacijsko	zrelo	starajoče	ostarelo	kombinirano	skupaj
da	7	7	5	9	3	1	32
ne	1	7	5	2	5	-	20
nima mnenja	1	1	2	4	4	-	12
Skupaj	9	15	12	15	12	1	64

Vir: Mladinski raziskovalni tabor Pomurje 16, Genterovci 1987, IGU

Tabela št. 34: MENITE, DA RAZDROBLJENOST VPLIVA NA OBSEG IN GOSPODARNOST PRIDELAVE
(Z OZIROM NA POSESTNO STRUKTURO)

	brez zemlje	do 0,5ha	0,51-1ha	1,01-2ha	2,01-3ha	3,01-5ha	nad 5ha	skupaj
da	1	2	6	6	6	8	3	32
ne	-	1	4	1	4	4	6	20
nima mnenja	4	4	1	-	1	1	1	12
Skupaj	5	7	11	7	11	13	10	64

Vir: Mladinski raziskovalni tabor Pomurje 16, Genterovci 1987, IGU

Tabela št. 35: V ČEM JE GLAVNI VPLIV RAZDROBLJENOSTI NA OBSEG IN GOSPODARNOST PRIDELAVE
(Z OZIROM NA SOCIOEKONOMSKO STRUKTURO)

	čisto kmečko	mešano pretežno kmečko	mešano enakovredno	mešano pretežno nekmečko	čisto nekmečko	skupaj
težje je organizirati delo	3	2	3	3	3	14
zaradi manjših parcel je otežera ali onemogočena raba kmetijske mehanizacije	7	1	5	3	2	18
zaradi parcelnih meja in poti med njimi je del zemlje odteg- njen intenzivni izrabi	6	1	1	4	1	13
večja poraba neefektivnega delovnega časa	5	2	3	1	2	13
večja poraba energije	1	1	3	2	-	7

Vir: Mladinski raziskovalni tabor Pomurje 16, Genterovci 1987, IGU

Tabela št. 36: V ČEM JE GLAVNI VPLIV RAZDROBLJENOSTI NA OBSEG IN GOSPODARNOST PRIDELAVE
(z ozirom na starostno strukturo)

	mlado	generacijsko	zrelo	starejše	ostarelo	kombinirano	skupaj
težje je organizirati delo	2	5	1	4	2	-	14
zaradi majhnih parcel je otežena ali onemogočena raba kmet.meh.	1	5	2	7	2	1	18
zaradi parcelnih meja in poti med njimi je del zemlje odtegnjen intenzivni rabi	3	3	1	4	1	1	13
večja poraba neefektivnega delovnega časa	5	1	3	2	2	-	13
večja poraba energije	2	-	2	3	-	-	7

Vir: Mladinski raziskovalni tabor Pomurje 16, Genterovci 1987, IGU

Tabela št. 37: V ČEM JE GLAVNI VPLIV RAZDROBLJENOSTI NA OBSEG IN GOSPODARNOST PRIDELAVE
(z ozirom na posestno strukturo)

	brez zemlje do 0,5ha	0,51-1ha	1,01-2ha	2,01-3ha	3,01-5ha	nad 5ha	skupaj
težje je organizirati delo	1	2	2	2	3	3	14
zaradi manjših parcel je otežena ali onemogočena raba kmet.mehanizac.	1	1	5	4	2	3	18
zaradi parcelnih meja in poti med njimi je del zemlje odtegnjen intenzivni izrabi	-	1	1	2	3	4	13
večja poraba neefektivnega delovnega časa	-	-	4	3	3	1	13
večja poraba energije	-	1	1	1	1	2	7

Vir: Mladinski raziskovalni tabor Pomurje 16, Genterovci 1987, IGU

Tabela št. 38: ALI BI OB ODPRAVI ZEMLJIŠKE RAZDROBLJENOSTI PREŠLI NA DRUGAČNO PROIZVODNO USMERJENOST (z ozirom na socioekonomsko strukturo)

	čisto kmečko	mešano pretežno kmečko	mešano enakovredno	mešano pretežno nekmečko	čisto nekmečko	skupaj
da	6	2	4	3	3	18
ne	11	4	5	7	1	28
nima mnenja	4	2	3	2	7	18
Skupaj	21	8	12	12	11	64

Vir: Mladinski raziskovalni tabor Pomurje 16, Genterovci 1987, IGU

Tabela št. 39: ALI BI OB ODPRAVI ZEMLJIŠKE RAZDROBLJENOSTI PREŠLI NA DRUGAČNO PROIZVODNO USMERJENOST (Z OZIROM NA STAROSTNO STRUKTURO)

	mlado	generacijsko	zrelo	starajoče	ostarelo	kombinirano	skupaj
da	4	3	3	5	3	-	18
ne	1	12	5	6	3	1	28
nima mnenja	4	-	4	4	6	-	18
Skupaj	9	15	12	15	12	1	64

Vir: Mladinski raziskovalni tabor Pomurje 16, Genterovci 1987, IGU

Tabela št. 40: ALI BI OB ODPRAVI ZEMLJIŠKE RAZDROBLJENOSTI PREŠLI NA DRUGAČNO PROIZVODNO USMERJENOST (Z OZIROM NA POSESTNO STRUKTURO)

	brez zemlje	do 0,5ha	0,51-1ha	1,01-2ha	2,01-3ha	3,01-5ha	nad 5ha	Skupaj
da	1	-	1	4	5	4	3	18
ne	-	2	6	2	5	8	5	28
nima mnenja	4	5	4	1	1	1	2	18
Skupaj	5	7	11	7	11	13	10	64

Vir: Mladinski raziskovalni tabor Pomurje 16, Genterovci 1987, IGU

Tabela št. 41: KOLIKO VEČ ZEMLJE BI LAHKO OBDELOVALI Z OBSTOJEČO TEHNOLOGIJO, ČE BI BILA VSA V ENEM KOSU (Z OZIROM NA SOCIOEKONOMSKO STRUKTURO)

	čisto kmečko	mešano pretežno kmečko	mešano enakovredno	mešano pretežno nekmečko	čisto nekmečko	skupaj
enako	8	2	4	7	-	21
do 20 %	3	2	3	1	1	10
20 - 39 %	3	3	2	1	3	12
40 - 59	3	-	1	2	-	6
60 - 79	1	1	1	-	-	3
80 - 99	-	-	-	1	-	1
nad 100	2	-	1	-	-	3
nima mnenja	1	-	-	-	7	8
Skupaj	21	8	12	12	11	64

Vir: Mladinski raziskovalni tabor Pomurje 16, Genterovci 1987, IGU

Tabela št. 42 : KOLIKO VEČ ZEMLJE BI LAHKO OBDELOVALI Z OBSTOJEČO TEHNOLOGIJO, ČE BI BILA VSA V ENEM KOSU (Z OZIROM NA STAROSTNO STRUKTURO)

	mlado	generacijsko	zrelo	starajoče	ostarelo	kombinirano	skupaj
enako	1	5	6	6	3	-	21
do 20 %	1	3	-	4	2	-	10
20 - 39 %	3	2	3	2	2	-	10
40 - 59 %	1	2	1	1	-	1	6
60 - 79 %	1	1	-	1	-	-	3
80 - 99 %	1	-	-	-	-	-	1
nad 100	-	2	-	-	1	-	3
nima mnenja	1	-	2	1	4	-	8
Skupaj	9	15	12	15	12	1	64

Vir: Mladinski raziskovalni tabor Pomurje 16, Genterovci 1987, IGU

Tabela št. 43 : KOLIKO VEČ ZEMLJE BI LAHKO OBDELALI Z OBSTOJEČO TEHNOLOGIJO, ČE BI BILA V ENEM KOSU (Z OZIROM NA POSESTNO STRUKTURO)

	brez zemlje	do 0,5ha	0,51-1ha	1,01-2ha	2,01-3ha	3,01-5ha	nad 5ha	skupaj
enako	-	1	4	4	5	4	3	21
do 20 %	-	2	1	2	1	2	2	10
20 - 39 %	1	-	3	1	3	4	-	12
40 - 59 %	-	-	3	-	-	2	1	6
60 - 79 %	-	-	-	-	1	-	2	3
80 - 99 %	-	-	-	-	1	-	-	1
nad 100 %	-	-	-	-	-	1	2	3
nima mnenja	4	4	-	-	-	-	-	8
Skupaj	5	7	11	7	11	13	10	64

- 124 -

Vir: Mladinski raziskovalni tabor Pomurje 16, Genterovci 1987, IGU

Tabela št. 44 : ZA KOLIKO MENITE, BI SE POVEČALA PROIZVODNJA, ČE BI IMELI ENAKO POVRŠINO OBDELOVALNE ZEMLJE V ENEM SAMEM KOSU (Z OZIROM NA SOCIOEKONOMSKO STRUKTURO)

	čisto kmečko	mešano pretežno kmečko	mešano enakovredno	mešano pretežno nekmečko	čisto nekmečko	skupaj
ne bi bilo razlike	7	2	1	4	-	14
do 20 %	4	2	6	4	1	18
20 - 39 %	7	1	5	3	3	19
40 - 59 %	2	1	-	1	-	4
60 - 79 %	-	-	-	1	-	1
80 - 99 %	-	-	-	-	-	-
nad 100 %	-	-	-	-	-	-
nima mnenja	1	-	-	-	7	8
Skupaj	21	8	12	12	11	64

Vir: Mladinski raziskovalni tabor Pomurje 16, Genterovci 1987, IGU

Tabela št. 45 : ZA KOLIKO MENITE, BI SE POVEČALA PROIZVODNJA, ČE BI IMELI ENAKO POVRŠINO
OBDELOVALNE ZEMLJE V ENEM SAMEM KOSU (Z OZIROM NA STAROSTNO STRUKTURO)

	mlado	generacijsko	zrelo	starajoče	ostarelo	kombinirano	skupaj
ne bi bilo razlike	-	4	4	3	3	-	14
do 20 %	2	4	4	5	2	1	18
20 - 39 %	4	6	2	5	2	-	19
40 - 59 %	1	1	-	1	1	-	4
60 - 79 %	1	-	-	-	-	-	1
80 - 99 %	-						
nad 100 %	-						
nima mnenja	1	-	2	1	4	-	8
Skupaj	9	15	12	15	12	1	64

Vir: Mladinski raziskovalni tabor Pomurje 16, Genterovci 1987, IGU

Tabela št. 46: ZA KOLIKO MENITE BI SE POVEČALA PROIZVODNJA, ČE BI IMELI ENAKO POVRŠINO OBDELOVALNE ZEMLJE V ENEM SAMEM KOSU (Z OZIROM NA POSESTNO STRUKTURO)

	brez zemlje do 0,5ha	0,51-1ha	1,01-2ha	2,01-3ha	3,01-5ha	nad 5 ha	Skupaj	
ne bi bilo razlike	-	-	4	2	2	2	4	14
do 20 %	-	2	2	1	4	7	2	18
20 - 39 %	1	-	5	3	4	3	3	19
40 - 59 %	-	1	-	1	-	1	1	4
60 - 79 %	-	-	-	-	1	-	-	1
80 - 99 %	-	-	-	-	-	-	-	-
nad 100 %	-	-	-	-	-	-	-	-
nima mnenja	4	4	-	-	-	-	-	8
Skupaj	5	7	11	7	11	13	10	64

Vir: Mladinski raziskovalni tabor Pomurje 16, Genterovci 1987, IGU

5. REGIONALNI ORIS NEKATERIH PARAMETROV ZEMLJIŠKE RAZDROBLJENOSTI

V dosedanjem izvajanju smo glavnino pozornosti namenili načelnemu obravnavanju in podrobni vsebinski analizi določenih dejstev. Večino trditev lahko podkrepimo z dejansko ugotovljenimi parametri, ki smo jih skušali tudi prostorsko predočiti, problematiko pa prikazati na kartah. O pomenu posameznih parametrov kot indikatorjev zemljiške razdrobljenosti in o njihovih slabostih smo že spregovorili v podpoglavju 2.2. Več pozornosti namenjamo na tem mestu velikosti posesti kot posebne kategorije razdrobljenosti in pri tem še posebno vprašanjem zemljiškega maksimuma.

Obravnavane parametre velja razumeti kot pokazatelje zemljiške razdrobljenosti, ki so v tesni medsebojni soodvisnosti. Določena dejstva so pomemben dejavnik stopnje razdrobljenosti, ki se odraža v korelacijskih povezavah, katere lahko vizuelno opredelimo na priloženih kartah ali pa smo jih računsko dokazali.

5.1. Velikost posesti

V različnih socialnopošestnih strukturah se izraba zemljišča spreminja različno intenzivno in v različni smeri. Pa tudi v območjih, kjer je naravni potencial za agrarno izrabo tal skoraj enak, so glede na velikost kmetij izredno velike razlike v načinu obdelave in v spreminjanju izrabe zemljišča. Kmetje na večjih posestvih lahko do neke mere optimalno obdelujejo zemljo, tako da je izraba zemljišča pri njih praktično odraz vrednosti naravnih razmer in vrednosti človekovega dela. Male in tudi srednje kmetije ostajajo pri maksimalni obdelavi, dokler jim to omogoča zadostna delovna sila. Potem prihaja v vse večji meri do opuščanja obdelave v različnih stopnjah. Ker takšne razmere ne zagotavljajo zadostnih sredstev za preživljanje na stopnji današnjega družbenoekonomskega razvoja, prihaja do intenzivnega preslajanja, če pa ni na voljo delovnih mest v bližini oziroma če so slabe prometne povezave, pa tudi do odseljevanja.

Dejstvo je, da današnja velikost večine kmetij ob sedanji proizvodni usmerjenosti ne zagotavlja možnosti za dostojno preživljanje. Možnosti za rešitev sta globalno gledano naslednji:

- konsolidacija in večanje velikosti perspektivnih kmetij ob hkratnem preslajanju ter odmiranju neperspektivnih obratov oziroma
- prilagajanje proizvodne usmerjenosti sedanji zemljiško posestni strukturi, kar bi zahtevalo uvajanje delovno intenzivnih kultur z nizko stopnjo mehaniziranosti. Vsekakor to ne bi bila živinoreja, ki ima v danih prirodnih pogojih ugodne možnosti.

Rešitev bo potrebno poiskati v kompromisu dveh parcialnih možnosti, pri čemer se bo morala nagibati k iskanju možnosti za povečanje produktivnosti, ki jo bo omogočila konsolidacija z različnimi prostorsko ureditvenimi operacijami ter evolutivno prilagajanje demografskim in socialnoekonomskim dogajanjem na podeželju.

Lastninska pravica kmetijskih zemljišč pri nas ne more imeti statičnega značaja, ampak je njena značilnost proces, ki je usmerjen k vzpostavljanju socialističnih samoupravnih družbenih odnosov v kmetijski proizvodnji in s tem k izboljšanju materialnega in socialnega položaja kmetov ter k izenačevanju njihovih pravic in obveznosti s pravicami in obveznostmi v združenem delu.

Poseben problem, povezan z navedenim razmišljanjem predstavlja vprašanje zemljiškega maksimuma. Poznano je, da ima lahko pri nas kmet s priznanim statusom do 10 ha obdelovalne zemlje oziroma do 20 ha obdelovalne zemlje v hribovitih območjih, pri čemer skupne površine zemlje ne smejo presegati 45 ha, kar je pomembna omejitev pri usmerjenosti v gozdarstvo. Nekmetje smejo po zakonu posedovati v ravninskih predelih do 1 ha kmetijskih zemljišč, v hribovitih območjih nad 600 m nadmorske višine pa so lahko lastniki do 3 ha zemlje, od tega ne več kot 0,5 ha gozdov oziroma vinogradov.

Nikakršnega dvoma ni, da je tudi na področju kmetijstva potreba po rasti produktivnosti in da razvoj proizvodnih sil, zlasti mehanizacije, omogoča hitrejšo rast produktivnosti in da danes posameznik, tudi kmet seveda, lahko v nekaterih vrstah proizvodnje obdeluje več, v poljedelstvu celo bistveno več kot 10 ha (Glinšek, 1982).

Teorija produkcije velja tudi v kmetijstvu. Razmerje med stroški in količino pridelka je prav tako določeno s produkcijsko funkcijo in ponudbo produkcijskih faktorjev. Optimalna kombinacija je za vsako kmetijsko kulturo drugačna. Zamenljivost faktorjev (zemlje, dela, strojev, gnojil itd.) je v kmetijstvu celo manjša kot v drugih gospodarskih dejavnostih, mejni produkt posameznega se zato hitro zmanjšuje. S tehnološkim napredkom se optimalno razmerje med količino zemlje, opreme in dela, ki ga mora zagotoviti posamezna kmetija, hitro spreminja (Mencinger, 1981).

Mnenja o učinkih zemljiškega maksimuma se precej razlikujejo. V zvezi s tem pa je nujno potrebno ločevati pojma lastninski in obdelovalni maksimum.

Po mnenju nekaterih (prim. Mencinger, 1981) naj bi bil maksimum ovira pri procesih združevanja posesti. Vzemimo, da je združevanje (ki naj bi bilo sredstvo za boljše gospodarjenje) cilj samo po sebi. Tudi v takšnem primeru je zemljiški maksimum prej ovira kot sredstvo za združevanje. Pri združevanju naj bi izhajali iz napačne predpostavke, po kateri se naj bi z družbenim sektorjem združeval kmet z malo zemlje. Ta pa se kot vemo spreminja v kmeta-delavca, tovrstna kmetija pa je praviloma samooskrbno naravnana. Samo večja posestva in čiste kmetije omogočajo in obenem silijo v tržno proizvodnjo ter dohodkovno združevanje. Takšne kmetije se naj bi z družbenim sektorjem združevale spontano, brez vnaprej določenih oblik, saj jih bodo v takšno združevanje prisilile ekonomske zakonitosti.

Po mnenju Vadnalove (Vadnal, 1982) pa naj bi izsledki večih raziskav dokazovali, da lastninski zemljiški maksimum ob sproščenem obdelovalnem maksimumu, v sklopu celovite zasnove socialistične kooperacije, ne pomeni posebne ovire za pospeševanje koncentracije in centralizacije produkcijskih virov ter produkcije. Koncentracija gospodarstev lahko poteka brez velikih posegov v spreminjanje lastništva, predvsem brez velikih zasebnih kupoprodaj zemljišč, ki pomenijo odliv kapitala iz kmetijstva in ki se generacijsko obnavljajo.

Majhno posestvo je lahko enako učinkovito kot veliko, zasebno enako kot družbeno. Trditve, da je večje posestvo učinkovitejše od majhnega, temeljijo na predpostavki, da se v proizvodnji pojavljajo prihranki na obsegu, ta predpostavka pa je običajno le subjektivna hipoteza, ki jo je upravičeno težko potrditi. Logično je predpostavka zgrešena, ker gre pri povečanju proizvodnje praviloma za kombinacijo različnih produkcijskih faktorjev in ne za večanje enega (zemlje) pri vseh drugih nespremenjenih pogojih. Vprašanje povečevanja kmetijske proizvodnje je tako vprašanje proporcionalnosti med produkcijskimi faktorji. Vsi produkcijski faktorji, ki sodelujejo v kmetijski proizvodnji, naj bi bili zelo deljivi, kar ima za posledico, da je kmetijsko proizvodnjo mogoče enako učinkovito organizirati na majhnem posestvu z majhnim traktorjem kot na velikem posestvu z veliko mehanizacije. Pri tem teoretičnem modelu je razdrobljenost zavestno odstranjena, ima pa tudi vpliv na velikost tržne proizvodnje (Kranjec, 1982). Trditev je usmerjena v primerjanje učinkovitosti zasebnega in družbenega sektorja.

Racionalno je, če omogočimo razvoj vsakemu učinkovitemu proizvajalcu, ne glede na sektor lastništva. Gledano po tem vidiku se zdi, da je institucija zemljiškega maksimuma nepotrebna, posebno še, če upoštevamo, da ima družba na voljo številne korekturne mehanizme, kot so davčna politika, politika odkupnih cen, kreditna politika, ipd., s katerimi je mogoče preusmerjati vse

ekonomsko nezaželene tendence. Odprava maksimuma bi namreč omogočila učinkovitim zasebnim proizvajalcem, da poiščejo tisto optimalno velikost posestva, ki bi zagotavljala najcenejšo tržno proizvodnjo hrane in s tem najmanjšo porabo produkcijskih faktorjev na enoto proizvodnje. To bi bilo tudi z narodnogospodarskega vidika najbolj racionalno, hkrati pa bi zahtevalo široko paleto spremljajočih ukrepov (delovna mesta za višek delovne sile, izboljšanje infrastrukture, ipd.). Proces bi moral biti generacijski.

Pri tem bi morali upoštevati določbe verificirane zemljiške politike, ki govore, kako zemljišča od lastnikov, ki zemlje ne morejo več intenzivno obdelovati, ali zato nimajo interesa, prenesti v uporabo (lastnino) tistim proizvajalcem - družbenim obratom ali kmetom, ki so sposobni in pripravljeni obdelati več zemlje. Tudi več kot 10 ha seveda. Takšni ukrepi se danes sicer že izvajajo, nobenega dvoma pa ni, da kasnimo.

Največ slabo obdelanih in neobdelanih zemljišč je v hribovitih območjih, kjer ni interesentov za kmetovanje. Čeprav je zemlja poceni, zemljiški maksimum (20 ha) pogosto ne pomeni nobene ovire. Vse to dokazuje, da je potrebna aktivna kmetijska politika, ki bo ne samo omogočala, da bo kmet obdeloval toliko zemlje, kolikor je s svojim delom in stroji sposoben, temveč bo takšno usmeritev podpirala z ukrepi ekonomske - predvsem kreditne in davčne politike. Možnosti za doseg željene koncepcije sta kot že nakazano naslednji:

- organiziran pristop prek uveljavljanja naše pozitivne zakonodaje, ob sprotne reševanju socialnih problemov ostarelih, za proizvodnjo nesposobnih lastnikov zemlje (preživninsko varstvo, prenos zemlje v zemljiške sklade in organizirano proizvodnjo, kar omogoča postopno povečevanje kmetij),
- ali prepustiti spreminjanje agrarne strukture zakonitostim klasične kapitalistične koncentracije v lasti posameznikov (za to varianto so naravne razmere v pretežnem delu občine dovolj primerne).

Dvomljivo je, da bi bil naš kmet danes sploh pripravljen in sposoben nositi na svojih ramenih poglavitno breme takšnega stihijskega prestrukturiranja, da bi dokupoval toliko zemlje v lastnino, kolikor mu je potrebno za rentabilno oziroma bolj ekonomično kmetovanje.

V času ekonomske krize je vse bolj prisotna alternativa, po kateri naj bi karikirano povedano kmet izginil, ob družbenem sektorju pa naj bi se uveljavilo kmetijstvo ohišnic mešanih kmetij. Po tovrstnih gledanjih, naj bi imela zemljo večina družin, kar bi zagotovilo visoko intenzivnost obdelave in s povečanjem samoskrbe zmanjšal pritisk na trg, kar bi pocenilo kmetijske pridelke.

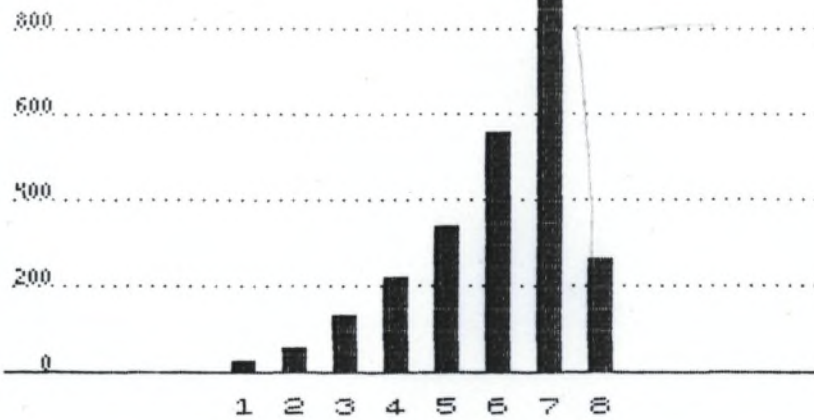
Menimo, da so tovrstna stališča v popolni koliziji s prizadevanji po izboljšanju zemljiške strukture in povečanjem produktivnosti, obenem pa tovrstnega procesa ne moremo zaslediti nikjer na svetu. Na nek način je podoben sistemu v državah takoimenovanega realnega socializma, ki pa imajo v proizvodnji hrane še večje primanjkljaje kot Jugoslavija.

Različne analize v prvi vrsti kažejo, da je posestna struktura prekomerno razdrobljena. Brez dvoma vpliva na takšno stanje tudi omejitev zemljiškega maksimuma. Sproščanje bi povzročilo koncentracijo zemljišč v lasti perspektivnih, tržno usmerjenih specializiranih kmetij, majhni obrati pa bi propadli in gospodinjstva ti se preslojila v čista nekmečka. Zavel bi nov veter deagrarizacije, ki pa bi zahteval nova delovna mesta, za kar pa vsaj srednjercčno gledano, v večjem obsegu ni realnih možnosti. To pa hkrati pomeni, da bo posestna razdrobljenost še vedno prisotna. Upati je, da se v prihodnosti ne bo bistveno povečala.

Povprečna kmetija v celotni občinski populaciji meri 1,59 ha skupnih zemljišč, od česar je 1,36 ha obdelovalne zemlje. V anketirani populaciji gospodinjstev pa povprečna kmetija obsega 2,64 ha ob-

Št. 1

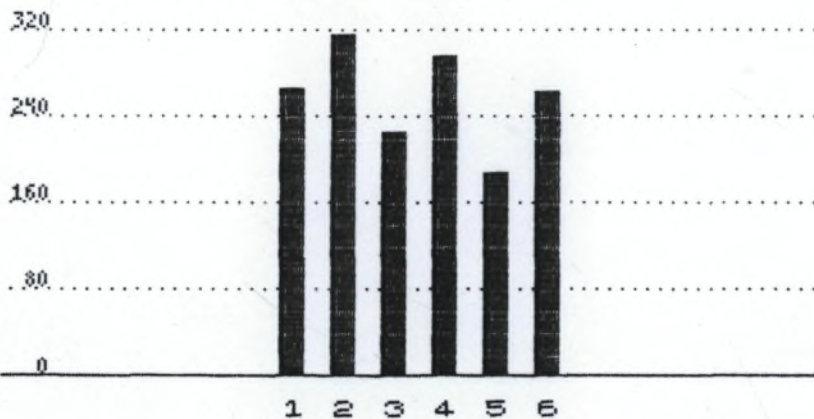
POVRŠINA OBDELOVALNIH ZEMLJIŠČ
Z OZIROM NA VELIKOST POSESTI
(: 100)

1. do 0,5
2. 0,51-1
3. 1,01-2
4. 2,01-3
5. 3,01-5
6. 5,01-10
7. nad 10
8. skupaj

Št. 2

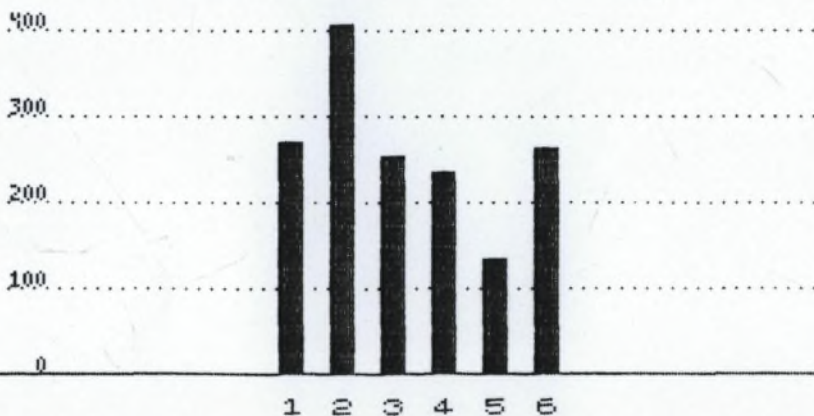
POVRŠINA OBDELOVALNIH ZEMLJIŠČ
Z OZIROM NA STAROSTNO STRUKTURO
GOSPODINSTEV (: 100)

1. mlado
2. generacijsko
3. zrelo
4. starajoče
5. ostarelo
6. skupaj

Št. 3

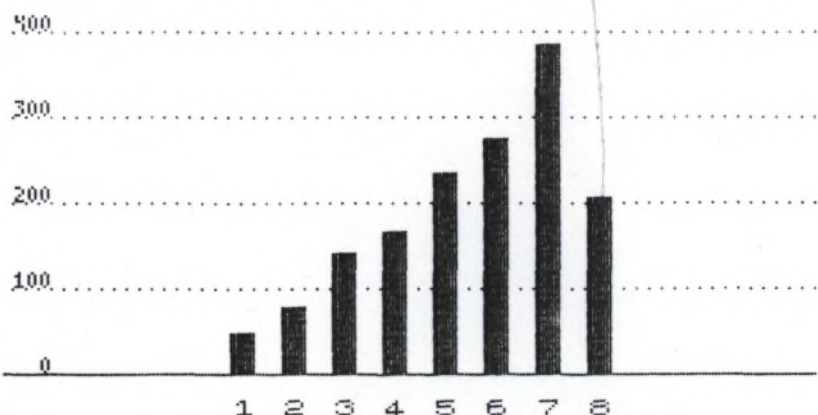
POVRŠINA OBDELOVALNIH ZEMLJIŠČ
Z OZIROM NA SOCIOEKONOMSKO STRU
KTURO GOSPODINSTEV (: 100)

1. čisto kmečko
2. mešano pret.km.
3. mešano enak.
4. mešano pret.nekm.
5. čisto nekmečko
6. skupaj

Št. 4

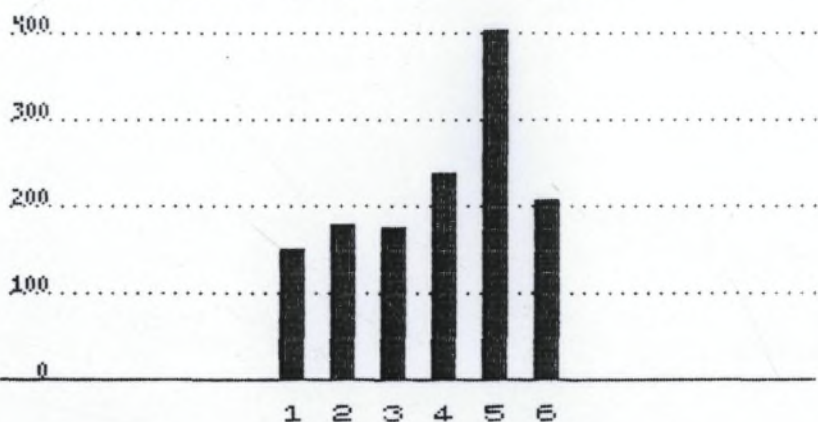
HA OBDELOVALNIH ZEMLJIŠČ/DELOVNO MOČ Z OZIROM NA VELIKOST POSISTI (:100)

1. do 0,5
2. 0,51-1
3. 1,01-2
4. 2,01-3
5. 3,01-5
6. 5,01-10
7. nad 10
8. skupaj

Št. 5

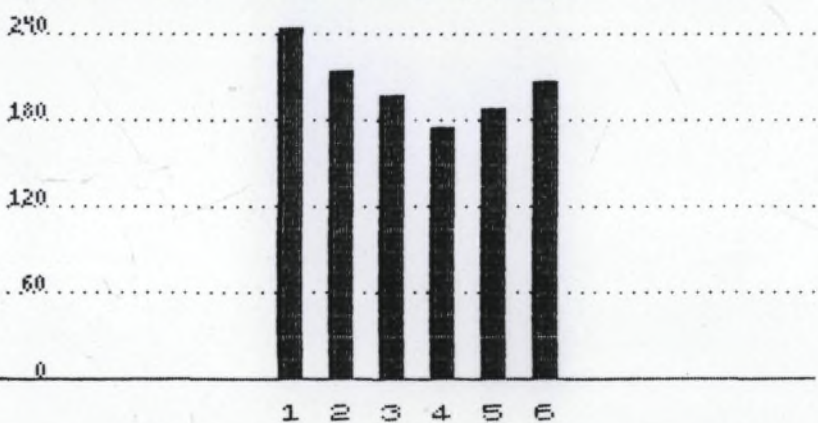
HA OBDELOVALNIH ZEMLJIŠČ/DELOVNO MOČ Z OZIROM NA STAROSTNO STRUKTURU GOSPODINSTEV (:100)

1. mlado
2. generacijsko
3. zrelo
4. starajoče
5. ostarelo
6. skupaj

Št. 6

HA OBDELOVALNIH ZEMLJIŠČ/DELOVNO MOČ Z OZIROM NA SOCIOEKONOMSKE STRUKTURU GOSPODINSTEV (:100)

1. čisto kmečko
2. mešano pret.km.
3. mešano enak.
4. mešano pret.nekm.
5. čisto nekmečko
6. skupaj

delovalne zemlje, preračunavanje v orni ekvivalent pa pokaže še manjšo površino (2,34 ha).

Množico analiz smo prikazali v tabelah št. 47 - št. 50, velikost obdelovalnih zemljišč po primerjalnih parametrih pa smo tudi grafično prikazali (grafikoni št. 1 - št. 6). Poglejmo si pogloblitve značilnosti:

- Povprečno so največje kmetije mešanih pretežno kmečkih gospodinjstev (3,31 ha skupnih in 2,89 ha obdelovalnih zemljišč), sledijo čista kmečka gospodinjstva (2,73 ha oziroma 2,43 ha), mešana enakovredna gospodinjstva (2,64 ha in 2,29 ha), mešana pretežno nekmečka gospodinjstva (2,12 ha in 1,81 ha), na koncu pa so razumljivo čista nekmečka gospodinjstva (0,60 ha in 0,48 ha).
- V anketirani populaciji je razmerje isto, a so vrednosti višje (med 4,08 ha obdelovalne zemlje pri mešanih pretežno kmečkih gospodinjstvih ter 1,36 ha pri čistih nekmečkih gospodinjstvih).
- Z ozirom na starostno strukturo je gradacija med posameznimi tipi gospodinjstev mnogo manjša. Povprečno imajo največ zemlje starajoča gospodinjstva (2,13 ha vseh oziroma 1,83 ha obdelovalnih zemljišč), najmanj pa mlada gospodinjstva (1,18 ha oziroma 0,99 ha).
- Analiza razmerij glede na starostno strukturo v anketirani populaciji kaže nekoliko drugačno podobo. V ospredju so to pot generacijska gospodinjstva pred starajočimi, mlada gospodinjstva so na tretjem mestu in ostarela na zadnjem, a še vedno s povprečno 1,89 ha obdelovalnih zemljišč.
- Povprečne površine zemljišč v lasti po krajevnih skupnostih močno varirajo, po posameznih krajevnih skupnostih pa se spreminjajo tudi medsebojni odnosi znotraj posameznih socioekonomskih oziroma starostnih skupin. Največje povprečne kmetije so v KS Polana (3,16 ha vseh zemljišč), če pa upoštevamo samo obdelovalna zemljišča, si prvo mesto delita KS Polana in KS Genetovci s po 2,61 ha. Nad 2 ha obdelovalnih zemljišč je v pov-

prečju tudi v krajevnih skupnostih Kobilje, Mostje-Banuta, Od-ranci in Turnišče, torej v kmetijsko najbolj razvitih predelih. S približevanjem občinskemu središču se povprečna velikost kme-tije zmanjšuje in to ne le na račun večjega deleža čistih ne-kmečkih gospodinjstev, saj imajo tudi gospodinjstva z bolj agrarnim značajem manj zemlje. Pod 1 ha obdelovalnih zemljišč je v povprečju v krajevnih skupnostih Čentiba, Dolga vas, Gori-ce pri Lendavi, Lakoš in Petišovci, KS Lendava pa je z vrednostjo 0,17 ha povsem na dnu.

- Analize popisa kažejo, da je največ zemlje v lasti mešanih ena-kovrednih gospodinjstev (32,1 %), sledijo čista nekmečka gospo-dinjstva (19,3 %), čista kmečka gospodinjstva (17,8 %), mešana pretežno nekmečka gospodinjstva (17,0 %) in mešana pretežno kmečka gospodinjstva (13,8 %). Če mešane tipe združimo, pride-mo do zaključka, da je prevladujoč delež zemljišč v lasti me-šanih delavsko-kmečkih gospodinjstev (62,9 % vseh oziroma 63,4 % obdelovalnih površin).
- Ugotovljena splošna zakonitost pa ne velja za posamezne krajev-ne skupnosti. Tako je v krajevnih skupnostih Čentiba, Dolga vas, Gorice pri Lendavi, Lakoš, Petišovci in Lendava prevladujoč last-niški delež čistih nekmečkih gospodinjstev (ponekod celo z več kot 50 % vseh zemljišč) v KS Genterovci pa je prevladujoča kate-gorija čistih kmečkih gospodinsjtev (37,7 %). V vseh drugih kra-jevskih skupnostih je prevladujoč delež mešanih enakovrednih gos-podinjstev.
- Analize kumulativnih serij kažejo, da je poleg najmanjših kate-gorij brez zemlje oziroma z manj kot 0,5 ha najbolj razširjena skupina z 2 - 5 ha zemljišč (27,8 % vse populacije gospodinjstev), nad 5 ha zemlje ima le 4,3 % gospodinjstev, 13 je celo takšnih z več kot 10 ha skupnih zemljišč, a le 3 z več kot 10 ha obdelo-valnih zemljišč.
- Večina čistih kmetij in vseh treh mešanih tipov gospodinjstev se uvršča v velikostni razred 2 - 5 ha, na skupno povprečje pa

s svojimi značilnostmi odločilno vplivajo čista nekmečka gospodinjstva. Vendar tudi med gospodinjstvi, ki naj bi bila ekstenzenčno v večji ali manjši meri odvisna od kmetovanja najdemo takšna z manj kot 1 ha skupnih zemljišč. Tovrstnih enot je med čistimi kmečkimi gospodinjstvi 21,8 %, med mešanimi pretežno kmečkimi 11,0 %, mešanimi enakovrednimi 23,7 % in med mešanimi pretežno nekmečkimi gospodinjstvi 33,2 %.

- V anketirani populaciji je stanje zaradi omejitvenih kriterijev pri vzorčenju boljše, a vseeno prevladujejo kmetije z 2 - 5 ha (50,6 %). Od tega je skoraj polovica v velikostnem razredu 2 - 3 ha (23,0 %). Pod 1 ha zemlje poseduje 20,6 % anketiranih gospodinjstev, od tega 8,4 % manj kot 0,5 ha. Poleg čistih nekmečkih gospodinjstev so v tej skupini izredno številno zastopana tudi čista kmečka gospodinjstva. Največ kmetij z več kot 5 ha je v skupini mešanih pretežno kmečkih in čistih kmečkih gospodinjstev (25,0 % oziroma 13,9 %).

Efektivnost človeka lahko opredelimo s površino obdelovalnih zemljišč, ki jo obvladuje delovna moč (tabela št. 51). Podatki kažejo, da je podoba v mnogočem inverzna s tisto, ki jo kažejo obremenitve s kmetijsko mehanizacijo, kar je seveda razumljivo: pomanjkanje mehanizacije nadomešča živa delovna sila. Povprečno pride na delovno moč 2,07 ha obdelovalnih zemljišč. Z ozirom na socioekonomsko strukturo so vrednosti nadpovprečne zlasti pri čistih kmečkih, pa tudi pri mešanih pretežno kmečkih gospodinjstvih. S slabšanjem starostne strukture se obremenitve povečujejo, tako da pride pri ostarelih gospodinjstvih kar 4,05 ha obdelovalnih površin na delovno moč. Je zato čudno, če spričo slabše mehaniziranosti, leta slabše skrbijo za intenzivnost obdelave. Z naraščanjem velikosti kmetij se povečujejo tudi obremenitve delovnih moči, kar pa ne gre na račun ekstenzifikacije, temveč večje produktivnosti. Za vzpostavitev razmer koncentracije v kmetijstvu je neobhoden promet z zemljišči. Zemlja naj prehaja v roke tistega, ki jo bo skrbno in intenzivno obdeloval, obenem pa naj bi se vključeval s kmetijsko politiko sprejete pridelovalne

načrte.

Analize kažejo, da je obseg prometa z zemljišči relativno skromen (tabele št. 52, št. 53 in št. 54). Podatke smo obdelali z ozirom na socioekonomsko, starostno in posestno strukturo. Med oblikami prometa s povprečno nad 10 ari na gospodinjstvo v zadnjih desetih letih prevladujejo najemanje zemlje, dajanje zemlje v najem in darovanje. Nekoliko manj so prisotne oblike kot so nakup in prodaja zemlje, najmanj pa je takšnih zemljišč, ki so jih dobili v dar in prisilno odvzetih zemljišč. Presenetljiv je predvsem odnos med darovanimi zemljišči in zemljišči, dobljenimi v dar, ki odraža nerazumljivo neskladje. Preostala neujemanja je možno pojasniti z značilnostmi vzorčne populacije, ki koncentrira zemljo na račun manjših obratov, ki v raziskavo niso bili vključeni.

Zanimivi so odnosi po primerjalnih skupinah. Najem zemlje teče v smeri koncentriranja pri mešanih pretežno kmečkih, mešanih enakovrednih in mešano pretežno nekmečkih gospodinjstev na račun čistih kmečkih in čistih nekmečkih gospodinjstev. Vendar je najemanje tudi pri čistih kmetijah nadpovprečno prisotno, medtem ko je pri čistih nekmečkih gospodinjstvih izrazita prevlada dajanja v najem. Podobne so tudi relacije pri nakupih in prodajah zemljišč, le da so manj intenzivne. Darovanje pa naj pri vseh skupinah prevladovalo nad v dar pridobljenimi zemljišči. Z odvzemom zemlje so bila v povprečju daleč najbolj prizadeta čista kmečka gospodinjstva.

Z ozirom na starostno strukturo so značilnosti še bolj izrazito diferencirane in v skladu s pozitivnimi načeli koncentracije. Zemljo najemajo nadpovprečno perspektivna mlada in generacijska gospodinjstva na račun ostarelih. A tudi starajoča gospodinjstva so pri tem procesu aktivna. Mlade in generacijske družine so tudi pri nakupih zemljišč najbolj agilne, ponovno predvsem na račun ostarelih. Darovanje naj bi bilo pretežno domena ostarelih in zrelih gospodinjstev, medtem ko naj bi odvzemi prizadeli zlasti ostarela, a tudi perspektivna generacijska gospodinjstva.

Izgleda, da ni osnovno gibalno koncentracije ne socioekonomska, ne starostna struktura, pač pa velikost posesti (tabela št. 54). Praviloma manjše kmetije z do 3 ha dajejo zemljo v najem, večje pa zemljo najemajo. Tako ima povprečna kmetija s 5 - 10 ha zemlje v najemu 59,7 arov zemlje, nad 10 ha velika kmetija pa kar 75 arov. Podobna relacija je tudi pri prodaji in nakupu, le da se pozitivna bilanca pojavi že pri kmetijah v velikosti 2 - 3 ha. Darovanje zemlje naj bi bilo vzrok, da smo v izbrani populaciji gospodinjstev naleteli tudi na takšne z manj kot 0,5 ha, čeprav je bila ta vrednost omejitveni dejavnik. Vendar naj bi omenjena gospodinjstva v zadnjem desetletju v povprečju darovala kar 65,8 arov zemljišč. Z odvzemom zemlje naj bi bila daleč najbolj prizadeta gospodinjstva z 0,5 - 1 ha zemlje (v povprečju 15,8 arov).

Eno izmed načel družbenih prizadevanj po koncentraciji zemljišč naj bi bila možnost dolgoletnega zakupa zemljišč, na katerih bi se izplačale tudi investicije v izboljšavo njihove kvalitete (tabeli št. 57 in št. 58). Vendar ugotovljeni rezultati kažejo, da ljudje takšnim akcijam ne zaupajo, saj se je kar 83,7 % anketirancev izjasnilo, da niso pripravljeni vzeti zemlje v zakup pod nobenimi pogoji. Le 3,4 % gospodinjstev navaja, da pravzaprav zemlje na trgu sploh ni na razpolago, medtem ko naj bi 2,4 % gospodinjstev imelo že dovolj zemlje v zakupu. Le dobra desetina pa je pripravljena na takšno obliko koncentracije. Pri tem prednjačijo mešana delavsko-kmečka gospodinjstva, še posebno mešana pretežno kmečka (19,1 % pozitivnih odgovorov). Z ozirom na starostno strukturo je opaziti nadpovprečno pozitiven odnos pri obeh perspektivnih skupinah (mlada gospodinjstva 23,8 % in generacijska 17,3 %). Z naraščanjem velikosti se stopnjuje tudi delež kmetij, ki so pripravljene na dolgoleten zakup zemljišč, a hkrati te kmetije tudi v večji meri opozarjajo, da primernih zemljišč pravzaprav ni na razpolago.

Mehaniziranost kmetijske proizvodnje predstavlja pomemben korak pri prizadevanjih po pridelavi čim večjih količin hrane, ker je

omogočeno intenzivnejše izkoriščanje obdelovalnih površin ob hkratnem razbremenjevanju delovne sile pri najtežavnejših opravkih. Vendar se v našem kmetijstvu na področju mehaniziranosti pojavljajo svojstveni paradoksi. Kljub visoki nabavni ceni želi imeti vsakdo čimbolj kompleksno strojno verigo, ne oziraje se v zadostni meri na majhnost posesti. Tako je del površin z mehanizacijo preobremenjen, del pa je skoraj brez mehaniziranosti. Stroji so pretežno slabo izkoriščeni. Res je, da prihaja do neformalnih oblik pomoči z mehanizacijo na vasi, a so le-te slabo organizirane oziroma stihijske. Strojne skupnosti v obstoječi obliki niso optimalna rešitev, čeprav pomenijo določen korak k racionalnejšemu izkoriščanju kmetijske mehanizacije. Naslednja težava je v tem, da so stroji mnogovrstni, zato se v primerih okvar pojavljajo mnoge težave.

Svojevrsten problem predstavlja nabava mehanizacije. Nabavna cena je vkalkulirana v ceno pridelkov, zato je tudi zaradi neracionalne mehaniziranosti hrana pri nas tako draga. Za nakup strojev je potreben kapital, le-tega pa čiste kmetije pogosto ne premorejo. Zato ne preseneča, da so mešane kmetije pogosto v veliki prednosti, kar se mahaniziranosti tiče. Ko se posamezniki redno zaposlijo, omogoča stalen in zanesljiv dohodek posodobitev kmetovanja, kar je spričo zmanjševanja delovne sile nujno potrebno, če se hoče obvladovati zemljišče. Samo posamezne čiste kmetije v mehaniziranosti presegajo mešane obrate. Zaradi načrtnega usmerjanja ob ustrezni strokovni pomoči, je mehanizacija v posameznih primerih bolj smotrno izkoriščena.

Z anketiranjem smo izoblikovali oceno, kolikšen del obdelovalnih zemljišč je mogoče obvladovati s traktorji, kolikšen z motornimi kosilnicami, kolikšen samo ročno (tabela št. 56). Po pričakovanju je na pretežnem delu površin mogoča uporaba traktorjev s priključki (93,2 %), pa vendar so tudi zemljišča, na katerih je mogoča samo uporaba motornih kosilnic (2,7 %) ali pa samo ročna obdelava (4,1 %), pri čemer pa gre pretežno za vinograde.

Podrobnejši vpogled v problematiko kmetijske mehanizacije nam je omogočilo anketiranje. Analize so razkrile naslednje značilnosti (tabela št. 55):

- najbolj razširjen kmetijski stroj je traktor (69,1 %);
- med priključki so najbolj pogosto zastopani obračalniki (38,6 %), sledijo sejalniki (27,3 %), precej manj pa je sodov za gnojevko (13,4 %), trosilnikov mineralnih gnojil (5,5 %), nakladalnih prikolic (5,3 %), trosilnikov hlevskega gnoja (1,4 %) ter nakladalnih vil (1,0 %);
- posamezne stroje izven strojne verige smo registrirali na približno petini kmetij (motorna kosilnica 22,5 %, motokultivator 14,4 % in motorna žaga 27,3 %);
- precejšen delež je kmetij s silosi (18,0 %), kar kaže na usmeritev v živinorejo;
- molzni stroj se šele začenja množičneje uvajati (2,4 %);
- pri vseh kmetijskih strojih je najboljša opremljenost mešanih pretežno kmečkih gospodinjstev, sledijo mešana enakovredna, mešana pretežno nekmečka in šele nato kmečka gospodinjstva. Na koncu so čista nekmečka gospodinjstva, pri katerih je pomembna vloga motokultivatorjev;
- z ozirom na starostno strukturo je opazna nadpovprečna opremljenost mladih in generacijskih gospodinjstev, ostarela gospodinjstva pa so podpovprečno opremljena;
- z naraščanjem velikosti posesti se izboljšuje opremljenost. Kot mejno vrednost za višjo stopnjo opremljenosti bi lahko vzeli 3 ha ali celo 2 ha veliko posest. Kmetije z nad 5 ha zemlje imajo pogosto več kot 1 traktor. Na majhnih obratih prevzemajo vlogo traktorjev motokultivatorji.

Kako pa je s perspektivami kmetovanja (tabeli št. 59 in št. 60)? Rezultati poizvedovanja niso ravno spodbudni. Večina (46,8 %) je obratov, ki nameravajo še vnaprej kmetovati tako kot doslej in v

enakem obsegu. 16,3 % je takšnih gospodinjstev, ki nameravajo kmetijo povečati in modernizirati, 20,4 % je takšnih, ki nameravajo kmetovanje posodobiti, a na enako velikih obratih, 11,3 % pa bo kmetovanje v kratkem opustilo. Opustitev kmetovanja se predvideva v nadpovprečni meri pri čistih kmečkih ter čistih nekmečkih gospodinjstvih. Največje tendence po ekspanziji in posodabljanju kažejo mešana pretežno kmečka gospodinjstva, čeprav jih zasledimo tudi pri vseh ostalih skupinah. Razumljivo je, da bodo v največji meri opuščala kmetovanje ostarela gospodinjstva (39,7 % vse populacije), a se pojavljajo tovrstne težnje tudi v vseh ostalih starostnih skupinah. Perspektivni skupini mladih in generacijskih gospodinjstev sta nadpovprečno zainteresirani za večanje posesti in modernizacije. Tovrsten interes se veča tudi z naraščanjem velikosti kmetij, kar kaže na težnje po koncentraciji. Z rastjo kmetij rastejo tudi samo želje po posodobitvah. Opuščanje se predvideva pogosteje na manjših kmetijah, a v posameznih primerih se predvideva tudi na kmetijah z več kot 3 hektari.

Z ozirom na zaposlensot in delo na kmetiji večina obratov v prihodnosti ne načrtuje sprememb (64,0 %). V 29,7 % primerih se bodo redno zaposlili in kmetovali samo po delu, v 3,3 % primerih pa bodo opustili redno zaposlitev in delali na kmetiji kot čisti kmetje. Nekaj je tudi primerov (2,9 %) ko bodo zaradi redne zaposlitve kmetovanje opustili.

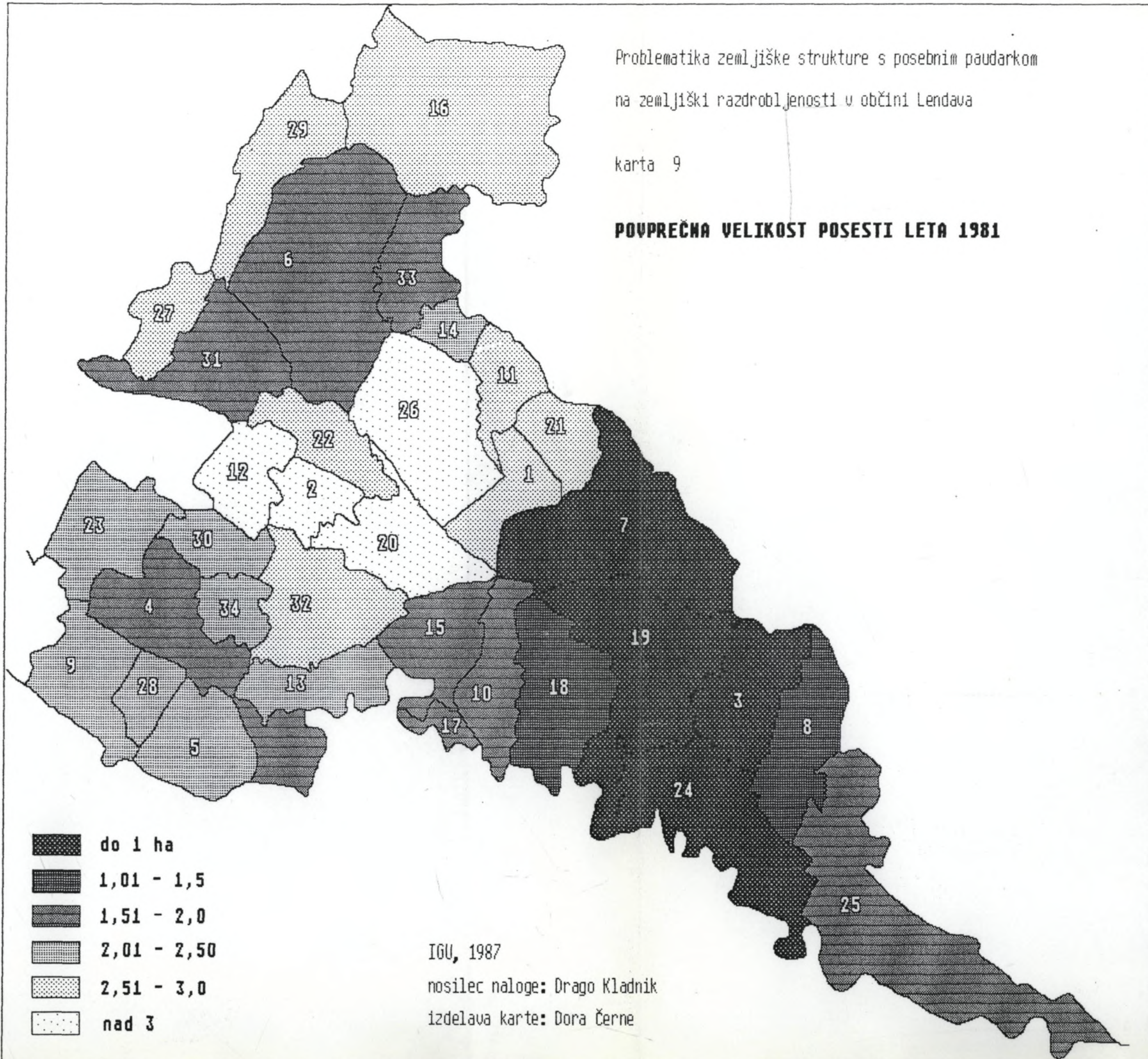
Oglejmo si še podrobne postavke analize indikatorjev posestne razdrobljenosti, ki smo jih izvedli na nivoju katastrskih občin in predstavili na kartah št. 9, št. 10, št. 11 in št. 12.

Na povprečno velikost posesti vplivata dva činitelja: površina zemljišč in število gospodinjstev. Ker so vključena tudi gospodinjstva brez zemlje, ni čudno, da je tam, kjer je le-teh največ, povprečna velikost posesti najmanjša. Tako je v katastrskih občinah v zaledju občinskega središča (Dolga vas, Čentiba, Petišovci) ter v KO Lendava povprečna posest manjša od 1 ha, pa tudi v ostalih katastrskih občinah v okolici ni nikjer večja od 2 ha. Pod

Problematika zemljiške strukture s posebnim poudarkom
na zemljiški razdrobljenosti v občini Lendava

karta 9

POVPREČNA VELIKOST POSESTI LETA 1981

IGU, 1987

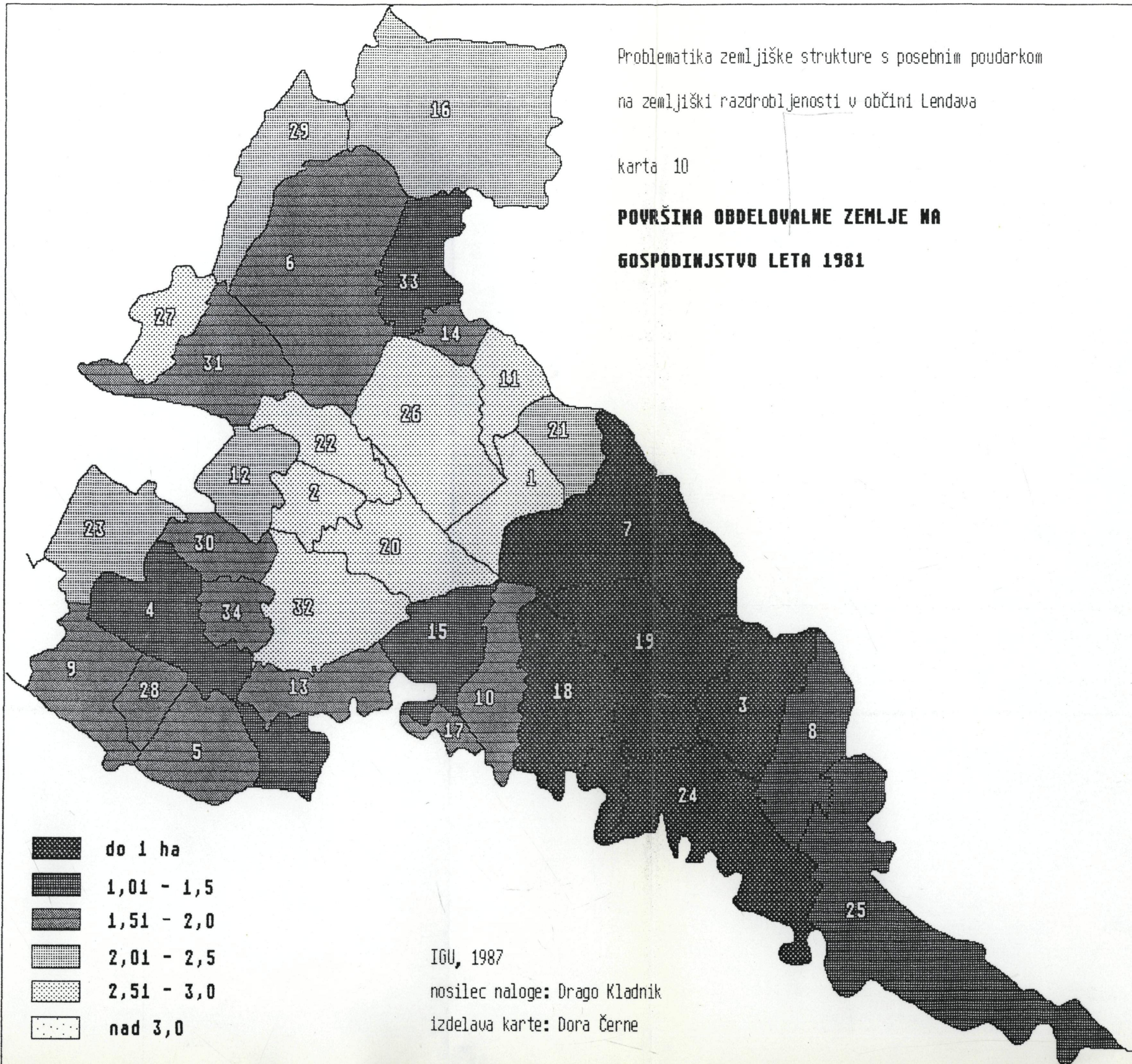
nosilec naloge: Drago Kladnik

izdelava karte: Dora Černe

Problematika zemljiške strukture s posebnim poudarkom
na zemljiški razdrobljenosti v občini Lendava

karta 10

**POVRŠINA OBDELOVALNE ZEMLJE NA
GOSPODINJSTVO LETA 1981**

IGU, 1987

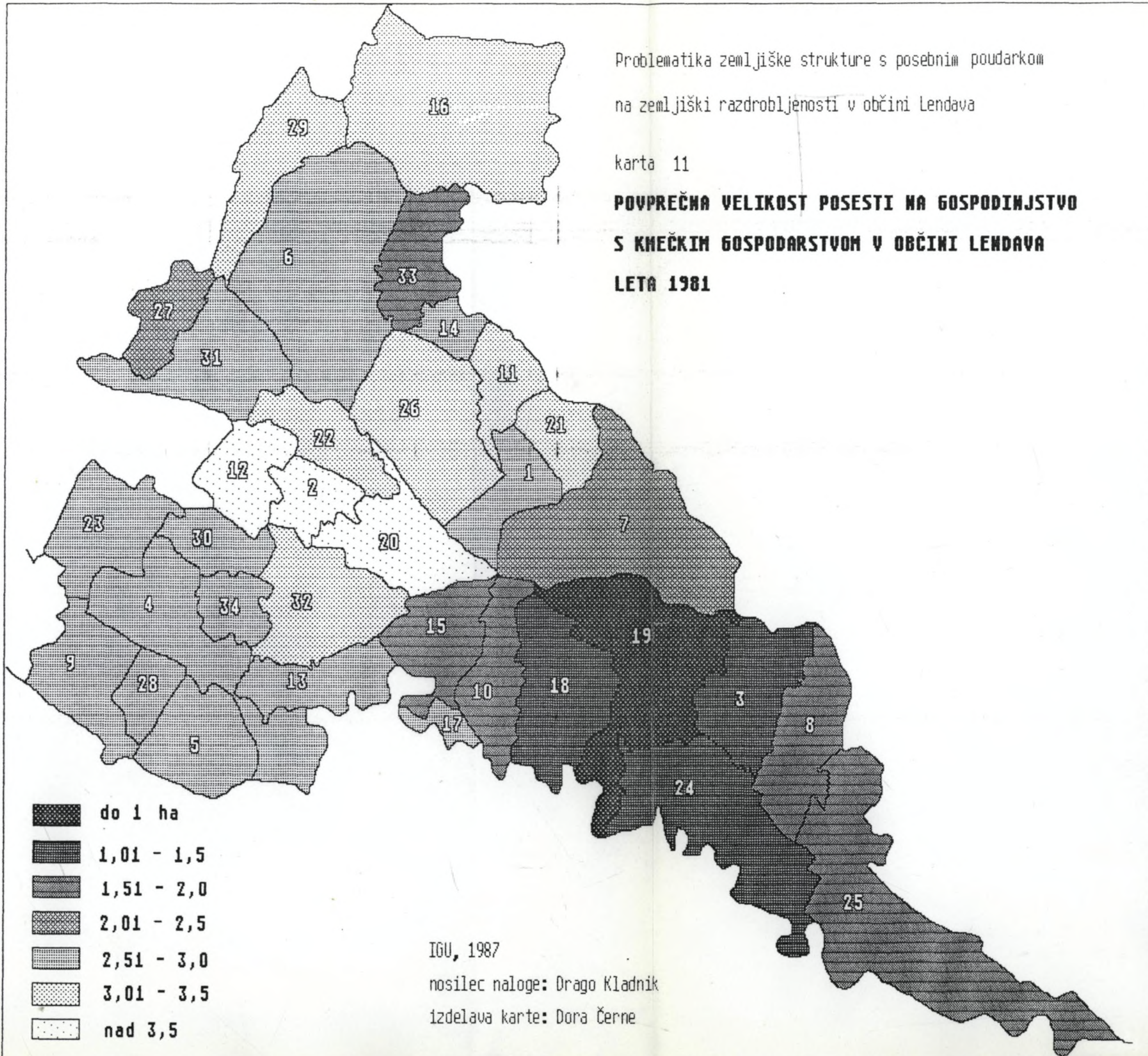
nosilec naloge: Drago Kladnik

izdelava karte: Dora Černe

Problematika zemljiške strukture s posebnim poudarkom
na zemljiški razdrobljenosti v občini Lendava

karta 11

**POVPREČNA VELIKOST POSESTI NA GOSPODINJSTVO
S KNEČKIM GOSPODARSTVOM V OBČINI LENDAVA
LETA 1981**

IGU, 1987

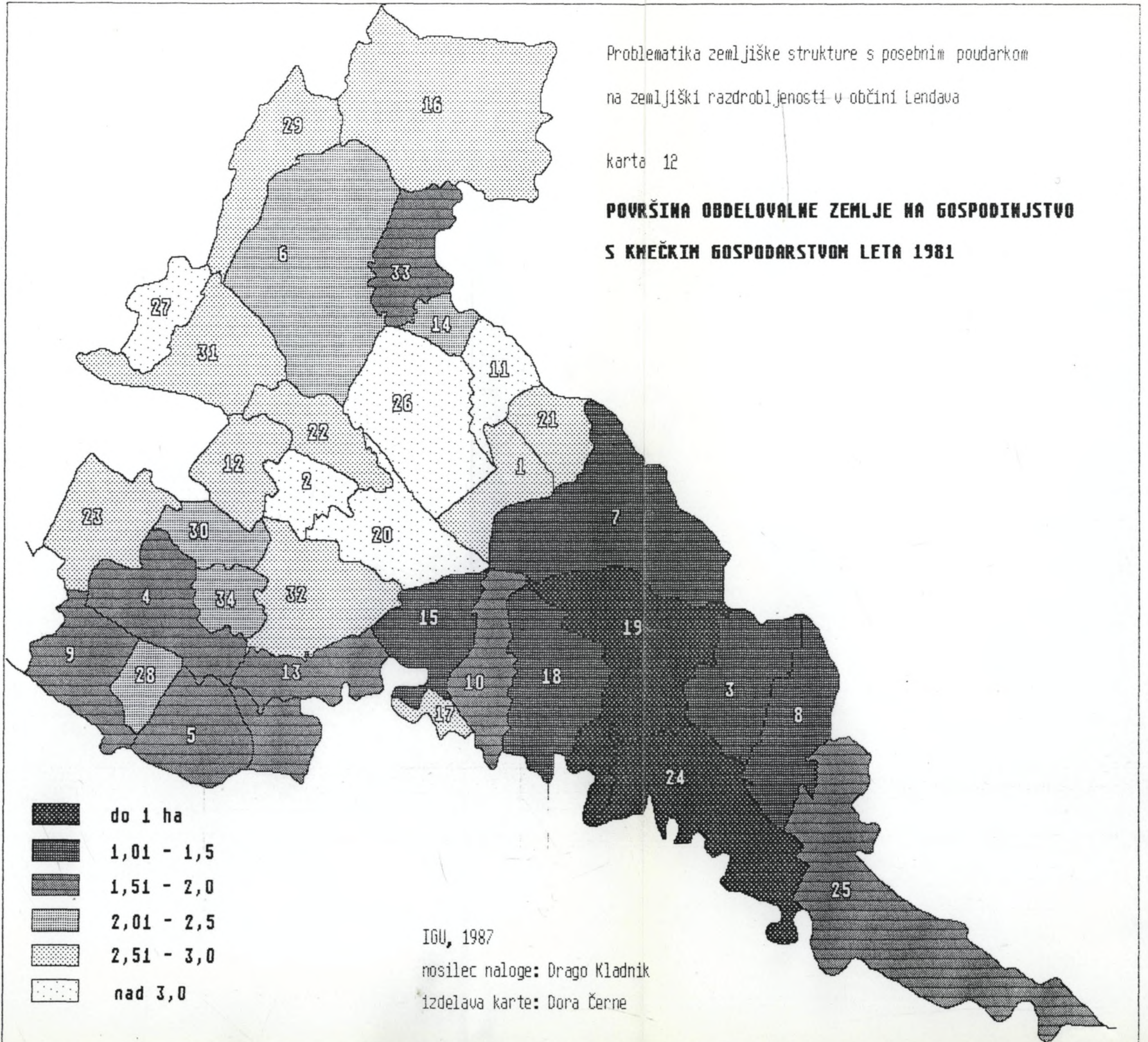
nosilec naloge: Drago Kladnik

izdelava karte: Dora Černe

Problematika zemljiške strukture s posebnim poudarkom
na zemljiški razdrobljenosti v občini Lendava

karta 12

**POVRŠINA OBDELOVALNE ZEMLJE NA GOSPODINJSTVO
S KMEČKIM GOSPODARSTVOM LETA 1981**

IGU, 1987

nosilec naloge: Drago Kladnik

izdelava karte: Dora Černe

2 ha dosegajo vrednosti tudi v severnem delu občine (KO Turnišče, Dobrovnik in Žitkovci), medtem ko je območje z največjimi povprečnimi vrednostmi v središču občine v sklenjenem pasu, ki ga tvorijo katastrske občine Gomilica, Brezovica, Mala Polana in Radmožanci.

Za Prekmurje, kjer je prevladujoča njivska izraba, je boljši pokazatelj površina obdelovalnih zemljišč na gospodinjstvo. Že bežen pogled na karto razkriva, da med prejšnjo in to ni bistvenih razlik. Zaradi različnih mejnih vrednosti med posameznimi kategorijami se območja s podobnimi značilnostmi nekoliko širijo oziroma ožijo. Tako ni nikjer več kot 3 ha obdelovalnih zemljišč na gospodinjstvo, najvišje vrednosti so v središču občine, najnižje pa v širšem zaledju občinskega središča.

Za vrednotenje razmer v kmetijstvu sta veliko bolj zgovorna pokazatelja s kart št. 11 ter št. 12, s katerima smo prikazali velikost posesti ter površino obdelovalnih zemljišč na gospodinjstvo s kmečkim gospodarstvom. Prostorski pregled pa kaže, da se odnosi ne spremenijo bistveno, le povprečne površine so nekoliko večje. Vseeno je v katastrski občini Lendava povprečna vrednost manjša od 1 ha skupnih zemljišč, če pa vzamemo kot merilo zgolj obdelovalna zemljišča, se pridruži tudi katastrska občina Petišovci. V vzhodnem delu je po pravilu najvišja posestna razdrobljenost, kjer je povsod povprečno manj kot 2 ha obdelovalnih površin na kmetijo, v osrednjem delu občine pa so tudi posamezne katastrske občine s povprečkom večjim od 3 ha (Brezovica, Mala Polana, Radmožanci in Genterovci). Sem sodi tudi KO Renkovci na zahodnem obrobju.

5.2. Razmerje med zasebnim in družbenim sektorjem

Sektor lastništva nad zemljo je pomemben činitelj stopnje zemljiške razdrobljenosti, zato ga podrobneje opredeljujemo. Ker je družbeni sektor že od nekdaj kazal precejšnjo prizadevanje pri ustvarjanju pogojev za čim bolj ekonomično proizvodnjo, je razumljivo, da je razdrobljenost pri njem bistveno nižja kot pri zasebnem sektorju.

Tabela št. 47: POVRŠINA VSEH ZEMLJIŠČ (v ha) Z OZIROM NA SOCIOEKONOMSKO STRUKTURO

	Čisto kmečko	Mešano pretežno kmečko	Mešano enakovredno	Mešano pretežno nekmečko	Čisto nekmečko	SKUPAJ
Brez zemlje (ni podatka)	40 5,0	13 2,6	45 3,0	42 4,3	1411 35,9	1551 20,2
do 0,5	50 6,3	21 4,1	165 11,1	157 16,0	1434 36,5	1827 23,7
0,51 - 1,0	84 10,5	22 4,3	143 9,6	126 12,9	398 10,1	773 10,0
1,01 - 2,0	149 18,6	82 16,2	280 18,9	198 20,2	352 9,0	1061 13,8
2,01 - 5,0	392 49,0	306 60,2	733 49,4	411 42,0	297 7,6	2139 27,8
5,01 - 10,0	85 10,6	62 12,2	112 7,6	44 4,5	30 0,8	333 4,3
10,1 - 20,0	-	2 0,4	5 0,3	1 0,1	1 0,0	9 0,1
nad 20	-	-	2 0,1	-	2 0,1	4 0,1
S K U P A J	800 100,0	508 100,0	1485 100,0	979 100,0	3925 100,0	7697 100,0

Vir: Popis prebivalstva in gospodinjstev leta 1981,
Zavod SR Slovenije za statistiko

Tabela št. 48: POVRŠINA OBDELOVALNIH ZEMLJIŠČ (v ha) Z OZIROM NA SOCIOEKONOMSKO STRUKTURO

	Čisto kmečko		Mešano pretežno kmečko		Mešano enakovredno		Mešano pretežno nekmečko		Čisto nekmečko		SKUPAJ	
Brez zemlje (ni podatka)	210	26,3	160	31,5	371	25,0	194	19,8	1700	43,3	2635	34,2
do 0,2	26	3,2	13	2,6	77	5,2	83	8,5	888	22,6	1087	14,1
0,21 - 0,5	33	4,1	9	1,8	123	8,3	101	10,3	496	12,6	762	9,9
0,51 - 2,0	96	12,0	30	5,9	161	10,8	144	14,7	369	9,4	800	10,4
1,01 - 2,0	179	22,4	109	21,4	342	23,0	222	22,7	301	7,7	1153	15,0
2,01 - 5,0	184	23,0	132	26,0	324	21,8	207	21,1	146	3,7	993	12,9
5,01 - 10,0	72	9,0	55	10,8	84	5,7	28	2,9	25	0,7	264	3,4
nad 10	-		-		3	0,2	-		-		3	0,1
S K U P A J	800	100,0	508	100,0	1485	100,0	979	100,0	3925	100,0	7697	100,0

Vir: Popis prebivalstva in gospodinjstev leta 1981,
Zavod SR Slovenije za statistiko

Tabela št. 49: POVPREČNA POVRŠINA SKUPNE POSESTI (v ha) Z OZIROM NA SOCIOEKONOMSKO STRUKTURO PO KRAJEVNIH SKUPNOSTIH

	Čisto kmečko	Mešano pretežno kmečko	Mešano enakovredno	Mešano pretežno nekmečko	Čisto nekmečko	SKUPAJ
Bistrica	2,48	2,61	2,46	2,18	1,31	2,09
Čentiba	1,61	4,60	1,83	1,62	0,42	0,86
Črenšovci	2,34	2,59	2,65	2,09	0,83	1,87
Dolga vas	0,83	3,61	2,02	1,49	0,76	1,04
Dobrovnik	2,63	3,01	2,52	2,01	0,79	1,83
Gaberje	2,97	3,06	2,22	1,96	0,78	1,73
Genterovci	3,42	4,26	2,76	2,08	1,42	2,74
Gorice pri Lendavi	1,01	0,64	1,02	0,52	0,23	0,40
Hotiza	2,42	3,27	2,47	1,97	0,76	1,77
Kobilje	3,03	3,77	3,31	2,79	1,23	2,47
Lakoš	1,88	2,48	1,75	1,57	0,57	0,99
Lendava	0,66	0,10	1,51	1,09	0,18	0,26
Mostje-Banuta	3,28	4,11	3,97	2,23	1,47	2,61
Odranci	3,82	3,16	2,88	2,61	1,26	2,47
Orešje-Dolina	2,50	2,81	1,88	1,63	0,58	1,28
Petišovci	1,79	1,30	1,09	1,11	0,50	0,81
Polana	3,48	4,25	3,72	3,13	1,40	3,16
Turnišče	3,03	3,90	3,75	2,90	1,03	2,54
S K U P A J	2,73	3,31	2,64	2,12	0,60	1,59

Vir: Popis prebivalstva in gospodinjstev leta 1981, Zavod SR Slovenije za statistiko

Tabela št. 50:

POVPREČNA POVRŠINA OBDELOVALNIH ZEMLJIŠČ (v ha) Z OZIROM NA SOCIOEKONOMSKO STRUKTURO PO KRAJEVNIH SKUPNOSTIH

	Čisto kmečko	Mešano pretežno kmečko	Mešano enakovredno	Mešano pretežno nekmečko	Čisto nekmečko	SKUPAJ
Bistrica	1,95	1,98	1,93	1,66	0,77	1,55
Čentiba	1,53	4,47	1,75	1,49	0,36	0,78
Črenšovci	2,00	2,21	2,19	1,76	0,66	1,55
Dolga vas	0,83	3,47	1,95	1,26	0,67	0,94
Dobrovnik	2,43	2,77	2,32	1,84	0,71	1,68
Gaberje	2,68	2,75	1,94	1,66	0,71	1,53
Genterovci	3,30	4,12	2,64	1,79	1,30	2,61
Gorice pri Lendavi	0,89	0,51	0,94	0,41	0,18	0,34
Hotiza	2,01	2,61	1,87	1,59	0,57	1,39
Kobilje	2,75	3,66	3,05	2,50	0,96	2,21
Lakoš	1,78	2,08	1,56	1,43	0,45	0,85
Lendava	0,61	0,06	1,00	0,90	0,11	0,17
Mostje-Banuta	2,98	3,97	3,70	2,11	1,26	2,39
Odranci	2,61	2,88	2,69	2,31	1,17	2,27
Orešje-Dolina	2,29	2,56	1,70	1,44	0,49	1,14
Petišovci	1,67	1,20	0,98	0,99	0,43	0,72
Polana	2,90	3,59	3,15	2,41	1,11	2,61
Turnišče	2,78	3,34	3,28	2,59	0,90	2,24
S K U P A J	2,43	2,89	2,29	1,81	0,48	1,36

Vir: Popis prebivalstva in gospodinjstev leta 1981, Zavod SR Slovenije za statistiko

Tabela št. 51: POVRŠINA OBDELOVALNIH ZEMLJIŠČ NA DELOVNO MOČ Z OZIROM NA SOCIOEKONOMSKO IN STAROSTNO STRUKTURO

SOCIOEKONOMSKA STRUKTURA	arov/del.moč	STAROSTNA STRUKTURA	arov/del.moč.
ČISTO KMEČKO	61,5	MLADO	13,0
MEŠANO PRETEŽNO KMEČKO	33,4	GENERACIJSKO	12,3
MEŠANO ENAKOVREDNO	28,5	ZRELO	27,7
MEŠANO PRETEŽNO NEKMEČKO	15,7	STARAJOČE	29,5
ČISTO NEKMEČKO	8,1	OSTARELO	42,5
S K U P A J	20,2	KOMBINIRANO	31,5
		S K U P A J	20,2

Vir: Popis prebivalstva in gospodinjstev iz leta 1981, Zavod SR Slovenije za statistiko

Tabela št. 52: POVRŠINA PROMETA Z ZEMLJIŠČI (v arih) Z OZIROM NA SOCIOEKONOMSKO STRUKTURO

	Čisto kmečko	Mešano pretežno kmečko	Mešano enakovredno	Mešano pretežno nekmečko	Čisto nekmečko	SKUPAJ
Najem zemlje	22,87	47,79	10,96	6,33	7,78	18,79
Dajanje v najem	27,82	1,76	5,60	2,40	19,10	11,96
Nakup zemlje	6,84	20,36	10,13	9,38	3,03	9,86
Prodaja zemlje	10,83	5,22	7,42	2,86	7,01	7,07
Dobili zemljo v dar	2,64	3,52	3,09	1,73	1,96	2,65
Darovanje zemlje	18,67	4,85	11,68	8,70	3,71	10,77
Odvzem zemlje	6,51	0,95	0,70	2,85	3,62	3,02

Vir: Anketiranje gospodinjstev, julij 1986

Tabela št. 53: POVRŠINA PROMETA Z ZEMLJIŠČI (v arih) Z OZIROM NA STAROSTNO STRUKTURO

	Mlado	Generacijsko	Zrelo	Starajoče	Ostarelo	SKUPAJ
Najem zemlje	28,22	22,42	9,82	25,38	3,33	18,79
Dajanje v najem	1,12	3,75	8,12	8,16	41,29	11,96
Nakup zemlje	18,10	14,01	5,22	7,94	2,32	9,86
Prodaja zemlje	2,53	4,55	4,38	7,15	16,93	7,07
Dobili zemljo v dar	2,75	5,52	0,80	1,96	1,28	2,65
Darovanje zemlje	5,87	8,60	11,01	1,64	29,92	10,77
Odvzem zemlje	0,56	3,77	0,72	1,06	8,94	3,02

Vir: Anketiranje gospodinjstev, julij 1986

Tabela št. 54: POVRŠINA PROMETA Z ZEMLJIŠČI (v arih) Z OZIROM NA VELIKOST POSESTI

	do 0,5	0,51-1	1,01-2	2,01-3	3,01-5	5,01-10	nad 10	SKUPAJ
Najem zemlje	2,81	41,3	5,89	7,65	23,35	59,70	75,00	18,79
Dajanje v najem	3,95	15,19	19,65	16,27	6,44	9,80	-	11,96
Nakup zemlje	-	1,63	3,45	8,02	14,89	21,27	-	9,86
Prodaja zemlje	5,86	8,08	6,82	5,03	8,76	6,56	-	7,07
Dobili zemljo v dar	-	0,65	1,64	3,44	2,96	5,09	-	2,65
Darovanje zemlje	65,81	5,86	10,30	11,04	7,81	0,35	-	10,77
Odvzem zemlje	1,68	15,76	0,52	2,79	0,64	2,66	-	3,02

Vir: Anketiranje gospodinjev, julij 1986

Tabela št. 55: OPREMLJENOST S KMETIJSKO MEHANIZACIJO Z OZIROM NA VELIKOST POSESTI

	do 0,5	0,51-1	1,01-2	2,01-3	3,01-5	5,01-10	nad 10	SKUPAJ
Motorna kosilnica	0	2,0	6,3	15,6	40,9	62,2	100,0	22,5
Traktor	5,7	21,6	43,7	67,7	99,1	148,6	200,0	69,1
Obračalnik	0	5,9	8,8	29,2	74,8	91,9	100,0	38,6
Nakladalna prikolica	0	0	1,2	1,0	8,7	21,6	66,7	5,3
Nakladalne vile	0	0	0	0	1,7	5,4	0	1,0
Trosilnik hlevskega gnoja	0	0	0	3,1	0	8,1	0	1,4
Trosilnik mineral.gnojil	0	0	0	2,1	8,7	24,3	66,7	5,5
Sod za gnojevko	0	0	0	4,2	23,5	62,2	66,7	13,4
Sejalnik	0	2,0	2,5	17,7	54,8	75,7	100,0	27,3
Motokultivator	8,6	19,6	16,3	6,3	13,0	35,1	0	14,4
Silos	0	0	0	8,3	33,0	70,3	100,0	18,0
Molzni stroj	0	0	0	0	4,3	8,1	66,7	2,4
Motorna žaga	5,7	5,9	20,0	23,9	40,0	56,8	100,0	27,3

Vir: Anketiranje gospodinjstev, julij 1986

Tabela št. 56: MOŽNOSTI OBDELAVE OBDELOVALNIH POVRŠIN Z OZIROM NA SOCIOEKONOMSKO STRUKTURO

	Čisto kmečko	Mešano pre- težno kmečko	Mešano enako- vredno	Mešano pre- težno nekmečko	Čisto ne- kmečko	SKUPAJ
S traktorjem	94,20	94,10	92,07	91,23	94,79	93,19
Z motorno kosilnico	2,37	2,42	2,66	4,02	0,98	2,67
Ročno	3,43	3,48	5,27	4,75	4,23	4,14
S K U P A J	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Vir: Anketiranje gospodinjstev, julij 1986

Tabela št. 57: PRIPRAVLJENOST VZETI ZEMLJO V ZAKUP Z OZIROM NA STAROSTNO STRUKTURO GOSPODINJSTEV

	Mlado	Generacijsko	Zrelo	Starajoče	Ostarelo	SKUPAJ
Ne, sploh ne	68,8	69,4	90,3	92,9	100,0	83,7
Ne, dovolj je že imajo v zakupu	3,8	3,1	3,2	2,0	-	2,4
Da, samo od privatnika	1,3	1,0	-	1,0	-	0,7
Da, vseeno od koga	23,8	17,3	3,2	3,0	-	9,8
Zemlje ni na razpolago	2,5	9,2	3,2	1,0	-	3,4
S K U P A J	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: Anketiranje gospodinjstev, julij 1986

Tabela št. 58: PRIPRAVLJENOST VZETI ZEMLJO V ZAKUP Z OZIROM NA VELIKOST POSESTI

	do 0,5	0,51-1	1,01-2	2,01-3	3,01-5	5,01-10	nad 10	SKUPAJ
Ne, sploh ne	100,0	96,1	95,0	81,3	75,7	56,8	100,0	83,7
Ne, dovolj je že ima- jo v zakupu	-	-	-	3,1	4,3	5,4	-	2,4
Da, samo od privatnika	-	-	1,3	-	0,9	2,7	-	0,7
Da, vseeno od koga	-	3,9	3,8	11,5	13,9	24,3	-	9,8
Zemlje ni na razpolago	-	-	-	4,2	5,2	10,8	-	3,6
Š K U P A J	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: Anketiranje gospodinjstev, julij 1986

Tabela št. 59: NAČRTI GLEDE KMETOVANJA Z OZIROM NA VELIKOST POSESTI

	do 0,5	0,51-1	1,01-2	2,01-3	3,01-5	5,01-10	nad 10	SKUPAJ
Že sedaj ne kmetujejo	22,9	11,8	8,8	1,0	-	-	-	5,3
Kmetijo želijo modernizirati in povečati	2,9	-	3,8	18,8	27,8	37,8	-	16,3
Kmetijo želijo modernizirati, ne pa tudi povečati	-	-	13,8	27,1	30,4	35,1	-	20,4
Še vnaprej bodo kmetovali kot doslej in v enakem obsegu	60,0	58,8	61,3	42,7	37,4	21,6	100,0	46,8
Kmetovanje bodo v kratkem opustili	14,3	29,4	12,5	10,4	4,3	5,4	-	11,3
S K U P A J	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: Anketiranje gospodinjstev, julij 1986

Tabela št. 60: PERSPEKTIVE GLEDE NA ZAPOSLENOST IN DELO NA KMETIJI Z OZIROM NA VELIKOST POSESTI

	do 0,5	0,51-1	1,01-2	2,01-3	3,01-5	5,01-10	nad 10	SKUPAJ
V prihodnosti ne načrtujejo sprememb	85,8	76,5	70,0	59,4	56,5	51,4	33,3	64,0
Redna zaposlitev, delo na kmetiji po delu	14,3	9,8	23,8	38,5	38,3	32,4	66,7	29,7
Oprostitev redne zaposlitve, delo samo na kmetiji	-	-	3,8	2,1	4,3	10,8	-	3,3
Opustitev kmetijske proizvodnje - zaposlitev v nekmetijstvu	-	14,7	2,5	-	0,9	5,4	-	2,9
S K U P A J	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: Anketiranje gospodinjev, julij 1986

Še posebno očitne so razlike pri zemljiških kategorijah, kjer je možno kmetovanje maksimalno mehanizirati (njive, travniki), manjše pa so pri sadovnjakih in vinogradih, kjer je še vedno potrebno ročno delo. Seveda pa so v sklopu družbenega sektorja tudi precejšnje nekmetijske površine, takozvano "javno dobro". Hkrati kaže družbeni sektor veliko agresivnost pri pridobivanju novih površin, saj si pri izvajanju prostorskih ureditvenih operacij prisvaja najkvalitetnejša, ravninska zemljišča.

V primerjavi z razmerami v celotni republiki je v občini Lendava delež površin v družbenem sektorju zelo nizek (le 1,4 %) (tabela št. 62). Družbenemu sektorju pripada 1,9 % kmetijskih površin, samo 0,1 % gozda ter 0,9 % neplodnih površin.

Karta št. 6 izpričuje, da je znotraj občine precejšnja raznolikost. Zlasti na zahodnem obrobju je vrsta katastrskih občin, kjer družbenega sektorja sploh ni (Dolnja Bistrica, Srednja Bistrica, Odranci, Trnje, Žižki, Gornja Bistrica in **Strehovci**). Več kot polovica občine sodi v razrede z manj kot 2 % zemljišč v družbenem sektorju, višji deleži pa so v središču in južnem delu občine. Izstopata zlasti naslednji katastrski občini, kjer so podružbljeni nadpovprečno visoki deleži površin: v Mostju 9,8 %, v Kamovcih pa kar 32,1 %.

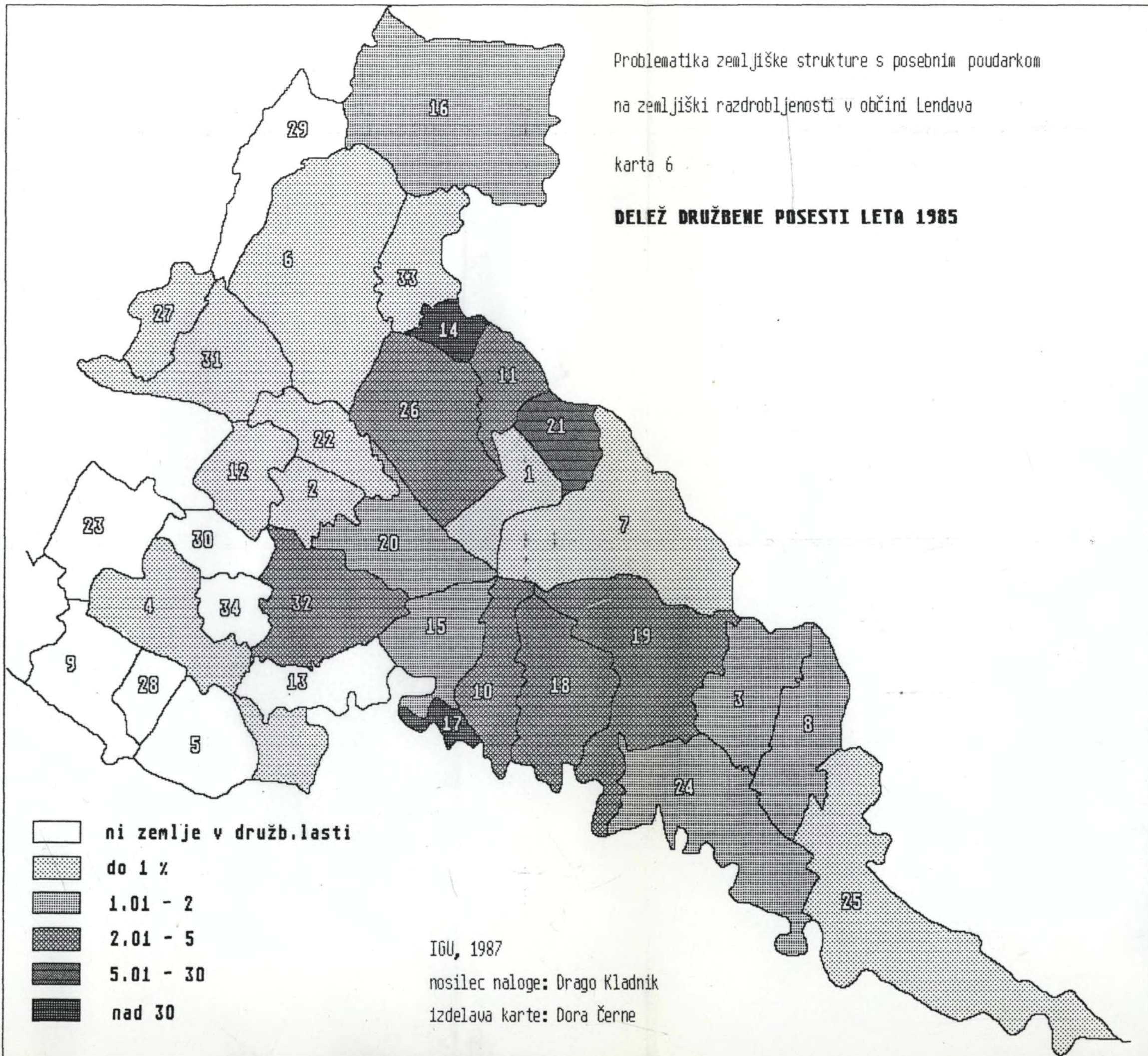
Struktura izrabe tal je po sektorjih lastništva precej različna (tabela št. 61). V obeh sicer prevladujejo kmetijske površine, a je delež le-teh v družbenem sektorju bistveno višji (93,4 % - 68,2 %). V zasebnem sektorju je tudi skoraj četrtino (23,1 %) gozdnih površin, medtem ko je tovrsten delež v družbenem sektorju zanemarljivo nizek (1,0 %). Preostanek odpade na neplodna zemljišča.

Podrobnejši oris problematike je prikazan v tabeli št. 63 ter na kartah št. 7 in št. 8. Družbeno posest prevladujoče sestavljajo s 54,0 % ter 29,7 % njive oziroma travniki, nadpovprečno pa je visok tudi delež pašnikov (9,3 %). V družbenem sektorju so vino-

Problematika zemljiške strukture s posebnim poudarkom
na zemljiški razdrobljenosti v občini Lendava

karta 6

DELEŽ DRUŽBENE POSESTI LETA 1985

- ni zemlje v družb. lasti
- do 1 %
- 1.01 - 2
- 2.01 - 5
- 5.01 - 30
- nad 30

IGU, 1987

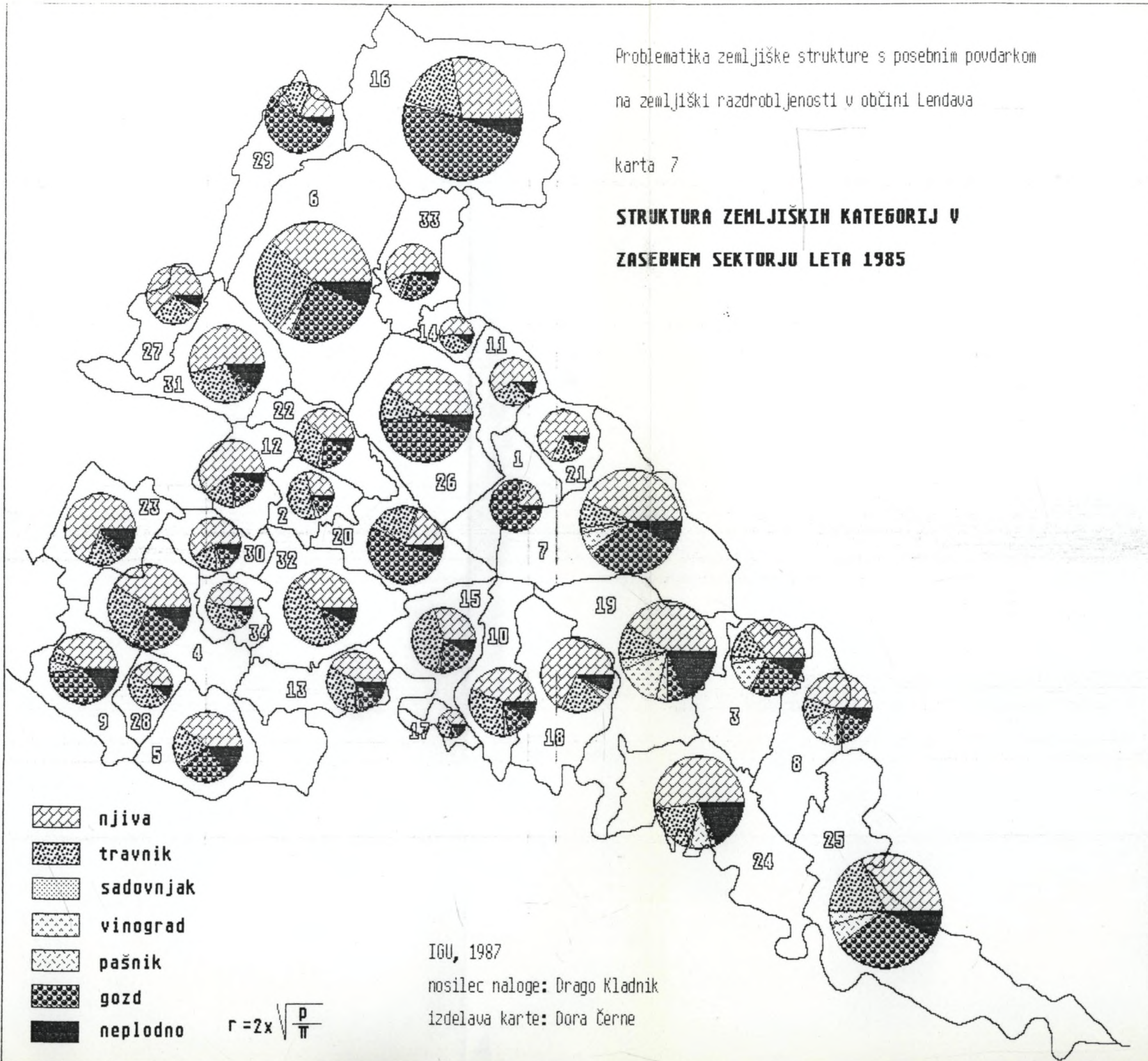
nosilec naloge: Drago Kladnik

izdelava karte: Dora Černe

Problematika zemljiške strukture s posebnim poudarkom
na zemljiški razdrobljenosti v občini Lendava

karta 7

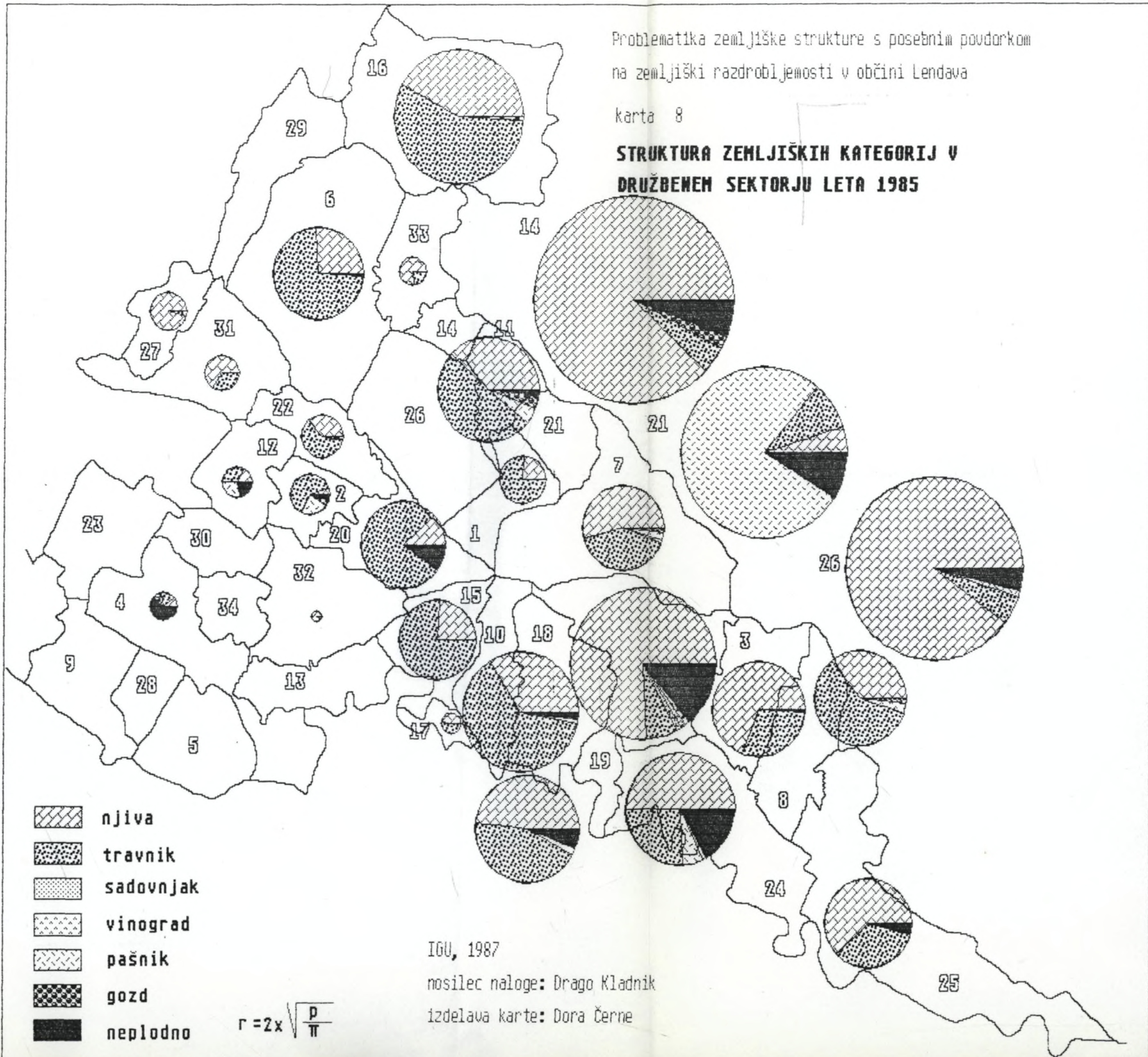
**STRUKTURA ZEMLJIŠKIH KATEGORIJ V
ZASEBNEM SEKTORJU LETA 1985**

Problematika zemljiške strukture s posebnim poudarkom
na zemljiški razdrobljenosti v občini Lendava

karta 8

**STRUKTURA ZEMLJIŠKIH KATEGORIJ V
DRUŽBENEM SEKTORJU LETA 1985**

gradi ter sadovnjaki le simbolično zastopani. Struktura zemljišč v zasebnem sektorju je skoraj identična strukturi izrabe tal, ki velja za celotno območje občine, saj je delež zasebnega sektorja kot že rečeno močno prevladujoč.

Pogled na karto o strukturi zemljiških kategorij v družbenem sektorju pokaže, da praviloma prevladuje delež njivskih površin, v južnem delu ob Muri in na severu (KO Kobilje, Dobrovnik) je tudi prevlada travnikov, preseneča pa katastrska občina Mostje, kjer je daleč prevladujoč delež pašnikov. Struktura v zasebnem sektorju pa izkazuje splošne značilnosti izrabe tal, ki veljajo za vso občino.

5.3. Število posestnih listov

Število posestnih listov izraža razdrobljenost lastništva. Čeprav je navidez podatek brez globlje vrednosti, je pomembno dejstvo, da se na večini kmetij pojavlja več lastnikov, kar lahko vpliva negativno na skupna prizadevanja po boljši organiziranosti proizvodnje. Število posestnih listov sicer močno povečuje lastništvo izven matične katastrske občine, saj ima vsak lastnik v določeni K.O. samostojen posestni list. Vendar tudi to dejstvo indirektno kaže na zemljiško razdrobljenost, saj so lastniki v takšnih primerih praviloma od zemljišča precej oddaljeni.

Povprečno pride na gospodinjstvo 4,70 posestnega lista (všet je samo zasebni sektor). Na posameznem posestnem listu so v zasebnem sektorju 4,2 parcele, v družbenem pa 10,2, kar je spričo njegove zemljiške strukture razumljivo. Število posestnih listov na gospodinjstvo znotraj lendavske občine močno varira (karta št. 13). Tako imamo na eni strani katastrske občine z vrednostmi manjšimi od 3 (Kamovci, Mostje in Lendava), na drugi strani pa so tudi takšne, v katerih pride več kot 7 posestnih listov na gospodinjstvo (Pince, Čentiba, Brezovica in Strehovci).

Tabela št.: 61

STRUKTURA IZRABE TAL PO SEKTORJIH LASTNIŠTVA V OBČINI LENDAVALETA 1985

	Zasebni	Družbeni	S K U P A J
Kmetijske površine	68,2	93,4	68,5
Gozdne površine	23,1	1,0	22,8
Neplodne površine	8,7	5,6	8,7
S K U P A J	100,0	100,0	100,0

Vir: Skupni prikaz površin, katastrskih dohodkov in struktur po katastrskih občinah občine Lendava, Zavod SR Slovenije za statistiko

Tabela št.: 62

RAZMERJE MED POVRŠINAMI ZASEBNEGA IN DRUŽBENEGA SEKTORJA V OBČINI LENDAVALETA 1985

	Zasebni	Družbeni	S K U P A J
Kmetijske površine	98,1	1,9	100,0
Gozdne površine	99,9	0,1	100,0
Neplodne površine	99,1	0,9	100,0
S K U P A J	98,6	1,4	100,0

Vir: Skupni prikaz površin, katastrskih dohodkov in struktur po katastrskih občinah občine Lendava,
Zavod SR Slovenije za statistiko

Tabela št. 63:

STRUKTURA PO ZEMLJIŠKIH KATEGORIJAH Z OZIROM NA SEKTOR LASTNIŠTVA V OBČINI LENDAVALETA 1985

	Zasebni sektor površina		Družbeni sektor površina		SKUPAJ površina	
	v ha	%	v ha	%	v ha	%
Njiva	10505	41,6	195	54,0	10700	41,8
Travnik	5196	20,6	107	29,7	5306	20,7
Sadovnjak	480	1,9		0,1	480	1,9
Vinograd	614	2,4	1	0,3	615	2,4
Vrt	-	-	-	-	-	-
Pašnik	419	1,7	33	9,3	452	1,8
Gozd	2825	23,1	3	1,0	5829	22,8
Neplodno	2155	8,5	19	5,4	2175	8,5
S K U P A J	25253	100,0	361	100,0	25616	100,0

Vir: Skupni prikaz površin, katastrskih dohodkov in struktur po katastrskih občinah občine Lendava,
Zavod SR Slovenije za statistiko

5.4. Število parcel

Število parcel določene kmetije odraža posestno razdrobljenost. Čeprav je pokazatelj indirekten (zaradi upoštevanja nekmečkih gospodinjstev), je njegova komparativna vrednost velika. Za prikaz problematike smo uporabili podatke katastrske službe in rezultate sondnih analiz na terenu. Prvi podatki nam omogočajo oceno regionalne diferenciacije za celotno občino, drugi pa so mnogo pomembnejši pokazatelj, saj omogočajo vpogled v dejansko posestno razdrobljenost.

V občini Lendava je skupno 134.765 parcel, od tega 133.272 v zasebnem ter 1.482 v družbenem sektorju. Kmetijsko zemljišče se deli na 99.716 parcel, gozd na 12.985 ter neplodne površine na 22.053 parcel (tabela št. 64).

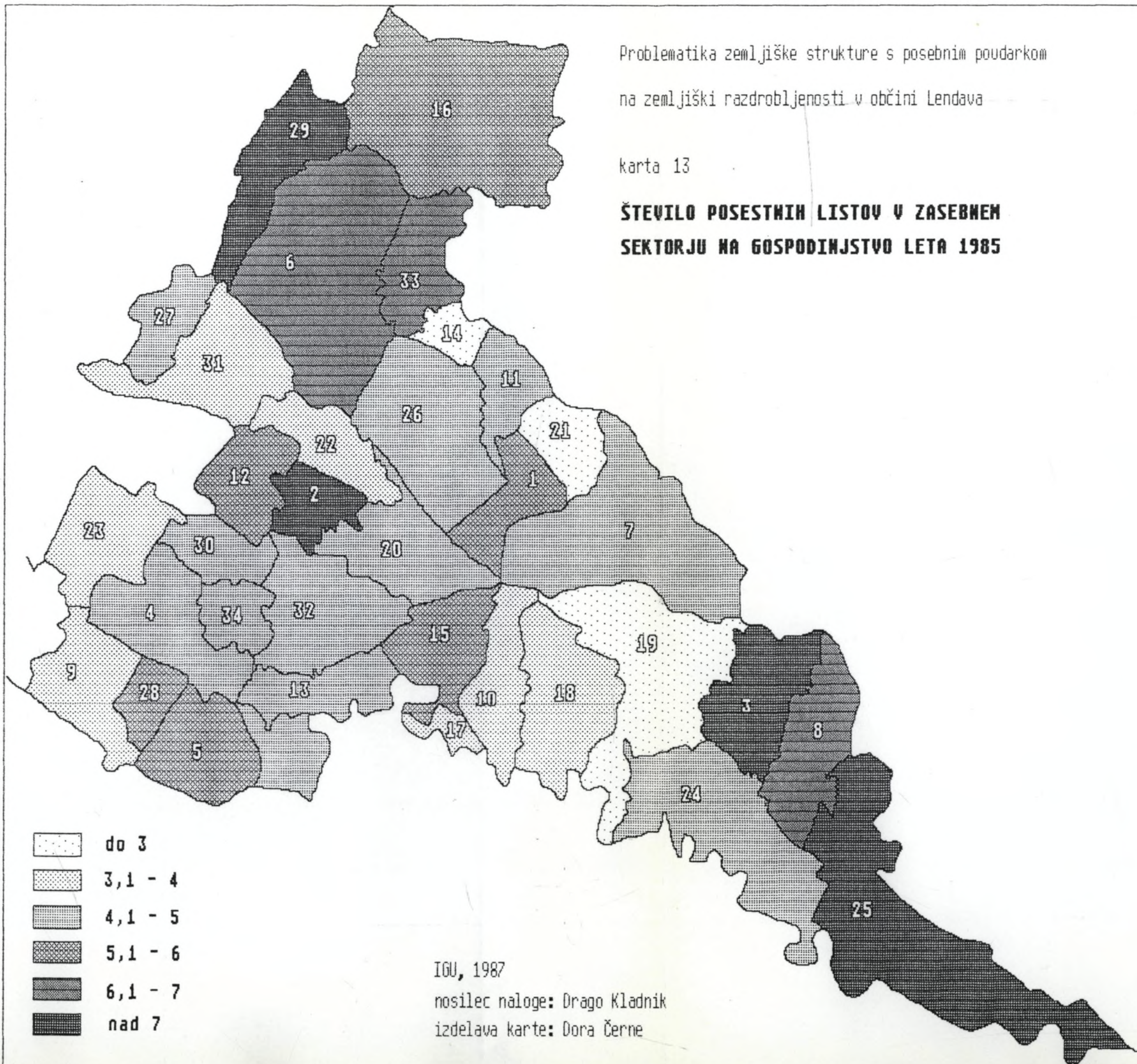
V zasebnem sektorju je povprečno na gospodinjstvo s kmečkim gospodarstvom 26,7 parcel, od tega 19,7 parcel kmetijskih površin, 2,6 parcel gozda ter 4,4 parcel neplodnih zemljišč (tabela št. 65). Dejansko je razdrobljenost nekoliko nižja, saj so med zemljiškimi lastniki tudi gospodinjstva brez kmetije, a vseeno dovolj visoka, da v veliki meri negativno učinkuje na kmetijsko pridelavo. V posameznih primerih imajo lastniki celo več kot 50 parcel, med njimi tudi precej oddaljene. Najemanje zemljišč že tako veliko razdrobljenost praviloma še povečuje, saj je težko najeti zemljo, ki se drži lastniških parcel.

Ugotavljanje razdrobljenosti s pomočjo ankete je razmeroma kočljivo opravilo, zato moramo dobljene rezultate jemati z rezervo. Kljub temu smo prepričani, da so ugotovljena razmerja ustrezen pokazatelj (glej grafikone št. 7, št. 8 in št.9). Povprečno naj bi se posestvo anketiranih gospodinjstev delilo na 8,8 parcel oziroma 5,8 zemljiških kosov, kar pomeni, da naj bi prišlo na zemljiški kos 1,51 parcele.

Problematika zemljiške strukture s posebnim poudarkom
na zemljiški razdrobljenosti v občini Lendava

karta 13

**ŠTEVILO POSESTNIH LISTOV V ZASEBNEM
SEKTORJU NA GOSPODINJSTVO LETA 1985**

IGU, 1987

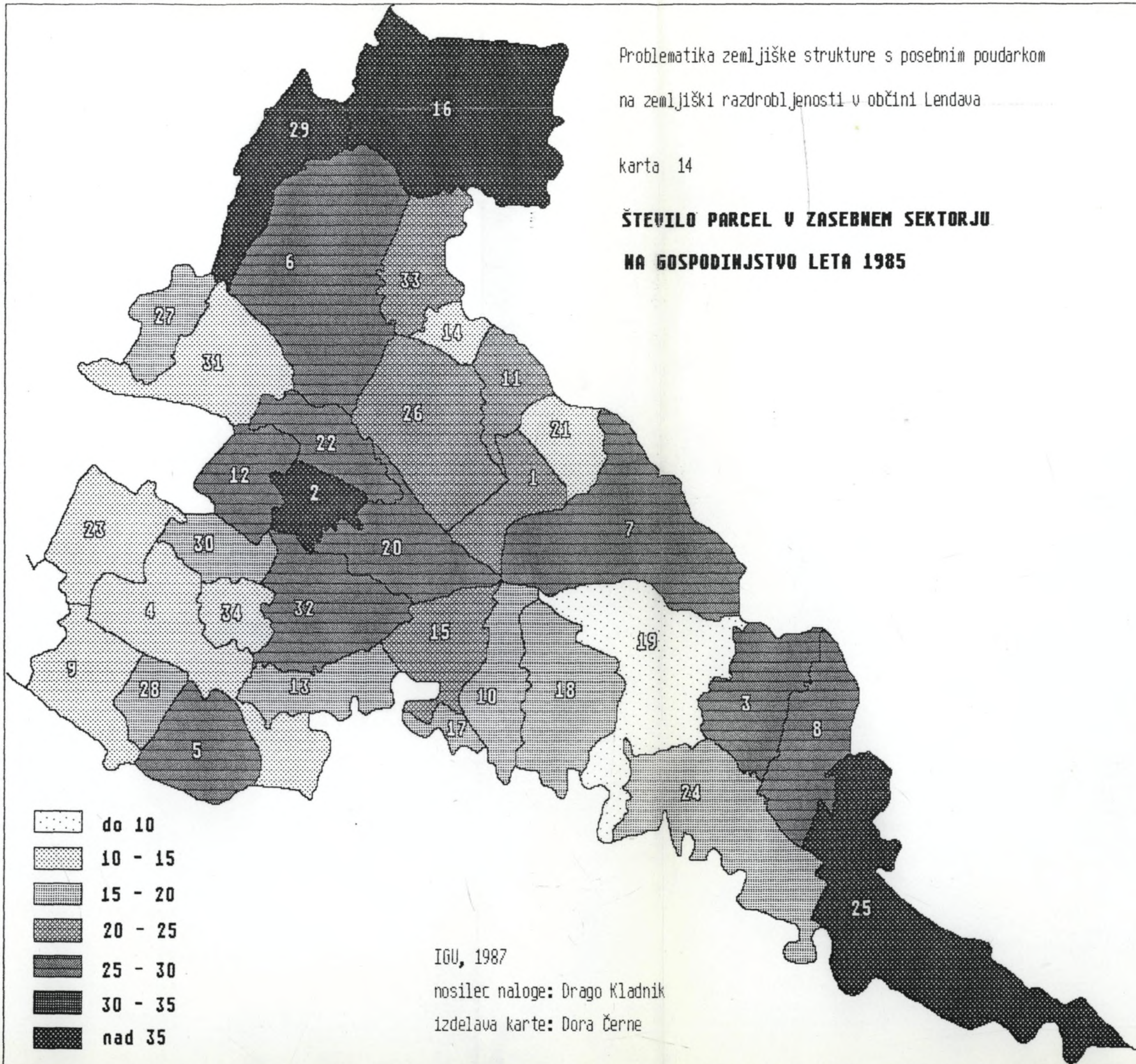
nosilec naloge: Drago Kladnik

izdelava karte: Dora Černe

Problematika zemljiške strukture s posebnim poudarkom
na zemljiški razdrobljenosti v občini Lendava

karta 14

**ŠTEVILO PARCEL V ZASEBNEM SEKTORJU
NA GOSPODINJSTVO LETA 1985**

IGU, 1987

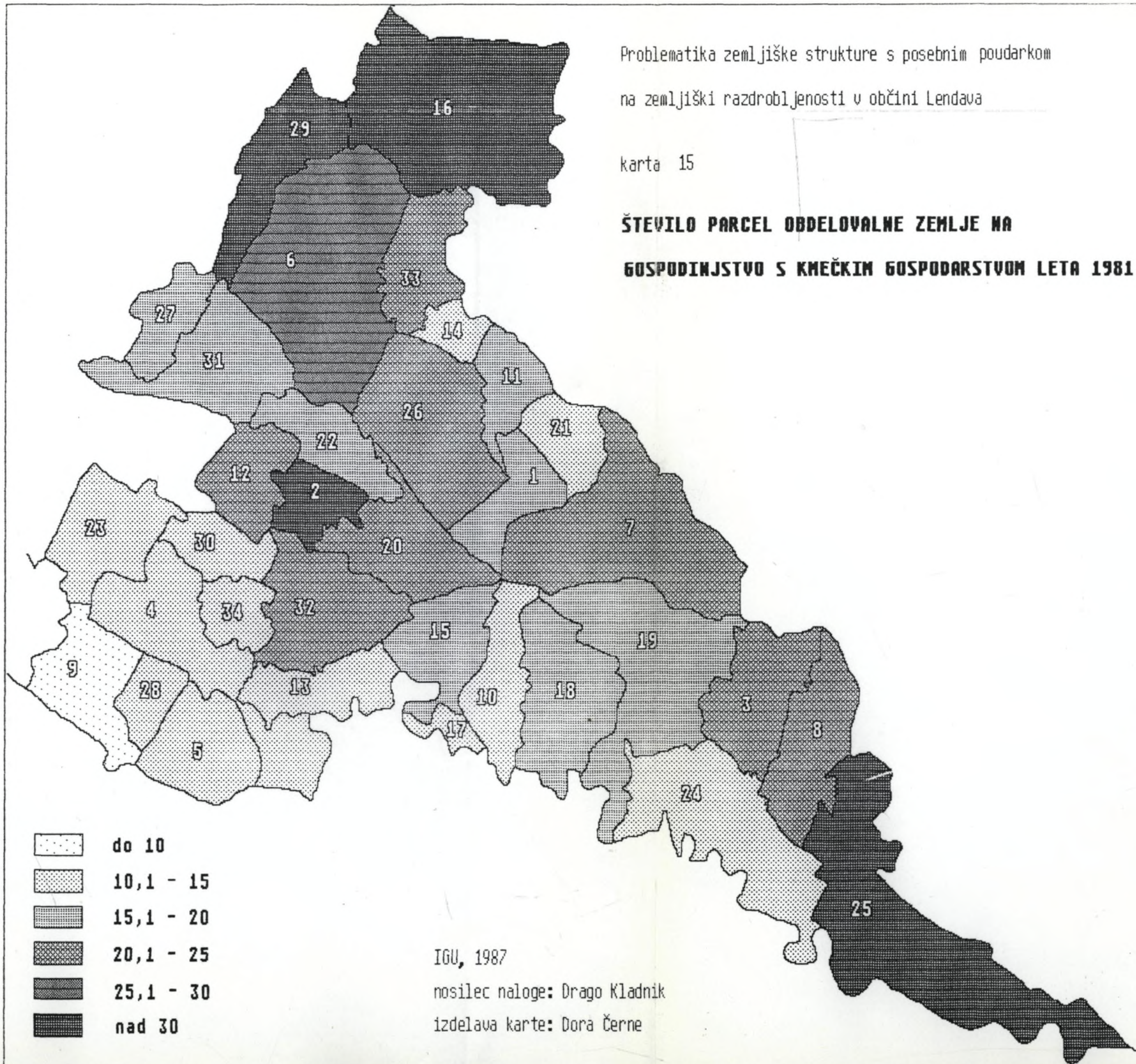
nosilec naloge: Drago Kladnik

izdelava karte: Dora Černe

Problematika zemljiške strukture s posebnim poudarkom
na zemljiški razdrobljenosti v občini Lendava

karta 15

**ŠTEVILO PARCEL OBDELOVALNE ZEMLJE NA
GOSPODINJSTVO S KMEČKIM GOSPODARSTVOM LETA 1981**

IGU, 1987

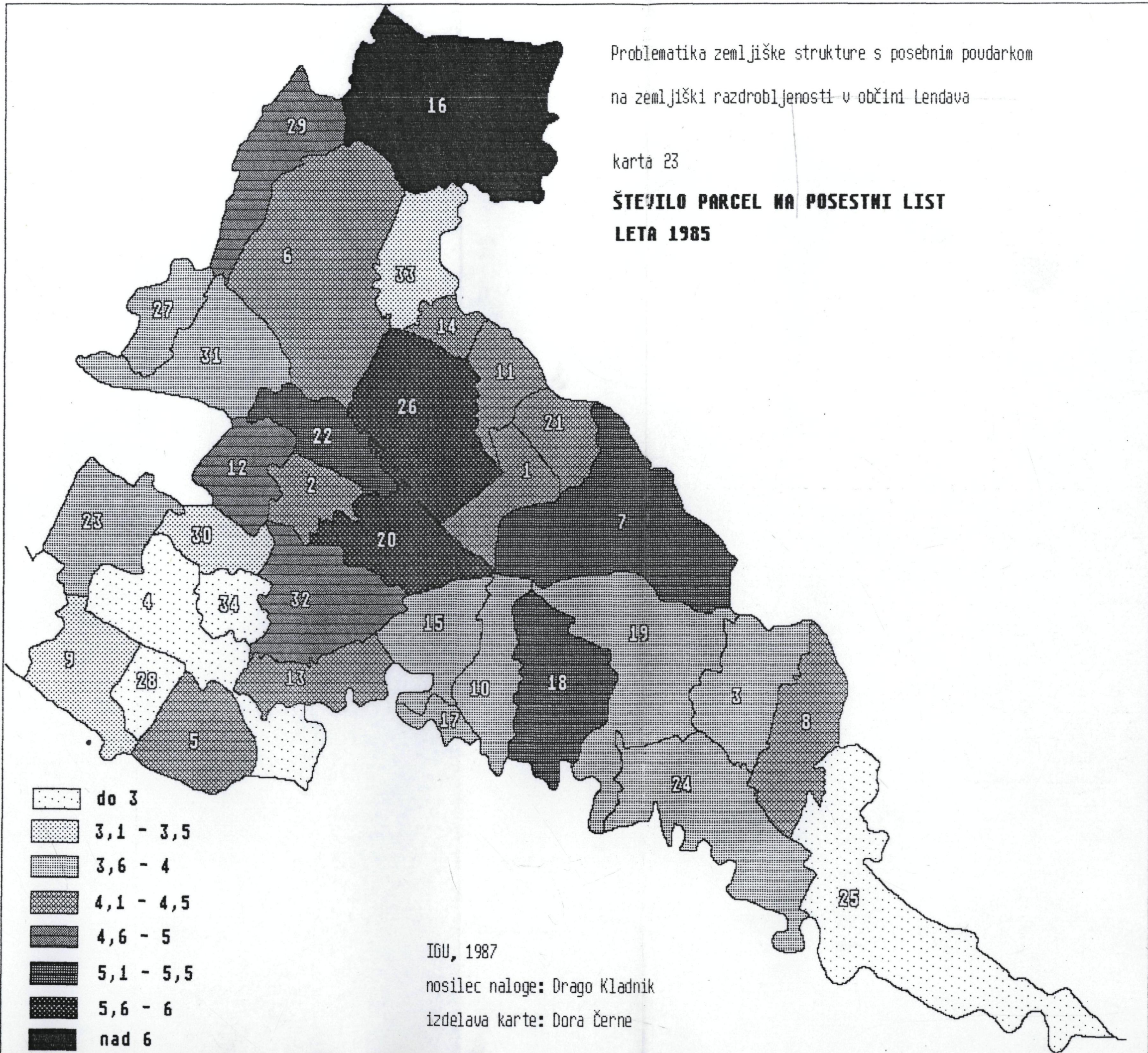
nosilec naloge: Drago Kladnik

izdelava karte: Dora Černe

Problematika zemljiške strukture s posebnim poudarkom
na zemljiški razdrobljenosti v občini Lendava

karta 23

**ŠTEVILO PARCEL NA POSESTNI LIST
LETA 1985**

IGU, 1987

nosilec naloge: Drago Kladnik

izdelava karte: Dora Černe

Z ozirom na socioekonomsko strukturo med posameznimi skupinami za posamezne parametre ni bistvenih razlik. Pravzaprav izstopajo samo mešana pretežno kmečka gospodinjstva z največ parcelami in zemljiškimi kosi ter čista nekmečka gospodinjstva z najmanjšimi vrednostmi. Največ parcel na zemljiški kos je pri čistih kmečkih gospodinjstvih. Z ozirom na starostno strukturo so razlike po skupinah še manjše. Pač pa se razdrobljenost povečuje z naraščanjem velikosti posesti. Vsi trije indikatorji zgornjo trditev podkrepjujejo. Tako se kmetija v velikosti 5 - 10 ha povprečno deli na 15,3 parcele oziroma 8,9 zemljiških kosov. Torej je posamezni zemljiški kos krepko manjši od hektarja, kar je za sodobno kmetovanje velik problem, še posebno če vemo, da so posamezni sicer dolgi zemljiški kosi izredno ozki, tako da že otežujejo uporabo kmetijskih strojev. Prepričani smo, da so nujno potrebne komasacije, saj je razdrobljenost najbolj plodnih površin praviloma nadpovprečna.

Kartografska ponazoritev je pokazala precejšnjo notranjo razčlenjenost za posamezne pokazatelje znotraj proučevane občine. Na karti št. 14 smo prikazali povprečno število parcel na gospodinjstvo po katastrskih občinah. Opazno je, da je občinsko središče edina katastrska občina z manj kot 10 parcelami, medtem ko se v povprečju v katastrskih občinah Pince, Brezovica, Strehovci in Kobilje pojavijo tudi vrednosti višje od 35 (v Pincah celo 69). Nekoliko boljše je stanje na zahodu občine, medtem ko je v osrednjem delu razdrobljenost višja in prevladuje kategorija 25 - 30 parcel. Podobno je v severnem in vzhodnem zaledju Lendave (katastrske občine Dolga vas, Čentiba in Dolina).

Še primernejši pokazatelj prostorske razdrobljenosti je število parcel obdelovalne zemlje na gospodinjstvo s kmečkim gospodarstvom (karta št. 15). Stopnja razdrobljenosti, ugotovljena s to metodo, se v precejšnji meri ujema s prej obravnavanim pokazateljem. V najvišjem razredu z nad 30 parcelami najdemo iste štiri katastrske občine, medtem ko navzdol izrazito odstopa to pot le

Tabela št.: 64

POVRŠINA ZEMLJIŠČIH KATEGORIJ IN ŠTEVILO PARCEL GLEDE NA SEKTOR LASTNIŠTVA V OBČINI
LEDAVA LETA 1985 (površina je v arih)

		Zasebni	Družbeni	S K U P A J
KMETIJSKE	POVRŠINA	1721705	33746	1755451
	POVRŠINE	ŠTEVILO PARCEL	98423	1293
GOZDNE	POVRŠINA	582596	351	582947
	POVRŠINE	ŠTEVILO PARCEL	12947	38
NEPLODNE	POVRŠINA	221044	2035	223079
	POVRŠINE	ŠTEVILO PARCEL	21902	151
S K U P A J	POVRŠINA	2525345	36132	2561691
	ŠTEVILO PARCEL	133272	1482	134765

Vir: Skupni prikaz površin, katastrskih dohodkov in struktur po katastrskih občinah občine
Lendava, Zavod SR Slovenije za statistiko

Tabela št.: 65

ŠTEVILO PARCEL V ZASEBNEM SEKTORJU NA GOSPODINJSTVO S KMEČKIM GOSPODARSTVOM PO ZEMLJIŠKIH KATEGORIJAH V OBČINI LENDA VA LETA 1985

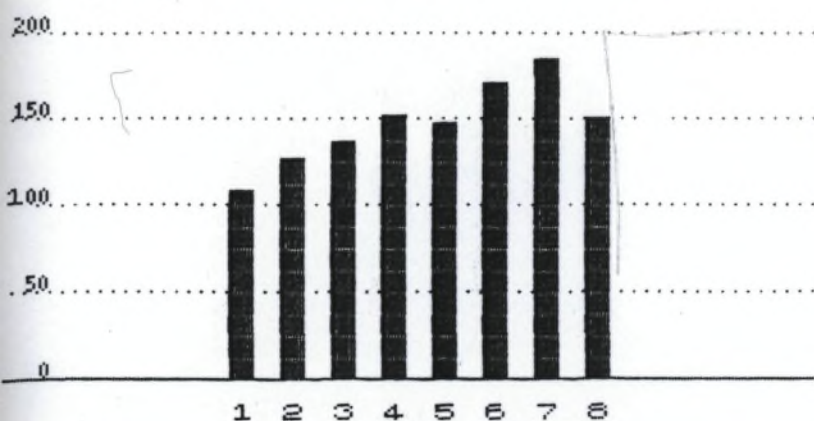
Kmetijske površine	Gozdne površine	Neplodne površine	S K U P A J
19,7	2,6	4,4	26,7

Vir: Skupni prikaz površin, katastrskih dohodkov in struktur po katastrskih občinah občine Lendava, Zavod SR Slovenije za statistiko

Popis prebivalstva in gospodinjstev leta 1981, Zavod SR Slovenije za statistiko

Št. 7

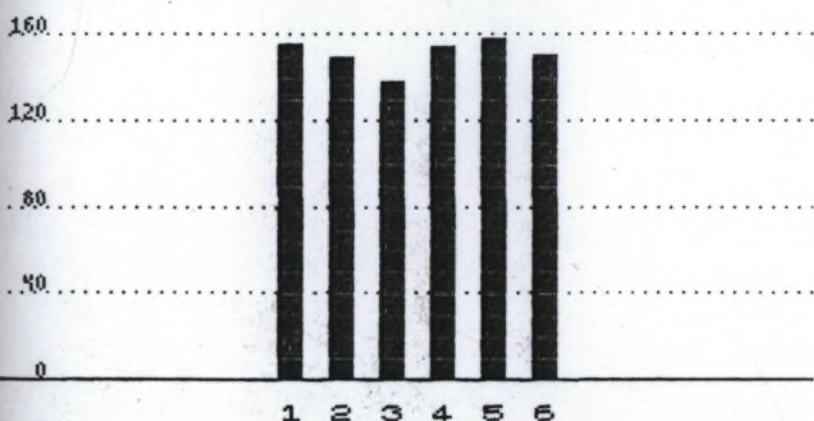
ŠTEVILO PARCEL NA ZEMLJIŠKI KOS
Z OZIROM NA VELIKOST POSESTI
(: 100)

1. do 0,5
2. 0,51-1
3. 1,01-2
4. 2,01-3
5. 3,01-5
6. 5,01-10
7. nad 10
8. skupaj

Št. 8

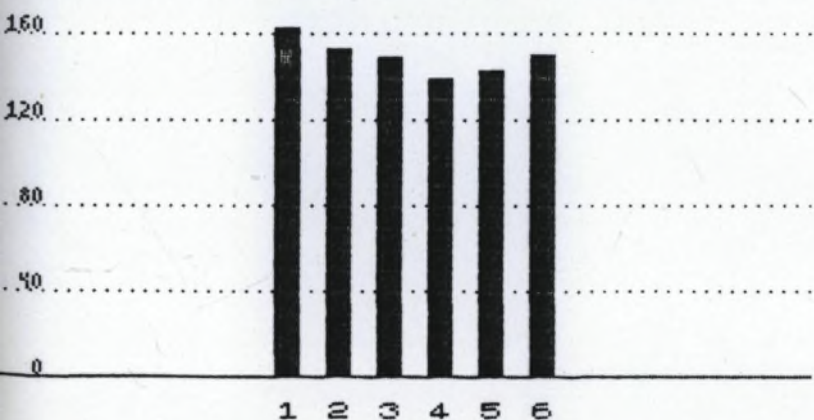
ŠTEVILO PARCEL NA ZEMLJIŠKI KOS
Z OZIROM NA STAROSTNO STRUKTURU
GOSPODINJSTEV (: 100)

1. mlado
2. generacijsko
3. zrelo
4. starajoče
5. ostarelo
6. skupaj

Št. 9

ŠTEVILO PARCEL NA ZEMLJIŠKI KOS
Z OZIROM NA SOCIOEKONOMSKO STRUKTURU
GOSPODINJSTEV (: 100)

1. čisto kmečko
2. mešano pret.km.
3. mešano enak.
4. mešano pret.nekm.
5. čisto nekmečko
6. skupaj

katastrska občina Gornja Bistrica z manj kot 10 parcelami. Poglavitna ugotovitev je, da sta območje ob meji in osrednji del občine bolj razdrobljena, medtem ko sta južni in zahodni del rahlo na boljšem, a je tudi tu po pravilu na kmetijo med 10 - 20 parcel obdelovalnih zemljišč.

In kako je s številom parcel na posestni list (karta št. 23)? V celotni občini je povprečje 4,18 parcel, vendar so prisotne dokajšnje razlike. Tako je naprimer v katastrski občini Kobilje kar 7,45 parcel na posestni list, v katastrskih občinah Pince, Srednja Bistrica, Črenšovci in Žižki pa so odgovarjajoče vrednosti manjše od 3. Z ozirom na obravnavani pokazatelj je največja razdrobljenost v osrednjem delu občine ter zahodno in severno od občinskega središča.

5.5. Povprečna velikost parcele

Kot že rečeno je povprečna velikost parcele pokazatelj velikostne razdrobljenosti, ki v kombinaciji z ostalimi indikatorji daje dobro predstavo o splošnem stanju razdrobljenosti zemljišča v posameznih območjih.

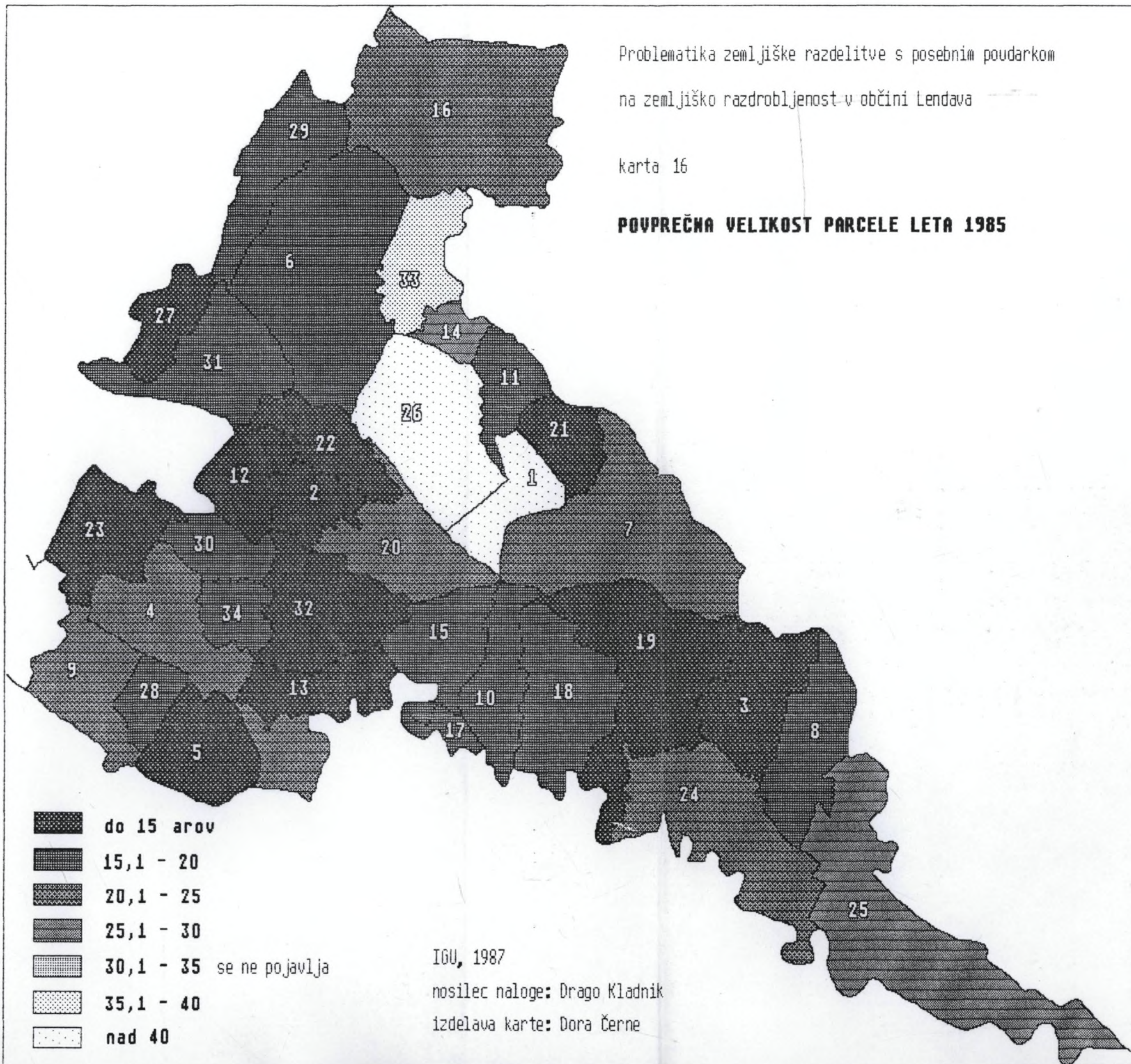
Leta 1985 je v občini Lendava povprečna parcela merila 19,01 ara, pri čemer je bila v družbenem sektorju s 24,41 ara le nekoliko večja kot v zasebnem (18,95 a) (tabela št. 66). Največje so gozdne parcele (povprečno 44,89 a), sledijo parcele kmetijskih površin (17,6 a), razumljivo pa so na začelju neplodne površine (10,12 a).

Podrobnejši prikaz velikosti parcel po zemljiških kategorijah je v tabeli št. 69. Pomen njivskega sveta za kmetovanje je lepo razviden iz dejstva, da so v povprečju med kmetijskimi zemljišči prav njive daleč največje (23,62 a), v družbenem sektorju celo 36,36 a. Navadno je pri nas tako, da se velikost parcele veča z zmanjševanjem intenzivnosti obdelave, tako da so travniške parcele večje od

Problematika zemljiške razdelitve s posebnim poudarkom
na zemljiško razdrobljenost v občini Lendava

karta 16

POVPREČNA VELIKOST PARCELE LETA 1985

IGU, 1987

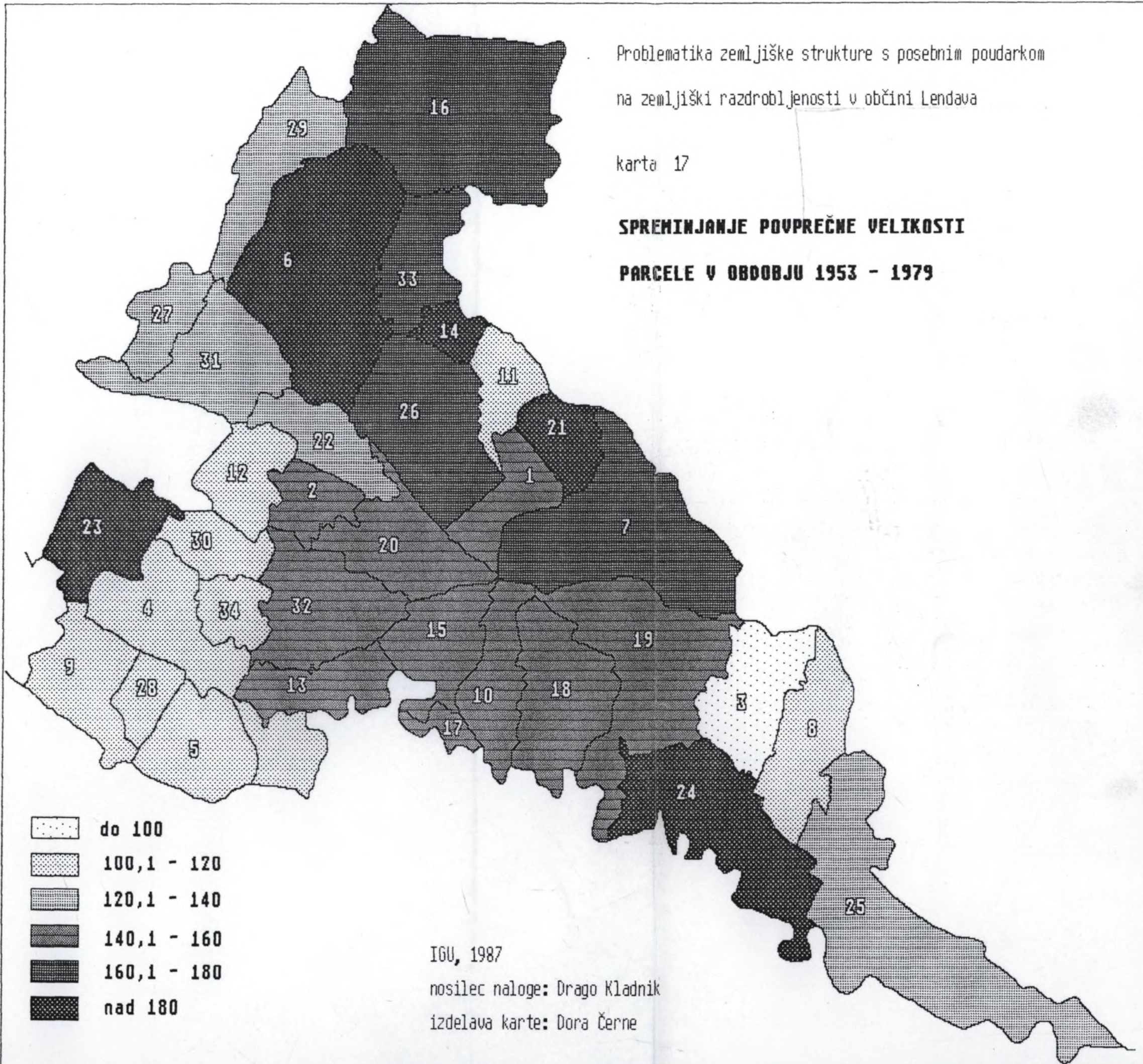
nosilec naloge: Drago Kladnik

izdelava karte: Dora Černe

Problematika zemljiške strukture s posebnim poudarkom
na zemljiški razdrobljenosti v občini Lendava

karta 17

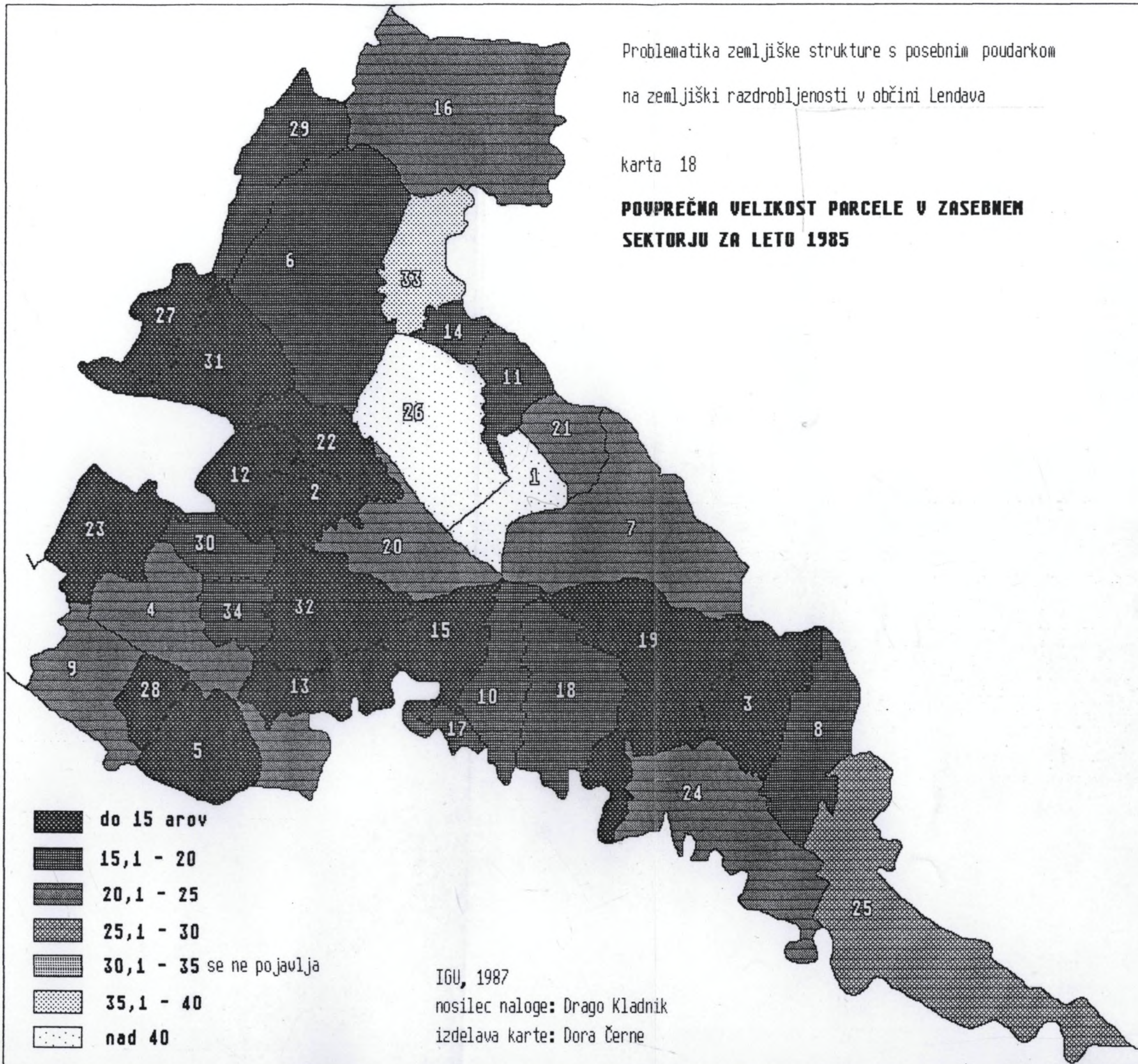
**SPREMINJANJE POVPREČNE VELIKOSTI
PARCELE V OBDOBJU 1953 - 1979**

Problematika zemljiške strukture s posebnim poudarkom
na zemljiški razdrobljenosti v občini Lendava

karta 18

**POVPREČNA VELIKOST PARCELE V ZASEBNEM
SEKTORJU ZA LETO 1985**

IGU, 1987

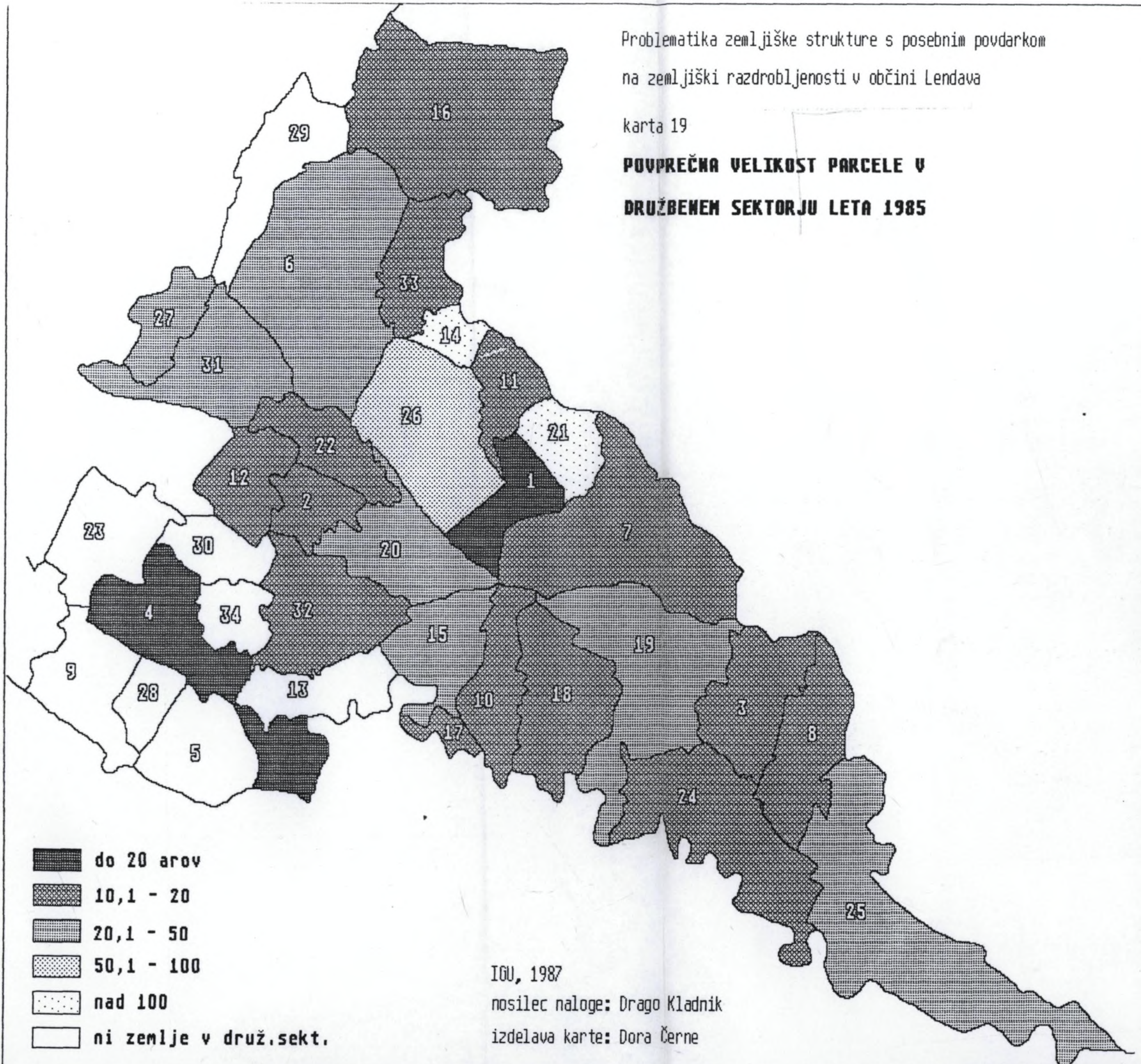
nosilec naloge: Drago Kladnik

izdelava karte: Dora Černe

Problematika zemljiške strukture s posebnim poudarkom
na zemljiški razdrobljenosti v občini Lendava

karta 19

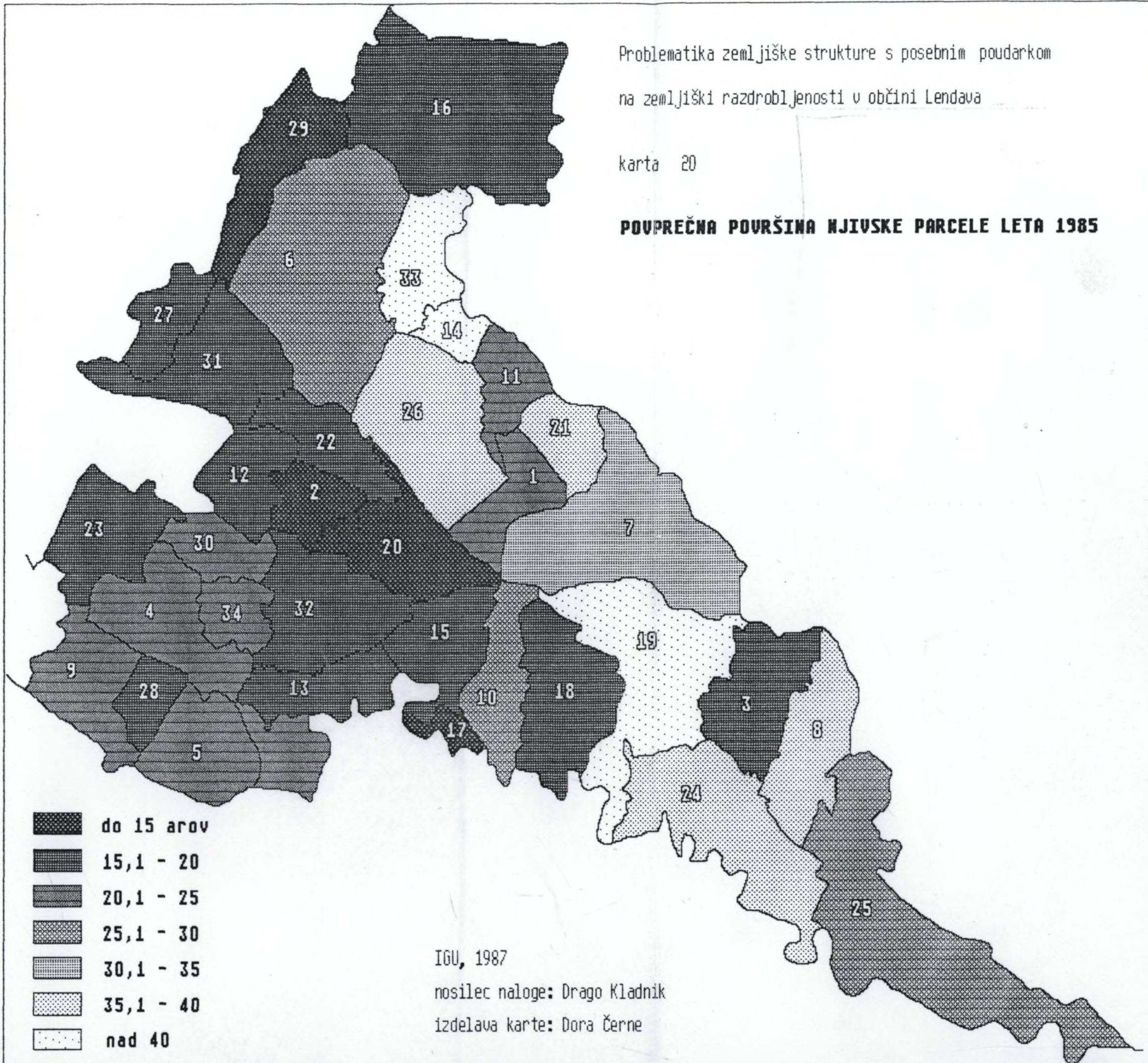
**POVPREČNA VELIKOST PARCELE V
DRUŽBENEM SEKTORJU LETA 1985**

Problematika zemljiške strukture s posebnim poudarkom
na zemljiški razdrobljenosti v občini Lendava

karta 20

POUPREČNA POVRŠINA NJIVSKE PARCELE LETA 1985

IGU, 1987

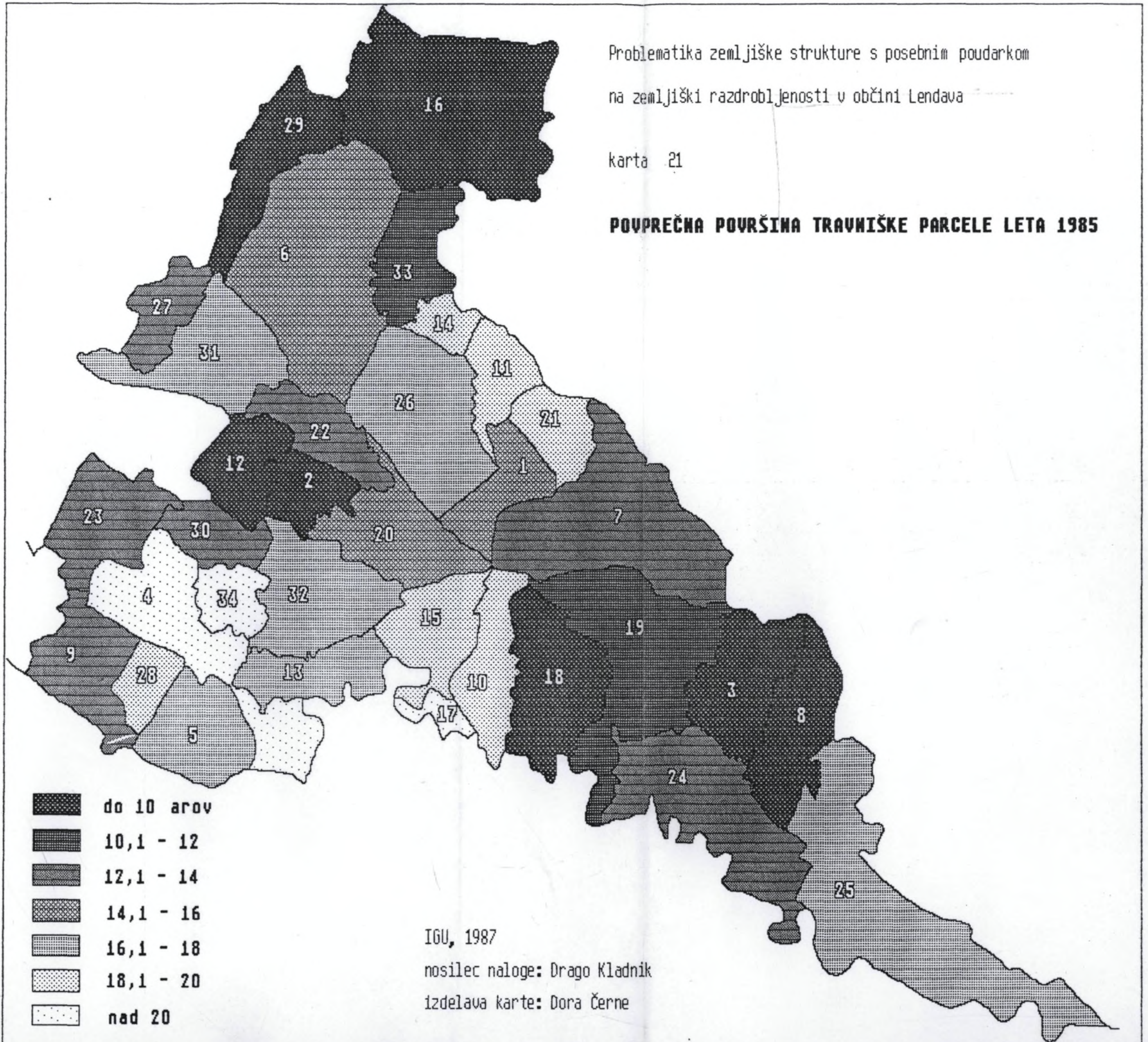
nosilec naloge: Drago Kladnik

izdelava karte: Dora Černe

Problematika zemljiške strukture s posebnim poudarkom
na zemljiški razdrobljenosti v občini Lendava

karta 21

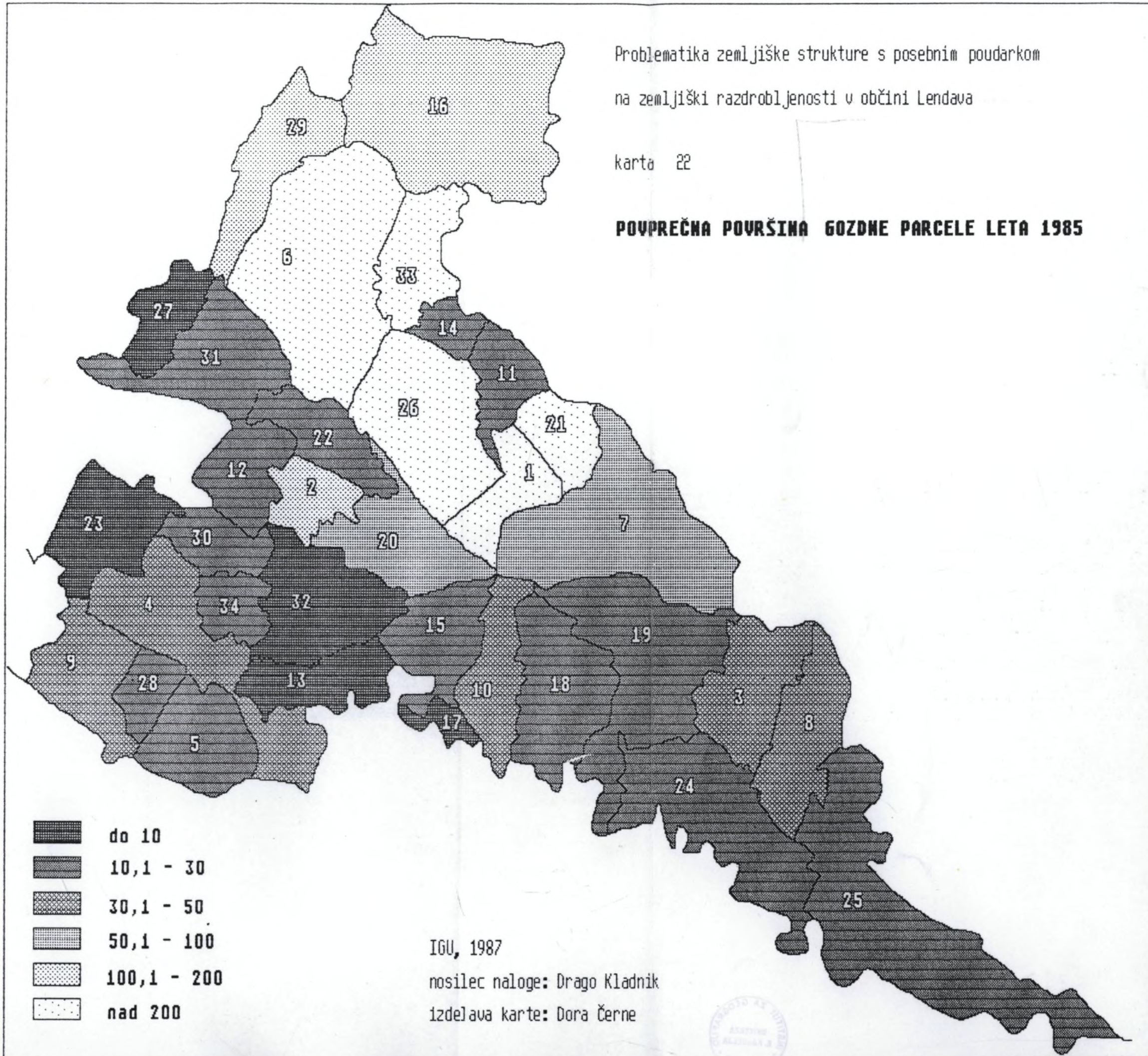
POVPREČNA POVRŠINA TRAVNIŠKE PARCELE LETA 1985

Problematika zemljiške strukture s posebnim poudarkom
na zemljiški razdrobljenosti v občini Lendava

karta 22

POVPREČNA POVRŠINA GOZDNE PARCELE LETA 1985

njivskih. V lendavski občini pa merijo travniki povprečno le 13,98 a. Pač pa so večji pašniki, a še vedno manjši od njiv (20,3 a). Izstopajo zlasti pašniki v družbenem sektorju s 104,63 a, medtem ko so njive v družbenem sektorju kljub velikosti, ki smo jo navedli, še vedno zelo majhne in s tem neprimerne za uporabo najmodernejših agrotehničnih ukrepov.

Povprečna velikost parcele v občini Lendava je v primerjavi s stanjem v Pomurju manjša (Pomurje 22,53 a), še posebno velik pa je razkorak v primerjavi z republiškim povprečjem (36,78 a) (tabela št. 67). Še leta 1953 je površina povprečne parcele znašala 26,02 a, če pa se bo trend drobljenja nadaljeval z enako intenzivnostjo kot doslej, kaže linearna ekstrapolacija za leto 2000, da bo povprečna parcela merila le še 15,06 a.

Velikost parcel se zmanjšuje zaradi permanentnega drobljenja posesti in vse intenzivnejše urbanizacije. Tako se je v obdobju 1953-1979 zmanjšala povprečna velikost parcele za 41,0 %, od tega samo v obdobju 1971-1979 za 10,1 %. V primerjavi s stanjem v Pomurju, pa tudi s celotno Slovenijo, je intenzivnost drobljenja naravnost šokantna. Potrebno je vedeti, da je pri izračunavanju drobljenja za Pomurje, lendavska občina prisotna.

Ugotovili smo, da je precejšnja povezava med velikostjo parcel in gostoto poselitve v občini Lendava, saj znaša Pearsonov koeficient korelacije $-0,4932$. Negativni predznak pomeni, da se povprečna velikost zmanjšuje z naraščanjem gostote prebivalstva. Pač pa ni praktično nobene zveze med drobljenjem parcel in spreminjanjem števila prebivalstva, kar pomeni, da se parcele zmanjšujejo povsod: tam, kjer prebivalstvo narašča in tam, kjer nazaduje (tabela št. 70).

Karta št. 16 kaže prostorsko razčlenjenost v občini Lendava z ozirom na povprečno velikost parcele leta 1985. Pravzaprav je težko potegniti kakšno globjo zakonitost, čeprav je opazno, da so naj-

manjše parcele na najbolj rodovitnih zemljiščih (zahodni del) ter v Lendavi in okolici, kjer je nadpovprečen vpliv urbaniziranosti. Kar v desetih katastrskih občinah je povprečna parcela manjša kot 15 arov, rekorder pa je KO Čentiba z 11,98 a. Z nad 35 ari v povprečju pravzaprav navzgor odstopajo le tri katastrske občine: Žitkovci, Radmožanci in Banuta, kjer povprečna parcela meri kar 61,19 a.

V povojnem obdobju se je velikost parcel povsod zmanjšala, z izjemo katastrske občine Čentiba, kjer je prišlo do rahlega povečanja (karta št. 17). V zahodnem delu občine ter sporadično v posameznih katastrskih občinah v drugih predelih (Dolina, Gentrovci) je intenzivnost drobljenja nekoliko nižja in ne presega 20 %, prednjačijo pa sicer prostorsko razpršene katastrske občine Petišovci, Kamovci, Mostje, Odranci ter Dobrovnik, v katerih se je povprečno velika parcela zmanjšala kar za več kot 80 %.

Povprečna velikost parcele v zasebnem sektorju je v veliki meri podobna kot velikost za vsa zemljišča (karta št. 18), le da se število katastrskih občin z najmanjšimi parcelami pod 15 a še poveča na 13. Povsem drugačne so razmere v družbenem sektorju (karta št. 19). V dveh katastrskih občinah (Črenšovci in Banuta) je povprečna parcela celo manjša od 10 a, medtem ko so večje parcele, ki zagotavljajo modernejšo obdelavo (nad 50 a) le v katastrskih občinah Kamovci, Mostje in Radmožanci.

Razčlenili smo tudi povprečno velikost njivskih, travniških in gozdnih parcel (karte št. 20, št. 21 in št. 22). Pogled na karto o razdrobljenosti njivskih parcel izpričuje, da je le-ta višja v zahodnem in severnem delu občine. V katastrskih občinah Strehovci, Brezovica, Mala Polana in Kot je povprečna njivska parcela manjša od 15 arov, vrsta pa je takšnih enot s parcelami manjšimi od 20 arov (na vzhodu KO Lakoš ter Čentiba). Mnogo boljše je stanje v katastrskih občinah Žikovci, Kamovci in Lendava, kjer je povprečna njivska parcela večja od 40 a.

Še bolj razdrobljena so travniška zemljišča. Niso redke katastrske občine, kjer je povprečna travniška parcela manjša od 10 arov (Kobilje, Strehovci, Gomilica, Brezovica, Lakoš, Čentiba in Dolina). Boljša podoba je v zahodnem delu občine in v nekaterih obmejnih katastrskih občinah, kjer je pomen živinoreje večji. V katastrskih občinah Črenšovci, Žižki in Kot je povprečna travniška parcela večja od 20 a, kar pa je še zmeraj izredno nizka številka.

Zanimiv je pogled na karto razdrobljenosti gozdnih površin. Izračunane vrednosti povprečnih velikosti parcel močno varirajo, vseeno pa je opaziti osnovno zakonitost, da so razmere v severnem delu dosti bolj ugodne kot v drugih območjih občine. V katastrskih občinah Radmožanci, Žižki, Dobrovnik, Banuta in Mostje meri povprečna gozdna parcela več kot 2 ha. Vendar pa razdrobljenost gozdnih površin ne vpliva v večji meri na možnosti intenzivnejšega gospodarjenja, saj gozd nima večje ekonomske vloge, pač pa varovalno funkcijo, na nekaterih mestih pa gre tudi za zaščitene naravovarstvene komplekse.

Tabela št. 66: POVPREČNA VELIKOST PARCELE PO ZEMLJIŠKIH KATEGORIJAH Z OZIROM NA SEKTOR LASTNIŠTVA
V OBČINI LENDAVALETA 1985 (v arih)

	Zasebni	Družbeni	S K U P A J
Kmetijske površine	17,49	26,10	17,60
Gozdne površine	45,00	9,24	44,89
Neplodne površine	10,09	13,48	10,12
S K U P A J	18,95	24,41	19,01

Vir: Skupni prikaz površin, katastrskih dohodkov in struktur po katastrskih občinah občine
Lendava, Zavod SR Slovenije za statistiko

Tabela št. 67: POVPREČNA VELIKOST PARCELE LETA 1953 IN 1979 TER TREND PRIČAKOVANE VELIKOSTI PARCELE LETA 1985 IN 2000 (v arih)

	1953	1979	1985	2000
Lendava	26,02	18,46	17,34	15,06
Pomurje	24,95	22,53	22,36	21,15
Slovenija	44,59	36,78	35,63	32,44

Vir: Problematika zemljiške strukture v SR Sloveniji, IGU 1985

Tabela št. 68: SPREMINJANJE POVPREČNE VELIKOSTI PARCELE V OBDOBJIH 1953-1979 IN 1971-1979 (indeksi)

	1953-1979	1971-1979
Lendava	140,99	110,11
Pomurje	110,72	106,14
Slovenija	121,23	107,41

Vir: Problematika zemljiške strukture v SR Sloveniji, IGU 1985

Tabela št. 69: POVPREČNA VELIKOST PARCELE PO ZEMLJIŠKIH KATEGORIJAH IN SEKTORJIH LASTNIŠTVA V OBČINI LENDAVALETA 1985 (v arih)

	Zasebni sektor	Družbeni sektor	SKUPAJ
Njiva	23,47	36,36	23,62
Travnik	13,96	15,22	13,98
Sadovnjak	7,48	6,24	7,48
Vinograd	7,88	7,70	7,88
Pašnik	19,07	104,63	20,30
Gozd	45,00	9,24	44,89
Neplodno	9,99	14,11	10,02
S K U P A J	18,95	24,38	19,01

Vir: Skupni prikaz površin, katastrskih dohodkov in struktur po katastrskih občinah občine Lendava, Zavod SR Slovenije za statistiko

Tabela št.: 70

STOPNJI POVEZANOSTI MED POVPREČNO VELIKOSTJO PARCELE IN GOSTOTO POSELITVE TER MED SPREMINJANJEM POVPREČNE VELIKOSTI PARCELE IN SPREMINJANJEM ŠTEVILA PREBIVALSTVA V OBDOBJU 1953-1979 V OBČINI LENDAVAL TER V POMURJU

	KORELACIJA MED POVPREČNO VELIKOSTJO PARCELE IN GOSTOTO PREBIVALSTVA LETA 1979	KORELACIJA MED SPREMINJANJEM POVPREČNE VELIKOSTI PARCELE IN SPREMINJANJEM ŠTEVILA PREBIVALSTVA V OBDOBJU 1953-79
Lendava	- 0,4932	0,0070
Pomurje	- 0,1360	- 0,2190

Vir: Problematika zemljiške strukture v SR Sloveniji, IGU 1985

6. UKREPI ZA ODPRAVO ZEMLJIŠKE RAZDROBLJENOSTI

Brez odlašanja bo potrebno izoblikovati takšno zemljiško politiko in učinkovit instrumentarij za njeno izvajanje, da bo zagotovljeno smotrno obdelovanje, ohranjanje, zaščita in izboljševanje obdelovalne zemlje kot dobrine splošnega pomena. Pri tem je potrebno upoštevati, da ima smotrno izkoriščanje obdelovalne zemlje naslednja vidika:

- izkoriščanje zemlje za poljedelstvo z vrhunsko tehnologijo,
- strožji družbeni nadzor spreminjanja obdelovalne zemlje v neobdelovalno.

Sprejeti predpisi o izkoriščanju zemlje se izvajajo nedosledno. Občina izdaja dovoljenja za gradnjo gospodarskih objektov in stanovanjskih zgradb na obdelovalni zemlji, ne glede na njeno kakovost. Tako se izgublja tudi najboljše kmetijske površine.

Da bi zemljo kar najbolje izkoristili, je potrebno družbeno in gmotno podpreti ureditev zemljiškega teritorija, zlasti ustvarjanje večjih kompleksov - parcel (arondacija, komasacija, združevanje) za določene pridelke (Komisija zveznih družbenih svetov za vprašanja gospodarske stabilizacije, 1982).

Kot možne ukrepe za odpravo obravnavanih neskladij v zemljiški strukturi je potrebno v prvi vrsti izpostaviti spoštovanje in dosledno izvajanje sprejetih zakonskih določil na področju kmetijstva. Nadaljnjo drobitev naj bi preprečevala zakonodaja o dedovanju kmetijskih zemljišč in onemogočanje pridobivanja lastništva nad zemljo v kmetijsko najprimernejših območjih s strani nekmetov, kar bo vplivalo tudi na ustreznejše socialno posestne razmere. Za odpravo zemljiške razdrobljenosti bo potrebno izvajati različne oblike povezovanja kmetov (strojne skupnosti, proizvodne skupnosti). Neobdelano zemljo in zemljo dela nezmožnih bo potrebno združevati v zemljiške fonde, iz katerih bi črpali tako zainteresirani zasebni kmetovalci (dolgoročni zakup), kot

družbeni sektor. Pomembna je vloga prostorsko ureditvenih operacij, saj lahko le ustrezno pripravljena zemljišča nudijo zadovoljivo osnovo za optimalno rabo moderne agrotehnikе.

V odročnih predelih je potrebno zagotoviti obdelanost za vsako ceno, kar pa je mogoče le z ustrezno družbeno pomočjo, ki mora biti mnogostranska. Podporo bi morali nameniti vsem, ki se želijo ukvarjati z (ekstenzivnejšo) obdelavo opuščениh ali neobdelanih zemljišč, obenem pa je potrebno skrbeti za izgradnjo komunikacijskih zvez z ustvarjanjem pogojev za manjšo relativno (časovno) oddaljenost. Skrbeti bi morali za ustrezno vzpodbudo vsem mladim, ki bi hoteli storiti nekaj več za pridelavo hrane. Podpirati bi morali tudi različne oblike podpor mešanim kmetijam, ki pa jih v ravninskem območju, kjer postaja to zaviralni faktor, ne bi smele biti deležne. Potrebna bi bila tudi drugačna davčna in dedovalna politika, ki bi morebitne dediče iz ravnine usmerjala v obrobna območja.

Pomembno funkcijo pri ohranjanju kulturne pokrajine imajo lahko tudi vikendaši, ki se navezujejo na "hobby" vinogradništvo. Lete naj bi usmerjali na primerna zemljišča tretjega kakovostnega razreda s prepletanjem vinogradov na zelo strmih pobočjih. Tovrstni vinogradniki bi na majhnih parcelah pridelovali vino zgolj za domačo uporabo.

Z namenom, da se kmetijske površine čimbolj zaščitijo, bi bilo umestno poseči tudi v degradirane gozdove. Tovrstni gozdovi v nižinskih področjih občine (steljniki, gozdovi z majhnim letnim prirastkom) bi lahko do neke mere odstopili mesto potrebam urbanizacije in tako bi bil pritisk na dobra obdelovalna zemljišča omiljen.

Problem ostaja zagotovitev večje produktivnosti kmečkеga dela. Doslej ni bila dosežena takšna produktivnost, pa tudi ne obseg, kvaliteta in stabilnost kmetijske proizvodnje, ki jih razvitost

sredstev dela omogoča. To je bistveni vzrok, da se doslej niso dovolj učinkovito odpravljali materialni vzroki gospodarskih, družbenih in socialnih problemov v kmetijski proizvodnji ter na vasi in zato, da se niso uspešneje reševali strukturni problemi kmetijstva.

V zvezi s produktivnostjo v kmetijstvu velja poudariti, da tehnična produktivnost ni sama sebi namen. Njeno večanje je smotrnole, kadar je na ta način omogočeno zvečanje produktivnosti vsega gospodarstva. Zato je prizadevanje za zvečanje produktivnosti delovnega časa smiselno ob predpostavki, da se skupni obseg pridelovanja ne zmanjša oziroma, da se tudi hektarski pridelki povečujejo. Ne smemo namreč pozabiti, da je kmetijstvo v vseh razvojnih obdobjih v bistvu najbolj pomembna dejavnost, ker zadovoljuje najbolj elementarne družbene potrebe. Zvečanje gole produktivnosti dela v kmetijstvu torej ni vse. Potrebno je skrbeti, da se tudi stopnja samooskrbe z živežem ohranja na določeni ravni. Le tako je lahko splošni družbeni razvoj kolikor toliko nemoten.

V lendavski občini je razmeroma malo kmetij, katerih topografija je čvrsto determinirana s prirodnimi razmerami in je zato ne bo mogoče bistveno spreminjati z ukrepi ekonomske reorganizacije, katero narekujejo socialistični družbeni odnosi. Fiziognomija teh obratov (na Goričkem, Lendavske gorice) bo v glavnem slej ko prej ostala nespremenjena. Odprto pa ostaja vprašanje: do kakšne mere in na kakšen način naj bi vsi ti obrati izboljšali prostorsko strukturo, da bo leta kar najbolj ekonomična? Rezultati analiz dajejo jasen odgovor, da je potrebno bistveno spremeniti predvsem način izkoriščanja ter obdelovanja posameznih zemljiških kosov z ozirom na njihovo oddaljenost, spreminjati način dostopa do njih ter oblikovati smotrnejšo prostorsko strukturo.

Izboljšavo proizvodnih sposobnosti kmetijskih zemljišč zagotavljajo prostorsko ureditvene operacije, to je agrarne operacije.

Mednje štejemo po zakonu o kmetijskih zemljiščih medsebojno menjavo kmetijskih zemljišč, arondacije, komasacije, melioracije, združevanje zemljišč in druge posege v urejanje ter rabo zemljišč. Namen agrarnih operacij je urejanje kmetijskega prostora zaradi smotrnega izkoriščanja, uvajanja moderne tehnologije pridelovanja, vzpostavljanje optimalnejših proizvodnih enot in s tem zagotavljanje večje produktivnosti v kmetijski proizvodnji.

Skupaj je v občini okrog 13.000 ha kmetijskih zemljišč, razdeljenih na tri kvalitetne razrede. Zemljišča I. in II. kvalitetnega razreda je potrebno trajno varovati pred morebitnimi spremembami namembnost izrabe, medtem ko so na zemljiščih III. razreda možni omejeni tovrstni posegi. Povdariti velja, da je zaradi ugodnih reliefnih in pedoloških pogojev prevladujoča prva kakovostna skupina.

Menimo, da so načela dolgoročnega plana občine pozitivno zasnovana, le izvajati bi jih bilo potrebno, kar bo zahtevalo velike naložbene vsote. Kmetijsko zemljiška politika naj bi bila zasnovana tako, da se bo število čistih usmerjenih kmetij povečalo. S tem naj bi se ustvarili pogoji za produktivno zaposlovanje v proizvodnih skupnostih združenih kmetov in pogoji za združevanje proizvajalcev v strojne skupnosti.

Usmerjanje namenske izrabe površin bi moralo sloneti na razreševanju nasprotij med urbanizacijo in kmetijskimi površinami, med urbanizacijo in kmetijskimi površinami, med kmetijstvom, gozdarstvom in vodnogospodarskimi ureditvami ter varstvom naravne in kulturne dediščine pred neustreznimi posegi. Že izgrajene danosti bi bilo potrebno v kar največji meri vključiti v naravne sisteme in obvladovati morebitne konflikte, ki jih le-ti povzročajo.

V največji meri bi bilo potrebno varovati prav kmetijska zemljišča, ki so temelj pridelave hrane. Spremembe namembnosti naj bi

se izvajale skladno s sprejeto urbanistično dokumentacijo in prostorsko zakonodajo predvsem tam, kjer bi bil izkazan skupni družbeni interes. Zemljišča, ki jim bo začasno spremenjena namembnost, bi bilo sčasoma znova potrebno vrniti prvotni rabi. Tudi na vseh ostalih kmetijskih zemljiščih bi bilo kmetijsko pridelavo potrebno intenzivirati.

Kmetijska zemljišča, ki so opredeljena za trajno kmetijsko rabo, bi bilo potrebno v največji meri zavarovati pred spremembo namembnosti, na drugih kmetijskih zemljiščih pa naj bi se spremembe dopuščale le v primerih družbeno dogovorjenih potreb. Izgubljene kmetijske površine bi morali nadomestiti z usposobitvijo slabih, zamočvirjenih kmetijskih zemljišč in zemljišč v zaraščanju.

Izvedba agrarnih operacij je povezana s celotnim sistemom družbenega planiranja ter morajo biti zato v skladu s samoupravnimi sporazumi o temeljih planov in prostorski deli družbenega plana občine. Opozoriti velja tudi na to, da samo dejstvo, da komasacija oziroma melioracija, predvidena v družbenem planu, nadomešča voljo uporabnikov in lastnikov zemljišč.

Potrebnost izvajanja prostorsko ureditvenih operacij po posameznih kategorijah kmetijskih zemljišč je predstavljena v matriki (tabela št. 71). Ugotavljali smo obseg glede na delež zemljišč, kjer bi se posamezni ukrepi morali izvajati ter potrebnost izvajanja določenega ukrepa z ozirom na naravne pogoje, ki ga pogojujejo. Čeprav zaščitene kmetije ne sodijo med agrarne operacije, smo jih vključili v matriko, ker menimo, da predstavljajo enega izmed najpotrebnejših ukrepov nasploh, saj je le ob sprovanju ukrepov v zvezi z dedovalno politiko smotrno izvajati različne prostorsko ureditvene operacije. Preostalim močnim kmetijam je ob njihovem izvajanju potrebno zagotoviti možnosti za perspektivnejše in produktivnejše kmetovanje.

Tabela št. 71: MATRIKA POTREBNOSTI IZVAJANJA PROSTORSKO UREDITVENIH OPERACIJ Z OZIROM NA KATEGORIZACIJO KMETIJSKIH ZEMLJIŠČ

	I. kategorija		II. kategorija		III. kategorija	
medsebojna menjava	0	1	●	2	0	1
arondacije	-		0	2	●	1
komasacije	+	3	●	3	0	1
melioracije	-		-		+	2
skupni pašniki	-		-		0	1
zaščitenost kmetij ^{x)}	+	3	+	3	●	1

x) ne sodi med prostorsko ureditvene operacije

POTREBNOST:

- nepotreben
- 0 manj potreben
- potreben
- + zelo potreben

OBSEGI:

- 1 manjši
- 2 srednji
- 3 večji

Na ravnih, rodovitnih tleh je najpomembnejši ukrep nedvomno izvajanje komasacij, na zemljiščih druge kategorije pa so poleg komasacij primerne tudi medsebojna menjava in arondacije. Na zamočvirjenih tleh je potrebno izvajati melioracije, seveda hkrati s komasacijami. Uvajanje skupnih pašnikov prihaja v poštev le sporadično na zemljiščih najslabše kvalitete (Goričko - v osojnih legah). Povsod pa je izredno pomembno izvajanje določil o zaščitelih kmetijah.

Oglejmo si na kratko problematiko menjave zemljišč, kajti o preostalih ukrepih bomo podrobneje spregovorili kasneje. Medsebojna menjava kmetijskih zemljišč je najenostavnejša agrarna operacija. Stranki zamenjata svoje zemljišče tako, da bi z zaokrožitvijo zemljišč racionalneje rabili svoja kmetijska zemljišča. Zaradi pravnega značaja menjave je to možno samo na podlagi sporazuma.

6.1. Zaščitelnost kmetij

V zakonu je kmetija tista kmetijska in gozdna gospodarska enota, ki zagotavlja lastniku s kmetijsko in drugo z njo povezano dejavnostjo primerno preživljanje. Zakon o dedovanju kmetijskih zemljišč, ki zagotavlja zaščitelnost kmetije, ima osnovni namen ohraniti kmetijske gospodarske enote, ki so zmožne za kooperacijo, na ta način ustvariti kmetu delovno mesto in ga ob dedovanju kar najbolj razbremeniti bremen.

Poleg tega splošnega merila za določanje zaščitene kmetije pa zakon navaja še posebna merila:

- ekonomskega značaja (ogroženost smotrnega izkoriščanja kmetijskih in gozdnih zemljišč, ki bi nastala zaradi drobitve kmetije ter možnosti proizvodnega sodelovanja z organizacijami združenega dela),
- prostorskega značaja (zaradi varstva kulturne pokrajine in s tem v zvezi potreb po urejenem prostoru posebej na območjih,

- ki so trajno namenjena za kmetijsko proizvodnjo) ter
- splošno družbenega značaja (če je podan družbeni interes za ohranitev določenih kmetij zaradi potreb splošnega ljudskega odpora, zaradi zgodovinskih, kulturnih razlogov in podobno.

V prihodnje bo potrebno izpopolniti sistem dedovanja kmetijskih posestev, tako, da bo omejeval drobitev posestev ter okrepil ekonomsko moč in socialno varnost posameznikov, ki bodo nadaljevali s kmetovanjem.

Pojavljajo se tudi predlogi, da bi načelo nedeljivosti zaščitnih kmetij moralo biti upoštevano tudi v prometu med živimi, predlogi pa ne upoštevajo, da naša agrarna in socialna politika ni nikdar imela za cilj ohranjanje obstoječih vaških struktur. Potrebno je namreč upoštevati dinamiko razvoja ter tudi hotenja in osebne kvalitete lastnika zemlje. Pri tem pa prav gotovo ni pomembno, da ima kmetijsko zemljišče prav določen kmet. Opažamo tudi, da prihaja tudi do drobitve zemljišč na zaščitnih kmetijah, kar ni v skladu s hotenji sprejete usmeritve. Odprava vzrokov drobljenja kmetijskih površin in njihovo prehajanje v roke nekmetov presega okvir določil o zaščitnih kmetijah in je potrebno rešitve iskati predvsem v opredelitvi namembnosti zemljišč za potrebe kmetijstva ter opredelitvi kmetijskih zemljišč, ki so trajno namenjena za kmetijsko pridelavo. Pripomoglo bi tudi upoštevanje določil, ki urejajo dolžnost obdelovanja kmetijskih zemljišč.

Zakon pomeni tudi uresničevanje sklepov in priporočil skupščine SR Slovenije o vprašanjih, ki so pomembna za nadaljnji razvoj gospodarjenja z gozdovi v republiki. Zaustavila naj bi se nesmotrna drobitev gozdne posesti.

Na kmetijah se ne sme zapostavljati zmogljivosti in možnosti, temveč je potrebno omogočiti, da le-te izkoristimo, ker so kmetije sposobne dati še večjo proizvodnjo. Zaščita določenih kmetij pred

drobitvijo je prav tako eden od faktorjev za podpiranje opremljanja in moderniziranja proizvodnje, da bi naraščala produktivnost in dohodek individualnih kmetijskih proizvajalcev ter se izboljševale njihove življenjske možnosti.

V zvezi z dedovanjem kmetij so pomembna zlasti naslednja načela:

- kakšne in katere kmetije ščititi pred drobitvijo?
- kateri dedič deduje na podlagi zakona kmetijo, ki jo sme dedovati samo en dedič? Pri tem je seveda potrebno določiti, kdo sme biti dedič kmetije. Ugotovimo lahko, da nekateri pravni sistemi ožijo krog zakonitih dedičev v primerjavi z določbami o splošnem dedovanju in sicer tako glede na poklicne in socialne lastnosti dedičev.
- Pravni sistem, ki ščiti kmetije pred delitvijo, mora rešiti tudi vprašanje vrstnega reda, to je kateri izmed dedičev, ki so sicer sposobni dedovati kmetijo, le-to deduje.
- Sama določitev dediča, ki kmetijo deduje, ne rešuje vseh problemov zaščite kmetije pred delitvijo, če ni določb, ki bi preprečevale, da bi bil dedič kmetije preveč obremenjen. Zato je določena tudi velikost dednega deleža.
- Nadaljne določbe, ki pri dedovanju kmetij odstopajo od principa enotnosti, rešujejo vprašanje, kaj v primeru, če bi dedič kmetijo prodal v določeni dobi potem, ko jo je podedoval ter vprašanje omejitev pri oporočnem razpolaganju s kmetijo.

Problematiko je uzakonil zakon o dedovanju kmetijskih zemljišč in zasebnih kmečkih gospodarstev, ki ureja poseben dedni režim za kmetijsko zemljišče in za posebej določene kmetije, po katerem se omejuje prehod kmetijskih zemljišč v last tistih, ki zemlje ne obdelujejo, preprečuje drobitev določenih kmetij in omogoča prevzem kmetij pod pogoji, ki dediča ne obremenjujejo preveč. Na podlagi tega naj bi se ustvarili pogoji za smotrno uporabljanje kmetijskih zemljišč in za krepitev proizvodnega sodelovanja med tistimi, ki jim kmetijsko zemljišče rabi za osebno delo ter OZD.

Ta dedni režim izhaja iz splošnih pravil dedovanja, s tem da določa vidike prilagaja dedovanju kmetij. Posebno ureditev dedovanja kmetij razširja zakon tudi na kmetije, ki so predmet razdruževalnega postopka. Zakon posebne določbe o tem, da bi se načelo nedeljivosti kmetije izvajalo tudi pri drugih pravnih poslih med živimi, nima. Zato prihaja do drobitve kmetij s prometom med živimi, seveda ob upoštevanju določb zakona o kmetijskih zemljiščih. Kmetje pa s tem izgubljajo svojstvo zaščitene kmetije in je njihov položaj ob dedovanju povsem drugačen kot ob prevzemu.

S prometom kmetijskih zemljišč med živimi prehajajo kmetijska zemljišča v lastnino oziroma uporabo tistih, ki se bolj intenzivno ukvarjajo s kmetovanjem, medtem ko jih odtujujejo predvsem tisti, ki to dejavnost opuščajo.

V veljavi je prednostni vrstni red pri nakupu kmetijskih zemljišč, katerega upravičenci so razvrščeni v naslednjem zaporedju:

- zakupnik kmetijskega zemljišča, ki je kmet ali kmetijska organizacija, razen če gre za zakupna razmerja med kmeti, ki se sklepajo zaradi posebnih razlogov za čas, dokler ti razlogi trajajo,
- kmetijska organizacija, katere zemljišče meji na zemljišče, ki je predmet ponudbe,
- kmet, ki mu kmetijska dejavnost pomeni glavno dejavnost in katerega zemljišče meji na zemljišče, ki je predmet ponudbe,
- kmet, ki mu kmetijska dejavnost pomeni dopolnilno dejavnost in katerega zemljišče meji na zemljišče, ki je predmet ponudbe,
- kmetijska zemljiška skupnost,
- kmetijska organizacija, ki ima zemljišče v primerni oddaljenosti,
- kmet, ki mu kmetijska dejavnost pomeni glavno dejavnost in ima zemljišča v primerni oddaljenosti,
- kmet, ki mu kmetijska dejavnost pomeni dopolnilno dejavnost in katerega zemljišče je v primerni oddaljenosti.

Naslednji problem v zvezi z določanjem zaščitenih kmetij je neupoštevanje določbe, da tako kmetijo sestavljajo samo kmetijska zemljišča, ki niso s prostorskimi oziroma urbanističnimi dokumenti namenjena za graditev. V nekaterih primerih so med z odločbo določenimi zaščitenimi kmetijami tudi takšne, na katerih zemljiščih so določena območja zazidave in drugih gradenj. Kmetijska zemljišča zaščitenih kmetij bi morala biti v prostorskem delu družbenega plana občine razvrščena vsaj v svojem večjem delu med zemljišča, ki so trajno namenjena za kmetijsko proizvodnjo.

Z občinskim odlokom iz leta 1984 je bilo na območju občine Lendava opredeljenih 628 zaščitenih kmetij. Pa vendar v zvezi s tem določilom ne teče vse tako gladko, kot bi pričakovali. Z ozirom na posledice, ki jih takšen ukrep predvideva, bi pričakovali, da so z razvrstitvijo seznanjena vsa prizadeta gospodinjstva. Da temu ni tako, potrjujejo podrobne analize razkoraka med dejanskim stanjem in izjavami anketiranih (tabela št. 74).

V anketirani populaciji naj bi bilo po izjavah anketirancev 58 zaščitenih kmetij ali 13,9 % vseh anketiranih. Resnično je zaščitenih 46 ali 69,7 %, 22,7 % je takšnih, ki izjavljajo, da so zaščiteni, v resnici pa niso, medtem ko ostali o tem ničesar ne vedo. Nasprotno je tudi 12 (20,7 %) takšnih kmetij, ki niso zaščiteni, a izjavljajo, da so. Resnično zaščitenih je 66 kmetij v anketirani populaciji ali 15,8 %.

Z ozirom na socioekonomsko strukturo (tabela št. 72) je najvišji delež zaščitenih kmetij v skupini mešanih pretežno kmečkih (33,8 %) in najnižji v skupini čistih nekmečkih gospodinjstev (3,6 %), z ozirom na starostno strukturo pa je najnižji delež pri starajočih (21,2 %) in generacijskih (21,2 %) gospodinjstev. Zaščiteni pa so tudi nekatere ostarele kmetije (5,1 %). Ker je osnovni opredelitveni kriterij za zaščito velikosti posesti (tabela št. 73), je razumljivo, da se delež zvišuje z naraščanjem velikosti

Tabela št. 72: ZAŠČITENOST KMETIJ Z OZIROM NA SOCIOEKONOMSKO STRUKTURO

	Čisto kmečko		Mešano pretežno kmečko		Mešano enakovredno		Mešano pretežno nekmečko		Čisto nekmečko		SKUPAJ	
DA	16	14,8	23	33,8	13	11,8	7	9,3	2	3,6	61	14,6
NE	85	78,7	42	61,8	94	85,5	65	86,7	47	83,9	333	79,8
NE VE	7	6,5	3	4,4	3	2,7	3	4,0	7	12,5	23	5,5
S K U P A J	108	100,0	68	100,0	110	100,0	75	100,0	56	100,0	417	100,0

Vir: Anketiranje gospodinjev, julij 1986

Tabela št. 73: ZAŠČITENOST KMETIJ Z OZIROM NA VELIKOST POSESTI

	do 0,5	0,51-1	1,01-2	2,01-3	3,01-5	5,01-10	nad 10	SKUPAJ
DA	1 2,9	2 3,9	5 6,3	8 8,3	22 19,1	21 56,8	2 66,7	61 14,6
NE	29 82,9	43 84,3	73 91,3	85 88,5	87 75,7	15 40,5	1 33,3	333 79,8
NE VE	5 14,3	6 11,8	2 2,5	3 3,1	6 5,2	1 2,7	-	23 5,5
S K U P A J	35 100,0	51 100,0	80 100,0	96 100,0	115 100,0	37 100,0	3 100,0	417 100,0

Vir: Anketiranje gospodinjstev, julij 1986

Tabela št.: 74 STOPNJA UJEMANJA MED IZJAVAMI ANKETIRANIH O ZAŠČITENOSTI KMETIJ TER NJIHOVO DEJANSKO ZAŠČITENOSTJO

Izjava	Dejansko stanje	DA		NE		SKUPAJ	
DA		46	69,7 79,3	12	3,4 20,7	58	13,9 100,0
NE		15	22,7 4,5	322	91,7 95,5	337	80,8 100,0
NE VE		5	7,6 22,7	17	4,9 77,3	22	5,3 100,0
S K U P A J		66	100,0 15,8	351	100,0 84,2	417	100,0 100,0

Vir: Anketiranje gospodinjstev, julij 1986

Odlok o spremembi in dopolnitvi odloka o določitvi kmetij za katere velja posebna ureditev dedovanja po Zakonu o dedovanju kmetijskih zemljišč in zasebnih kmetijskih gospodarstev - kmetij, 10.7.1984, Sob Lendava

posesti. Pa vendar bode v oči, da ni zaščitena skoraj polovica nad 5 ha velikih kmetij, medtem ko so zaščitene tudi posamezne kmetije, manjše od 2 ha.

6.2. Arondacije

Arondacija je upravnoekonomski ukrep, s katerim se s prisilno zamenjavo v upravnem postopku **zaokroži zemljišče arondacijskega upravičenca** tako, da se mu pripoji tuje zemljišče, prejšnjemu lastniku pa praviloma povrne škoda v ustreznem drugem zemljišču. Namen arondacije je torej tako urejanje prostora, ki s strnitvijo omogoča smotrnejšo obdelavo zemljišča in uporabo moderne tehnologije, s čimer se vzpostavlja optimalnejša proizvodna enota in tako večja produktivnost v kmetijski proizvodnji.

Arondacija je podobna komasaciji. Razlika je v tem, da se arondacija izvede v korist enega arondacijskega upravičenca, pri komasaciji pa se zaokrožijo zemljišča vseh uporabnikov in lastnikov, ki se nahajajo na določenem območju.

Arondacija kmetijskih zemljišč se lahko izvede v korist kmetijske organizacije, skupnosti, združenih kmetov na podlagi pogodbe, če gre za obnovo ali napravo trajnih nasadov ali za združeno obdelovanje ter v korist posameznega kmeta v hribovitih predelih zaradi povečanja kmetijske proizvodnje, izboljšanja rabe kmetijskih zemljišč in ohranjanja naseljenosti. Kmet mora trajneje združevati delo, zemljišča, delovna in druga sredstva z delom delavcev in združenimi sredstvi v organizaciji združenih kmetov ali v organizaciji združenega dela.

Arondacijski upravičenec mora navesti namen arondacije in izkazati, da razpolaga z možnostmi za izvedbo tega namena. Predložiti mora ustrezní program kmetijske proizvodnje, ki bo v skladu

z njegovo vključitvijo v družbeno organizirano kmetijsko proizvodnjo.

Arondacijski upravičenci lahko vložijo predlog za arondacijo:

- če imajo na zaokroženem območju razdrobljena zemljišča ali če leži v strnjenem zemljiškem kompleksu tuje zemljišče,
- če nudijo lastniku, ki je kmet oziroma uporabniku zemljišča za zemljišče, ki naj se pripoji, drugo ustrezno zemljišče enake katastrske kulture in enake kvalitete ob upoštevanju usklajenega dejanskega stanja v zemljiškem katastru, če pa takega zemljišča nimajo, pa drugo zemljišče ustrezne vrednosti, pri čemer se vrednost ugotavlja na podlagi katastrskega dohodka, ob upoštevanju usklajenega dejanskega stanja v zemljiškem katastru,
- če nudijo lastniku, ki nima statusa kmeta, za zemljišče, ki naj se pripoji, drugo zemljišče enake vrednosti, ki ga tak lastnik lahko ima v lasti, če pa takšnega zemljišča nimajo, pa odškodnino po predpisih o razlastitvi,
- če izkažejo, da razpolagajo z možnostmi za izvedbo namena, za katerega predlagajo arondacijo.

6.3. Komasacije

Prav tako kot arondacija je tudi komasacija upravno-ekonomski ukrep, ki pa za razliko od arondacije ni izveden v korist enega samega kmetijskega proizvajalca, ampak zadeva vse kmetijske proizvajalce in tudi druge lastnike zemljišč na določenem območju. Pomembnost komasacije se kaže tudi v tem, da gre za važen prostorski poseg v kmetijski prostor, saj se večkrat s komasacijo ne razdelijo ponovno samo kmetijska zemljišča med uporabnike in lastnike, tako da dobi vsak čim bolj zaokroženo zemljišče, ampak se praviloma gradi tudi novo omrežje cest, prekopov in drugih javnih objektov. Namen tega posega je usposobitev kmetijskih zemljišč za smotrnejšo obdelavo in s tem za večjo produktivnost kmetijske proizvodnje.

Komasacijo lahko predlagajo kmetijska zemljiška skupnost, kmetijska organizacija ali kmetje. Če površina kmetijskih zemljišč uporabnikov in kmetov, ki so se izrekli za komasacijo, skupaj s površino kmetijskih zemljišč tistih, ki nimajo statusa kmeta, presega več kot polovico vseh kmetijskih zemljišč na komasacijskem območju, je izpolnjen pomemben pogoj za vložitev predloga za komasacijo. V praksi se je namreč pokazalo, da so v veliki meri ovirali postopek za začetek izvajanja komasacije prav tisti lastniki kmetijskih zemljišč, ki niso kmetje.

Vsak uporabnik in vsak lastnik kmetijskega zemljišča, ki je kmet, dobi praviloma iz komasacijskega sklada ustrezno zemljišče, približno enake skupne vrednosti, če je mogoče, pa tudi enake katastrske kulture in približno enake lege kot je ima zemljišče, ki ga je vložil v komasacijski sklad.

Pri razdelitvi zemljišč iz komasacijskega sklada je potrebno gledati na to, da dobi vsak komasacijski udeleženec čim bolj zaokroženo zemljišče. Občanu, ki se po tem zakonu ne štejejo za kmete, se dodelijo (v posebnem bloku parcel) zemljišča, ki jih smejo imeti v lasti (gozd ali vinograd do 0,05 ha, na ravnini do 1 ha kmetijskih zemljišč skupaj).

Pri izvajanju komasacij se pojavljajo razmišljanja, da je po sami izvedbi komasacije ponovna fizična delitev zemljišč nesmotrna, s tem bi se zagotovila vključitev vseh kmetijskih zemljišč na takšnem območju v intenzivno obdelavo. Takšna rešitev ne pomeni posega v lastništvo, temveč le spremenjen odnos do rabe zemljišč. Slednje ni le interes družbe kot celote, temveč se pojavlja vse bolj pogosto kot zahteva tistih kmetov, katerih primarni interes je v intenzifikaciji proizvodnje.

Mnenja o potrebnosti izvajanja komasacije v anketirani populaciji so deljena, čeprav velika večina (62,5 %) meni, da bi jih morali izvajati (tabele št. 75, št. 76 in št. 77). Le 9,4 % anketirancev

se je izreklo proti tovrstnim prizadevanjem, preostanek pa o problematiki nima mnenja. Med slednjimi prevladujejo čista nekmečka gospodinjstva, eksistenčno neodvisna od dela na zemlji, z ozirom na starostno strukturo pripadniki zrelih, starajočih in ostarelih gospodinjstev, z ozirom na posestno strukturo pa lastniki kmečkih gospodarstev, manjših od 1 ha oziroma povsem brez zemlje. Presenetljivo je, da komasacijam v največji meri nasprotujejo predstavniki čistih kmečkih ter mešanih pretežno kmečkih gospodinjstev, kar je pravzaprav v nasprotju s trditvami uradnih političnih "krogov". Gre predvsem za pripadnike generacijskih in zrelih gospodinjstev, ki posedujejo največje kmetije z več kot 3 ha oziroma 5 ha zemljišč. Očitno gre za veliko mero nezaupljivosti in individualne miselnosti.

To trditev do neke mere potrjuje poizvedovanje o glavnih ovirah pri izvajanju komasacij (tabele št. 78, št. 79 in št. 80), vendar se individualizem očitno v precejšnji meri skriva za navedbami o nezainteresiranosti kmetov. Le-ta naj bi bila glavna ovira (26,7 % navedb), vendar tudi ta nosi negativen predznak in izpričuje nizek nivo razgledanosti in izobraženosti kmečkega prebivalstva. Kot velike ovire se navajajo tudi nezaupanje med kmeti, pomanjkanje pozitivnih izkušenj ter pomanjkanje sredstev. Na nezainteresirnost kmetov in polkmetov se redkeje izgovarjajo, prav tako na slabo načrtovane akcije.

Menimo, da bi bilo potrebno komasacije izvajati na vsem ravninskem območju občine in dosledno preprečevati nadaljnje drobljenje že komasiranih zemljišč. Vedeti je potrebno, da so v kmetijsko razvitih državah že v začetku 19. stoletja pričeli izvajati komasacijske posege in do danes že večkrat izboljšali prostorsko strukturo najbolj rodovitnih zemljišč. Pri nas smo žal še vedno na začetku in prav čudno je, kako nezaupljiv je naš kmet, ko bi lahko iz pozitivnih izkušenj (predvsem v drugih državah) črpal dovolj vzpodbudnih informacij.

Tabela št. 75: ALI SE VAM ZDIJO KOMASACIJE POTREBNE (Z OZIROM NA SOCIOEKONOMSKO STRUKTURO)

	čisto kmečko	mešano pretežno kmečko	mešano enakovredno	mešano pretežno nekmečko	čisto nekmečko	skupaj
da	11	6	11	8	4	40
ne	2	2	-	2	-	6
nima mnenja	8	-	1	2	7	18
Skupaj	21	8	12	12	11	64

Vir: Mladinski raziskovalni tabor Pomurje 16, Genterovci 1987, IGU

Tabela št. 76 : ALI SE VAM ZDIJO KOMASACIJE POTREBNE (Z OZIROM NA STAROSTNO STRUKTURO)

	mlado	generacijsko	zrelo	starajoče	ostarelo	kombinirano	skupaj
da	7	13	6	9	4	1	40
ne	1	2	2	-	1	-	6
nima mnenja	1	-	4	6	7	-	18
Skupaj	9	15	12	15	12	1	64

Vir: Mladinski raziskovalni tabor Pomurje 16, Genterovci 1987, IGU

Tabela št. 77: ALI SE VAM ZDIJO KOMASACIJE POTREBNE (Z OZIROM NA POSESTNO STRUKTURO)

	brez zemlje do 0,5ha	0,51-1ha	1,01-2ha	2,01-3ha	3,01-5ha	nad 5ha	skupaj	
da	1	3	4	5	9	11	7	40
ne	-	-	2	-	-	2	2	6
nima mnenja	4	4	5	2	2	-	1	18
Skupaj	5	7	11	7	11	13	10	64

Vir: Mladinski raziskovalni tabor Pomurje 16, Genterovci 1987, IGU

Tabela št. 78: GLAVNE OVIRE PRI IZVAJANJU KOMASACIJ (Z OZIROM NA SOCIOEKONOMSKO STRUKTURO)

	čisto kmečko	mešano pretežno kmečko	mešano enakovredno	mešano pretežno nekmečko	čisto nekmečko	skupa
Nezaupanje med kmeti	6	2	3	3	2	15
pomanjkanje sredstev	3	3	3	1	-	10
nezainteresiranost kmetov	10	3	6	4	1	24
nezainteresiranost polkmetov in nekmetov	3	-	1	3	1	8
neustrezne naravne razmere	5	-	1	2	-	8
pomanjkanje poziti- vnihih izkušenj	4	4	4	1	2	15
slabo načrtovane akcije	2	1	1	1	1	6
drugo	2	1	1			4
nima mnenja	3	-	1	1	7	12

Tabela št. 79 : GLAVNE OVIRE PRI IZVAJANJU KOMASACIJ (Z OZIROM NA STAROSTNO STRUKTURO)

	mlado	generacijsko	zrelo	starajoče	ostarelo	kombinirano	skupaj
nezaupanje med kmeti	3	4	3	3	1	1	15
pomanjkanje sredstev	-	4	1	4	1	-	10
nezainteresiranost kmetov	2	10	4	2	6	-	24
nezainteresiranost polkmetov in nekmetov	1	4	-	2	1	-	8
neustrezne naravne razmere	1	1	2	3	1	1	2
pomanjkanje pozitivnih izkušenj	4	2	2	3	4	-	15
slabo načrtovane akcije	2	-	1	2	1	-	6
drugo	-	-	2	2	-	-	4
nima mnenja	1	-	5	2	4	-	12

Vir: Mladinski raziskovalni tabor Pomurje 16, Genterovci 1987, IGU

Tabela št. 80 : GLAVNE OVIRE PRI IZVAJANJU KOMASACIJ (Z OZIROM NA POSESTNO STRUKTURO)

	brez zemlje	do 0,5ha	0,51-1ha	1,01-2h	2,01-3ha	3,01-5ha	nad 5 ha	skupaj
nezaupanje med kmeti	-	1	1	3	2	4	4	15
pomanjkanje sredstev	-	1	2	-	2	2	3	10
nezainteresiranost kmetov	1	1	7	2	3	5	5	24
nezainteresiranost polkmetov in nekmetov	-	-	1	-	5	1	1	8
neustrezne naravne razmere	-	1	1	-	3	1	2	8
pomanjkanje pozitivnih izkušenj	-	1	3	2	3	3	3	15
slabo načrtovane akcije	-	-	-	1	3	-	2	6
drugo	-	-	1	1	1	1	-	4
nima mnenja	4	3	1	1	0	2	1	12

Vir: Mladinski raziskovalni tabor Pomurje 16, Genterovci 1987, IGU

6.4. Melioracije

Tudi melioracija je upravno-ekonomski ukrep, ki tako kot komasacija zadeva vse uporabnike in lastnike kmetijskih zemljišč na določenem območju. Za razliko od komasacije pa pri melioraciji ne gre samo za prostorski poseg, temveč tudi za takšno spremembo kmetijsko-zemljiške strukture, ki pomeni trajno izboljšanje rodovitnosti kmetijskih zemljišč. Z melioracijami se tako bolj kot z drugimi agrarnimi operacijami, ki smo jih doslej obravnavali, ustvarjajo možnosti za uvajanje sodobne tehnologije in s tem za boljše obdelovanje kmetijskih zemljišč, kar vse ima za posledico večjo produktivnost kmetijske proizvodnje. Zato so melioracije zelo pomembne tudi za izvajanje družbenih planov glede kmetijske proizvodnje.

Melioracije delimo v hidromelioracije in agromelioracije. Hidromelioracije obsegajo ureditev režima površinskih voda z regulacijami naravnih vodotokov, izgradnjo zadrževalnikov in drugih protipoplavnih in protierozijskih objektov ter ureditev stalnega vodnega režima z izgradnjo osuševalnih in namakalnih sistemov. Agromelioracije pa obsegajo ukrepe, ki izboljšujejo fizikalne, kemijske in geološke lastnosti tal (apnenje, planiranje, krčenje drevesne rasti in grmičevja na zemljišču, urejanje teras, ureditev gorskih in kraških pašnikov in podobno) ter izboljšanje dostopa ter prevoza na kmetijsko zemljišče.

Melioracije lahko predlagajo kmetijska zemljiška skupnost, kmetijske organizacije in kmetje, združeni v skupnost na podlagi pogodbe po predpisih o združevanju kmetov.

Pogoji za melioracijo manjšega obsega se le deloma pokrivajo s pogoji za komasacijo. Ista sta pogoja v tem, kdo se mora izreči za to agrarno operacijo in da morajo pobudo zanjo obravnavati kmetijske zemljiške skupnosti. Glede na sam značaj melioracije in njeno pomembnost pa zakon določa še, da mora biti pre-

dlagana melioracija v skladu z družbenim in prostorskim planom občine.

Problemi pri izvajanju melioracij izhajajo v veliki meri iz dejstva, da je pri lastnikih zemljišč prisotna bojazen pred njihovim podružbljanjem. Akcije melioracij ovirajo zlasti ostareli kmetje in tisti lastniki zemljišč, ki jim dohodek iz kmetijstva ni pomemben za eksistenco (nekmetje).

Glede na to, da je cilj izvajanja melioracij usposobitev zemljišča za intenzivnejšo in produktivnejšo kmetijsko proizvodnjo, ostaja temeljno vprašanje, kako zagotoviti, da bo na teh zemljiščih organizirana skupna proizvodnja po enotnem setvenem planu. Na melioriranih zemljiščih v republiki se namreč ugotavlja, da sta način in intenzivnost pridelovanja ostala praktično nespremenjena. Menjala se je vrsta proizvodnje, sicer pa vsak lastnik prideluje po starem.

Zakon o kmetijskih zemljiščih izrecno določa, da morajo meliorirana zemljišča po izbiri kulture in načinu njihovega obdelovanja ustrezati programu melioracij, sredstvom vloženim v ta namen in družbenemu planu občine. Za neizvajanje tega določila so predvideni tudi ukrepi, ki jih sicer predvideva zakon o kmetijskih zemljiščih v primerih, ko lastnik oziroma uporabnik zemljišča ne ravna s skrbnostjo dobrega gospodarja. Čeprav se ob izvajanju melioracij ustanavljajo melioracijske skupnosti, le-te ne prenašajo v proizvodne skupnosti.

Proučiti je potrebno možnost, da bi zemljišče lastnikov, ki v nobenem primeru ne bi izvajali programa proizvodnje, postalo družbena lastnina po posebnem postopku. Dejstvo je, da je dosledno izpeljavo programov na melioriranih kmetijskih zemljiščih potrebno zagotoviti. V nasprotnem primeru se postavlja vprašanje upravičenosti nadaljnjega izvajanja prostorsko-ureditvenih operacij z družbenimi sredstvi.

Pri zemljiščih v zasebni lasti bi bilo ob izvajanju melioracij potrebno upoštevati zlasti naslednja načela:

- da je organizirana melioracijska in proizvodna skupnost za izvedbo melioracijskih del in vzdrževanje melioracijskega sistema;
- da se hkrati izvrši komasacije zemljišč;
- da se organizira tržna poljedelska proizvodnja oziroma pridelovanje krme za tržno prirejo mesa in mleka,
- da je investitor in nosilec pridobljenih družbenih sredstev organizacija združenih kmetov.

V zvezi z varovanjem kvalitetnih kmetijskih zemljišč se odpira naslednja dilema: zaradi njihovega varovanja naj bi v največji možni meri odstopali za nekmetijsko rabo le slabša kmetijska zemljišča ter melioracijska območja, katerih melioracija za kmetijske namene bi bila ali predraga ali predolgotrajna, saj je znano, da traja tlotvorni proces tudi več desetletij in da so stroški melioracij nesorazmerno visoki. Najboljša melioracija teh predelov je urbanizacija, ker se tako klima tal kot ozračja spremeni v zaželjeno ugodnejšo smer. Pričakovano pretirano zmanjšanje obsega kmetijskih zemljišč bi morali preprečiti, posebej tudi v kmetijsko manj primernih in obmejnih območjih, kjer je kmetijska raba izrazito pomembna za ohranitev nekaterih splošnih družbenih funkcij in ciljev.

Kmetijska dejavnost ustvarja približno 16 % družbenega proizvoda občine. S tem v zvezi je potrebno reči, da bodo izbrane smeri razvoja bistveno vplivale na njen globalni gospodarski razvoj. Osnovni cilj je brez dvoma povečati obseg kmetijske pridelave z intenzivnejšo in racionalnejšo obdelavo kmetijskih zemljišč ob hkratnem prilagajanju družbenoekonomskih odnosov. Razpoložljiva obdelovalna zemljišča so kvalitetna, so pa tudi možnosti za pridobitev novih oziroma še kvalitetnejših površin. Že v naslednjem

srednjeročnem razdobju naj bi se izvedle melioracije na približno 2.350 ha ter obenem pričelo z namakanjem 1.500 ha zemljišč, pri čemer naj bi se sedaj skromen obseg družbenega sektorja povečal.

Do leta 2000 naj bi se sedanja površina njiv povečala z 9.700 ha na 12.500 ha, površina travnikov pa naj bi se zmanjšala s 6.400 ha na 3.755 ha. Prav tako naj bi se zmanjšala površina pašnikov. Povečanje njivskih površin kot najintenzivnejše zemljiške kategorije naj bi bilo v naslednjem srednjeročnem razdobju ključni dejavnik intenziviranja poljedelske pridelave.

Na melioriranih površinah naj bi se z načrtnimi nasadi ohranjale skupine dreves. S tem bi se preprečilo opustošenje pokrajine ter ohranjala ekološka funkcija gozdov. Vsekakor pa bi bilo potrebno problematiko izvajanja melioracij podrobneje osvetliti, da se ne bi ponovile nekatere napake, o katerih poročajo izkušnje tako v svetu kot doma.

6.5. Podružbljanje zemljišč

Proces izenačevanja lastninske pravice in družbene lastnine pomeni, da lastninska pravica na kmetijskih zemljiščih čedalje bolj izgublja svoj pomen. Mišljena je predvsem lastnina kot podlaga za prisvajanje produktov. V našem socialističnem samoupravnem sistemu pa prisvajanje produktov tudi v primeru lastnine temelji predvsem na pravici razpolaganja z rezultati dela enako kot v primeru dela z družbenimi sredstvi.

Enako razpolaganje z rezultati dela v primeru dela s kmetijskimi zemljišči v lastnini kot s tistimi v družbeni lastnini pride posebej do izraza pri družbeno organizirani proizvodnji kmetov, trajnejši medsebojni povezanosti oziroma pri trajnejšem poslovnem sodelovanju na podlagi združevanja dela, zemljišč in drugih sredstev, ki so lastnina kmetov, z delom delavcev in z družbenimi

sredstvi v organizaciji združenega dela, torej v tistih oblikah združevanja kmetov, ki so družbeno-pravne osebe. To pa seveda ne pomeni samo izenačevanja družbenega in ekonomskega statusa kmeta z delavcem, ki dela z družbenimi sredstvi, ampak tudi to, da postajata pravica upravljanja v tistih oblikah združevanja kmetov, ki so družbeno-pravne osebe in dohodek pomembnejša od same lastnine na kmetijskih zemljiščih.

Površine z visoko produktivnim družbenoorganiziranim načinom pridelovanja bi bilo potrebno po mnenju nekaterih naših političnih teoretikov širiti povsod, kjer je mogoče obdelovalno zemljo bolj smotrno izkoristiti in to predvsem:

- na račun površin, ki so last nekmetov,
- ostarelih kmetov,
- mešanih kmetij, ki zemlje ne izkoriščajo dovolj,
- neobdelanih površin.

Danes nekateri napredni kmetje, veliki tržni proizvajalci ugotavljajo, da bi lahko obdelali več zemlje, pri tem pa ne zahtevajo odprave zemljiškega maksimuma, marveč nacionalizacijo vse kmetijske zemlje, ki bi poenostavila organizirano obdelovanje vse zemlje, oziroma "prerazporeditev" zemlje tistim, ki jo bodo obdelovali. Prerazporeditev ne v lastnino, marveč v obdelovanje (Glinšek, 1982).

Morda je tako razmišljanje še preuranjeno za uresničitve, vendar kaže, da se nekateri kmetje zavedajo, da ne more biti lastnina zemlje, temveč produktivno delo v kmetijstvu osnova za enakopraven družbeno-ekonomski položaj kmeta.

Podružbljanje zemlje v okviru že sprejetih zakonskih ukrepov omogoča oblikovanje večjih obratov, sposobnih za rentabilnejšo kmetovanje. Ob podružbljanju se mora formirati zemljiški sklad, narkar bi se v skladu s potrebami proizvajalcev zemlja delila v ob-

Tabela št. 81 : KAJ MENITE O POPOLNEM PODRUŽBLJANJU KMETIJSKE ZEMLJE (Z OZIROM NA SOCIOEKONOMSKO STRUKTURO)

	čisto kmečko	mešano pretežno kmečko	mešano enakovredno	mešano pretežno nekmečko	čisto nekmečko	skupaj
da	8	4	7	1	2	22
da, s pridržki	2	1	1	2	1	7
ne	8	2	2	7	1	20
nima mnenja	3	1	2	2	7	15
Skupaj	21	8	12	12	11	64

Vir: Mladinski raziskovalni tabor Pomurje 16, Genterovci 1987, IGU

Tabela št. 82: KAJ MENITE O POPOLNEM PODRUŽBLJANJU KMETIJSKE ZEMLJE (Z OZIROM NA STAROSTNO STRUKTURO)

	mlado	generacijsko	zrelo	starajoče	ostarelo	kombinirano	skupaj
da	3	7	5	3	4	-	22
da, s pridržki	2	1	1	1	1	1	7
ne	2	5	3	8	2	-	20
nima mnenja	2	2	3	3	5	-	15
Skupaj	9	15	12	15	12	1	64

Vir: Mladinski raziskovalni tabor Pomurje 16, Genterovci 1987, IGU

Tabela št. 83: KAJ MENITE O POPOLNEM PODRUŽBLJANJU KMETIJSKE ZEMLJE (Z OZIROM NA POSESTNO STRUKTURO)

	brez zemlje	do 0,5ha	0,51-1ha	1,01-2ha	2,01-3ha	3,01-5ha	nad 5ha	skupaj
da	1	-	3	2	6	7	3	22
da, s pridržki	-	1	1	2	1	2	-	7
ne	-	2	5	3	2	2	6	20
nima mnenja	4	4	2	-	2	2	1	15
Skupaj	5	7	11	7	11	13	10	64

Vir: Mladinski raziskovalni tabor Pomurje 16, Genterovci 1987, IGU

delavo tistim, ki bi jo bili pripravljene obdelovati s skrbjo dobrega gospodarja. Stremeti bi bilo potrebno, da se uveljavijo čimbolj površinsko zaokroženi kompleksi, kar je predpogoj za dvig produktivnosti. Posamezni proizvajalci bi se morali medsebojno dogovarjati o načrtovanju pridelave tako, da bi se istovrstne zemljiško-proizvodne enote še povečale.

V zemljiški sklad naj bi se vključevala zemljišča, ki niso obdelana s skrbjo dobrega gospodarja, zemljišča, ki se pridobijo na podlagi določil o preživninskem varstvu, presežki zemljišč ob strogem upoštevanju 10 ha lastninskega maksimuma obdelovalnih zemljišč, kar je še posebej pogost pojav pri izvajanju prostorsko ureditvenih operacij.

V anketirani populaciji gospodinjstev podpira zamisel o popolnem podružbljanju zemlje 34,4 % gospodinjstev, 10,9 % se izjasnuje za s pridržki, 31,3 % je absolutno proti, medtem ko preostala gospodinjstva o obravnavani problematiki nimajo izoblikovanih stališč (tabele št. 81, št. 82 in št. 83). Preseneča, da je zavest o podružbljanju kar precej prisotna. Še posebno zagretost smo registrirali pri čistih kmečkih, mešanih pretežno kmečkih ter mešanih enakovrednih gospodinjstvih, torej pri tistih, ki jim kmetovanje eksistenčno največ pomeni. Z ozirom na starostno strukturo je nadpovprečen delež pozitivnih odgovorov med pripadniki generacijskih in zrelih gospodinjstev, medtem ko z ozirom na posestno strukturo delež zainteresiranih z naraščanjem velikosti kmetije praviloma narašča, z izjemo največjih, nad 5 ha velikih obratov, kjer se ponovno zniža, a je še vedno v mejah povprečja.

6.6. Modernejša tlorisna zasnova vaških naselij in pripadajočih zemljišč

V obdelovanju kmetijskih površin ne vidimo zgolj produkcijskega pomena, temveč tudi oblikovanje in vzdrževanje pejzažnih kvalitet ter videza kulturne pokrajine. Posameznim območjem se zato opre-

deljuje več namenskih rab, katerih medsebojni vplivi se ne izključujejo (kmetijstvo-rekreacija naprimer).

Skladna namenska raba mora sloneti na ohranjanju kulturne pokrajine, kar je povezano z vzdrževanjem obstoječe poselitve in intenzivno izrabo kmetijskih površin. Potrebna so takšna prostorska razmerja, ki bodo upoštevala prirodno zmogljivost območja in uvajala takšne posege v pokrajino, ki se bodo skladali z obstoječim poselitvenim in krajinskim vzorcem.

Usmerjanje poselitve naj bi temeljilo na konceptu zmerne koncentracije v pomembnejših centralnih naseljih ter vzdrževanju sedanjega števila prebivalstva v ostalih naseljih. Pri tem bi bilo potrebno zagotoviti, da bodo tudi območja s prevladujočo kmetijsko funkcijo pridobila nove razvojne možnosti in kakovosti. Pri usmerjanju prostorskih dejavnosti bi moral biti posebne pozornosti deležen skladnejši regionalni razvoj s posebnim poudarkom na ohranjanju vitalnosti v obmejnih območjih.

Na območjih s slabšimi naravnimi pogoji za primarne dejavnosti in neugodnimi demografskimi potezami bi bilo potrebno poselitvene razmere postopoma spreminjati in območjem nameniti druge funkcije (sekundarna počitniška bivališča).

Vsa naselja, ne glede na stopnjo centralnosti, bi morali urejati po urbanistični zasnovi, ki bi upoštevala zasnovo naselbinskega jedra in pokrajinske značilnosti. Rast naselij se naj bi usmerjala v izgrajevanje obstoječega, v ustvarjanje preglednih zasnov ter human, racionalen in estetski tloris. Pred pridobivanjem novih zazidalnih površin bi bilo v prvi vrsti potrebno sanirati obstoječi gradbeni fond, predvsem pa kvalitetno arhitekturno dediščino ter zapolnjevati obstoječe proste površine znotraj naselij. Dosledno naj bi se varovala kmetijska zemljišča in upošteval širši prirodni okvir naselja tako, da mu bo prilagojena zasnova širjenja na nove površine, gabarit varovalna vloga in krajinske dominante.

Izhodišče tovrstnega pristopa je, da se bodo za širitev naselij uporabile manj pomembne kmetijske ali gozdne površine, samo v izjemnih primerih (te formulacije nikakor zlorabljeni) naj bi se urbanizaciji namenila tudi zemljišča 1. in 2. kategorije, ki so trajno namenjena kmetijski pridelavi, izgubo kvalitetnih kmetijskih zemljišč pa naj bi se nadomestilo vsaj v enakem obsegu na drugi lokaciji. Zaradi gradbenih posegov naj bi se nekoliko zmanjšala tudi površina sadovnjakov na območju naselij.

Večji industrijski obrati naj bi se locirali v industrijsko cono v Lendavi, manjši obrati pa tudi v pomembnejša centralna naselja, vendar tako, da krajinski videz naselij ne bo prizadet.

Ena glavnih posledic odpravljanja zemljiške razdrobljenosti bi bila postopno zmanjševanje potreb po kmečki delovni sili, saj bi delovna moč imela znatno večji učinek. S tem bi sčasoma prišlo do večje polarizacije na čista kmečka ter čista nekmečka gospodinjstva, vloga mešanih delavsko-kmečkih gospodinjstev pa bi se zmanjševala.

Takšen razvoj bi na eni strani povzročil povečan pritisk na delovna mesta zunaj kmetijstva, s tem pa potrebe po graditvi manjših industrijskih obratov na podeželju. Deloma bi se problem lahko rešil s širitvijo drobnega gospodarstva (delo na domu), deloma pa z večjimi potrebami po storitvenih dejavnostih.

Ker je način poselitve dokaj tradicionalen, migracije majhne, delovna mesta v dislociranih obratih pa praviloma monostrukturna, se bo povečala potreba po dnevnem pretakanju delovne sile znotraj občine. V ta namen bi bilo potrebno izboljševati cestno omrežje in prilagajati javne prometne zveze.

Zaradi polarizacije bi se sčasoma povečevali konfliktki na vasi med kmeti, ki jim kmetovanje pomeni osnovni eksistenčni vir ter nekmeti, ki jim vas pomeni le še cono bivanja in rekreacije. Še

zlasti bi prišlo do tega pojava v primeru povečane koncentracije kmetovanja in večjih obremenitev okolja s fekalijami kot posledica intenzivnejše živinoreje.

Zato bi bilo potrebno razmisliti o postopnem prilagajanju stare vaške zazidalne strukture modernejšim oblikam kmetovanja, ki bi potekalo kot posledica ter potreba konsolidacije zemljišč. Pri tem bi bilo potrebno poleg že navedenih upoštevati zlasti naslednja načela:

- koncentracija kmetij v posameznih delih vaških naselij,
- preureditev sedanjih številnih hlevov in gospodarskih poslopij v stanovanja, a tudi v delavnice za drobno obrt,
- gradnja novih gospodarskih objektov večjih dimenzij na vaškem robu,
- novi objekti bi morali biti bolj odmaknjeni od stanovanj, zgrajeni pa na površini sedanjih slabo produktivnih sadovnjakov,
- ponovna delitev vaškega zemljišča med kmete, eksistenčno odvisne od dela na zemlji,
- na novo razdeljena zemljišča bi morala biti čim bolj zaokrožena in čim bližje kmečkemu domu,
- intenzivnost kmetovanja bi morala biti enaka na vseh pripadajočih zemljiščih, seveda odvisno od zemljiške kategorije,
- nova ureditev prometnih zvez na komasiranih območjih za potrebe težje mehanizacije.

7. ZAKLJUČKI

Pojem zemljiška razdrobljenost je navidezno razmeroma natančno opredeljen, vendar že bežno spremljanje problematike v strokovnih in poljudnih člankih izpričuje, da si posamezniki razdrobljenost različno tolmačijo.

Kmetijska zemlja je razdrobljena v vseh družbenoekonomskih sistemih. Že fizična dejstva pogojujejo osnovno delitev na posamezne zemljiške kategorije, vendar tovrstne členitve še ne moremo označevati za razdrobljenost v ožjem smislu. Le-ta opredeljuje delitev kmetijske zemlje med različne lastnike oziroma delitev posameznih posesti na več različnih, prostorsko oddvojenih kosov.

Ločiti moramo pojma velikostna in prostorska razdrobljenost. Velikostna razdrobljenost nam daje predstavo o velikosti posameznih kosov in stanju velikosti posestva. Prostorska razdrobljenost pa nam daje informacijo o razporeditvi kosov posesti v prostoru, kar lahko igra važno vlogo pri uporabnosti mehanizacije.

S problematiko zemljiške razdrobljenosti se se doslej največ ukvarjali poljski in jugoslovanski geografi, agrarni ekonomisti in drugi strokovnjaki sorodnih ved, kar je posledica privatne lastnine večine kmetijskih zemljišč v pogojih splošnega uveljavljanja socialističnih družbenih odnosov. Za merjenje stopnje razdrobljenosti je bila izdelana vrsta formul, ki pa imajo vse po vrsti občutno slabost, da je potrebno za opredeljevanje njihovih spremenljivk izredno zamudno delo, katerega rezultati ne omogočajo ocene regionalne razčlenjenosti. Zato smo za potrebe raziskave uporabili enostavnejše koeficiente, tvorjene s primerjanjem raznih spremenljivk, ki smo jih dobili iz podatkov katastrskih in statističnih služb.

Na ta način smo opredelili povprečno velikost parcele, povprečno velikost parcele z ozirom na sektor lastništva, povprečno velikost

parcele po zemljiških kategorijah, število parcel na gospodinjstvo, število parcel obdelovalne zemlje na kmetijo, povprečno površino obdelovalne zemlje na kmetijo, število posestnih listov na gospodinjstvo in še nekatere pokazatelje.

Ugotavljamo, da so obravnavani parametri v slovenskih razmerah nadpovprečno negativno prisotni in da kažejo precejšnjo stopnjo razčlenjenosti v občini sami. Posebej pereči so pokazatelji na območju zahodnega dela, ki je najbolj rodoviten, vinorodnega gričevja in v urbaniziranem zaledju Lendave. Boljše so razmere v osrednjem delu občine. Stopnja razdrobljenosti je v veliki meri odvisna od izrabe tal ter od sektorja lastništva.

Med vzroki zemljiške razdrobljenosti sta primarna učinkovanje reliefa in dedovalne politike. Učinki reliefa so primarni v gričevnatih območjih, učinki dedovalne politike pa v ravninskih predelih. Res pa je, da je vloga dedovanja tudi v reliefno razgibanih predelih zelo pomembna, zlasti pri dinamiki drobljenja, medtem ko je relief v ravninskih predelih vplival pri formiranju sistemov poljske razdelitve na dele ter različno kvalitetnih zemljiških kompleksov. Ogrsko dedno pravo je prav gotovo osnovni razlog za pogosto nesmiselno razdrobljene obdelovalne površine.

Ostali vzroki so mnogovrstni. V zadnjem času postajajo vse bolj prisotni oziroma za sedanjo dinamiko nadaljne drobitve celo odločilni. Med elementi prostorskih posegov velja izdvojiti učinke razraščanja urbanizacije ter infrastrukturnega omrežja, med socioekonomskimi pa intenzivno deagrarizacijo, staranje kmečke delovne sile, prehajanje zemlje v roke nekmečkega prebivalstva ipd.

Učinke zemljiške razdrobljenosti lahko grupiramo na splošno v demografske, fiziognomske in ekonomske. Med njimi je neposredno mogoče opredeljevati samo ekonomske učinke, prav tako je mogoče razmeroma zanesljivo opredeliti nekatere elemente učinkov v fizio-

gnomiji pokrajine, medtem ko je demografski razvoj v tako ozki povezavi z vsemi drugimi prirodnimi in družbenoekonomskimi pojavi, da ga je kot funkcijo zemljiške razdrobljenosti same skoraj nemogoče ovrednotiti.

Poglavitne demografske učinke predstavlja deagrarizacija s slabšanjem demografskih razmer na podeželju, med fiziognomskimi prevladujejo različne oblike in intenzitete opuščanja obdelave zemlje, poglavitni ekonomski učinki pa so zmanjševanje produktivnosti kmečkega dela, večja poraba neefektivnega delovnega časa, zmanjševanje učinkovitosti kmetijske mehanizacije, kar vse vpliva na nenormalno visoke cene kmetijskih proizvodov, ki so na svetovnem tržišču vse manj konkurenčne.

Med ukrepi za odpravo zemljiške razdrobljenosti velja izpostaviti izvajanje različnih prostorsko ureditvenih operacij (menjava zemljišč, arondacije, komasacije, melioracije) in izvajanje ustrezne zakonodaje o dedovanju kmetijskih zemljišč. Nasploh lahko da najboljše rezultate spoštovanje in dosledno izvajanje sicer zelo pozitivne zakonodaje o kmetijskih zemljiščih, združevanje kmetov ipd. Izvajanje melioracij zahteva podrobnejše opredelitve, da se ne bi ponavljale že znane slabosti. Potrebna je izdelava modernih pristopov.

V novejšem času se vse bolj uveljavljajo zahteve po podružbljanju kmetijskih zemljišč, kar naj bi pripomoglo k izenačevanju statusa individualnega kmetijskega proizvajalca in delavca v združenem delu. Lastninsko pravico nad zemljo bi zamenjala obdelovalna, kar naj bi premagalo današnja toga določila o zemljiškem maksimumu, ki že postajajo ovira pri racionalizaciji proizvodnje.

Tudi kmetje sami niso v večji meri proti podružbljanju. Zanimivo je, da je večji odpor do izvajanja komasacij, čeprav napredno kmetijstvo zahodne Evrope sloni prav na za moderna agrotehnična

spoznanja urejenih zemljiških kompleksih. Proces konsolidacije je v teh deželah že dolgotrajen.

Občutek je, da so nezaupanje, slabe izkušnje, individualizem ter pomanjkanje izobrazbe privedli do stanja, ko naš kmet pravzaprav ne ve dobro, kaj hoče. Želi si napredka, a ne vidi poti, kako ga doseči. Govori o ukrepih ekonomske politike (predvsem cenovne), ki pa so v bistvu le kratkoročnega značaja, strukturnih slabosti pa niso zmožni odpraviti.

8. LITERATURA IN VIRI

1. Anketiranje gospodinjstev v občini Lendava, julij 1982
2. Dolgoročni plan občine Lendava za obdobje 1986-2000, Uradne objave št. 13, Murska Sobota, 1987
3. Dolgoročni program razvoja agroindustrijske proizvodnje. Komisija zveznih družbenih svetov za vprašanja gospodarske stabilizacije. Beograd, 1982
4. GLINŠEK, S., 1982, Ali je zemljiški maksimum osrednje vprašanje agrarne politike, Naši razgledi, Ljubljana
5. GOSAR L., 1978, Prispevek k proučevanju razdrobljenosti posesti. Geografski vestnik L, Ljubljana
6. GOSAR L., 1976, Vpliv gibanja kmečke delovne sile na oblikovanje agrarnega prostora. Doktorska disertacija, Ljubljana
7. GRUBELNIK T., 1986, Vprašanje velikosti kmetij z vidika polne zaposlitve delovnih moči, Raziskovalec (december), Ljubljana
8. ILEŠIČ S., 1950, Sistemi poljske razdelitve na Slovenskem. Inštitut za geografijo SAZU. "Dela 2", Ljubljana
9. JANUSZEWSKI J., 1961, Index of Land Consolidation as a Criterion of the Degree of Concentration. Geographica Polonica 14. Special Issue for the 21th International Geographical Congress, New Delphi
10. KERT B., 1977, Socialnogeografske proučitve Pesniške doline s posebnim ozirom na pokrajinsko transformacijo pod vplivom hidromelioracij. IGU, Ljubljana.
11. KLADNIK D., 1985, Problematika zemljiške strukture v SR Sloveniji, IGU, Ljubljana
12. KLADNIK D., 1982, Slabosti zemljiške strukture kot pomemben zaviralec posodabljanja kmetijstva in skladnejše preobrazbe podeželja. Gradivo za posvetovanje geografov ob 60-letnici geografskega društva Slovenije, Ljubljana

13. KLADNIK D., FATUR D., PIRY I., REPOLUSK P., ŠPES M., ZAKOTNIK T., 1982, Socialno-geografska raziskava razseljevanja Haloz in Slovenskih goric. IGU, Ljubljana.
14. KLEMENČIČ M., 1975, Sodobni prelog v SR Sloveniji, Geografski vestnik XLVII, Ljubljana.
15. Kmetijska zemljišča (druga knjiga), 1982, ČZ Uradni list SRS, Ljubljana.
16. KOCJAN S., 1979, Kmetijska zemljišča - zakon s komentarjem. ČZ Uradni list SRS, Ljubljana.
17. KOCJAN S., 1973, Zakon o dedovanju kmetijskih zemljišč in zasebnih kmetijskih zemljišč s komentarjem. ČZ Uradni list SRS, Ljubljana.
18. KOSICKI L., 1963, Wielkość gospodarstwa uspolznega a jego efektywność. Warszawa.
19. KRANJEC M., 1982, Zemljiški maksimum - ekonomski ali politični instrument? Naši razgledi, Ljubljana.
20. MALOVRH C., 1963, Analiza gospodarsko-prostorske strukture individualnih kmetijskih obratov. Doktorska disertacija, Ljubljana.
21. MALOVRH C., 1965, Analiza geografsko prostorske strukture individualnih kmetijskih obratov različnih agrarnih predelov Slovenije. Geografski vestnik, Ljubljana.
22. MENCINGER J., 1982, Grofica z ohišnice in druga vprašanja zemljiškega maksimuma. Naši razgledi, Ljubljana.
23. MENCINGER J., 1981, Zemljiški maksimum, Naši razgledi, Ljubljana.
24. Mladinski raziskovalni tabor Pomurje 16, Genterovci 1987, IGU.
25. NORDGÄRD A., 1968, Driftsformvariasjonen Jardbruket ASB. Norsk Geografisk Tidsskrift, Bind 23.

26. Odlok o spremembi in dopolnitvi odloka o določitvi kmetij za katere velja posebna ureditev dedovanja po Zakonu o dedovanju kmetijskih zemljišč in zasebnih kmečkih gospodarstev - kmetij, 1984, Lendava.
27. Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj, 1981, Zavod SR Slovenije za statistiko.
28. Poročilo o izvajanju zakonov s področja kmetijstva. Priloga Poročevalca, 1980, Ljubljana.
29. Rodovitna zemlja daje še premalo hrane. Posebni davek ne neobdelavo zemljišča? Delo, 29. september 1981.
30. Skupni prikaz površin, katastrskih dohodkov in struktur po katastrskih občinah občine Lendava, Zavod SR Slovenije za statistiko, Ljubljana.
31. SORRE M., 1948, La notion de genue de vie et voluer actuelle. Analles de geographie.
32. TSCHUDI A.B., 1970, Farm Size as a Criterion in Identifying Types of Agriculture. Geographica Polonica 19, Warszawa.
33. VADNAL K., 1982. Zrno do zrna... Naši razgledi, Ljubljana.
34. VADNAL K., 1982. Grofica z mrtvaško glavo ali zemljiški maksimum, Naši razgledi, Ljubljana.

9. SEZNAM KART

Občina Lendava po katastrskih občinah - pregled

- Karta št. 1: Gibanje števila prebivalstva v obdobju 1953-1979
- Karta št. 2: Spreminjanje površine njiv v obdobju 1953-1979
- Karta št. 3: Spreminjanje površine travnikov v obdobju 1953-1979
- Karta št. 4: Spreminjanje površine gozdov v obdobju 1953-1979
- Karta št. 5: Spreminjanje površine neplodnih tal v obdobju 1953-1979
- Karta št. 6: Delež družbene posesti leta 1985
- Karta št. 7: Struktura zemljiških kategorij v zasebnem sektorju leta 1985.
- Karta št. 8: Struktura zemljiških kategorij v družbenem sektorju leta 1985
- Karta št. 9: Povprečna velikost posesti leta 1981
- Karta št.10: Površina obdelovalne zemlje na gospodinjstvo leta 1981
- Karta št.11: Povprečna velikost posesti na gospodinjstvo s kmečkim gospodarstvom v občini Lendava leta 1981
- Karta št.12: Površina obdelovalne zemlje na gospodinjstvo s kmečkim gospodarstvom leta 1981
- Karta št.13: Število posestnih listov v zasebnem sektorju na gospodinjstvo leta 1984
- Karta št.14: Število parcel v zasebnem sektorju na gospodinjstvo leta 1985
- Karta št.15: Število parcel obdelovalne zemlje na gospodinjstvo s kmečkim gospodarstvom leta 1981
- Karta št.16: Povprečna velikost parcele leta 1985
- Karta št.17: Spreminjanje povprečne velikosti parcele v obdobju 1953-1979

Karta št. 18: Povprečna velikost parcele v zasebnem sektorju
za leto 1985

Karta št. 19: Povprečna velikost parcele v družbenem sektorju
leta 1985

Karta št. 20: Povprečna površina njivske parcele leta 1985

Karta št. 21: Povprečna površina travniške parcele leta 1985

Karta št. 22: Povprečna površina gozdne parcele leta 1985

Karta št. 23: Število parcel na posestni list leta 1985

Izraba tal po kulturah v sondnem območju katastrske občine Gen-
terovci.

10. SEZNAM TABEL

- Tabela št. 1: Glavni vzroki za obstoječo zemljiško razdrobljenost (z ozirom na socioekonomsko strukturo)
- Tabela št. 2: Glavni vzroki za obstoječo zemljiško razdrobljenost (z ozirom na starostno strukturo)
- Tabela št. 3: Glavni vzroki za obstoječo zemljiško razdrobljenost (z ozirom na posestno strukturo)
- Tabela št. 4: Starostna in spolna struktura z ozirom na socioekonomsko strukturo gospodinjstev
- Tabela št. 5: Struktura površin in prebivalcev po demografskih območjih v občini Lendava za obdobje 1953-1979 in 1971-1979
- Tabela št. 6: Obdobje zaposlitve z ozirom na položaj v družini, starost in spol
- Tabela št. 7: Razlogi za redno zaposlitev z ozirom na položaj v družini, starost in spol
- Tabela št. 8: Socioekonomska struktura gospodinjstev z ozirom na starostno strukturo
- Tabela št. 9: Struktura zemljiških kategorij v letih 1953 in 1979
- Tabela št. 10: Spreminjanje površin zemljiških kategorij v obdobjih 1953-1979 in 1971-1979
- Tabela št. 11: Pričakovani trend strukture zemljiških kategorij do leta 1985 in 2000
- Tabela št. 12: Intenzivnost izrabe zemljišč z ozirom na socioekonomsko strukturo gospodinjstev
- Tabela št. 13: Intenzivnost izrabe zemljišč z ozirom na starostno strukturo gospodinjstev
- Tabela št. 14: Delež opuščениh zemljišč od vseh zemljišč z ozirom na socioekonomsko strukturo po krajevnih skupnostih

- Tabela št. 15: Pripravljenost obdelovati neobdelano zemljo z ozirom na socioekonomsko strukturo gospodinjstev
- Tabela št. 16: Pripravljenost obdelovati neobdelano zemljo z ozirom na starostno strukturo gospodinjstev
- Tabela št. 17: Pripravljenost obdelovati neobdelano zemljo z ozirom na velikost posesti
- Tabela št. 18: Pripravljenost vzeti zemljo v zakup z ozirom na socioekonomsko strukturo gospodinjstev
- Tabela št. 19: Tipologija spreminjanja izrabe tal v obdobjih 1953-1979 in 1971-1979
- Tabela št. 20: Tipologija spreminjanja izrabe tal po demografskih območjih v občini Lendava (obdobje 1971-1979)
- Tabela št. 21: Nekateri pokazatelji intenzivnosti kmetijske pridelave z ozirom na socioekonomsko strukturo gospodinjstev
- Tabela št. 22: Nekateri pokazatelji intenzivnosti kmetijske pridelave z ozirom na starostno strukturo gospodinjstev
- Tabela št. 23: Nekateri pokazatelji intenzivnosti kmetijske pridelave z ozirom na posestno strukturo
- Tabela št. 24: Povprečno dnevno število ur za delo na kmetiji z ozirom na položaj v družini, starostno strukturo in zaposlenost
- Tabela št. 25: Povprečno dnevno število ur za delo na kmetiji z ozirom na položaj v družini, starostno in socioekonomsko strukturo
- Tabela št. 26: Povprečno število ur ob konicah za delo na kmetiji z ozirom na položaj v družini, starostno strukturo in zaposlenost
- Tabela št. 27: Povprečno število ur ob konicah za delo na kmetiji z ozirom na položaj v družini, starostno in socioekonomsko strukturo

- Tabela št. 28: Potrebe po pomoči pri kmetovanju z ozirom na socioekonomsko strukturo gospodinjstev
- Tabela št. 29: Potrebe po pomoči pri kmetovanju z ozirom na starostno strukturo gospodinjstev
- Tabela št. 30: Potrebe po pomoči pri kmetovanju z ozirom na velikost posesti
- Tabela št. 31: Izvor pomoči pri kmetovanju z ozirom na velikost posesti
- Tabela št. 32: Menite, da razdrobljenost vpliva na obseg in gospodarnost pridelave (z ozirom na socioekonomsko strukturo)
- Tabela št. 33: Menite, da razdrobljenost vpliva na obseg in gospodarnost pridelave (z ozirom na starostno strukturo)
- Tabela št. 34: Menite, da razdrobljenost vpliva na obseg in gospodarnost pridelave (z ozirom na posestno strukturo)
- Tabela št. 35: V čem je glavni vpliv razdrobljenosti na obseg in gospodarnost pridelave (z ozirom na socioekonomsko strukturo)
- Tabela št. 36: V čem je glavni vpliv razdrobljenosti na obseg in gospodarnost pridelave (z ozirom na starostno strukturo)
- Tabela št. 37: V čem je glavni vpliv razdrobljenosti na obseg in gospodarnost pridelave (z ozirom na posestno strukturo)
- Tabela št. 38: Ali bi ob odpravi zemljiške razdrobljenosti posesti na drugačno proizvodno usmerjenost (z ozirom na socioekonomsko strukturo)
- Tabela št. 39: Ali bi ob odpravi zemljiške razdrobljenosti prišli na drugačno proizvodno usmerjenost (z ozirom na starostno strukturo)
- Tabela št. 40: Ali bi ob odpravi zemljiške razdrobljenosti prešli na drugačno proizvodno usmerjenost (z ozirom na posestno strukturo)

- Tabela št. 41: Koliko več zemlje bi lahko obdelovali z obstoječo tehnologijo, če bi bila vsa v enem kosu (z ozirom na socioekonomsko strukturo)
- Tabela št. 42: Koliko več zemlje bi lahko obdelovali z obstoječo tehnologijo, če bi bila vsa v enem kosu (z ozirom na starostno strukturo)
- Tabela št. 43: Koliko več zemlje bi lahko obdelali z obstoječo tehnologijo, če bi bila v enem kosu (z ozirom na posestno strukturo)
- Tabela št. 44: Za koliko menite, bi se povečala proizvodnja, če bi imeli enako površino obdelovalne zemlje v enem samem kosu (z ozirom na socioekonomsko strukturo)
- Tabela št. 44: Za koliko menite, bi se povečala proizvodnja, če bi imeli enako površino obdelovalne zemlje v enem samem kosu (z ozirom na socioekonomsko strukturo)
- Tabela št. 45: Za koliko menite, bi se povečala proizvodnja, če bi imeli enako površino obdelovalne zemlje v enem samem kosu (z ozirom na starostno strukturo)
- Tabela št. 46: Za koliko menite, bi se povečala proizvodnje, če bi imeli enako površino obdelovalne zemlje v enem samem kosu (z ozirom na posestno strukturo)
- Tabela št. 47: Površina vseh zemljišč z ozirom na socioekonomsko strukturo
- Tabela št. 48: Površina obdelovalnih zemljišč z ozirom na socioekonomsko strukturo
- Tabela št. 49: Povprečna površina skupne posesti z ozirom na socioekonomsko strukturo po krajevnih skupnostih
- Tabela št. 50: Povprečna površina obdelovalnih zemljišč z ozirom na socioekonomsko strukturo po krajevnih skupnostih
- Tabela št. 51: Površina obdelovalnih zemljišč na delovno moč z ozirom na socioekonomsko in starostno strukturo

- Tabela št. 52: Površina prometa z zemljišči z ozirom na socio-ekonomsko strukturo
- Tabela št. 53: Površina prometa z zemljišči z ozirom na starostno strukturo
- Tabela št. 54: Površina prometa z zemljišči z ozirom na velikost posesti
- Tabela št. 55: Opremljenost s kmetijsko mehanizacijo z ozirom na velikost posesti
- Tabela št. 56: Možnosti obdelave obdelovalnih površin z ozirom na socioekonomsko strukturo
- Tabela št. 57: Pripravljenost vzeti zemljo v zakup z ozirom na starostno strukturo gospodinjstev
- Tabela št. 58: Pripravljenost vzeti zemljo v zakup z ozirom na velikost posesti
- Tabela št. 59: Načrti glede kmetovanja z ozirom na velikost posesti
- Tabela št. 60: Perspektive glede na zaposlenost in dela na kmetiji z ozirom na velikost posesti
- Tabela št. 61: Struktura izrabe tal po sektorjih lastništva v občini Lendava leta 1985
- Tabela št. 62: Razmerje med površinami zasebnega in družbenega sektorja v občini Lendava leta 1985
- Tabela št. 63: Struktura po zemljiških kategorijah z ozirom na sektor lastništva v občini Lendava leta 1985
- Tabela št. 64: Površina zemljiških kategorij in število parcel glede na sektor lastništva v občini Lendava leta 1985
- Tabela št. 65: Število parcel v zasebnem sektorju na gospodinjstvo s kmečkim gospodarstvom po zemljiških kategorijah v občini Lendava leta 1985
- Tabela št. 66: Povprečna velikost parcele po zemljiških kategorijah z ozirom na sektor lastništva v občini Lendava leta 1985

- Tabela št. 67: Povprečna velikost parcele leta 1953 in 1979 ter trend pričakovane velikosti parcele leta 1985 in 2000
- Tabela št. 68: Spreminjanje povprečne velikosti parcele v obdobjih 1953-1979 in 1971-1979
- Tabela št. 69: Povprečna velikost parcele po zemljiških kategorijah in sektorjih lastništva v občini Lendava leta 1985
- Tabela št. 70: Stopnji povezanosti med povprečno velikostjo parcele in gostoto poselitve ter med spreminjanjem povprečne velikosti parcele in spreminjanjem števila prebivalstva v obdobju 1953-1979 v občini Lendava ter v Pomurju
- Tabela št. 71: Matrika povezanosti izvajanja prostorsko ureditvenih operacij z ozirom na kategorizacijo kmetijskih zemljišč
- Tabela št. 72: Zaščitenost kmetij z ozirom na socioekonomsko strukturo
- Tabela št. 73: Zaščitenost kmetij z ozirom na velikost posesti
- Tabela št. 74: Stopnja ujemanja med izjavami anketiranih o zaščitenosti kmetij ter njihovo dejansko zaščitenostjo
- Tabela št. 75: Ali se vam zdi komasacije potrebne (z ozirom na socioekonomsko strukturo)
- Tabela št. 76: Ali se vam zdi komasacije potrebne (z ozirom na starostno strukturo)
- Tabela št. 77: Ali se vam zdi komasacije potrebne (z ozirom na posestno strukturo)
- Tabela št. 78: Glavne ovire pri izvajanju komasacij (z ozirom na socioekonomsko strukturo)
- Tabela št. 79: Glavne ovire pri izvajanju komasacij (z ozirom na starostno strukturo)
- Tabela št. 80: Glavne ovire pri izvajanju komasacij (z ozirom na posestno strukturo)

Tabela št. 81: Kaj menite o popolnem podružbljanju kmetijske
zemlje (z ozirom na socioekonomsko strukturo)

Tabela št. 82: Kaj menite o popolnem podružbljanju kmetijske
zemlje (z ozirom na starostno strukturo)

Tabela št. 83: Kaj menite o popolnem podružbljanju kmetijske
zemlje (z ozirom na posestno strukturo)

11. SEZNAM GRAFIKONOV

- Št. 1: Površina obdelovalnih zemljišč z ozirom na velikost posesti
- Št. 2: Površina obdelovalnih zemljišč z ozirom na starostno strukturo gospodinjstev
- Št. 3: Površina obdelovalnih zemljišč z ozirom na socioekonomsko strukturo gospodinjstev
- Št. 4: Ha obdelovalnih zemljišč na delovno moč z ozirom na velikost posesti
- Št. 5: Ha obdelovalnih zemljišč na delovno moč z ozirom na starostno strukturo gospodinjstev
- Št. 6: Ha obdelovalnih zemljišč na delovno moč z ozirom na socioekonomsko strukturo gospodinjstev
- Št. 7: Število parcel na zemljiški kos z ozirom na velikost posesti
- Št. 8: Število parcel na zemljiški kos z ozirom na starostno strukturo gospodinjstev
- Št. 9: Število parcel na zemljiški kos z ozirom na socioekonomsko strukturo gospodinjstev